

**Wisconstige gedachtenissen : inhoudende t'ghene daer hem
in gheoeffent heeft den doorluchtichsten hoogheborn
vorst ende heere, Maurits prince van Oraengien ...**

<https://hdl.handle.net/1874/40318>

TWEEDE
DEELDES

*WEERELTSCHRIFTS,

*Cosmogra-
phie.*

VANT

EERTCLOOT-
SCHRIFT.

Geographie.

*Argumen-
tum.*

Geographia.

CORTBEGRYP

*deses * Eertclootschrifts.*

Is wel soo dat de beschrijving des Eertcloots ofte het Eertclootschrift, nae de ghemeene manier van velen, voornamelick inhoudt de form en verscheydenheden der Landen, Zeen, Rivieren, Bergen, Boschen, Steden, Dorpen, met yders vruchten, Dieren, Berghwercken, coopmanschappen, en dierghelijcke: Doch want sijn **VORSTELICKE GHENADE** hier af deurlesen heeft verscheyden schrijvers, soo verstrecken hem de selve tot ghedachtenis dier stof: Inder voughen dat wy sulcken handel in dese Wiskonstige ghedachtnissen onbeschreven laten, en alleenelick stellen dat of onbeschreven is, of dat wy, beschreven sijnde, na onsen stijl anders veroirdent hebben, alles begrijpende in 6 boucken.

Het eerste van des Eertclootschrifts bepalinghen int ghemeen.

Het tweede van sijn Stofroersel.

Het derde vande Damphooghde.

De volghende boucken sijn het * Zeeschrift angaende, te weten,

Het vierde vande Zeylstreken.

Het vijfde vande Havenvinding.

Het sesste Spiegheeling van Ebbenvloet.

*Altitudine
vaporum.
Hydrogra-
phiam.*

*Theoria ac-
cessus & re-
cessus maris.*

E E R S T E

B O V C K D E S

* E E R T C L O O T S C H R I F T S ,

Geographia.

V A N

S Y N B E P A L I N G H E N

I N T G H E M E E N .

Argumen-
tum.

CORTBEGRYP

deses eersten boucx.

AEquatorii.

Nghestien ons gevoelen vande ghedaente des Eert-
cloots, oock des * Middelronts, begin der Eert-
cloodlangde, en des Eertcloodschrift dachs, wat ey-
ghenticx in heeft dat verclaring behouft, so sullen
wy daer af in dit eerste deel de volghende vijf be-
palinghen schrijuen; midt sgaders een seste des vvijsentijts, om dat
die som vvielen sal ghenoeemt worden. Daer na sal volgen een ver-
claring, hoet schijnt dat men de saeck mocht anlegghen, om metter
tijt vveerom te gheraken an sulcke vvetenschappen alsser in den
VVijsentijt gheveest sijn.

! BEPA-

BEPALINGHEN.

I BEPALING.

Definitio.

Eertclood is het roerende vveereltlicht dat vvy bevvoonen, ende den achtsten *Dvvaelder benevē d'ander seven. *Globus terrestris. Planeta.*

O E wel an yghelick bekent ghenouch schijnt wat Eertclood is, nochtans na dien t'gemeen gevoelen der meeste menichte deses tijts verschilt mettet gemeen ghevoelen van een minder, die wy nochtans achten de saeck beter te verstaen, soo heb ick vande Eertclood een bepaling ghedaen als boven : Om vande welcke breeder verclaring te doen, en ten eersten dattet een hemels licht is, soo neemt door t'ghedacht dat yemant op de Maen staende na den Eertclood sage, gelijk wy op den Eertclood staende na de Maen sien: T'welck soo sijnde, de ghedaenten des Eertcloots hem verschijnende, sullen groote ghemeenschap hebben mette ghedaenten der Maen door ons ghesien: Want ghelijck ontrent den helft der Maen die vande Son beschenen wort voor ons blinckende is, alsoo moet ontrent den helft des Eertcloots die vande Son beschenen wort voor hem blinckende sijn, en dat noch claerder dan de Maen, voornamelick op die plaetsen des Eertcloots daert water is, om dat de weerschijn der Son opt water bycans so claer is als de Son self. Ten anderen ghelijck de Maen in ons ansien plecken heeft duysterder als de rest, also soude den Eertclood in sijn ansien ter plaetsen daert landt is eenige plecken hebben, onclaerder dan de rest daert water is. Ten derden sulcke veranderinghen als wy sien van nieu Maen, volle Maen, eerste en laetste vierendeel Maens, soodanighe veranderinghen sal hy sien van (op dat wy de Maen namen volghen) nieu Eertclood, volle Eertclood, eerste en laetste vierendeel Eertcloots. Ten vierden ghelijck wy sien Maenduysteringhen en Sonduysteringhen, also sal hy sien Eertclooduysteringen, en Sonduysteringhen, want alst met ons Sonduystering is, sal hy Eertclooduystering sien, en met ons Maenduystering wessende, hy sal Sonduystering hebben. Doch valter dit verschil: De Maen wort uyt den Eertclood altijd ghesien op een selve sijde, ghelijck haer verduysterde plecken betuyghen: Maer den Eertclood verthoont heur voor den siender op de Maen alle uyr met ander plecken, om dat alle uyr ander lantschappen en zeen voor hem verschijnen: Sulcx dat hy van dies soodanighe veranderingen soude sien inden Eertclood, ghelijck yemant op de Son staende sien soude inde Maen, welcke voor hem alle maende een keer soude doen, daghelijcx ander plecken toonende, t'welck wy dadelick sien, om dat daghelicx een ander claer deel der Maen hem na de Son keert. Merckt noch dat dese vertooning des Eertcloots voor een op de Maen staende, niet alle 24 uyren de selve en is, maer daer vallen ongheregelde veranderinghen, om twee verscheyden oirsaken, d'ecne dat den siender vande Maen den Eertclood somwijlen sal sien op de Noortsijde, andermael op de Zuytsijde: D'ander de wolcken, die somwijlen de zee bedecken, somwijlen t'lant alleen, ettelicke mael d'een en d'ander, by wijlen geen van beyden, alle welcke dinghen de verwe des Eertcloots voor sulcken siender verandering moeten gheven.

Eclipses lunares.

Angaende ymant mocht invallen, dattet opperste vant zeewater een clood-

6 1 BOVCK DES EERTCLOOTSCHRIFTS,

Catoptrici. vlack sijnde; dat daerom de schaen der Son haer voor den siender op de Maen verthoonen soude als een seer cleen puntken, sonder t'gheheel water blinckende te maken; Seker dat soude so gebeuren als t'water heel stil stonde, gelijkmen deur voorbeelt sien mach in clootspiegels daer de Son op schijnt, waer af oock de redenen inde * spiegelschacuwten hier na geleert sullen worden: Maer t'water niet heel stil staende, dan deur de wint beweeghnis en baren crijgende, groot of cleen, soo heeft elcke baer of baerken sijn besonder schaen op eenighe sijde, welcke al t'samen blincking over al maken, gelijkmen daer af voorbeelt mach sien in baren of baerkens daer de Son op schijnt.

Tot hier toe is verclaert de bepaling inhoudende den Eertclood een wereltlicht te wesen: Maer d'oirsack waerom sy roerlick gheseyt is, en den achtsten dwaelder benevens d'ander seyen, die sal inde volgende beschrijving der dwaelderloop blijcken.

2 BEPALING.

*Axis.
Sphaerae stellarum fixarum.*

Eertcloots * as is het deel van den as des * vastesteercloots, dat vvy door stelling nemen inden Eertclood begrepen te sijn.

Centrum.

Poli.

Vanden as des vaste steercloots, die wy hier door stelling van een vast eertrijk om de redenen verclaert voor d'eerste bepaling des 4 boucx vanden driehouckhandel, nemen te strecken deur des Eertcloots * middelpunt, moet een deel inden Eertclood begrepen sijn, t'selve noemen wy sijn as. Waer uyt wijder volght, dat de twee uystersten des selfden as, sijn des Eertcloots * aspunten.

3 BEPALING.

Eertcloots middelront is een grootste rondt beschreven opt middel tusschen beyde de aspunten.

Semimeridiani.

*AEquator
vel AEquinoctialis.*

Alsghetrocken sijnde * halfmiddachronden van d'een aspunt tot d'ander, het rondt streckende deur t'middel der selve, t'welck oock is deur t'middel tusschen beyde de aspunten, noemen wy middelrondt.

D'oirsack dat wy dit niet nae de ghemeene manier * evenaer en heeten, is om dat evenaer als blijct in des driehouckhandels 4 boucx 1 bepaling, teenemael een ander is, diens begin te 24 uyren maer eens en overcomt mettet begin des middelrondts. Men mach t'gene opt middelront is segghen onder den evenaer te wesen, maer om over al vaste redenen sonder twijfeling te spreken, soo vereysschen die verscheyden ronden verscheyden namen.

4 BEPALING.

*Longitudinis
terrestris.*

Voor begin der * Eertcloodlangde nemen vvy het halfmiddachront deur *Pico de Teide in Teneriffa*.

Geographi.

De * Eertcloodschrijvers deses tijts en overcomen niet angaende het stellen van t'begin der langde: Eenige volgen *Ptolemeus*, diese stelt op de Eylanden van Canarien. Ander letten op de recht Noortwijfing der seynaelde diemen eerst

ont-

ontmoet van Canarien Westwaert, waer in sy niet overcommēde, so stelt d'een
 sijn begin verre van d'ander: Sulcx dat ymant sprekende of schrijvende van een
 plaetsens langde, sonder daer by te voughen wat Eertclootschrijvers begin hy
 hem voorstelt, soo volght daer dickwils ongheschicktheyt uyt. Dit anghesien
 tis openbaer de natuerlicke reden te vereytschen, om d'een d'ander wel te ver-
 staen en dwaling te schuwen, datmen een alghemeen vast begin neemt: T'sel-
 ve en can niet bequamelick gegront sijn op de anwijsing der seylnaelde, want
 nadien se gheen selve middachront en volght, soo worden deur * gaflagingen *Observatio-*
 op versheyden breeden ghedaen, versheyden halfmiddachronden voor begin *nes.*
 ghestelt. Ten anderen en is de gaflaging der naelde op een selve plaets deur
 versheyden * gaflagers soo nau met sekerheyt niet doenlick, dattet niet 1 ① en *Observatio-*
 schilt, bedraghende ontrent 3000 ghemeen stappen. Nu dan de anwijsing der *nes.*
 naelde tot desen eynde gheen ghenouchsaem sekerheyt hebbende, soo wil de
 reden datmender vast lant toe verkies. En nademael *Ptolemeus* daer toe ghe-
 nomen heeft een der seven Eylanden van Canarien t'welck hy *Iuno* noemt en
 datter hem veel in ghevolcht hebben, soo en ist niet buyten reden by sulcx te
 blijven. Doch anghesien het een eynde eens eylants van t'ander in langde ver-
 schilt, soo ist billich een seker eylant te verkiesen, en daer in een ghewisse lang-
 duerighe merckelicke onbeweeghlicke cleene plaets, die onghen 1 ① en doe
 missen, want nadien de rekeningen der Eertclootlangden van steden en plaets-
 sen tot op ① toe nauwe en sorchvuldelick ghedaen worden, seker tis reden dat
 de stelling van t'begin gheen 1 ① onsekerheys en hebbe. Hier toe is vooren
 ghestelt de boveschreven *Pico de Teide*, wesende een hooghe vermaerde rootse
 van form als een suyckerbroot, en dat in *Teneriffa*, t'grootste, rijckste en beste
 eylant der seven van Canarie, also my mondelick geseyt heeft Heer *Melchior* van
 de Kerckhove aldaer geboren en opghevoet: Soo ymant ander bequamer vaste
 plaets op den Eertcloot wiste, t'waer reden die te verkiesen, maer de boveschre-
 ven onsekerheyt dunckt my datmen behoort te schuwen.

5 BEPALING.

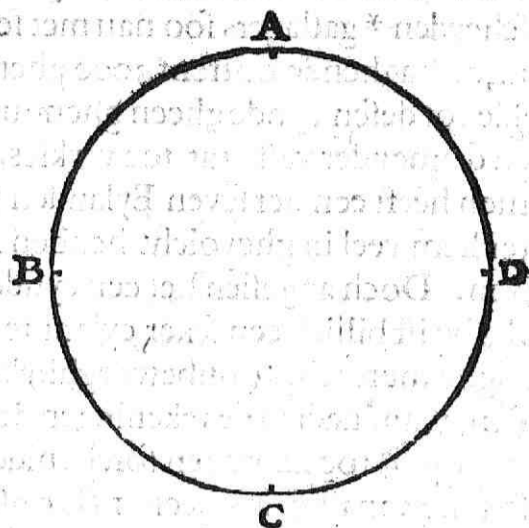
Eertclootschriftdach noemen vvy die haer begin neemt *Dies Geo-*
 opt begin der Eertclootlangde. *graphicus.*

Wanneer de * Eertclootschrijvers niet en overkommen in een ghemeen *Geographi.*
 bestemt begin des dachs, gelijk sy tot noch toe datmen weet niet overkommen
 en hebben, soo en isser op plaetsen die veel in langde verschillen gheen seker-
 heyt des dachs. Om t'welck by voorbeelt te verclaren, ghenomen of ymant
 op d'een der twee plaetsen veel in langde verschillende, als neem ick *Hollandt* en
China, gheschreven hadde seker * gaflagingen der Hemelsche lichten, of ander *Observatio-*
 dinghen ghedaen te hebben op den 12 Mey int jaer 1602: Ick segh dattet voor *nes.*
 de menschen op de ander plaets woonende, en t'selve daer lesende, onseker te
 sijn oft was hemlien 12 Meye of 13 Meye. En want de groote zeevaerden ront-
 om dē Eertcloot by Hollanders en Zeelanders jaerlicx seer toenemē, so ist ken-
 nelick hier uyt nu ter tijt veel ongeriefs te connen volghen, voornamelick in
 * Eertclootschriiftsche en Hemelloopsche stof, alwaer d'onsekertheyt eens dachs *Materia*
 veel ander onseckerheden soude connen mebrenghen, als in gaflaging vande *Geographica*
 plaetsen der Dwaelders ghedaen op versheyden plaetsen veel in langde ver- *& Astrolo-*
 schillende, waer uyt het nochtans meughelick is die consten grootelicx te ver- *gica.*
 meeren, en vasticheyt te gheven, gelijk t'sijnder plaets breeder geseyt sal wor-
 den.

8 I BOECK DES EERTCLOOTSCHRIFTS,

Parallelus.

den. Maer om de ghedaente van de voorschreven onsekertheit des dachs te verclaren, soo laet A B C D een rondt des Eertcloots sijn * ewewijlich metter middelrondt, doende elcke booch A B, B C, C D, D A, een vierdeeltronts: Hier op sijt ghy by voorbeelt ter plaets van A: Dit soo ghenomen, alst by u an A sijnde is middach den 12 Mey, soo sult ghy segghen dattet voor de ghene die van u Oostelicker als an B woonen, op dien selven tijt 6 uren later is, te weten 6 uyren des avonts den 12 Mey. En om de selve reden sullen de ghene die an B woonen segghen dattet voor de ghene die noch Oostlicker als an C woonen, op dien selven tijt noch ander 6 uyren later is, te weten midnacht als begin des 13 van Mey: T'welck ghy an A sijnde oock sult toestaen. Aldus dan over d'een sijde gecommen sijnde van A Oostwaert over B tot C, wy sullen nu also commen van A Westwaert over D, tot C in deser voughen: Alst by u an A sijnde is middach den 12 Mey, soo sult ghy segghen dattet voor de gene die van u Westelicker als an D woonen, op dien selven tijt 6 uyren vroeger is, te weten 6 uyren des morgens den 12 Mey. En om de selve reden sullen de ghene die an D woonen, segghen dattet voor hemlien die noch Westelicker als an C woonen op dien selven tijt noch ander 6 uyren vroeger is, te weten midnacht als begin des 12 Meye, T'welck ghy an A sijnde oock sult toestaen. Maer ghy hebt te voren toeghestaen en bevesticht dattet an C is midnacht als begin des 13 Mey: Daerom ghy u selven teghensprekende, ten is gheen wonder dat ghy met anderen niet en overcomt, oock dat Portuguisen en Spaengiaerden d'een Oostwaert d'ander Westwaert na Indien seylende, met malcander twisten en een dach verschillen.

Dit ongeval connen de Eertclootschrijvers voorcommen, met den dach een bepaelt begin te setten, t'welck met reden gelijk in dese bepaling opt begin der Eertcloodlangde ghenomen wort.

*Consideratione polyrica.
Astrologi.*

Angaende ymant nu dencken mocht sulcx sijn ongeval te sullen hebben, om dat twee plaetsen gheen uyr gaens van malcander en over d'een en d'ander sijde van t'begin der langde gheleghen, alijt een dach sullen verschillen, t'welck in * burgherlick ansien swaricheyt soude hebben: Hier op wort gheantwoort dat ghelijck de * Hemelmeters onder hun bestemt hebben een ghemeene oirden der 24 even uyren, anvanghende op den middach, latende daer benevens yder gheslacht van volck de uyren noemen en setten foot hun ghevalt, d'een even, d'ander oneven, sommighe anvanghende des midnachts, etelicke met Sonnen opganck, eenighe metten onderganck, en soo voorts, waer me de Hemelmeters in stof des Hemelloops hun niet en becommeren: Even eens en sullen de Eertclootschrijvers in stof des Eertclootschrisis hun niet behouven te moeyen metter begin des dachs van verscheyden volcken, maer hun bepaelt eyghen begin int ghemeen ghebruycken: En ghelijck de Hemelmeters haer uyren tot onderscheyt van d'ander noemen * Hemelloopuyren, alsoo sullen de Eertclootschrijvers dese daghen tot onderscheyt van ander, meughen heeten ghelijck de bepaling mebrengt Eertclootschrisidaghen.

Horas Astronomicas.

Dies Geographicas.

6 BEPALING.

WYSENTYT noemen vvy die, vvaer in by de menschen een seltsaem vvetenschap ghevveest heeft, t'vvelck vvy deur seker teyckens ghevvisselick mercken, doch sonder te vveten by vvie, vvaer, of vvanneer.

Anghesien het int volghende dickwils te pas sal commen, t'onghewoonlick woort *Wysentijt* te noemen, en dat mijn voornemen is t'sijnder plaets te weten inde navolgende vernieuwing des *Wysentijts*, verclaring te doen, hoemen mijns bedunckens de saeck an soude meughen legghen, om weerom te gheraken tot alfulcken groote wetenschappen soo in Hemelloop als ander stoffen, ghelijck wy mercken by de menschen eertijts gheweest te hebben, so heeft my noodich ghedocht den selven tijt te bepalen alsvooren.

Maer om hier af breeder verclaring te doen ick segh aldus: Tis int ghebruyck datmen den tijt van over ontrent neghen of thien hondert jaren, tot over ontrent 150 jaren, noemt *Barbarum saeculum*, soo veel te segghen als Leecketijt, om dat de menschen seven of acht hondert jaren lanck waren als leecke, sonder oeffening der letters of vrye consten: T'welck sijn oirspronck nam doen de Christenen d'overhant creghen boven de Heydenen: Van welke sy te vooren veel gheleden hebbende, en daer benevens de Heydensche Religie seer hatende, verbranden en vernielden niet alleenlick alle boucken der Religie, mette ghene daer eenich vermaen van hare Goden in stont, maer oock der vrye consten d'een metten anderen, waer syse krijghen conden. Ten laetsten heeft dit een eynde ghenomen, sulcx datmen heel verkeert de verborghen overbleven Heydensche boucken, weerom in allen houcken ghesocht heeft, int licht ghebrocht, en met groote neersticheyt en cost doen drucken, niet alleen van vrye consten, maer oock hun Goden aengaende, sulcx dattet nu yder Christen vry staet die in sijn ghedichten te aenroepen; la ghedichten der Christelicke Religie te vermenghen met veersen vande rammeling der Heydensche Goden, en die daer in seer ervaren sijn, worden daerom oock seer gheleert ghenoomt. Nu alsoo benevens eenighe ydelheden, oock ernstighe dinghen voort quamen, en dat de letters en vrye consten weerom op de beenen gherochten, men heeft die voorschreven tijt van seven oft acht hondert jaren, tot onderscheyt des tijts diet nu is, en ontrent duyfent jaer daer te vooren was, ghenoomt als gheseyt is Leecketijt, by welke d'ander verleken, *Wysentijt* soude meughen heeten: Doch tot sulcke *Wysentijt* en streckt ons meyning in de boveschreven bepaling niet, want die met d'ander seven of acht hondert jaren, al t'samen niet dan leecke tijt en sijn, verleken by den onbekenden tijt die wy deur teyckens sekerlick mercken gheweest te hebben. Maer om vande selve teyckens breeder verclaring te doen ick segh:

TEN EERSTEN datter byde menschen een groote ervaring en kennis des Hemelloops gheweest heeft, welke ten tijde van *Hypparchus* en *Ptolemeus* bycaes te niet en vergaen was, sulcx dat al t'ghene sy daer af beschreven hebben, maer voor overblijffels te houden en sijn van t'ghene datter gheweest hadde, want den eersten grondt waer deur het inhoudt dier overblijffels ghavonden wiert, te weten de ervarings dachtafels, sijn verloren, en men heeft sedert gheen ander ghemaect.

Angaende het ongheregelt roersel der *Dwaelders* dat *Ptolemeus* de * tweede

Secundam in equalitatem,

oneven-

onevenheyt noemt, t'welck hy int 4 Hoofstuck sijns 8 boucx, en noch meer int 2 Hoofstuck sijns 9 boucx, meent selfs eerst gagheslaghen te hebben, en by sijn voorganghers niet bemerckt gheweest te sijn, beschuldighende dickmael hun onnachtsaemheyt int gaslaen vande plaetsen en loopen der Hemelsche lichten: Daer wort op gheantwoort, dat de voorgangers de selve tweede onevenheden ghesien hebben, eer hun meughelick was d'eerste onevenheyt, of Dwaelders middelloop soo aerlich te beschrijven ghelijcke *Ptolemeus* daer nae gecreghen heeft, en datse om tot soo grooten vondt te gheraken niet onachtsaem en hadden gheweest, maer neerstigher danmen van *Hypparchus* tijt af, en voor hem hoe langhe en weet ick niet, tot nu toe gheweest heeft, of meughelick is gheweest te sijne, om datmen na den Wijfentijt, de saeck op sulcken voet niet aenghetast en heeft ghelijckmen doen dede, soo wy terstont t'sijnder plaets daer af breeder verclaring sullen doen.

Diversas gentes.

Het voorgaende wort bevesticht deur dienmē nae *Ptolemeus* tijt in ettelicke Arabische schriften vernomen heeft, dat voor hem by verscheyden * gheslachten van volck int ghebruyck is gheweest, de vaste sterren op de Hemelclooten in ander formen te teyckenen dan de ghemeene Egyptische, van welke *Ptolemeus* noch *Hypparchus* nergens eenich ghewach en doen: Soodanighe heeft my ghetoont den Edelen Hoochgheleerden Heer *Iosephus Scaliger*, in boucken met verclaring der teyckens ghedaen in Arabische spraeck, en dat niet op een wijze, maer wel tot drie clooten toe, elck verscheyden vanden anderen. De formen van een dier clooten wierden gheseyt Hemelteyckens der Indianen, van welke namen, doch sonder schilderie, my oock ghedenckt ghelesen te hebben in een Latijns bouck van seer ouden druck, maer des schrijvers naem is my vergeten, ick en weet oock niet waer t'bouck bleven is. Een deelander teyckens heb ick geschildert gesien tegen de mueren van een camer op t'Coninx hof in Polen tot Craco, wesende monsters, diens leden gemengt waren uyt verscheyden afcomften van ghedierten, en stont daer by geschreven **SIGNA HERMETIS**, dat teyckens van Hermes. Niet een van al de boveschreven Hemelteyckens en vinde ick als gheseyt is by *Ptolemeus* vermaent te sijn: Waer uyt schijnt te meughen besloten worden, die t'sijnder handt niet ghecommen te wesen, veel min de Hemelloopsche leeringhen die elck * gheslacht na sijn wijze daer op ghegront hadde. Voort hebben de Hemelmeters eertijts wel gheweten dat den Eertcloot om de Son draeyde, sonder dat de eyghentlicke voorstellen van dien *Ptolemeus*, soot schijnt, ter hant ghecommen sijn, want had hysse ghesien, tis daer voor te houden dat hy (soomen oirdeelen mach uyt sijn verstandt en redelickheyt inde rest) soude toeghelaten hebben het natuerlick roersel byde ervaren Hemelmeters beschreven, en dat der eerste leerlinghen verlaten, of alleenlick leerings halven by * stelling gebruyckt. Van dit roersel des Eertcloots hebben vernomen *Philolaus Pythagoricus* als *Plutarchus* seght, voort *Aristarchus Samius* so *Archimedes* int bouck des * santtals betuycht; Maer dat sulcx inden wijfentijt niet en ghebeurde, schijnt ghenouch uyt *Archimedes* woorden te meughen besloten worden, inhoudende dat *Aristarchus* schreef teghen de Hemelmeters die de weerelt seyden een cloot te sijn, wiens middelpunt des Eertcloots middelpunt is, en halfmiddellijn even ande lini tusschen t'middelpunt der Son, en t'middelpunt des Eertcloots, welke lini (benevens ander slechtigheden) d'een tijt langher wesende als d'ander, soo en schijnter niet veel bescheyts in. Voort soomen insiet de form der * eyredenheydt by *Aristarchus* aldus ghestelt:

Propositio- nem.

Arenæ numero.

Proportio- nis.

ty...

Ghe

VAN SYN BEPALINGHEN INT GHEMEEN. II

*Ghelyck cloots middelpunt,
Tot clootvlack,
Alsoo Eertclootwech,
Tot verheyte der vaste sterren.*

Alwaer tegen Wisconftenaers regel verlijcking van * verscheenflachtighe Heteroge-
nen. sijnde, te weten punt met vlack, soo schijnet selve als vooren gheseyt is daer uyt te moghen besloten worden. Angaende *Archimedes* de boveschreven everedenheyt uytlegt, en seght aldus behooren verstaen te worden:

*Ghelyck Eertcloot,
Tottet ghene men de weerelt noemt,
Alsoo Eertclootwechs cloot,
Tot vaste sterrens cloot.*

T'mach daer me sijn hoet wil, dan wisconftighe redenen vereyfschen gewisse woorden: In somme daer en is gheen teycken van wijsentijt.

Ander getuychnis van een groote oeffening dieder voor *Ptolemeus* tijt inden Hemelloop geweest heeft, hebben wy door de verscheyden manieren van leerlingen der clootsche driehoucken op verscheyden gronden gesticht, naderhant te voorschijne ghecommen in Arabische spraeck, en daer uyt int Latijn gherocht. Want nadien de menschen eertijts saghen hoe noodich goede manier van rekening der clootsche driehoucken was, om na volcommen kennis des hemelloops te trachten, soo heeft hun verstant in die stof wonderlick gearbeyt. De manier an *Ptolemeus* ter hant ghecommen, en door hem beschreven, is cort en aerlich, bestaende in vergaring en afrecking van redens der linien, die verdocht worden in seker plat datmen * clootsne noemt, maer t'gebruyc is moeylick, want den Doender ant werck commende, en vint in dien beschreven driehouckhandel tot alle ontmoetende voorbeelden gheen geformde * werckstukken, om die met lichticheyt te volgen, maer moet geduerlick becommert sijn, met t'overdencken wat manier van vergaring of afrecking der redens hy tot sijn voorbeelt uyt de clootsne verkiesen sal. Een ander manier ist diemen oock ghebruyckt met bedencking der gemeene sneen van platten der ronden op den cloot gheteyckent. En noch een ander diemen by *Regiomontanus* bevint.

Angaende sommighe achten de vonden des Hemelloops niet soo seer oudt te wesen, maer dat de meeste besonderheden van dien deur *Hypparchus* tot smenschen kennis souden ghecommen sijn. En dat *Timocharis* gheleest hebbende 30 jaren na den Grooten *Alexander*, onder de sterflicke den eersten was, die t'vinden en opschrijven der plaetsen vande vaste sterren beneerstichde, mijn gevoelen is daer af anders: Wel wil ick toestaen, dat so *Hypparchus* uyt de boucken van sijn voorgangers niet beschreven en hadde het bouck daer na *Ptolemeus* ter handt ghecommen, en van hem tot ons gherocht, dat wy nu vanden loop der Dwaelders weynich kennis souden hebben: Maer dat hy van die seltsame voorstellen een vinder soude gheweest sijn, t'en schijnt niet om onder anderen dese reden: *Ptolemeus* segt int II Hoofstuck sijns 4 boucx, dat *Hypparchus* een swaricheyt ontmoete, om dat hy deur * stelling des Maenloops in een * inrondt, tot ander besluyt quam dan deur stelling in een * uytmiddelpuntichront: Bewijst voort dat sulck verschil niet en quam deur de verscheydenheyt die *Hypparchus* inde twee stellinghen vermoet, dan deur sijn misrekening, of ander ongheval: Dit soo sijnde, het schijnt te meughen besloten worden, dat *Hypparchus* onder ander vonden diemen hem toeschrijft, voor al gheen vinder en was des * vertoochs, deur t'welck bewesen wort d'een en d'ander stelling een selve besluyt te gheven, maer veel eer dat hy sulck vertooch (t'welck wy niet en segghen tot sijn ver-

Sectio sphaerica.

Problemata.

*Positionens.
Epiciclo.
Eccentrico
circulo.*

Theorematum.

*Mathemati-
cam demon-
strationem.*

*Solstitio
estivale.*

Algebram.

Arithmetici.

Vnitatem.

vermindering maer om t'voornemen te bewijfen) niet begrepen en heeft, want anders het waer so veel al oft ymant wel verstaende * t'wisconftich bewijs vant laetste voorftel des eerften boucx van *Euclides*, nochtans daer na totte dadelicke ervaring commende, twijfelde of de twee viercanten der twee cortfte fijden eens rechthonckigen driehoucx, even fijn ant viercant der langfte fide, om dat hyfe dadelick bevint te verfcillen, fonder te weten dat fulcx niet en comt deur ghebreck des voorftels, maer deur feyling der handen, ooghen, deur mifrekening, of ander ongeval. Angaende dat *Ptolemeus* int 2 Hoofstlick sijns 3 boucx, de manier van *Hyparchus* prijft voor die der ouden, nopende het vinden der Sonnens plaets tuffchen de vafte fterren, om daer uyt de lanckheyte des jaers te berekenen, welcke plaets fy meynen de ouden ghesocht te hebben deur de Sonnens evenaer breede doense was in haer * Noortftant, welcke onderfoucking *Hyparchus* met meerder fekerheyte dede doense inde lentfne was. Hier op segtmen, dat fy die door foodanige langduerighe felfaem oeffeninghen en fteerooginghen, gherocht waren ter kennis van der Dwaelders middelloopen, niet en fouden bemerckt hebben foodanighe ervaringhen gantsch onbequamelick in Sonftant ghedaen te worden, ick en fiender gheen teycken af: Maer by aldiense haer ervaringhen in Sonftant ghedaen hebben, soo *Hyparchus* seght, tis te vermoeden dat fulcx niet en ghebeurde deur onderfoucking vande Sonnens evenaerbreede, maer veel eer met meerder fekerheyte deur t'nemen der fchijnbaer duyfteraerlangde tuffchen haer en eenige der vafte fterren. Wantse beneven de Son, als men vlietelick ghenouch fteerooght, ghesien connen worden: T'welck *Ptolemeus* onbekent wefende, so en fchijnt fijn verheffing van *Hyparchus* vont, boven die van fijn oude voorganghers in gheen ghenouchfaem reden gegront. Soo veel *Timochares* angaet, dat hy als gheseyt is onder de fterflicke den eerften foud gheweest hebben, die t'vinden en opfchrijven der plaetsen vande vafte fterren beneerftichde: Anghesien hemlien die dat segghen, en *Timochares* me, onbekent fchijnen gheweest de beschrijvinghen der Hemelclooten, op welcke haer oude voorganghers van verfcheyden gheslachten, de fterren in ander formen vervinghen als vooren gheseyt is, so en fchijnt *Timochares* fulcken eerften gaflagher der vafte fterren niet gheweest te hebben. Te meer dat der Dwaelders middelloopen *Hyparchus* ter hant ghecommen, ghevonden fchijnen deur fekerder beschrijving der vafte fterren dan van *Timochares*, die 10 ① voor cleenfte maet ghebruyckte, soo in *Ptolemeus* tafelen blijckt.

HET TWEEDE TEYCKEN is de wonderlicke ervarentheyte die wy sien eertijts by de menschen inde Telconst geweest te hebben, waer afmen een van de vreemde felfaemheden houden mach de * Stelreghel, die over weynich jaren deur Arabifche boucken weer te voorschijne gecommē is, daer afmen deut naghelaten fchriften niet en merckt gheweten te hebben Caldeen, Hebreen, Griecken (want *Diophantus* is jonck) of Romeynen, al welcke gheen * Telders diemen deur weerdicheyte Telders noemt, gheweest en fijn. Oock in fiende dat hemlien daer toe noodighe reetschap ghebrack, namelick talletters, met foodanighe thiende voortganck als de uytghesproken getalen hebben, so wast hemlien onmeughelick. Maer mochten fulcke telders fijn, als die nu met penninghen legghen, of met crijtschreefkens rekenen, of dierghelijcke. Dese talteyckens van thiende voortganck fijn inde Arabifche spraek weerom voortghecommen, in fulcker voughen datmen daer me anvanghende, mach leeren wat t'begin of punt des ghetals is, t'welck de leeckentijt (ick meen vanden anvang der vermaerde Griecten tot nu toe) qualick verstaende, gheseyt heeft de * eenheyte te wesen. Want den Edelen Hoochgeleerden Heer *Iosephus Scaliger*, heeft my ge-

my getoont, dat de Arabiers daer voor teyckendē een punt, aldus . t'selve oock punt noemende, en wierden die punten onder de talletters ghebruyckt in plaets daer wy 0 stellen, overcommende mettet ghene wy over eenighe laren in onse Fransche Arithmetique onder de 2 bepaling daer af seyden. D'oirsaeck waerom in plaets van dat punt, byde Europeanen nu een 0 gestelt wort, acht ick dese, dat wy ghewoon sijn punten te ghebruycken int eynde en onderscheyding der geschreven redens, welcke punten oock dickwils achter ghetalen volghen, maect soomen daer punten stelde, sy soudē twijffeling maken oft een punt waer des ghetals, dat onbehoirlick vermeerderende, oft een punt als onderscheyt des redens, en om soodanighe twijffeling te voorkomen, heeftmen het punt verandert, en daer voor een 0 gheschreven. Nu dan 0 inden Wysentijt punt geheeten hebbende, wy sullent om die te volghen nu voortaan oock dien naem gheven, en dat tot onderscheyt vant meetconstich punt, Talpunt noemen, verlatende d'eerste naem *Begin*, die wy daer toe dus langhe gebruyckt hebben. Angaende dat sommighe niet ghenouch deur natuerlicke reden connen oirdeelen, hun ghedraghen totte * loofweerdicheyt der ghene die daer af ghehandelt hebben, ick acht die op een goeden wech te wesen, midts datse de loofweerdichste loofweerdicheyt volghen, dat sijn de ervaren Telders des Wysentijts, en verlaten de Griecken die gheen telders en waren, noch volcommelick sijn en condē deur ghebreck van rechte talteyckens als vooren gheseyt is: want hoe wel *Euclides* schoone Telconstighe * verhooghen beschrijft, die uyt den Wysentijt t' sijnder hant gerocht waren, daer en sijn * werckstucken noch * Teldaet by, welcke als gheseyt is onlanx te voorschijn commen sijn in Arabische spraeck. Sulcx dat *Euclides* verhooghen ghetuyghenis gheven des Wysentijts die te voren geweest hadde, en doen niet en was. De reden waerom wy hier so ernstelick van dit punt seggen, is dat bepaling der eenheyt voor punt des getals, onder anderen getuychnis geeft des Wysentijts diet was doenment punt teyckende en daer voor hielt: En oock des Leeckentijts diet sedert geweest heeft, so onvolcommen * Telders makende, als bepaling des deels der grootheyt voor punt der grootheyt, onvolcommen Meters soude mebrenghen. Noch canmen mercken, dat inden selven Wysentijt veel Telconstige werckingen met besonder lichticheyt afgeveerdicht wierden deur rekening op thiende voortganck ghegront. Om van t'welck breeder reden te verclaren, het is te weten dat alsoo ick over eenige laren de thiende beschreef, en my inbeelde met groote lichticheyt te meugen gebruyct worden in deyling der houckmaten en bogen met thiende voortganck; En also ick daer na de selve manier eyghentlick beschreef, in sulcker vougen als van dies inden volgenden Hemelloop t' sijnder plaets een hoofstuck ghemaect sal worden mer sulcke cortheyt als blijcken sal: So heb ick daer na bemerct dat sgelijcx voor my al gedaen had geweest, oft immers gedaē scheen geweest te sijne in ouden tijt, die ick meynde dat den Wysentijt was, om dese redenē: De tafel der houckmaten van *Regiomontanus*, diens halfmiddellijn gedeelt is in 10000000, begreep in haer volcommelick den thienden voortganck die ick socht: Want nemende de halfmiddellijn gedeelt te sijn in 100 even deelen, in plaets van 60 der Egyptenaers, En daer nae my selven voorstellende de deeling te wesen van thiende voortganck, in plaets der t'sestichde vande Egyptenaers, ick bevant met die tafel al ghedaen werck, soo veel de houckmaten angaet: En meende doen *Regiomontanus* daer af een eerste vinder geweest te sijne, te meer dat hy int begin van sijn houckmaetmaecksel, seght dat die voor hem geweest sijn, de middellijn in weynich stucken deelden, als *Ptolemeus* in 120, *Arzabel* in 300, deelende elck van dien in 60 ①, en elcke 1 ① in 60 ②. Maer naderhant is my yet te vooren ghecommen, waer uyt ick nu anders vermoede, t'welck aldus toeginck: Alsoo ick

Autorisatem.

Theoremata

Problemata neque praxi Arithmeticae.

Arithmeticos.

Geometricos

eens wilde ondersoucken of men deur de houckmaettafel van *Regiomontanus*, de reden van des ronts middellijn totten omtreck, so na soude vinden dat de palen bleven tusschen de palen van *Archimedes* reden, of niet: Ick sach tot desen eynde hoe veel de houckmaet van 1 ① dede, bevantse van 2909, in sulcke deelen alser de halfmiddellijn 1000000 doet, Maer die houckmaet is bycans even an haer booch, om des boochs cleenheyt wille, daerom de 5400 ① makende t' vierendeelronts, sijn bycans even an 5400 mael 2909, dats evē met 15708600, waer deur het vierendeelronts by na in sulcken reden is totte halfmiddellijn, als 15708600 tot 10000000: En vervolgens het heel ront doende viermael so veel, dats 62834400, is by na in sulcken reden totte heele middellijn, als 62834400 tot 20000000. Dese reden bevant ick binnen de voorschreven palen der reden van *Archimedes*, te weten cleender als van 22 tot 7, en grooter dan van 227 tot 71. Nu al sulcken inval als ick hier hadde, van te willen ondersoucken de reden der middellijn totten omtreck deur de houckmaettafels, dergelijcke inval schijnt eertijts byde ouden oock geweest te sijn, om dese redenen: Ter hant van *Georgius Peurbachius* gecommen sijnde seker schriften (soo hy seght in sijn handel opt houckmaetmaecksel) inhoudende t' ghevoelen van verscheyden geslachten, als Indianen, Egiptenaers, en Arabiers, angaende de reden van des ronts middellijn totten omtreck, datter oock eenige geweest sijn diese stelden op van 20000 tot 62832, ghenouchsaem de selve letters alsvooren, doch de ware reden noch wat naerder. Maer die dat deden, en sulcken houckmaettafel gebruycten, de selve tafel hadde de middellijn van 2 met ettelicke talpunten, welke in menichte niet alleen seven en waren, gelijk in *Regiomontanus* tafel, maer moesten soot schijnt van een talpunt meer sijn, uyt oirsaeck dat dit ghetal 62832, vast gaet tot op de vijfde letter, daer het onse maer vast en gaet tot op de vierde: T'welc blijct als men de palē des redens veel nauwer neemt, gelyc gedaē heeft dē vermaerden * Telder *M. Ludolf vā Ceulen*, te wetē dat als men de middellijn neemt op 2000000000000000000000000

*Arithmeti-
sm.*

Soo is den omtreck corter dan

628318530717958647694

Maer langher als

628318530717958647690

Inder vougen dattet schijnt te meughen besloten worden, dat men voor *Regiomontanus* tijt de halfmiddellijn inde houckmaettafel gedeelt heeft in 10000000, of in een ghetal met een talpunt meer, t'welck men met reden vermoeden mach den onbekenden wysentijt gheweest te hebben, ghemerckt datter geen teycken en is sulcx in bekende tijt gheschiet te sijn.

*Instrumenta
Mathema-
tica.*

Tot hier toe is gheseyt van der Ouden deeling der houckmaten met thiende voortganck, maer datse boven dien oock alsoo den booch des vierendeelronts meugen gedeelt hebben, om daer deur te becommē de lichticheyt die indē Anhang des Hemelloops verclaert sal worden, dat machmē vermoen uyt des ronts deeling in 1600, daermen voormael de * *Wisconstuygen* in deelde, na t' seggen van *Ptolemeus* int 2 Hooftstick sijns 3 boucx, waer uyt volghde dat ghelijck het vierendeel ronts na de Egipsche wijze in 90 tr. ghedeelt wort, en in de wisconstuygen elcke trap dickwils in vieren, niet tegenstaende men in rekening de tsestichde voortganck volghde: Dat hier alsoo elck vierendeelronts in 100 tr. ghedeelt wiert, en inde wisconstuyghen elcke trap dickwils in vieren, niet teghenstaende in rekeningen de thiende voortganck ghevolgt wiert. Want dat sy stelders der talletters met thiende voortganck, en der reghels van rekeninghen die deur opsicht der thiende voortganck ghewrocht worden, ghelijck wy daer af int bouck der ghemengde stoffen cyghentlicker segghen sullen, niet en souden bemerckt hebben het groot voordeel der thiende voortganck, inde deyling des ronts soo dickwils in rekeninghen der Hemelloopen te vooren commende, ten schijnt niet.

HET DERDE TEYCKEN is de Meetconst, want hoe wel de Grieken daer in seer ervaren sijn geweest, doch wort by velen bevesticht dat syse van ander gecregen hebben. Voorwaer een seer wonderbaerlicke const, vast getuychnis gevende van een seltsame wetenschap der gene, wiese oock meughen gheweest sijn, diese tot sulcken grootheynt gebrocht hebben. Hier af is ons t'meeste bescheyt ghebleven inde beginselen van *Euclides*, waer in benevens de stof der Meetconst, noch wat seer besonders, seltsaems en nuttelicx te sien en leeren is, namelick des *Wijfentijts* oirden in beschrijving der *Wisconsten*, daer af ick inde volghende vernieuwing des *Wijfentijts* breeder mijn gevoelen sal seggen.

VOOR VIERDE TEYCKEN schijnt datmen soude meugen houdē den handel der *Damphooghde*, onlanx inde *Arabische* spraeck weerom te voorschijn commen, en hier na verclaert int *Eertclootschrifts* derde bouck betuyghende datter eertijts by de * *Wisconstenaers* een seltsaem onderfoucking gheweest is vande weerelts ghefalt en natuerens verborghen eyghenschappen. *Mathematicos.*

HET VYFDE TEYCKEN is den wonderbaerlicken seer seltsamen handel der * *Stoffscheyding*, by de *Griekē* onbekent, die onlanx begoft heeft haer weerom te vertoonen, deur welcke de menschen het wesen der stoffen tot haren grooten voordeele, anders onderfoucken en kennen, dan hemlien sonder die groote const meughelick was te begripen. Hier in achtmen *Hermes Trismegistus* den ervarensten gheweest te sijn daer schriftelick bescheyt af bleven is, doch onbekent wie hy was, uyt wat lant, of tot wat tijt hy leefde, hoewelmen hem voor seer oudt acht. *Alchimie.*

Angaende dat de Grieken met hun navolgers die *Philosophi* genoemt worden, handelen vande natuer, seggende alle stofte bestaen in vier beginselen, als eerde, water, locht, en vyer, mette vervolgen dieser uyt trecken: Seker hun neersticheyt is lovelick geweest, als gedaen hebbende wafse connen, maer wachacremen t'was al van hooren seggen, met weynich bescheyt, met veel dwalinghen, en sonder kennis der oirsaken, wantse veel gehaelt wort uyt de dadelicke *Stoffscheyding* daer sy niet af en wisten.

Angaende dat dese weerdighe Const, dese onuytputtelicke brun der wijfheynt, by velen in verachting gheroicht is, deur dien ettelicke hun daer in oeffenende bedrieghers of missers sijn, brenghende ander lieden tot schade, hun belovende gout te maken van stof gheen gout wesende: Daer wort op gheseyt, sulck misbruyck te meughen strecken tot verachting der misbruyckers, maer niet der loofflicke Const.

HET SESTE TEYCKEN is de * *Gheesthandel*, waer in men seght dat over seer langhe tijt eenighe volcken met kennis der oirsaken hun vlietelick gheoeffent hebben, want hoewel sulcx schrickelick is, soo mercktmen nochtans wat groote wetenschappen datter uyt de * *Wisconsten* volghden, diemen van foodanighe grondelicke kennis voor oirsaeck houdt, en wat een seltsaem wijfheynt datter voormael byde menschen gheweest heeft, welcken tijt wy den *Wijfentijt* noemen. *Magia.*

Maer hoemen de saeck na ons meyning soude meugen anleggen om weerom daer an te gheraken, dat sullen wy inde volghende *VERCLARING* int gemeen beschrijven: En hoemen weerom totte voorgeweten kennis der *Dwaelderloopen* soude meughen commen, dat sal inde beschrijving der *Dwaelderloopen* int besonder noch eyghentlicker gheseyt worden. *Mathematici.*

M E R C K T.

Alfoo ick vande voorgaende stof des Wijſentijts, tot t'ſaemſpraeck ghecommen was metten Hoochgeleerden Heer Doctor *Huych de Groot*, en dat hy my verhaelde verſcheyden plaetſen gheleſen te hebben, die van ſulcke ſeer oude tijt ghetuychnis gaven, ick begheerde dat hy my die op ſchrift wilde ſetten, t'welck gheſchiede, en wantſe my dochten by t'voorgaende wel te ſullen voughen, ick hebſer by gheſchickt als volgt.

G H E T V Y C H N I S S E N E E N S S E E R O V D E N W Y S E N -

tijts, by een vergaert deur den Hoochgeleerden Heer Doctor Huych de Groot.

Iosephus verhaelt dat *Berosus*, ſijnde gheweſt een Chaldeeus Prieſter, aldus ſpreekt: Int thiende gheſlacht vande groote watervloet, is by de Chaldeen gheweſt een rechtveerdich man, en ſeer vermaect, oock ervaren inde Hemelſche ſaecten. T'welck *Iosephus*, en onder de Heydenſche Schrijvers *Hecataeus*, *Nicolaus Damascenus*, *Alexander Polyhiſtor*, en *Artapanus*, duyden op *Abraham* gheſeyt te weſen.

Diodorus, *Herodotus*, en *Strabo*, meynen den eerſten kender des Sterreloops gheweſt te ſijn *Zoroaſtres*, ten tijde van *Ninus*, die gheweſt is min dan twee hondert jaer na de vermaerde watervloedt.

Maer de Egiptenaers houden voor den eerſten *Hermes*, of *Mercurius*, wiens tijt onbekent is. Segghen oock veel van eenen Coninck *Neceſſos*, die hem in deſe ſtof dapperlick gheoeffent ſoude hebben.

Die de Poetiſche cluchten tot de waerheyt der gheſchiedenis brenghen, willen ſeggen dat *Phaëthon*, *Endymion*, *Athlas*, *Hercules*, *Thebanus Phrygius*, *Atreus*, en de *Titanes*, kennis hebben ghehadt vande Hemelſche ſaken.

Simplicius en ander ſchrijven van ouder tijden dan de voorgaende, te weten dat *Calliſthenes*, die by *Alexander* van *Ariſtoteles* gheſtelt was inde verovering der ſtadt *Babylon*, aldaer ghevonden heeft opteyckening der Hemelſche ſaecten, van ontrent duyſent neghenhondert en drie laren: T'welck ſoude ſijn van t'ſeſtich laren na de groote watervloet, volghende de ghemene rekening.

Plato op verſcheydē plaetſen vā noch ouder onſeker oorſpronc ſchrijvēde, en onder

onder anderen int derde bouck der wetten, is van die meyning, dat al de wetenschappen en consten met een groote watervloet vergaen wesende, d'een en d'ander allencxkens weer wat by een vergaert heeft, sulcx dat t'ghene men in Griekenlandt vande consten gheweten heeft, cerst een duysent jaer of oock twee duysent, na dien tijt soude opgheresen sijn.

Het alderoutste vermaen vande Stoffcheyding diemen *Chimie* noemt, wort by *Suidas* bevonden, en daer na by *Cedrenum*: Want voor die tijden soo wel de saeck als de naem, by Grieken en Romeynen schijnt onbekent geweest te sijn. Al t'ghene gheseyt wort angaende d'ervarentheyt in dese const van *Pythagoras*, en *Salomon*, is onseker, en vol onghelooflicke cluchten. Doch ist ghewis die certijts erghens gheweest te hebben, maer niet byde Hebreen noch Grieken: Dan is wel waerschijnlick de Egiptenaers daer af geweten te hebben, overmits *Plato* in sijn *Timao* (wiens inhoudt hy seyt uyt de Egiptsche leer ghetoghen te sijn) daer hy spreeckt van Stofbeginfels vermaent van sout en salpeter. Voorder deur dien *Plutarchus* in *Osiride* seyt, dat Egipten by de Priesters in haer heylighe tacl ghenoecht wort *Chimie*: Sulcx datmen alle * Stoffcheyders na t'lant mach *Chimicos*.
Chimisten ghenoecht hebben, ghelijckmen certijts de * Hemelmeters na t'lant *Astrologos*.
Chaldeen hiet.

Het blijft oock wel dat de kennis van vrye consten die in Griekenlant was, uyt ander plaetsen daer ghecommen is, deur dien *Laertius* en *Athenaus* seggen, dat *Thales* (die ontrent tachtentich Olympiades voor den tijt van *Alexander* geleest heeft) niet alleen uyt Egipten in Griekenlandt ghebrocht heeft de Meetconst, maer oock veel bescheyts vande * Sonstanden, met evenachten, en den loop des cleynen Beers, die te vooren byde Grieken onbekent was, alsoo sy nae den loop des grooten seylden. Heeft oock de Sonduystering voorseyt. S'ghelijcx dat meer als vier hondert jaren voor *Alexander*, *Pythagoras* uyt Egipten en t'Chaldeeusche lant commende, uytghegheven heeft Hemelsche voorsegginghen, te weten, vanden opganck en neerganck der Sterren, met datter anhangt. *Solstitijs & equinoctijs.*

Plinius segt dat byde Grieken op de 58 Olympiade, dats 56 Olympiades voor *Alexander* deur *Anaximander* cerst is bekent ghemaect de scheeveloop der Son, en noch na hem eenighe namen der twaelf teyckens, alsdoen byde Grieken onbekent sijnde.

VANDE VERNIEUWING DES

VVysentijts, t'welck is verclaring hoet schijnt datmen de saeck mocht anlegghen, om allencx tveerom te gheraken an sulcke groote wetenschappen alsser inden VVysentijt geveest sijn.

ANghe sien het seker is de mensch tot eenighe tijt soo seltsame groote wetenschap ghehadt te hebben als inde 6 bepaling verclaert is, en dat mijns wetens nerghens an en blijktt sijn verstant een haer vermindert te wesen, so gevet met reden vermoen, meughelick te sijn dat hy daer an weerom soude connen gheraken, by aldien hyder sulck middel als voormael toe gebruyckte. T'selye heeft my veroirsaect te schrijven mijn ghevoelen, van t'gene de mensch nu ghebreekt dat hy doen hadde: Alles vervatende in vier leden, waer af de somme, die ick daer nae van elcke breeder verclaren sal, dusdanich is.

I L I D T.

Ten eersten ghebreken ons seer veel dadelicke ervaringen daermen de con-
sten een vasten gront op gheeft. Om tot sulcke ervaringhen te gheraken, soo
souden hun seer veel menschen t'samen daer toe moeten begheven.

2 L I D T.

Gentem.

Om te gheraken tot soo grooten menichte van menschen als hier toe noo-
dich sijn, soo souden de voorschreven ervaringhen en oeffeningen der consten
ghehandelt moeten worden by een * gheslacht in sijn eyghen angeboren tael,
welcke om wat besonders daer in uyt te rechten, besonderlick goet soude moe-
ten wesen, t'welck ick sedert den Wysentijt niet en merck gheschiet te sijn, uyt-
ghenomen byde Griecken, maer dat alleenlick int sticck der Meetconst, want de
rest en treft niet.

3 L I D T.

Na dien goede talen noodich sijn, men soude om na goede talen te connen
trachten, voor al moeten weten waer in talens goetheyt bestaet, want die rechte
kennis nu by soo weynich menschen is, datse met d'ander wetenschappen des
Wysentijts verloren schijnt.

4 L I D T.

Anghesien goede oirden in beschrijving en leering der consten, tot haer be-
voordering seer behulpich is, t'waer oirboir daer op vlietich te letten, en met goe-
de oirdeel van dies t'beste te verkiesen. Tot welck eynde ick in stof der wisconsten
gheen beter en merck, dan d'oirden des Wysentijts.

V E R C L A R I N G D E S I L I D T S.

Maer om van elck deser vier leden breeder reden te geven: En ten eersten dat
ons veel dadelicke ervaringhen gebreken, daermen de consten een vasten gront
op geeft, ick sal tot verclaring van dien beginnen met voorbeelt des Hemelloops,
tot kennis van welcke die des Wysentijts openbaerlick gherocht sijn deur een
grootte menichte van ervaringhen, als breeder daer af inde 6 bepaling gheseyt is,
en noch breeder gheseyt sal worden int eerste voorstel des volghenden boucx
vande *Sonloop*, voort inde boucken der Dwaelderloopen, daer wy berekende
dachtafels voorbeeltsche wijze ghebruycken sullen al offe deur ervaringhen be-
commen waren, en bethoonen hoe t'vinden der Dwaelderloopen daer deur al
een ander lichte anvancken voortganck crijcht, danmen sedert den Wysentijt
ghebruyckt heeft.

Terrain-
cognita Au-
strali.

Al dit overleyt wesende, ick acht openbaer ghenouch te sijn, ghebreck van
overvloet der ervaringen, oirfaeck te wesen dat de menschen met grootte moey-
te en hoofbreking, hun tijt overbrengnen met te soucken Hemelloopsche ge-
daenten die alfoo niet vindelick en sijn. T'gaet hier me, op dat ickt deur voor-
beelt van Eertclootsche stof noch opentlicker verclare, als met eenen varende
langs de cant vant * onbekende Zuytlandt, en siende de mont van een grootte
rivier daer uyt aldus beslote: Langs grootte rivieren sijn vruchtbaer landen: In
vruchtbaer landen langs grootte rivieren verkiesen veel menschen haer woo-
ning: Daer veel menschen wonen geraken goede Steden: Daerom an die rivier
legghen

legghen groote welvarende Steden. En of hy voort op sulck ghestelde (deur een ghesien deel vant heel besluytende) sulcke Landen en Steden in caerte teyckende, denckt eens wat sekerheyt of ghelijckheyt die mette Landen soude hebben, en hoe sulcke caerten en schriften souden overkommen mettet ghene men daer na dadelick sage, want daer deur machmen met een verstaen, wat sekerheyt datter can wesen in besluyt van eens Dwaelders heelen loop, uyt een ghesien deel ghetrocken, en hoe dat sulcke reghelen en schriften souden connen overkommen mettet ghene wy daer na dadelick sien.

Nu sulcx als hier gheseyt is vande noodighe ervaringhen in stof des Hemelloops, dergelijcke is oock te verstaen van ander, als Ebbenvloet, tot wiens grondelicke kennis ons louter ervaringhen ghebreken, daer int volghende 6 bouck afgheseyt sal worden: S'gelijcx vant Eertcloots Stofroersel int volgende 2 bouck beschreven: Voort Ervaringhen der * Steroirdeelen, of voorsegginghen deur Sterren: Oock der * Stoffscheyding: En Gheneising, waer inmen (om niet te bewijzen met, *Hippocrates* segt) al een ander dadelicke oeffening soude moeten wesen soo in * opsnijding, als ondersoucking vande ghedaenten der cruyden en * Gheneestoffen, die veel door stoffscheyding ghevonden worden. Maer want van elck van dese int besonder te schrijven, meer tijts soude behouven dan my te pas comt, en dan noodich schijnt daer an te besteden, so sal ickt cortheys halven overflaen.

*Iudiciarie
Astrologie.
Alchimie.*

*Anatomia.
Medicamentorum.*

Ick houde dan voor openbaer, dat ghelijck int eerste lidt gheseyt is, ons seer veel dadelicke ervaringhen ghebreken, daermen de consten een vaste grondt op gheeft. Maer om nu te verclaren dat (ghelijck daer voorder staet) om tot sulcke ervarnghen te gheraken, seer veel menschen t'samen hun daer toe souden moeten begheven, ick sal weerom met voorbeelt des Hemelloops beginnen. Ten eersten, een mensch en can niet gheduerlick by dage by nachte, laer uyt laer in, gaslaen de Dwaelders plaetsen en alles datter noodich is: Maer een seer groote menichte sulcx doende, t'ghene by d'een ghebreekt, wort by d'ander bevonden. Ten tweeden, de ervaringhen van eenen, al warensen in haer selven gewis, soo en verstrecken se anderen nochtans tot gheen seecker gront, om int veroirdenen der * spieghelinghen daer op te werck te gaen, deur diender gheen proef af en is: Maer seer veel verscheyden menschens ervaringhen, die daer nae teghen malcander overleyt sijnde, bevonden worden so na t'overkommen als de saeck vereyscht, daer machmen op steunen. Tot voorbeelt van desen connen verstrecken de ervaringhen onlanxghedaen tusschen den Doorluchtighen Vorst *Willem* Landtgraef van Hessen, en den vermaerden * Gaslagher *Tuychobrahe* in druck uytgaende: Ervaringhen voorwaer diens ghelijcke ick sedert den Wyfentijt niet en merck ghebeurt te wesen. En sulcke soudemen dan met groote menichte vinden. Ten derden, soo isser dickwils tot sommighe plaetsen oertogen locht, inder voughen datmender in ettelicke weken geen Hemelsche lichten en fiet: In sulcken ghevalle canmen dan hebben d'ervaringhen van anderen ghedaen inde Landen daert clare locht was. Ten vierden soo souder tusschen de Gaslaghers een eergiericheyt en twist te verwachten staen, willende elck het sijne voor best bewijzen, waer me de consten (hoe wel de menschen daerentusschē int stuck der seden hun dickwils misgaen) gemeenlick gheen cleene voortganck en krijghen: Daer anders den handel by weynich menschen bestaende, elck sijn vonden bewaert en verberght.

Theoriarum.

Observationem.

Angaende sommighe achten de stof te weerdich te sijn om vande gemeente gehandelt te worden, en alleen den Vorsten toestaet: Mijn ghevoelen is daer anders, want de Vorsten des Eertrijcx sijn weynich, en onder die weynighe isser

luttel dieder een natuerlicke gheneghentheyte toe hebben. Siet eens tot voorbeelt van desen t'gene den Coninck *Alfonfus* weervoer, die tottet maken der tafels op sijn naem uytgaende, over de vier hondert duyfent ducaten oncoften dede: Seker sijn yver tot sulcken const was lovelick, maer wat isser eyntlick uytgherecht? niet besonders, want sijn Wisconstnaers hebben sonder nieuwe ervarighen, te werck ghegaen op *Ptolemeus* bloote stelling, waer uyt met die groote schat niet dan wat onsekers ghemaect en conde worden. Maer dese const byde ghemeente ghehandelt wesende, men can alles met meerder sekereheyte en kennis der oirsaken voor niet krijghen.

Nu sulcke voorbeelt als ick hier tot verclaring des voornemens ghetrocken heb uyt Hemelloopsche stof, derghelijcke soudemen oock meughen bybrengen uyt ander consten: Maer achtende hier me ghenouch te blijcken dat om in elck veel ervarighen te krijghen, noodich is dat seer veel menschen t'samen hun daer toe souden moeten begheven, ick sal die om cortheydts wille overslaen, en voortvaren.

VERCLARING DES 2 LIDTS.

Angaende het tweede lid, te weten dat om te gheraken tot soo grooten menichte van menschen als hier toe noodich sijn, dese oeffening der consten soude moeten ghehandelt worden by een gheslacht in sijn eyghen angeboren tael, welke om wat besonderlicx daer in uyt te rechten, besonderlick goet soude moeten wesen, hier op segh ick aldus: Soude een ghemeente haer in een const oeffenen, sy soude moeten de tael verstaen daerse in gheschreven is, t'welck haer eyghen tael moest wesen, want hoe wel ettelicke ouders hun kinders t'Latijn doen leeren, waer in men de vrye consten nu meest handelt, de selve sijn weynich int ansien vande gemeente. Ten anderen leert men de Ionckheyt t'Latijn, om hun eyntlick te begheven totte Rechten, Godheyt, of ghenefing: Isser onder de sulcke ymant die hem daer na gantschelick totte Wisconsten schickt, dat ghebeurt seer selden, en ghemeenlick teghen hun ouders danck, ghelijck onder anderen den vermaerden Gaslager *Tuychobrace* hem schrijft ghebeurt te sijn: Daer isser onder die oock een grooten deel, welke hun tijt voort deurbrengghen in oeffening der Latijnsche spraeck, leerende veersen der * Dichters van buyten, om op alle dingen die in gemeene t'saemspraeck voorvallen, een Latijns veers te connen vervoughen: Soucken voort bloemkens van woorden en spreucken om in haer brieven en schriften te pas te brengghen: En hoe wel sulcke opghetocye stijl an sommighe mishaecht, soo isser nochtans veel ander dieder hun niet me versaen en connen. In somme men vintter onder foodanige weynich die hun volcommelick totte wisconsten begheven, en daerom ist noodich ghelijck wy gheseyt hebben dese stof ghehandelt te worden inde ghemeentens aenghebornen tael. Doch moets daer benevens noch goet sijn, connende alles uytbeelden dat totte saeck noodich is. Maer want dit stuck der talen een vande voornaemste punten is, die my doen wanhopen van weerom tot een wyserijt te meughen gheraken, om dat als vooren gheseyt is, metten onderganck van veel wenschappen des selfden wysentijts, oock t'ondergegaen schijnt t'menschen kennis of oordeel van goetheyt der talen, en dattet swaricheyt sal hebben hun dat te doen verstaen, soo moet ick na mijn vermeughen daer af breeder mijn ghevoelen verclaren. Tis openbaer dat de Francoysen (op dat wy mer voorbeelt der Fransche tael beginnen) de vrye consten in haer spraeck meer beschrijven als ander

Poëtarum.

der volckē, t'welck wel oirfaeck is datter hemlien in haer gemeente meer menschen daer in oeffenē, dant soudē byaldienfer niet af en handeldē, maer wantse daer in seer veel Griekische en Arabische constwoordē stellē, de groote voortganck met kennis der oirfakē, om weerom tot een Wijsentijt te geraken, en can daer uyt niet volgen: Want alsmē de constwoorden niet grondelick en verstaet, als by voorbeelt inde Fransche tael te seggē van *Prostapherese*, *Parallaxe*, *Nadir*, *Almincantarat*, en veel dergelijcke, haer beteyckening geduerlick ronthouden valt de gemeente lastich, de oeffening moeylick, verdrietich, en de saeck vā flappe voortganck, sy en connē niet verbeteren gebreckige constwoorden die dickwils beter bepaling vereyfschen, noch de dwalingen mercken dieder uyt volgē, dan verblijden hun te connen spreken woordē die ander haer lantslieden niet en verstaen, en datmen hun met verwondering voor Hoochgeleerden hout.

Maer groote dwalingen uyt onverstaen qua constwoorden te volghen, dat hebben wy int voorgaende tot sommige plaetsen anghewesen, ende veel meer soudemender noch connen byvoughen, dan sullent laten ghenouch sijn mette groote gemeene oude raferie inde * stof der Singconst vande redens der toonē, *Matheria Musica.* waer in de palen der vijfde gestelt sijn van 3 tot 2, uyt het welcke na vergaring en afrecking der redens bevondē worden tweederley halftoonē, d'een grooter als d'ander, de minste van 256 tot 243, d'ander van 256 tot bycans 240: Het welck anders geseft aldus te verstaen is, de heele snaer eens speeltuychs ghedeelt in 256 even deelen, en daer afgestopt de 13 (als overschot van 256 bovē de 243) soo sal t'geluyt der heele snaer, tegen t'geluyt der 243 deelen, maken de cleene halftoon: Maer vande voorschreven 256 deelen ghestopt de 16 (als overschot van 256 boven de 240) soo sal t'gheluyt der heele snaer teghen t'gheluyt der 240 deelen, maken den grooten halftoon: En om by voorbeelt daer af noch claerder te spreken, de banden die de halftoonē ande halven der speeltuyghen onderscheyden, en sullen niet everedelick malcander naerden, gelijckse deur Luytflagers en ander na t'gehoor geleyt worden, dan die des grooten halftoons, sullen wel soo veel wijder moeten liggen als ontrent het vierendeel der langde tusschen d'ander. Maer want sulcx niet overeen en comt mette ware halftoonē die wy uyer natuer al evegroot singen, of mette legging der banden diemen na t'natuerlick gehoor ande halven der speeltuyghen vervought, soo heeft dit by de Griekische * Spiegelaers der Singconst groote dwalingen veroirfaect, hemlien *Theoricor.* al tastende daer af doen handelen, goe gheluyden voor quaet oordeelen, ende een ongheront werck beschrijven.

Maer om hier af by cort voorbeelt wat claerder te spreken, t'is te weten dat de vijfde diens ghemiste reden ghestelt is op *Reden* $\frac{3}{2}$, ghetrocken sijnde vande * achtens ware *Reden* $\frac{2}{1}$, blijft de vierdens *Reden* $\frac{4}{3}$, die getrockē vande vijfdens *Reden* $\frac{5}{2}$, blijft des toons of groote eerstens *Reden* $\frac{6}{5}$, waer toe noch sulcken redē vergaert comt den tweetoon of groote derde $\frac{81}{64}$, die ghetrocken vanden tweenhalftoon of cleene vierde, dats van *Reden* $\frac{4}{3}$, blijft voor den halftoon als voorē *Reden* $\frac{256}{243}$, die ghetrocken van *Reden* $\frac{6}{5}$ des toons, blijft voor de ander halftoon *Reden* $\frac{2187}{2048}$, dats bycans *Reden* $\frac{256}{240}$, want seggende 2187, geeft 2048, wat 256? comt naghenuoch 240: Sulcx dat dese stelling mebrengt twee oneven halftoonē d'een grooter als d'ander, die ons inde dadelicke sanck niet en ontmoeten, ghemerct wy de selve gelijk voorē geseft is, al evegroot singen: En nochtans hebben de Spiegelaers over duysent en veel hondert jaren, geduerlick blijven seggē de reden der vijfde van 3 tot 2 wel gestelt te sijn: Dat voorwaer merckelick getuychnis geeft de menschen van *Pythagoras* tijt af (die, hoewelmen daer an twijfelen mocht, dē * Vinder geseft wort) tot nu toe niet genouch verstaen te hebben, *Inventor.*

ben, wat everedenheyt met haer vergaring en afrecking is. Om van t'welck by voorbeeld te spreken, genomē dat ymant weet of toelaet, vier pinten waters een stoop te makē, maer soodickwils hy in een vat twaelfmael een maet giet die hy meent een pint te doen, soo dickwils bevint hy min dan drie stoop: Nu soo die mensch niet en wist dat sijn genomē maet cleender dan een pint moest wesen, t'soude by de gene die wel ghenouch weten wat pinten stooopen en haer vergaringen sijn, voor een groote slechticheyt gehoudē worden: En alsoo mach t'ander oock voor een groote slechticheyt gehouden worden byde gene die wel ghenouch weten wat everedenheyt met haer vergaring en afrecking is. Maer wat mach hier af d'oirsaeck wesen? De voornaemste schijnt dat de menschen onbequaem constwoorden gebruyckē: Als datmen by ons in plaets vant inlandich woort everedenheyt, genomē heeft het uytheems *Proportie*. Want die t'woort Everedenheyt uyt spreken, hun comt inde sin te seggē, hier en sijn geen even redenen, hoe souder dan everedenheyt wesen? welckē inval den genen soo niet en ontmoet, die altijt t'onverstaen woort proportie inde mont hebbē. Angaender toonen ware reden, welcke ymant hier begeeren mocht, anghesien dit haer plaets niet en is, soo sal ick die int laetste stuck der ghemengde stoffen vervoughen, en daerentusschen meughen sy die welgenouch weten wat everedenheyt met haer vergaring en afrecking is, verstaen hoe de oude en nieuwe schrijvers, groote boucken gemaect hebben diese seggen te handelen vande Singconstige everedenheyt, sonder nochtans die te raken: En dat der Grieken * grootste, middel, en cleynste soetluydicheyt, niet dan ghedwaelde rammelingen en sijn, die veel menschē in ydelheyt den tijt doen verliezen: Voort hoe de onvolcommenheyt die sy hun segghen inde toonen te vinden, als d'een heele grooter als d'ander, en d'een halve grooter als d'ander, t'welck d'een dus d'ander soo verlippende en verdeelende, niet en is onvolcommenheyt der toonen, maer quaet vervolgh commende uyt qua stelling des redens der vijfde van 3 tot 2.

*Harmonia
maxima,
media, mini-
ma.*

Ant voorgaende sietmē merckelick hoe veel datter an goe verstaēlike constwoordē gelegen is, en hoe sy dwalē die de vermenging der uytheemsche woorden voor de Fransche talens (op dat wy weerom daer an commē) suyvering en verrijking achtē, dat nochtans niet dan haer vervuylling en veraerming en is. Maer sal ymant seggē nadien t'gemeen gevoelē deur gantsch Europa anders is, vā geleerdē, ongeleerdē, eel en oneel, die t'samē eendrachtelick als uyt eē mont loven de suyverheyt en rijcheyt die de Fransche tael deur sulck middel gecregē heeft: Wilt ghy de saeck beter alleen verstaē als d'ander al t'samē? Ick antwoorde dattet met my hier in gaet, gelijk misschien met u soude, so ghy deur gantsch Turckie saecht en hoordet de menschens gemeē gevoelē van *Mahomets* heylicheyt, en sijn religiens sekerheyt: Want gelijk de veelheyt der hōdert duysendē u niet en can bewegē dat te geloovē, also en can de veelheyt der hondert duysendē my niet bewegen te gelooven dat de Fransche tael rijck, suyver of goet is. En gelijk d'alder ervarenste in *Mahomets* religie, die hun vermetē t'meeeste bescheet te weten vā *Mahomets* heylicheyt, na u oirdeel minst verstaē wat heylicheyt is: Also d'alder geleertste die hun vermetē t'meeeste bescheet vā de goetheyt der Fransche tael te wetē, die geloof ick minst te verstaē wat goetheyt vā tael is. En gelijk ghy misschien niet gern u hoeft en sout brekē, met int besonder te weerlegghen de redens der ervaren Mahometisten, om dat ghy haer eerste stelling, en t'vervolgh d'een metten anderen voor een hoop beufelinghen houdt: Alsoo en soude ick niet gern mijn hoeft brekē, noch tijt verliezen, met int besonderte te weerstaen de redens der ghene die my de goetheyt der Fransche tael willen wijsmaken, immers na de manier diemen tot noch toe gebruyct heeft,

om

omdat ick haer eerste stelling en al t' vervolgh van dien voor ongeschickt houde, en datse van dinghen spreken buyten hun verstant: want te segghen dat ghelijck bloemen van verscheyden verwen een cruythof vercierren, alsoo verscheyden vreemde talen het Francois, tis al te hincgende ghelijcknis, gheen weerlegging weerdich. Te segghen dattet Orliensche *cha*, als van *chandelle*, *chanter*, *chaleur*, veel hubscher gheluyt is dan het Picartsche *ca*, van *candelle*, *canter*, *caleur*, ten heeft gheen gront, want ghy spreekt u selven teghen als ghy int Latijn, t'welck haer oirspronck is, seght u wel te bevallen t'gheluyt van *ca* in *candela*, *cantare*, *calor*: En diergelijke is ooc te verstaen van veel oude inlantsche woorden der Picarden, en Luyckenaers, daer de Orliensche deur onwetenheyt me spotten, want der talen goetheyt wort uyt wat anders ghekent.

Te segghen de veersen der Fransche ghedichten soo lieflick te sijn, datse yghelick niet weynich en behaghen: Voorwaer ick beken dat ick met gheen cleen vermaking, ertelicke * Dichters ghelesen heb: Maer sulck behagen uyt de goet-^{Poëtas} heyt der tael te commen, dat machmen niet eere wel ontkennen, gemerct dattet ghebeurt om de stof, tot wiens vinding en forming Vranckrijck met veel wonderlicke besonder gaeften en gheleerde dichters begaeft is: Want ghelijck ghy wel seght een vat wijns seer goet te wesen, daer af nochtans de tonne niet en deucht: Alsoo seggh ick de Fransche veersen te wesen vol gheeft, vol geleertheyt, vermaecklickheyt, en const, nochtans en deucht de tael niet: En ghelijck goe wijn wel can ligghen in een qua tonne, dat alsoo scherpsinnighe vonden, en goe stof, wel in qua talen connen gehandelt sijn. Ick seggh eyntlick noch dit daer by: Toont my een tael meerghemengt met vreemde woorden die de gemeente niet en verstaet dan t'Francois, ick toon u een aerner ghebreckigher tael dan t'Francois: Toont my een aerner ghebreckigher tael, die van rijkheyt en suyverheyt hoogher ghelooft wort by gheleerden en onghelcerden, ick toon u een ongheluckigher tael, daer weyniger hope van verbetering, en grooter toecompende aermoet af te verwachten staet.

Nu sulcx als wy hier gheseyt hebben vant Francois, dergelijke is oock te verstaen vant Italiaens, en Spaens, die met uytheemische talen, hoe wel niet met sulcken overvloet in veel consten en verscheyden stoffen als t'Francois, oock gemengt sijn, want met sulck misverstant als int Francois het Orliens sijn naburens talen veracht, met derghelijke veracht het Tuscaens en Castiliaens elck de sijne, sonder kennis te hebben waerin goetheyt bestaet.

Belanghende ymant nu mocht dencken wat my overgaet in Wisconstighen handel aldus met verachting van talen besich te sijn: Ick seg daer op mijn voornemen anders niet te connen verclaert worden, hoemen na mijn ghevoelen weerom sou meughen an een Wyfentijt gheraken, want deur t'ghebreck van qua talen, wort de cracht van goe bekend.

VERCLARING DES 3 LIDTS.

Nu dan tot hier geseyt hebbende hoe onbequaem dat qua talen tot beschrijving van consten sijn, en hoe voorderlick de goe, wy sullen commen tot verclaring des 3 lidts, inhoudende dat nadien goe talen noodich sijn, datmen om nae goetheyt te trachten soude moeten weten waer inse bestaet: Hier op seggh ick: Ten eersten dat proef van dien bequamelick ghedaen can worden int beschrijven van vrye consten, en voornamelick Wisconstighen handel: Want * geschiedenissen, als hoe *Paris Helena* ontschaecte, en wat groote slagen *Achilles* slouch, die en derghelijke stof conden de Mimi te kennen gheven deur grimmatsen
son-

Mathema-
tici.
μαθηματικῶν.

Vocabula ar-
rithmeti-
cum.
Propor-
tionum.

Dictionario.

sonder spreken, maer niet also de Wisconsten, welke als gescyt is deur Fransche Italiaensche en Spaensche woorden, ick laet grimmaten varen, niet en connen uytghebeelt worden, maer stellen in die plaets Grieksche, ghelijck oock doet de arme Latijnsche, deur welck gebreck oock onder de Romeynen gecp * Wisconstaers, diemen deur * uytneementheyt wisconstaers noemē mach, gevonden en wierden: En de selve dicder wat af wisten, mochten de ghene sijn die tot letteroeffening van hun ouders na Athenen in Griekelant ghesonden waren. Het Griecx dan sulcx wesende dattet de wisconsten leeren can, is voor een goet tael te houden. Maer waer in bestaet dese goetheyt, wat verschil heeftse van d'ander, deur t'welck sy vermach dat d'ander niet en connen? Voornamelick de t'faemvouging, daerse rijck af is, want daer me goe * constwoorden ghemaect worden, deur t'welck het uyt spreken der * everedenheden cort en verstaenlick valt, en alle ontmoetende swaricheden licht. Maer sijnder gheen ander goet taelen dan Griecx? laet noch een die veel beter is, namelic het *Duytsch*, om dattet de t'faemvouging cort en ghewisser heeft: Corter, overmits de Duytsche tael tot dien eynde ghemaect is uyt louter eensilbighe grontnamen, en grontwoorden, deur so gemeenen reghel, dat de meersilbighe, sijn of eyghen namen van menschen, plaetsen, uytheemsche cruyden, vruchten, en dierghelijcke: Of sijn na d'eerste insetting deur onwetentheyt inghewortelt: Als voor op sijn Noort-hollants *Vaer, Moer, Sus, Broer*, te segghen *Vader, Moeder, Suster, Broeder*, daer sommighe noch een *e* meer an hanghen, als *Vadere, Moedere, Susters, Broedere*. Of anders datse bestaen uyt t'faemghevouchde sonder datment merckt. Als by voorbeelt dat menighe meynt *Navel* een tweesilbighe grontnaem te wesen, die nochtans vergaert mach sijn van *Na* met *Vel*. Maer om van dese eensilbighe selfsaemheyt bewijs te doen, ick heb verscheyden woorden en namen oirdentlick byden anderen vergaert, en in Duytsch bevonden 742 eensilbighe woorden in den eersten perfoon: Maer int Latijn alleenlick 5, Int Griecx eyghentlick geen, maer langhe vercort tot 45. Angaende Duytsche namen, bynamen, voorstel-lingen &c. vinde ick in ghetale tot 1428. De Latijnsche (totte t'faemvouging onbequaem) alleenlick 158. Grieksche 220, welke ick metter haest versacmt heb yder uyt sijn * woortbouck als volght.

UYT-

742 DVYTSCH EENSILBIGHE WOORDEN.

A cht. P'estime. Existimo.	Brul. Ie murle. Mugio.	Dub. Ie doubte. Dubito.
Aes. P'apaste. Inesco.	Bruyck. P'vse. Fruor.	Ducht. P'ai doubte. Vereor.
B ack. Ie cuis. Pinso.	Buck. Ie plie le dos. Curuo.	Duer. Ie dure. Duro.
Baack. Pono pharum.	Beut. Ie troque. Commuto.	Duld. Ie souffre. Patior.
Baen. Ie prepare le chemin. Praeparo viam.	Buygh. Ie plie. Flecto.	Dun. Ie tenue. Extenuo.
Ban. Ie banne. Proscribo.	Buych. Ie frappe. Pulso.	Dwael. P'erre. Erro.
Baer. P'enfante. Pario.	C aerd. Ie carde. Carmino.	Dwing Ie contrains. Cogo.
Bas. P'abbaie. Latro.	Caert. Ie ioue aux cartes. Ludo chartis.	E er. Ie honnore. Honoro.
Baet. Ie prouffite. Commodus sum.	Caers. Ie ioue à la paume. Ludopila.	Egh. P'herse. Occo.
Bel. Ie tire la clochette. Tintino.	Cap. Ie hache. Concido.	Eind. Ie fine. Finio.
Ben. Ie suis. Sum.	Cier. P'orne. Orno.	Eet. Ie mange. Edo.
Berft. Ie creue. Crepo.	Claer. Ie fai clair. Clarifico.	Ets. Ie mors en cuiure de l'eau forte. Inedo cuprum aqua forti.
Bey. P'attens. Expecto.	Colf. Ie croche. Ludo claua.	Eysch. Ie demande. Peto.
Bid. Ie prie. Precor.	Cop. Ie scarifie. Scarifico.	F acl. Ie faille. Fallor.
Biecht. Ie confesse. Confiteor.	Cost. Ie couste. Consto.	Fluyt. Ie ioue à la flute. Cano fistula.
Bied. P'offre. Praesento.	Coot. Ie ioue aux os. Talis ludo.	Fryt. Ie fricasse. Frigo.
Bies. Ie beze. Mugio.	Coock. Ie cuisine. Coquo.	Frons. Ie fronse. Rugo.
Bijt. Ie mors. Mordeo.	Crab. Ie racle. Rado.	G ae. Ie voy. Eo.
Bind. Ie lie. Ligo.	Craey. Ie crie. Cornicor.	Gaep. Ie baye. Ofcito.
Blaeck. Ie flamboye. Flammo.	Craeck. Ie craque. Crepito.	Geck. Ie mocque. Lasciuio.
Blaes. Ie souffle. Flo.	Croon. Ie couronne. Coronno.	Gheef. Ie donne. Do.
Blaeu. Ie coleure de bleu. Colore caeruleo pingo.	Cruys. Ie crucifie. Crucifigo.	Gheel. Ie fay iaune. Rufo.
Bleck. Ie couvre de lames. bracteo.	Cuyp. Ie fai cuues. Vieo dolia.	Gheeu. Ie baaille. Ofcito.
bleeck. Ie passi. Palleo.	D ab. Ie patrouille. Palpo.	Gheld. Ie vaux. Valco.
Blect. Ie beelle. Balo.	Daegh. P'adiourne. Cito.	Ghiet. Ie fonds. Fundo.
Bleyck. Ie blanchi du linge. Candefacio.	Dael. Ie descens. Descendo.	Ghisp. Ie fouette. Flagello.
Blijf. Ie demeure. Maneo.	Danck. Ie remercie. Habeo gratia.	Ghis. Ie souspeonne. Suspicio.
Blinck. Ie reluys. Resplendo.	Dans. Ie danse. Tripudio.	Glat. Ie polie. Polio.
Ick Block. Ie labeure assiduellement. Assidue laboro.	Dau. Ie fai rosee. Roro.	Glic. Ie glisse. Labor.
Bloe. Ie saigne. Sanguino.	Deck. Ie couure. Tego.	Gloey. Ie deuien rouge. Candesco.
Bloey. Ie fleuronne. Floreo.	Delf. P'enfoui. Fodio.	Gom. Ie comme Limo gummi.
Bloor. Ie meçts nud. Nudo.	Denck. Ie pense. Cogito.	Gord. Ie ceinds. Cingo.
Bloos. Ie vermeillonne. Rubeo.	Derf. P'ose. Audeo.	Graef. P'engraue. Sculpo.
Blusch. P'estain. Extinguo.	Derfch. Ie bats en grange. Trituro.	Greys. Ie refrongne. Obduco fronte.
Blurs. Ie froisse. Collido.	Derf. P'ay besoing. Egeo.	Grijp. Ie gripe. Capio.
Boerd. Ie bourde. Nugor.	Deys. Ie recule. Recedo.	Grim. Ie rugi. Rugio.
Boer. Ie remedie. Medeor.	Dicht. Ie compose en rime. Copo.	Groey. Ie verdoye. Verno.
Boey. Ie meçts des pieges aux pieds. Compedio.	Dick. P'espeffis. Denso (no).	Grou. P'ai en horreur. Abominor.
Boock. Ie bats. Cudo.	Dien. Ie sers. Seruio.	Groen. Ie paind verd. Virido.
Bol. Ie boule. Voluo globum.	Diep. Ie fay profond. Profundum facio.	Gruet. Ie salue. Saluto.
Boord. Ie borde. Fimbrio.	Dijck. Ie fay vne dique. Iacio agge.	Gun. Ie fauorise. Fauco.
Boor. Ie fore. Perforo.	Ding. Ie barguine. Liceor (ré).	H aeck. Ie hache. Concido.
Borgh. Ie pleige. Fede iubeo.	Ding. Ie plaide. Litigo.	Haest. P'hafte. Festino.
Bor. Ie rebouche. Hebetio.	Doem. Ie damne. Damno.	Haeck. P'accroche. Iunco.
Bot. Ie boutonne. Gemmo.	Doe. Ie fai. Facio.	Hacl. Ie porte. Adfero.
Bou. P'edifie. Aedifico.	Dool. P'erre. Erro.	Hangh. Ie pends. Pendo.
Bra. Ie rosti. Aso.	Doo. Ie tue. Occido.	Harp. P'harpe. Lyrain pulso.
Braeck. Ie vome. Euomo.	Doogh. Ie vaux. Valeo.	Haer. Ie hay. Odio habeo.
Brand. Ie brusle. Ardeo.	Doop. Ie baptize. Baptizo.	Heb. P'ai. Habco.
Bras. Ie bauffre. Epulor.	Dor. Ie deuiens aride. Arefco.	Hecht. P'attache. Figo.
Bree. Ie fay large. Dilato.	Dorst. P'ay soif. Sitio.	Hecl. Ie guarri. Sano.
Breeck. Ie romps. Rumpo.	Dou. Ie presse. Premo.	Heet. Ie chauffe. Calefacio.
Brey. Ie entrelache. Reticulo.	Draey. Ie tourne. Torno.	Heet. Ie nomme. Nomino.
Briefsch. Ie rugis. Rugio.	Draegh. Ie porte. Porto.	Heet. Ie commande. Iubeo.
Bringh. Ie apporte. Apporto.	Drael. Ie tarde. Tardo.	Hef. Ie leue. Leuo.
Brock. Ie coupe des morceaux de pain. In frustra frango.	Draef. Ie trote. Succusso.	Hel. Ie panche. Acclino.
Brod. Ie radoube. Resarcio.	Dreich. Ie menace. Minor.	Heel. Ie cele. Celo.
Broe. Ie couue. Incubo ouis.	Drijf. Ie chasse. Agito.	Help. P'aide. Iuvo.
Broey. Ie fourboule. Subferuefacio.	Drinck. Ie boy. Bibo.	Herd. Ie durcis. Duro.
Brou. Ie brasse. Coquo cereuisiam.	Dring. Ie poulse. Penetro turbam.	Hey. Ie hie. Fistuco.
	Drooch. Ie seiche. Sicco.	Hygh. P'ahaine. Anhelo.
	Droom. Ie songe. Somnio. (de).	Hinck. Ie cloche. Claudico.
	Droop. Ie arrouse quelque chose. Conspargo pinguedine.	His. P'incite. Instigo.
	Druck. P'imprime. Imprimo.	Hoed. Ie garde. Custodio.
		Hoest. Ie touffe. Tuffio.

Hol. Ie creufe. Cauo. (Cumulo.	Kriel. Ie remue comme entre les	Maeck. Ie fay. Facio.
Hoop. Ie comble en monceaux.	fourmis. Mobilito per turbas.	Mael. Ie peins. Pingo.
Hoor. Poy. Audio.	Krijgh. Pacquiers. Acquiror.	Mael. Ie moule. Molo.
Hoop. Pespere. Spero.	Krijt. Ie pleure. Eiulo.	Maen. Ie stipule. Stipulor.
Houd. Ie tiens. Teneo.	Krimp. Ie retrecis. Arcto.	Maen. Ie coniore. Adiuoro.
Hou. Ie coupe. Seco.	Kroch. Ie geins. Queror.	Melck. Ie traicts le lait. Mulgeo.
Hou. Ie marie. Nubo.	(sole Kroock. Ie fronce. Rugo.	Meng. Ie mesle. Miscco.
Hoy. Ie fene du foin. Sicco foenum	Krol. Ie crespille. Crispo,	Men als peerden oft waghén. Ie
Huc. Ie croupe. Sido.	Krom. Ie courbe. Curuo.	mene. Duco.
Huer. Ie loue. Conduco.	Krop. Ie mple le gouion. Ingu-	Merck. Ie marque. Noto.
Hul. Ie coeffe. Orno caput.	uiem farcio auum.	Mest. Ie engraisse. Sagino.
Huts. Pfoche. Quatio.	Kruy. Ie poulse Vipello.	Mect. Ie mesure Metior.
Huyt. P'hurle. Viulo.	Kruy. I'espice. Aromatibus condio	Mets. Ie massonne. Extruo muros.
Iaech. Ie chasse. Venor.	Kruyp. Ie rampe. Repo.	Mein. Ie cuide. Opinor.
Ilanck. Ie glappe. Gannio.	Kuch. Ie touffe. Tuffito.	Mick. P'ay l'oeil à quelque chose.
Iock. Ie mocque. Iocor.	Kus. Ie baise. Osculor.	Collimo.
Kaech. Ie cabasse. Suppilo.	Kuysch. Ie nettoye. Nitido.	Mye. Ie contregarde. Cauco.
Kan. Ie scay. Scio.	Lach. Ieris. Rideo.	Min. Payme. Amo.
Kan. Ie masche. Mando.	La. Ie charge. Onero.	Moet. Il me faut. Debeo.
Keer. Ie tourne. Verto.	Laeck. Ie diminue. Diminuo.	Moey. Ie moleste. Molesto.
Keer. Ie balle. Scopo.	Laeck. Ie desprise. Contemno.	Moord. Ie meurtris. Trucido.
Keim. Ie peigne. Pecto.	Lang. P'allonge. Prolongo.	Mor. Ie murmure. Murmuro.
Ken. Ie cognoy. Cognosco.	Lang. P'auens. Porrigo.	Muf. Ie sens le relant. Sitú redoleo
Kerm. Ie lamente. Lamentor.	Lap. Ie rapiece. Interpolo.	Müt. Ie monnoye. Cudo nummos
Kern. Ie bats le beure. Butyrum	Laet. Ie laisse. Linquo.	Muyt. Ie rechigne. Contraho vultú
Keur. Ie visite. Censeo. (pulso	Laef. Ie refreischis. Foueo.	Muyt. Ie mutine. Seditionem facio
Kick. Ie gronde. Muffito.	Laeu. Ie fai tiede. Tepido.	Naey. Ie coufe. Suo.
Kies. P'elis. Eligo.	Leck. Ie liche. Lambo.	Naec. P'approche. Propinquo
Kijck. Ie voy. Intueor.	Leegh. P'abbaisse. Humilio.	Nau. Ie fay estroit. Angusto.
Kijf. Ie tense. Litigo.	Leem. P'endus d'argille. Luto.	Neem. Ie prens. Accipio.
Kip. P'esclos poulsins. Pullulo	Leen. Ie preste. Mutuo.	Nest. Ie niche. Nidifico.
Klack. Ie creuasse avec vn son esclatant.	Leer. P'enseigne. Doceo.	Nygh. P'encline. Inclino.
Cum fragore rimas ago.	Legh. Ie mects. Pono.	Nies. P'esternue. Sternuo.
Klad. Ie crotte. Penicillo vestem	Leeck. Ie coule. Strillo.	Nieu. Ie fay nouveau. Nouo.
à luto detergo.	Leen. P'appuis. Cubito.	Nijp. Ie pince. Vellico.
Ick) Klaeg. Ie plains. Queror.	Lees. Ie lis. Lego.	Noem. Ie nomme. Nomino.
Klap. Ie babille. Fabulor.	Lesch. P'esteins. Extinguo.	Noo. P'inite. Inuito.
Klee. Ie vestis. Vestio.	Let. P'empeche. Impedio.	Noop. P'aguillonne. Stimulo.
Klem. Ie pince. Premo.	Let. Ie considere. Considero.	Oogst. Ie moissonne. Messera
Klets. Ie frappe du fouet le faisant	Leef. Ie vis. Viuo.	facio.
sonner. Scutica ferio.	Ley. Ie meine. Duco.	Oos. Ie vuide l'eau. Exhaurio.
Kleef. P'attache. Visco.	Licht. P'esclaircis. Lucco.	Pael. Ie borne. Termino.
Klein. P'appetisse. Minuo.	Licht. Ie leue. Leuo.	Paer. Ie mects pair à pair. Bi-
Klief. Ie fends. Findo.	Liegh. Ie ments. Mentior.	nos pono.
Klim. Ie monte. Scando.	Ligh. Ie couche. Iaceo.	Paert. Ie partis. Partior.
Klinck. Ie sonne. Sono.	Lijd. P'endure. Fero.	Paey. P'appayse. Paco.
Kluen. Ie frappe. Pulso.	Lisp. Ie begaye. Balbutio.	Pand. Ie mects en gaigne. Pignero.
Kloot. Ie boule. Voluo globum.	Lock. P'alliche. Alliceo.	Pap. Ie colle. Glutino.
Klop. Ie hurte. Pulso.	Loer. Ie lorne. Obseruo.	Pas. Ie fais accorder. Apto.
Klos. Ie ioue à la boule par trauers	Lol. Ie grongnonne. Eiulo ad	Peck. Ie poisse. Pico.
d'vn anneau. Ludo globo per	instar felis.	Peel. Ie pele. Decortico.
annulum.	Lol. Ie me chauffe comme les viel-	Pers. Ie persse. Premo.
Klucht. Ie plaisante. Facetias narro	les qui vient d'vn pot plein de feu	Pick. Ie beque. Rostro.
Knaegh. Ie ronge. Rodo.	le mettant sous elles.	Pijp. Ie pipe. Pipo.
Knaü. Ie masche. Mando.	Lonck. P'oeillade. Oculo.	Pis. Ie pisse. Meio.
Kne. Ie pestris. Depso.	Loon. Ie baille de loyer. Remu-	Plaegh. Ie vexe. Vexo.
Kners. Ie grince les dens. Denti-	Loop. Ie cours. Curro. (nero.	Plasch. Ie pateline en l'eau. In
bus strideo.	Los. Ie delaische. Laxo.	aqua palpo.
Knick. P'foche la teste. Nuo.	Loot. Ie iette le sort. Sortior.	Pleck. Ie macule. Maculo.
Kniel. P'agenouille. Genculor.	Loof. Ie loue. Laudo.	Pleegh. Ie foulois. Soleo.
Knip. Ie chiquenaude. Talitra in-	Lub. Ie chastre. Castro.	Pleyt. Ie plaide. Litigo.
Knoop. Ie noue. Necto. (figo.	Lul. Ie finge le son. Sonum imitor.	Ploegh. P'are. Aro.
Knor. Ie gronde. Grunnio.	Luym. Ie lorne. Infidiantibus.	Plomp. Ie rebouche. Hebetor.
Koel. Ie fai tied. Tepido.	oculis intueor.	Plomp. Ie plonge en l'eau. Mergo.
Kom. Ie viens. Venio.	Luys. P'espluche des pouils. Pedi-	Ploy. Ie plie. Plico.
Koop. P'achapte. Emo.	culos lego.	Pluck. Ie cueille. Carpo.
Kout. Ie deuse. Fabulor.	Lic. Ie passe. Transeo.	Pluys. P'espluche. Polio.
Kraets. Ie gratte. Scabo.	Mach. Ie puis. Possum.	Poch. Ie vante. Iacto.
Krau. Ie gratte. Scabo.	Macy. Ie fauche du foin. De-	Pomp. Ie vuide l'osse. Sentinam
Kranck. Ie debile. Debilito.	feco prata.	expurgo.

Poogh. Ie tafche. Nitor.	Schaef. Ie rabotte. Dolo.	Sluyp. Ie voy en cachette. Clanculum ingredior.
Pot. l'incite. Incito.	Scheer Ie tonds. Tondeo.	Sluyt. Ie ferme. Claudio.
Pot. P'amasse en pot. In ollulis, coaceruo. (nibus.	Scheld. Ie tensé. Obiurgo.	Smacht. Ie suffoque. Suffoco.
Poy. Ie boy. Indulgeo potatio-	Schel. Ie scorche. Decortico.	Smack. Ie tue de roideur. Projicio.
Praem. l'oppreffe. Opprimo.	Schenck. Ie versé. Infundo.	Smaeck. Ie gouste. Gusto.
Prangh. l'oppreffe. Opprimo.	Schend. Ie gaste. Corrumpto.	Smal. l'attenué. Extenuo.
Praet. Ie babille. Fabulor.	Schep. Ie cree. Creo.	Sme. Ie forge. Cudo.
Prick. Ie esguillonne. Stimulo.	Scherm. Ie escrime. Digladior.	Smeeck. Ie amadoué. Adulor.
Preeu. Ie derobbe finemét. Surripio	Scharp. Ie guise. Acuo.	Smeer. l'oins. Linio.
Pris. Ie prise. Laudo.	Scherf. Ie hace. Concido.	Smelt. Ie fonds. Fundo.
Print. l'imprime. Imprimo.	Schuer. Ie deschire. Lacero.	Smet. Ie macule. Maculo.
Proef. Ie prouue. Probo.	Scheyd. Ie separe. Separo.	Smets. Ie bauffre. Comessor.
Proef. Gouste. Gusto.	Schick. l'ordonne. Ordino.	Smoeck. Ie fume. Fumo.
Pronck. Ie tiens grauité comme vne espoufée.	Schiet. Ie tire. Sagitto.	Smoor. Ie estouffe. Suffocor.
Put. Ie puise. Haurio aquam.	Schijn. Ie luis. Luceo.	Smijt. Ie bats. Verbero.
Q uel. Ie fache. Molesto.	Schil. Ie differe. Differo.	Snap. Ie babille. Garrio.
Quets. Ie blesse. Lædo.	Schim. Ie brocarde. Iocor.	Snau. Ie parle rudement. duriter loquor.
Quit. Ie degaste. Dissipo.	Schock. Ie secoue. Succusso.	Snie. Ie coupe. Scindo.
Quil. Ie baue. Stillopituita ex ore.	Schors. Ie trouffe. Succingo.	Snoep. Ie friande en cachette. Clam cupedias edo.
R a. Paduinne. Diuino.	Schau. Ie contemple. Contemplor	Snoer. l'enfile. Filo trajcio.
Raeck. Ie touche. Tango.	Schrab. Ie gratigne. Vnguibus scabo.	Snoey. Ie branche. Frondo.
Raep. P'amasse. Colligo.	Screeu. Ie crie esclatant. Exclamo.	Snorck. Ie sanglotte. Sterto.
Raes. Ie rage. Lasciuo.	Screy. Ie pleure. Lachrymo.	Snuyt. Ie mouche. Mungo.
Reck. Ie tens. Tendo.	Schick. Ie faillis. Dissilio.	Soeck. Ie cherche. Quaro.
Ren. Ie cours. Curfito.	Scroef. Ie vire. Torqueo cochleam	Soen. Ie reconcilie. Reconcilio.
Reul. Ie troque. Commuto.	Scroem. Ie effraye. Horreo.	Soogh. l'aleste. Lacto.
Rey. Ie danse. Ducor choreas.	Schrie. l'aiambe. Facio gradum.	Sorgh. l'ay soing. Curo.
Reyck. Ie tends. Porrigo.	Schrijf l'escrpts. Scribo.	Sout. Ie sale. Salio.
Reys. Ie chemine. Proficiscor.	Schud. Ie secoue. Quasso.	Spa. l'houe. Fodio.
Richt. Ie erige. Erigo.	Schup. l'houe. Palealeuo.	Span. Ie tends. Tendo.
Rieck. Ie sens. Sentio.	Schur. Ie secure. Tergo. (occludo	Spaer. Ie spargne. Parco.
Riem. Ie rame. Remigo.	Schut. Ie contregarde. Assamentis	Speck. Ie larde. Lardo.
Rie. Ie chenauche. Equito.	Schu. Ie uite. Euito.	Speel. Ie ioue. Ludo.
Rijm. Ie rhyme. Versifico.	Schuil. Ie m'embusche. Lateo.	Spen. Ie seure. Ablacto.
Ryp. Ie meuris. Præcoque.	Schuyf. Ie coule. Trudo.	Speer. Ie tends. Tendo.
Rys. Ie me leue. Subleuo.	Seep. Ie saoune. Sapone linio.	Speet. Ie embroche. Figo veru.
Rips. Ie route. Ructo.	Segh. Ie di. Dico.	Speur. Ie troche. Indago.
Reck. Ie estrique la quenouille. Pensum struo.	Send. l'entouie. Mitto.	Spie. Ie cheuille. Clavis ligneis figo
Roem. Ie me vante. Iacto.	Ség. Ie brusle quelque peu. Suburo	Spie. Ie spie. Infidior.
Roep. Ie crie. Clamo.	Set. Ie mets. Pono.	Spin. Ie file. Neo.
Roer. Ie remue. Moueo.	Stel. Ie mets. Pono.	Spits. Ie fai pointu. Acuo.
Roest l'enrouille. Rubiginé traho	Suer. Ie trompe. Impono.	Spit. Ie foue. Fodio.
Rocy. Ie rame. Remigo.	Seyl. Ie vogue. Velifico.	Spoey. Ie me haste. Accelero.
Rol. Ie roule. Voluo.	Sie. Ie boullis. Ferueo.	Spoel. Ie de vuide du fil pour tistre Glomero.
Ronck. Ie ronfle. Sterto.	Sie. Ie voy. Video.	Spoor. Ie esperonne. Calcaribus concito.
Rond. l'arondis. Rotundo.	Sift. Ie crible. Cribro.	Spot. Ie mocque. Derideo.
Roof. Ie rauis. Spolio.	Sijp. Ie degoute. Mano.	Spou. Ie craiche. Spuo.
Ror. Ie pourris. Putreo.	Sinck. l'enfonse. Mergo.	Spreeck. Ie parle. Loquor.
Ruck. l'arrache. Auello.	Sing. Ie chante. Canto.	Sprey. Ie estens. Tendo.
Ruet. l'engraisse. Sebo.	Sit. l'assis. Sedeo.	Spring. Ie saute. Salto.
Run. Ie coagulé. Coagulo.	Slab. Ie baue. Squaleo.	Spruyt. Ie germe. Germino.
Run. Ie flotte. Fluo.	Slä. Ie frappe. Verbero.	Spuel. Ie reinse. Eluo.
Rust. Ie repose. Quiesco.	Slacht. Ie ressemble de condition. Affimilor.	Spuyt. Ie iecte l'eau par vn eclif-soire. Eijcio aquam fyinge.
Ruym. l'amplisse. Amplifico.	Slacp. Ie dors. Dormio.	Staeck. Ie paissle. Palo.
Ruyfch. Ie bruys. Strepo.	Slap. Ie lasche. Laxo.	Sta. Ie me tiens, sur les pieds. Sto.
Saey. Ie seme. Semino.	Slaef. Ie traouaile comme esclaué. Laboro.	Staeck. Ie cesse. Desisto.
Saegh. Ie sie. Serro.	Slem. Ie fai bonne chere. Comessor	Stamp. Ie pile. Tundo.
Saelf. l'ouings. Vngo.	Sleur. Ie traîne. Traho.	Stap. l'aiambe. Plenogradu incedo
Scha. l'endommage. Noceo.	Sleyp. Ie traîne. Traho.	Steeck. Ie pique. Pungo.
Schaf. Ie traicte. Tracto.	Slicht. Ie fais vni. Plano.	Steel. Ie derobbe. Furor.
Schaeck. Ie prens vne fille par force. Rapio virginem.	Slijp. Ie guise. Acuo.	Stel. Ie pose. Pono.
Schaem. l'ontis. Erubescor.	Slijt. Ie vfe. Tero.	Stelp. Ie stanche le sang. Sisto sanguinem.
Schamp. Ie glisse. Labor.	Slis. l'appaise. Paco.	
Schants. Ie fortifie remparts. Munio vallis.	Slick. Ie ualle. Gurgito.	
Schat. Ie estime. Aestimo.	Slof. Ie trouffe. Replico.	
	Slorp. l'humé. Sorbeo longo tractu	
	Sluym. Ie sommeile. Dormito.	

Stem. Ie baille ma voix. Suffragium fero.	Ton. Ie pentonne. Infundo in dolia	Volgh. Ie sui. Sequor.
Steen. Ie ahenne. Gemo.	Toogh. Ie monstre. Ostendo.	Vau. Ie plie. Plico.
Sterf. Ie meurs. Morior.	Toom. Ie bride. Freno.	Vracht. Ie charge voicture. Oneto vectura.
Steun. I'appuye. Fulcio.	Toon. Ie sonne. Tono.	Vraegh. Ie demande. Interrogo.
Steyl. Ie dresse contremont. Erigo.	Top. Ie ioue de la toupie. Trocholum.	Vrees. Ie crain. Timeo.
Sticht. Ie fonds. Fundo.	Tan. Ie tanne. Coria perficio.	Vries. Ie pengele. Gelo.
Stijgh. Ie monte. Scando.	Tracht. Ie delibere. Delibero.	Vroom. Ie corrobore. Corroboro
Stijf. Ie roidis. Rigeo.	Traen. Ie larmoye. Lachrymo.	Vrye. Ie fay l'amour. Procor.
Stil. I'appaise. Paco.	Treck. Ie tire. Traho.	Vul. I'emplis. Impleo.
Stinck. Ie sens mal. Oboleo.	Terd. Ie marche. Grador.	W acht. Ie garde. Custodio.
Stoor. Ie trouble. Turbo.	Tref. Ie touche. Tango.	Waegh. Ie hasarde. Aleam omnem Iacio.
Spoort. Ie hurte. Trudo.	Troost. Ie console. Consolor.	Waeck. Ie fai le guet. Vigilo.
Stop. I'estoupe. Obthuro.	Trau. I'espouse. Duco vxorem.	Waey. Ie vente. Spiro.
Stort. I'espans. Effundo.	Treur. Ie contriste. Mœreo.	Walgh. I'ay appetit de vomit. Nauseo.
Stoof. I'estuue. Foueo.	Tuygh. Ie tesmoigne. Testor.	Wal. Ie fourboulis. Subferueo.
Stou. I'incite de faire ou d'aller. Propello.	Tuyn. I'environne de hayes. Sepio	Waen. Ie presume. Prasumo.
Strael. Ie rayonne. Radio.	Tuijsch. Ie ioue à dets. Alea ludo.	Wan. Ie vanne. Vanno.
Straf. Ie punis. Punio.	Twist. I'estriue. Alterco.	Wasch. Ie laue. Lauo.
Streck. Ie tens. Tendo.	Twyn. Ie tors du fil. Torqueo filū.	Was. Ie crois. Cresco.
Streel. Ie peine. Pæto.	V al. Ie tombe. Cado.	Was. Ie coure decire. Cero.
Strick. Ie noue. Nodo.	Valsch. Ie faulce. Falso.	Wed. Ie gage. Certo.
Stroop. I'escorche. Deglubo.	Vang. Ie prens. Capio.	Weyck. I'amollis. Mollio.
Stroey. I'espars. Spargo.	Vaer. Ie voy par chariot ou par nauiere. Meo.	Ween. Ie pleure. Ploro.
Strijck. Ie frotte. Linio.	Vast. Ie ieune. Ieiuno.	Weer. Ie defends. Defendo.
Strie. Ie combats. Pugno.	Vaet. I'entonne. Infundo modios	Wend. Ie tourne. Verto.
Stier. Ie conduict. Duco.	Vaet. I'empoigne. Comprehendo.	Wen. I'accoustume. Assuefacio.
Stuyp. I'encline. Inclino.	Vecht. Ie combats. Pugno.	Werck. Ie besongne. Operor.
Stuyt. Ie vante. Iacto.	Vel. I'abbats. Proferno.	Werm. Ie chauffe. Calefacio.
Stuyt. Ie bonds. Resulto.	Vergh. Ie meçts au deuât. Propono	Werp. Ie Iette. Iacio.
Stuyf. Ie pouldroye. Puluero.	Vest. Ie confirme. Confirmo.	Wer. I'empestre. implico.
Sucht. Ie souspire. Suspiro.	Veyl. Ie meçts en vente. Venale propono.	Weer. Ie scay. Scio.
Suf. Ie radotte. Deliro.	Veins. Ie dissimule. Dissimulo.	Wet. I'aguise. Acuo.
Suyg. Ie tette. Sugo.	Vier. Ie fai feu de Ioye. Celebro Vulcania.	Weef. Ie tis. Texo.
Suym. Ie chome. Moror.	Vyl. Ie lime. Limo.	Weyd. Ie pasture. Pasco.
Suyp. I'hume. Sorbeo.	Vys. Ie vire. Verto cochleam.	Wie. Ie sarcle. Extirpo herbas.
Swack. I'affoiblis. Infirmo.	Vil. I'escorche la peau. Deglubo.	Wieggh. Ie berche. Ventico.
Swacr. I'appesantis. Grauo.	Vind. Ie trouue. Inuenio.	Wil. Ie veux. Volo.
Swalp. Ie flote. Affluo.	Visch. Ie pesche. Piscor.	Winck. Ie cille. Nuo.
Swert. Ie noircis. Nigro.	Vlack. Ie planis. Planum facio.	Wind. I'envelope. Inuoluo.
Sweet. Ie suc. Sudo.	Vlam. Ie flamboye. Flammo.	Win. Ie gaigne. Lucror.
Swelgh. I'aualle. Glutio.	Vlecht. I'entrelasse. Vieo.	Wip. Ie bransle haut & bas. Sursum & deorsum mobilito.
Sweel. I'ensle. Tumeo.	Vleck. Ie macule. Maculo.	Wisch. Ie troche. Tergo.
Swem. Ie nage. Nato.	Vley. Ie flatte. Adulor.	Wit. Ie blanchis. Albo.
Sweer. Ie iure. Iuro.	Vlie. Ie sui. Aufugio.	Woel. Ie fais tumulte. Tumultuo.
Swerm. I'escheme. Examineo.	Vliegh. Ie vole. Volo.	Woest. Ie desole. Desolo.
Swicht. Ie cesse. Cesso.	Vliem. Ie lance. Scalpello lancino	Wond. Ie naute. Vulnero.
Swijg. Ie tais. Taceo.	Vliet. Ie flotte. Fluo.	Woon. Ie demeure. Moror.
T ael. I'enquiers. Inquiro.	Vloeck. Ie maudis. Execror.	Wreck. Ie venge. Vindico.
Tap. Ie tire. Promo.	Vloey. Ie flotte. Fluo.	Wring. Ie tords. Torqueo.
Tas. I'entasse. Acerbo.	Vlooy. I'espulche. Capto pulcies	Wroet. Ie fouille. Volutor.
Tast. Ie taste. Palpo.	Vlucht. Ie prens la fuite. Agito fugam.	Wrijf. Ie frotte. Frico.
Tees. I'espulche. Carpo.	Vocht. Ie ramoitis. Humecto.	Wurgh. I'estrangle. Strangulo.
Tel. Ie nombre. Numero.	Voed. Ie nourris. Nutrio.	Wyck. Ie sui place. Cedo.
Tem. Ie dompre. Domo.	Voel. Ie sens. Sentio.	Wyd. I'essargis. Amplifico.
Tems. Ie tamise. Cribro.	Voer. Ie meine. Veho.	Wye. Ie dedie. Dedico.
Teer. Ie digere. Coquo cibum.		Wys. Ie monstre. Monstro.
Tier. Ie tempeste. Tumultuo.		
Toef. I'attens. Expecto.		
Tol. Ie donne gabelle. Tributū do.		

Ick

LATYNSCHE EENSILBIGHE WOORDEN,

die in het Duytsch oock al eensilbich sijn.

Do. Ie donne. ick gheef.
Flo. Ie souffle. ick blaes.No. Ie naige. ick swem.
Sto. Ie suis debout. ick staec.

Sum. Ie suis. ick ben.

VAN SYN BEPALINGHEN INT GHEMEEN.
 45 GRIECSCH EENSILBIGHE WOORDEN
 die wyt langhe overcort sijn.

29

Bδῶ	Βδέα of Βδῆμι	Κρῶ	Κρέω ende Κέρω	Σχῶ	Σχίω
Βλῶ	Βλήμι	Κτῶ	Κτάω ende Κτέω	Σῶ	Σάω endc Τέω
Βῶ	Βῶω	Κῶ	Κάω ende Κῶω	Τλῶ	Τλάω
Γνῶ	Γνῶω	Λῶ	Λάω	Τμῶ	Τέμνω
Γρῶ	Γρῶω	Μνῶ	Μνάω of Μνέω	Τρῶ	Τρέω
Γῶ	Γάω ende Γῶω	Νῶ	Νάω of Νέω	Τῶ	Τάω
Δμῶ	Δμάω of Δμέω	Ξῶ	Ξέω	Φθῶ	Φθάω Φθέω Φθείω
Δρῶ	Δράω	Πλῶ	Πγέω of Πλέω	Φλῶ	Φλάω ende Φλείω
Δῶ	Δέω ende Δίδωμι	Πρῶ	Πλέω of Πνεύω	Φρῶ	Φρήμι
Ζῶ	Ζάω ende ζέω	Πτῶ	Πτάω of Πτήμι	Φῶ	Φάω Φήμι
Θλῶ	Θλάω	Πῶ	Πάω Πήμι	Χρῶ	Χράω χρέω χρώω
Θνῶ	Θνάω of Θνήσκω	Ρῶ	Ρέω Ρῶω ende Ερέω	Χῶ	Χέω χένω
Θῶ	Θέω	Σκλω	Κλέω	Ψῶ	Ψάω ende Ψίω χείω
Κλῶ	Γλάω, κλέω κλείω	Σμῶ	Σμέω of Σμῶω	Ωῶ	Ἔω
Κνῶ	Κνάω of κνήμι	Σπῶ	Σπάω	Ἦῶ	Ἔῶ

D'ANDER DVYTSCH EYNCKEL
 GHELVYDEN, ALS DER NAMEN,
 Bynamen, Voorsettingen, &c. sijn als volgt.

1428 DVYTSCH EENSILBIGHE NAMEN, BYNAMEN, &c.

Acht. Huiſt. Octo.	Bar. Present. Praesens.	Bloem. Fleur. Flos.
Ael. Anguille. Anguilla.	Bargh. Proceau chaffré. Maialis.	Blont. Blont. Flauus.
Aem. Caque. Cadus.	Bas. Abbay. Lattratus.	Bloo. Timide. Timidus.
An. Apres. Apud.	Bast. Canepin. Scheda.	Bloot Nud. Nudus.
Aep. Sing. Simia.	Bast. Har. Laqueus.	Bock. Bouc. Hircus.
Aer. Espi. Spica.	Bat. Mieux. Melior.	Bo. Messagier. Nuncius.
Aert. Complexion. Complexio.	Bay. Bayette. Badius color.	Boeck. Liure. Liber.
Aes. Past. Esca.	Beck. Bec. Rostrum.	Boef. Ribaud. Nebulo.
Aex. Hache. Alcia.	Bed. Liſt. Lectus.	Boel. Amoureuse. Amica.
Af. Ius. De.	Be. Petition. Petitio.	Boer. Villageois. Rusticus.
Al. Tout. Totus.	Beelt. Image. Imago.	Boerd. Bourde. Nugæ.
Alf. Fee. Fatifer.	Beemt. Pré. Pratum.	Boet. Penitence. Pœnitentia.
Als. Quand. Cum.	Been. Os. Os.	Boey. Pieg. Pedica.
Am. Nourrice. Nutrix.	Been. Iambe. Crus.	Boog. Arc. Arcus.
Ampt. Office. Officium.	Beer. Verrat. Verres.	Bolck. Molue. Molua.
Angſt. Anxiété. Anxietas.	Beer. Ours. Vrfus.	Bol. Boule. Globus.
Arm. Bras. Brachium.	Beest. Beste. Bestia.	Bom. Bedon. Tympanum.
As. Effieu. Axis.	Bel. Clochette. Tintinnabulum.	Bont. Fourrure. Pelles.
Back. Auge. Linther.	Ben. Banne. Sporta.	Boom. Arbre. Arbor.
Badt. Bain. Balneum.	Berdt. Ais. Affer.	Boon. Febue. Faba.
Baeck. Machoire. Maxilla.	Bergh. Mont. Mons.	Boord. Bord. Margo.
Baeck. Pharus.	Best. Mieux. Melior.	Boos. Mauais. Malus.
Bael. Bale. Sarcina.	Bey. Tous deux. Ambo.	Boot. Bateau. Scapha.
Baen. Parterre. Sphæristérium.	Biecht. Confessio.	Borg. Bourg. Castrum.
Baer. Bieré. Féretrum.	Bie. Mouche a miel. Apes.	Boor. Vibrequin. Terebrum.
Baer. Onde. Vnda.	Bier. Biere. Cereuisia.	Bors. Bourſe. Bursa.
Baert. Barbe. Barba.	Bies. Ionc. Iuncus.	Borſt. Poitrine. Pectus.
Baersch. Perche. Perca.	Bieſt. Caille. Coloftra.	Bosch. Bois. Sylua.
Baes. Hofte. Herus.	Bladt. Fœuille. Folium.	Bot. Petoncle. Passer.
Baet. Gain. Commodum.	Blas. Soufflement. Flatus.	Bot. Stolide. Stolidus.
Baeg. Bague. Monile.	Blaes. Veffie. Veffica.	Bot. Bouton de fleur. Gemma.
Bal. Esteuf. Pila.	Blaeu. Bleu. Cærus.	Bou. Hardi. Audax.
Balch. Panche. Bestiarum ventet.	Bleck. Fœuille ou lame de quelque metal. Lamina.	Bout. Bougeon. Sagitta capitata.
Balck. Poultré. Trabs.	Bleek. Palle. Pallidus.	Brack. Sentant la marine. Marinum.
Bald. Incontinent. Brevi.	Blein. Empoullé. Pustula.	Brack. Bracque. Canis sagax.
Ban. Excommunication. Excom- municatio.	Blic. Ioyeux. Hilaris.	Braey. Le gras de la iambe. Sura.
Banck. Banc. Scamnum.	Blindt. Aueuglé. Cæcus.	Braem. Ronce. Rubus.
Bandt. Lien. Vinculum.	Block. Tronc. Truncus.	Brand. Vn grand feu brulant vne maison ou semblable. Incendium.
Bang. Angoisseux. Anxius.	Bloet. Sang. Sanguis.	Brau. Sourcil. Supercilium.

C 3

Brecc.

Breet. Large. Latus.	Crap. Garance. Erythrodanum.	Droef. Triste. Tristis.
Breuck. Amande. Mulcta pecuniaria	Croon. Couronne. Corona.	Droes. Vne emflurè venant à la gorge derriere les aureilles ou es eies.
Brief. Lettre. Litera.	Cruyn. Sommer de la teste. Vertex capitis.	Panus.
Brijn. Saumure. Muria.	Cruys. Croix. Crux.	Drom. Le fil de la treme du tisserant.
Bril. Lunette. Specillum.	Cuyp. Cuue. Cupa.	Licum.
Brim. Genest. Genista.	Cuyt. Oeufs d'un poisson. Oua piscium	Dronck. Yvre. Ebruius.
Brock. Vn petit morceau du pain taillé ou rompu. Frustrum.	Dach. Jour. Dies.	Drooch. Sec. Siccus.
Broeck. Marez. Palus.	Dack. Toist. Testum.	Droom. Songe. Somnium.
Broeck. Brayette. Subligaculum.	Daer. Effect. Effectus.	Druck. Tristesse. Tristitia.
Broer. Frere. Frater.	Daer. La. Ibi.	Drop. Goutte. Gutta.
Broot. Pain. Panis.	Dal. Val. Vallis.	Druyf. Grappe. Vua.
Broosch. Fragile. Fragilis.	Dam. Terrain. Agellus.	Drie. Trois. Tres.
Brug. Pont. Pons.	Damp. Vapeur. Vapor.	Dul. Enragé. Furiosus.
Bruyck. Vfrage. Vius.	Dan. Donc. Tunc.	Dun. Tenue. Tenuis.
Bruydt. Espouse. Sponsa.	Danck. Gré. Gratia.	Duyft. Mille. Mille.
Bruyn. Bruin. Beticus color.	Dans. Danse. Saltatio.	Duym. Poulse. Pollex.
Bry. Boullie de farine de pains. Puls.	Darm. Boyau. Intestinum.	Duyn. Dunc. Agger arenosus.
Buel. Bourreau. Carnifex.	Das. Daim. Dama.	Duyf. Colomb. Columba.
Buer. Voisin. Vicinus.	Dat. Ce. Hoc.	Dwael. Fouaille. Mantile.
Buyt. Butin. Præda.	Dau. Rosee. Ros.	Dwaes. Sot. Stultus.
Bult. Bosse. Gibbus.	De. Le. Illa.	Dwanc. Contraincte. Vis.
Burn. Fontaine. Fons.	Deech. Paste. Massa.	Dwee Mol. Mollis.
Bus. Canon. Tormentum.	Deel. Part. Pars.	Dweers. De travers. Ex transverso.
Bus. Boite. Pyxis.	Deern. Seruante. Ancilla.	Dwerch. Nain. Nanus.
Buyck. Ventre. Venter.	Den. Le.	Dy. Toi. Tibi.
Buil. Gibeciere. Marsupium.	Des. Du.	Dijn. Tien. Tuus.
Buil. Bosse. Tuber.	Dees. Cestui. Hic.	Echt. Mariage. Matrimonium.
Buis. Canal. Canalis.	Deucht. Vertu. Virtus.	Eec. Vinaigre. Acetum.
By. Pres. Propè.	Dicht. Solide. Solidus.	Eedt. Serment. Iuramentum.
C ael. Chauue. Caluus.	Dicht. Rim. Rithmus.	Een. Vn. Vnus.
Caen. Caniffure. Canus.	Dick. Espes. Densus.	Eer. Avant. Prius.
Caerd. Chardon. Virga Pastoris.	Die. Cuisse. Femur.	Eer. Honneur. Honor.
Caets. Chasse. Meta.	Die. Le. Ille.	Eerd. Terre. Terra.
Caf. Paille. Acus.	Dief. Larron. Latro.	Eerst. Premier. Primus.
Calck. Chaux. Calx.	Diep. Profond. Profundus.	Eg. Herse. Occa.
Cant. Bord. Extremitas.	Dier. Animal.	Elf. Onze. Vndecim.
Cap. Cappe. Cucullus.	Dier. Cher. Carus.	Elst. Alofe. Alofa.
Car. Chariot. Carrus.	Dies. A telle condition. Sub conditione.	El. Aulne. Vlna.
Caes. Fourmage. Caseus.	Dijck. Dique. Agger.	Eint. Fin. Finis.
Cas. Casse. Capsa.	Dinck. Chose. Res.	Eng. Estroit. Angustus.
Cat. Chat. Felis.	Disch. Table. Mensa.	Erch. Malin. Malignus.
Cau. Chucas. Monedula.	Dit. Ceci. Hoc.	Erm. Pauvre. Pauper.
Cijs. Cens. Census.	Doch. Aumoins. Saltem.	Ernst. A bon escient. Serio.
Cier. Chere. Vultus latus.	Doe. Alors. Tunc.	Erf. Heritage. Hæredium.
Claer. Clair. Clarus.	Doec. Toile. Tela.	Esch. Frefne. Fraxinus.
Clerck. Clerc. Clericus.	Doel. But. Scopus.	Ey. Oeuf. Ouum.
Cloof. Fente. Fissura.	Door. Par. Per.	Eyc. Chesne. Quercus.
Cluit. Farce. Facetiæ.	Door. Huis. Foris.	Eysch. Petition. Petitio.
Cock. Cuisinier. Coquus.	Doost. Duuet. Plumulæ molliores.	Fael. Faulte. Error.
Colf. Massue. Claua.	Doot. Mort. Mors.	Faem. Renom. Fama.
Com. Escueille. Scutella.	Doof. Sourd. Surdus.	Feeft. Feste. Festum.
Comst. Venue. Aduentus.	Doop. Baptesme. Baptismus.	Fel. Felon. Crudelis.
Cond. Notoire. Notus.	Door. Fol. Stultus.	Feil. Faute. Error.
Coord. Corde. Chorda.	Doos. Boiste. Capsa.	Fielt. Gueu. Mendicus.
Cop. Chef. Caput.	Dop. Escalle entier d'un œuf quand le dedens est osté. Ouum exinanitū.	Fier. Fier. Ferus.
Cop. Coupe. Calix.	Dorp. Village. Pagus.	Fijn. Fin. Exilis.
Corf. Corbeille. Corbis.	Dorst. Soif. Sitis.	Flesch. Flacon. Lagena.
Corst. Crouste. Crusta.	Doy. Desgel. Regelatio.	Fluc. Subit. Subiro.
Cort. Court. Curtus.	Dra. Incontinent. Statim.	Fluym. Fleume. Phlegma.
Cost. Coust. Sumptus.	Draeck. Dragon. Draco.	Fluyt. Fluite. Fistula.
Cot. Taniere. Caus.	Draet. Fil. Filum.	Foc. Trinquet. Artemon.
Coot. Osselet. Talus.	Draf. Bran. Furfur.	Foy. Phi.
Cous. Chauffe. Caliga.	Draf. Trot. Succussatio equi.	Form. Forme. Forma.
Coy. Estable à Brebis. Ouile.	Dranc. Beuvrage. Potus.	Fraey. Ioli. Lepidus.
Crab. Escreuiffe. Cammarus.	Dreck. Boue. Lutum.	Fret. Foret. Viueria.
Craem. Boutique. Officina.	Dreef. Vne longue rangee d'arbres plantees. Series arborum.	Frisch. Vigoreux. Viuidus.
Craen. Robinet. Epistomium.		Fruit. Fruit. Fructus.
Craen. Grue. Grus.		Caef. Pur. Purus.
Craey. Corneille. Cornix.		Gaer. Totalement. Omnino.

Gay. Gai. Pſitacus.	Harp. Harpe Lyra.	Iaer. An. Annus.
Gal. Fiel. Fel.	Hars. Refine. Refina.	Ick. Ie Ego.
Galg. Gibbet. Patibulum.	Haes. Lieure. Lepus.	Iet. Quelque choſe. Aliquid.
Galm. Retentiſſemét de la voix. Echo	Hecht. Manche. Capulus.	Iuecht. Ieuneſſe. Iuventus.
Ganc. Allure. Inceſſus.	Hec. Claire. Vacerra.	Ys. Glace. Glacies.
Ganc. Allee. Ambulacrum.	Heel. Tout. Totus.	In. En. In.
Gans. Oye. Anſer.	Heerdt. Fotier. Focus.	Inct. Encre. Atramentum.
Gants. Entier. Integer.	Heer. Seigneur. Herus.	Iock. Ioug. Iugum.
Garſt. Ranci. Rancidus.	Heeſch. Enroué. Raucus.	Iock. Raillerie. Iocus.
Gaſt. Hoſte. Hoſpes.	Heet. Chaud. Calidus.	Ionck. Ieune. Iuuenis.
Gat. Trou. Foramen.	Hel. Clair. Clarus.	Is. Eſt. Eſt.
Gaef. Don. Donum.	Held. Homme Noble. Herus.	K aeck. Maſchoire. Maxilla.
Gau. Prompt. Promptus.	Hel. Enfer. Infernus.	Kaey. Cai. Acta.
Gec. Badin. Sannio.	Helm. Heaume. Galea.	Kaek. Piloni. Numellæ verfatiles.
Geel. Jaune. Rufus.	Hem. Lui. Illi.	Kalf. Veau. Vitulus.
Gheen. Nul. Nullus.	Hemd. Chemiſe. Induſium.	Kam. Peigne. Pecten.
Gheeft. Eſprit. Spiritus.	Hengſt. Eſtalon. Caballus.	Kan. Pot. Amphora.
Ghelt. Argent. Pecunia.	Hert. Dur. Durus.	Kans. Chanſſe. Caſus aleæ.
Ghelt. Porceau chaſtré. Maialis.	Herſt. Autumne. Autumnus.	Kant. als brood. Chanteau. Fruſtum.
Ghelt. Lot. Quatuor héminæ.	Herſt. Eſchinée. Spina porci.	Keel. Garderobbe. Súpparum.
Ghent. Iar. Anſer maſ.	Hert. Cœur. Cor.	Keer. Tour. Circuitus.
Gent. Fonte. Fufura.	Hesp. Iambon. Perna.	Keers. Chandelle. Candéla.
Gheit. Cheure. Capra.	Het. Ce. Id.	Kelck. Calice Calx.
Ghy. Vous. Tu.	Heur. Sienne. Sua.	Keel. Gorge. Guttur.
Ghier. Vaultour. Vultur.	Heuſch. Courtois. Ciuilis.	Kees. Fourmage. Caſeus.
Ghiſt. Don. Donum.	Heus. Anſe. Anſa.	Kemp. Chanure. Cannabis.
Ghild. Hoſmeliberal. Prodigus.	Hex. Sorciere. Venéſica.	Kerck. Eglise. Templum.
Ghins. Verſla. Illuc.	Hey. Lande. Campus ſtétilis.	Kerf. Crenne. Crena.
Ghiſt. Lie. Fax.	Hey. Hie. Fiſtica.	Kern. Pepin. Semen.
Glants. Reſplendeur. Splendor.	Heyl. Salut. Salus.	Kers. Guiſne. Ceraſa.
Glas. Verre. Vitrum.	Heir. Armée. Exércitus.	Kers. Creſſon. Naſturtium.
Glat. Poli. Politus.	Hic. Hoquet. Singúltus.	Kert. Cren. Crena.
God. Dieu. Deus.	Hiel. Talon. Talus.	Keur. Chojs. Optio.
Goedt. Bon. Bonus.	Hier. Ici. Hic.	Keurs. Corſet. Cyclas.
Gom. Gomme. Gummi.	Hind. Biche. Cerua.	Key. Caillou. Cautes.
Gort. Orge ſeiche. Hordeum aridú.	Hin. Poulle. Gallina.	Kiel. Carine. Carina.
Goot. Ruiffeau. Aquaductus.	Hirs. Mil. Milium.	Kim. Cipeaud'vn tonneau. Oravaſia.
Goudt. Or. Aurum.	Hoe. Comment. Quomodo.	Kindt. Enfant. Puer.
Gracht. Foffe. Foffa.	Hoeck. Coing. Angulus.	Kin. Menton. Mentum.
Graef. Conte. Comes.	Hoer. Poulle. Gallina.	Kiſt. Coffre. Ciſta.
Graen. Grain. Granum.	Hoer. Paillarde. Meretrix.	Kit. Boiſſon. Brochus.
Graet. Areſte. Ariſta.	Hoeſt. Toux. Tuſſis.	Klacht. Querelle. Queréla.
Graf. Sepulchre. Sepulchrum.	Hoet. Chapeau. Pileus.	Klack. Creuaſſe. Crepitatio.
Gram. Courroucé. Iratus.	Hoef. Metairie. Villa.	Klad. Crotte. Macula luti.
Gras. Herbe. Gramen.	Hof. Iardin. Hortus.	Klamp. Membrure d'vn huis. Membrum efferis.
Graeu. Gris. Glaucus.	Hoir. Héritier. Hæres.	Klanck. Tintement. Tinnementum.
Grents. Frontiere. Ora.	Hol. Caue. Causus.	Klap. Babil. Loquacitas.
Greep. Poignee. Manipulus.	Hondt. Chien. Canis.	Klau. Patte. Vnguis.
Griel. Gripaille.	Hooch. Haut. Altus.	Kleet. Veſtement. Veſtis.
Grijs. Gris. Canus.	Hooft. Teſte. Caput.	Klef. Artachant comme glu. Tenax.
Groef. Foffe. Fouca.	Hoop. Monceau. Acérus.	Kley. Argille. Argilla.
Grof. Gros. Groſſus.	Hoop. Eſpoir. Spes.	Klein. Petit. Paruus.
Grond. Fond. Fundum.	Hop. Houblon. Lupulus.	Klier. Apoſteume. Tonſilla.
Groot. Grand. Grandis.	Hop. Hupe. Vpupa.	Klinck. Clichet. Peſſulus.
Grou. Horreur. Horror.	Hord. Claye. Crates.	Klis. Grateron. Aparine.
Gruen. Verd. Viridis.	Hoos. Chauſſe. Cáliga.	Klock. Cloche. Campana.
Gruet. Salutation. Salutatio.	Hout. Bois. Lignum.	Kloeck. Hardi. Audax.
Gris. Moillon. Rudus.	Hou. Coup de taille. Ictus.	Kloet. Rable. Rutáblum.
Gunſt. Faueur. Fauor.	Hoy. Foin. Fœnum.	Klomp. Billot. Maſſa.
Guit. Gueu. Mendicus.	Hulp. Aide. Auxilium.	Kloot. Boule. Sphæra.
H aec. Croc. Hama.	Hulſt. Houx, Aquifolia.	Klop. Coup. Ictus.
Haegh. Haye. Seps.	Hupſch. Elegant. Elegans.	Kloof. Creuaſſe. Rima.
Haen. Coc. Gallus.	Hut. Loge. Mapale.	Klucht. Farce. Facetiæ.
Haer. Poil. Pilus.	Huych. Luere en la gorge. Angina.	Kluys. Heremitage. Sacellum.
Haef. Haſte. Properatio.	Huyck. Hucque. Cucullus.	Knaep. Seruiteur. Seruus.
Haet. Haine. Odium.	Huyl. Cheueche. Vlula.	Knecht. Garſon. Seruus.
Half. Demi. Dimidius.	Huys. Maifon. Domus.	Knick. Hocement de la teſte. Nutus.
Hals. Col. Collum.	Hy. Il. Ille.	Knie. Genouil. Genu.
Ham. Iambon. Perna.	I a. Oui. Ita.	Knip. Chiquenaude. Talitrum.
Handt. Main. Manus.	Iacht. Chaffe. Venátus.	

Knol. Nageau. Napus.
 Knoop. Neud. Nodus.
 Knop. Bouton. Bulla.
 Koe. Vache. Vacca.
 Koeck. Gasteau. Libum.
 Koel. Tiede. Tepidus.
 Koen. Hardi. Audax.
 Koets. Couche. Cubile.
 Kool. Carbon. Carbo.
 Kool. Chou. Brassica.
 Koop. Achapt. Emptio.
 Korck. Liege. Suber.
 Koudt. Froid. Frigus.
 Kout. Deuis. Fabula.
 Kracht. Force. Virtus.
 Kraeck. Son esclatant. Crépitus.
 Kraegh. Gauion. Iugulus.
 Kramp. Crampe. Spasmus.
 Kram. Crampon. Fibula.
 Kranck. Debile. Debilis.
 Krans. Chapeau de fleurs. Sertum.
 Kreeft. Escreuiffe. Cancer.
 Krib. Creche. Præsepium.
 Kriek. Cerise. Cerasum.
 Krijch. Guerre. Bellum.
 Krijt. Croie. Creta.
 Krijt. Brayement. Eiulatio.
 Kroes. Goblet. Scyphus.
 Krom. Tortu. Tortus.
 Krop. Cropion. Iugulum.
 Kruyck. Cruche. Vna.
 Kruym. Mie. Mica.
 Kruyt. Herbe. Herba.
 Kud. Tropeau de bestes. Grex.
 Kund. Notoire. Notus.
 Kunst. Art. Ars.
 Kus. Vnbaifer. Basium.
 Kuyl. Spelonque. Spelunca.
 Kuysch. Chaste. Castus.
 Kuyt. Le mol derriere la iambé.
 Sura.
 Kuyt. Petite. biere.
Lach. Ris. Rifus.
 Laey. Layette. Capsa.
 Laet. Tard. Sero.
 Laf. Fade. Flaccidus.
 Laegh. Rang. Series.
 Lam. Affoible. Paralyticus.
 Lam. Agneau. Agnus.
 Lamp. Lampe. Lampas.
 Lanc. Flanc. Femen.
 Lanc. Long. Longus.
 Landt. Terre. Terra.
 Lap. Piece de drap. Segmentum.
 Last. Charge. Moles.
 Lat. Late. Assula.
 Laen. Tiede. Tepidus.
 Lec als Lec schip.
 Leer. Cuir. Corium.
 Leech. Oisif. Otiosus.
 Let. Membre. Membrum.
 Leech. Bas. Humilis.
 Leec. Lay. Laicus.
 Leer. Eschelle. Scala.
 Leedt. Desplaisir. Luctus.
 Leem. Argille. Argilla.
 Leen. Fief. Prædium beneficiarum.
 Leep. Cassieux. Lippus.
 Leep. Cauteleux. Astutus.
 Leer. Doctrine. Doctrina.

Leeft. Forme de cordoianier. For-
 Leeu. Lion. Leo. (ma. Meeps. Fragile Fragilis.
 Lil. Le mollet du bout de l'aureille. Meer. Mer. Mare.
 Cartilago.
 Leen. Appuy. Podium.
 Lest. Derniere. Vltimus.
 Lets. Laisse. Lorum.
 Leur. Rauauderie. Res nullius valo-
 Ley. Ardoise. Ardofia. (ris.
 Licht. Lumiere. Lux.
 Licht. Legier. Leuis.
 Licht. Poulmon. Pulmo.
 Liet. Chanfon. Cantio.
 Lief. Cher. Charus.
 Lief. Ami. Amicus.
 Lier. Liere. Lyra.
 Lijc. Funerailles. Exequiæ.
 Lijf. Corps. Corpus.
 Lijm. Colle. Colla.
 Lijn. Lin. Linum.
 Lijft. Bordure. Limbus.
 Lind. Tillet. Tilia.
 Lint. Ruben. Vitta.
 Lip. Leure. Labium.
 Lis. Ranse. Carex.
 List. Finesse. Astutia.
 Loen. Lourdaur. Idiota.
 Lof. Los. Laus.
 Lont. Meiche.
 Looc. Des aulx. Allium.
 Loof. Fœuille. Frons.
 Loogh. Lexiue. Lixiuum.
 Loon. Salaire. Salarium.
 Loop. Cours. Cursus.
 Loos. Subtil. Subtilis.
 Loos. Poulmon. Pulmo.
 Loot. Plomb. Plumbum.
 Loof. Armier d'une maison. Vm-
 braculum.
 Loos. Mot de guet. Tesseræ.
 Los. Diffie. Laxus.
 Losch. Lousche. Strabo.
 Lot. Sort. Sors.
 Lucht. Air. Aër.
 Lul. Resonance d'une chanfon.
 Lust. Volupté. Voluptas.
 Luy. Pareseux. Ignauus.
 Luys. Pouls. Pediculus.
 Luyt. Luc. Testudo.
Macht. Puissance. Potestas.
 Maech. Affin. Affinis.
 Maecht. Vierge. Virgo.
 Mael. Malle. Mantica.
 Mael. Fois.
 Maen. Lune. Luna.
 Maent. Mois. Mensis.
 Maer. Mais. Sed.
 Maer Bruict. Rumor.
 Maer. Mesure. Mensura.
 Maer. Compaignon. Socius.
 Maegh. Estomach. Stomachus.
 Mal. Fol. Stultus.
 Mals. Tendre. Tener.
 Mam. Mammelle. Mamma.
 Man. Homme. Vir.
 Manck. Boisteux. Claudus.
 Mast. Mast. Malus.
 Mat. Las. Defessus.
 Me. Auec. Cum.
 Mee. Garance. Rubia.
 Meel. Farine. Farina.
 Meeps. Fragile Fragilis.
 Meer. Mer. Mare.
 Meers. Hune. Carchesium.
 Meer. Plus. Plus.
 Meerfch. Marex. Palus.
 Mees. Mausangle. Parix.
 Meest. Tout le plus. Plurimus.
 Meeu. Oiseau marin. Aquila maria.
 Melck. Lait. Lac.
 Mem. Nourrice. Nutrix.
 Men. On.
 Mensch. Homme. Homo.
 Merch. Mouelle. Medulla.
 Merck. Marque. Signum.
 Merc. Marché. Forum.
 Mes. Cousteau. Culter.
 Met. Auec. Cum.
 Mey. May. Frons festa.
 Mier Fourmi. Formica.
 Mijl. Lieue. Milliare.
 Mijn. Mon. Meus.
 Mijne. Mine. Fodina.
 Mijt. Mite. Mita.
 Milt. Liberal. Liberalis.
 Min. Moins. Minus.
 Mis. Faute. Defectus.
 Mest. Fiente. Fimus.
 Mist. Bruyne. Bruma.
 Moe. Las. Lassus.
 Moer. Mere. Mater.
 Moes. Porée. Holus.
 Moet. Courage. Animus.
 Moey. Tante. Matertera.
 Mol. Taulpe. Talpa.
 Monde. Bouche. Os.
 Moort. Meurtre. Internecio.
 Mos. Mouffe. Muscus.
 Most. Moust. Mustum.
 Mot. Teigne. Tinea.
 Mout. Grain appareillé pour brasser
 de la biere. Polenta.
 Mau. Manche. Manica.
 Moy. Orné. Ornatus.
 Muer. Mur. Murus.
 Muf. Relant. Situs.
 Mug. Moucheron. Culex.
 Munt. Monnoie. Moneta.
 Muts. Bonet. Pileus.
 Muil. Mulet. Mulus.
 Muyl. Museau. Rostrum.
 Muys. Sourris. Sorex.
 Muyt. Mue. Cauca.
Na. Apres. Post.
 Nacht Nuiet. Nox.
 Naectk. Nud. Nudus.
 Naem. Nom. Nomen.
 Naen. Nain. Nanus.
 Naest. Tout le plus prochain. Pro-
 ximus.
 Naet. Cousture. Sutura.
 Nap. Plat creux. Catinus.
 Nues. Nez. Nasus.
 Nat. Mouille. Madidus.
 Nau. Estroit. Strictus.
 Neck. Chainon. Ceruix.
 Neer. Bas. Inferus.
 Neef. Nepueu. Nepos.
 Neen. Non. Non.
 Neep. Pinfure. Compressio.

Nest. Nid. Nidus.	Plaets. Place. Locus.	Reys. Voyage. Profectio.
Net. Net. Nitidus.	Plaegh. Vexation. Vexatio.	Reb. Coste. Costa.
Net. Retz. Rete.	Planck. Planche. Planca.	Riet. Canna. Arundo.
Neet. Lende. Lens.	Plas. Maréc. Lacuna.	Riem. Ceinture. Cingulum.
Nicht. Niepce. Neptis.	Plat. Plat. Planus.	Riem. Rame. Remus.
Nier. Rein. Ren.	Pleck. Tafche. Macula.	Rijck. Riche. Diues.
Nier. Rien. Nihil.	Pleit. Bateau large & plat. Silata.	Rijm. Gelée. Pruina.
Nieu. Nouveau. Nouis.	Plicht. Office. Officium.	Rijm. Rhitme. Rhitmus.
Nijdt. Envie. Inuidia.	Ploech. Charrue. Aratrum.	Rijp. Meur. Maturus.
Noch. Encore. Adhuc.	Plom. Rebouché. Hebes.	Rijs. Riz. Oriza.
Noen. Midi. Meridies.	Ploy. Plits, Plica.	Rijs. Branche. Ramus.
Noo. Aregret. Inuitus.	Pluym. Plume. Pluma.	Rinck. Anneau. Annulus.
Noort. North. Septentrion.	Pock. Verolle. Lues venerea.	Rindt. Beuf. Bos.
Noot. Necessité. Necessitas.	Poer. Poudre. Puluis.	Ring. Viste. Velox.
Nop. Floc. Floccus.	Poel. Lac. Lacuna.	Rin. Cage. Cauea.
Neut. Noix. Nux.	Pol. Concubinaire. Concubinus.	Rinck. Aucunement fur. Subacidus.
Noit. Iamais. Nunquam.	Pols. Pouls. Pulsus.	Roch. Raye. Raja.
Nu. Maintenant. Nunc.	Pomp. Offée. Sentina.	Rock. Saie. Toga.
Nut. Vtile. Vtilis.	Pondt. Liure. Pondo.	Rock. Quenouille. Colus.
O ch. Ah. Hei.	Poort. Porte. Porta.	Roc. Verge. Virga.
Oft. Ou. Vel.	Poos. Petir espace de temps. Momentum.	Roedt. Suie de cheminee. Fuligo.
Olm. Olme. Vlmus.	Poot. Patte. Palma pedis.	Roef. Poupe. Puppis.
Om. Pour. Ob.	Pop. Pouppée. Pupa.	Roem. Vanterie. Iactantia.
Ons. Nostre. Noster.	Post. Posteau. Postis.	Roep. Cri. Clamor.
Oock. Aussi. Etiam.	Post. La poste. Cursor.	Roer. Gouuernal. Gubernaculum.
Oog. Oeil. Oculus.	Poot. Sion. Talea.	Roest. Enrouillure. Rubigo.
Oogst. Moisson. Messis.	Pot. Pot. Olla.	Roogh. Oeuf de poisson. Oua pisciū.
Oom. Ordele. Patruus.	Pracht. Magnificence. Magnificentia.	Rog. Seigle. Siligo.
Oor. Aureille. Auris.	Prat. Fier. Arrogans.	Rol. Roulle. Phalanga.
Oort. Lieu. Locus.	Prick. Lampreie. Mustula.	Rondt. Rond. Rotundus.
Oost. Orient. Oriens.	Priem. Poinson. Pugiunculus.	Roock. Fumée. Fumus.
Op. Dessus. Super.	Prijs. Pris. Laus.	Root. Rouge. Ruber.
Os. Beuf. Bos.	Proef. Preuue. Proba.	Roof. Butin. Præda.
Oudt. Viel. Verus.	Pruym. Prume. Prunum.	Room. Creime. Cremor.
Oyt. Onques. Vnquam.	Pruts. Superbe. Superbus.	Roos. Rose. Rosa.
P acht. Ferme. Vestigal.	Prye. Charogne. Cadauer.	Ros. Roux. Rufus.
Pack. Fardeau. Sarcina.	Punt. Point. Punctum.	Ros. Ceual. Equus.
Pael. Pau. Palus.	Put. Puis. Puteus.	Rot. Pourri. Putris.
Paer. Paire. Par.	Puyft. Empoule. Pustula.	Rot. Bende de gens. Classis.
Paert. Part. Pars.	Q uaet. Mauuais. Malus.	Rou. Rude. Rudis.
Palm. Paulme. Palma.	Quael. Languer. Languor.	Ruet. Suif. Seuum.
Pand. Hypoteque. Pignus.	Quant. Gallant. Scitus homo.	Rug. Dos. Dorsum.
Pandt. Pand. Lacinia.	Quijt. Quicte.	Rups. Chenille. Bruchus.
Pan. Paelle. Sartago.	R adt. Roue. Rota.	Rust. Repos. Quies.
Pap. Papin. Pappa.	Raedt. Conseil. Consilium.	Ruim. Ample. Amplus.
Pas. En point. Commodum.	Raem. Châssis. Fulcrum fenestæ quadratum.	Ruyn. Hongre. Cantherius.
Pat. Sentier. Semita.	Raep. Naueau. Rapum.	Ruyt. Rue. Ruta.
Paeu. Paon. Pauo.	Ram. Belier. Aries.	Ruyt. Lozenge. Tessera.
Paeis. Paix. Pax.	Ramp. Malheur. Infelicitas.	Rie. Rang. Series.
Peck. Poix. Pix.	Ranck. Branche. Ramus.	S acht. Mol. Mollis.
Peert. Cheual. Equus.	Ranck. Finesse. Astutia.	Sack. Sac. Saccus.
Peersch. Pers. Cœruleus.	Ranck. Gresse. Gracilis.	Sael. Selle. Ehippium.
Pels. Peau. Pellis.	Randt. Bord. Ora.	Sael. Salle. Atrium.
Pen. Plume. Calamus.	Rasch. Soudain. Cito.	Saen. Toft. Statim.
Pens. Trippe. Intestina.	Rasp. Rape. Scalprum.	Saen. Cremme. Cremor.
Perck. Parc. Septum.	Rat. Rat. Glis.	Saet. Semence. Semen.
Peer. Poire. Pirum.	Raef. Corbeau. Coruus.	Saey. Salette.
Pers. Presse. Torcular.	Raeu. Cru. Crudus.	Saeg. Sie. Serra.
Peez. Corde d'arc. Chorda arcus.	Recht. Droit. Rectus.	Sac. Cause. Causa.
Pijp. Tuyau. Tubus.	Ree. Biche. Cerua.	Salf. Onguent. Vnguentum.
Pier. Vers de terre. Lumbricus.	Reep. Cercle. Circulus.	Salm. Saulmon. Salmo.
Pijck. Pique. Hasta.	Rest. Reste. Residuum.	Sandr. Arene. Arena.
Pie. Manteau à marinier, Nautica penula.	Reuck. Odeur. Odor.	Sap. Suc. Succus.
Pijl. Flesche. Sagitta.	Reu. Chien masse. Canis mas.	Sarck. Tombe. Cippus.
Pijn. Doleur. Dolor.	Reus. Geant. Gigas.	Sadt. Saul. Satur.
Pin. Baston pointu. Veruculum.	Reyn. Danse. Chorea.	Saus. Saulse. Condimentum.
Pips. Pepie. Pituita.	Reyn. Pur. Purus.	Saut. Sel. Sal.
Plack. Ferule. Ferula.	Reys. Fois.	Schacht. Flesche. Sagitta.
Plaet. Planche. Syrtis.		Scha. Dommage. Damnum.
		Schacu. Ombre. Umbra.

Schaeck. Eschetz. Alueus.	Seer. Ulcere. Ulcus.	Sor. Fol. Stultus.
Schael. Tasse. Patena.	Seer. Fort. Valde.	Spa. Houe. Ligo.
Schaep. Brebis. Ovis.	Self. Mesme. Ipsum.	Spaey. Tard. Tardus.
Schaerd. Test. Ruma.	Ses. Six. Sex.	Spaen. Esclar. Affula.
Schaers. A peine. Vix.	Seyl. Voile. Velum.	Span. Extension de la paulme. Spi-
Schaets Eschasse. Gralla.	Seys. Faux. Falx.	thama.
Schalck. Caut. Cautus.	Sich. Soy. Se.	Specht. Piemar. Picus.
Schamp. Brocard. Scomma.	Sieck. Malade. Aegrotus.	Speck. Lard. Lardum.
Scand. Deshonneur. Ignominia.	Siel. Ame. Anima.	Spel. Ioeu. Lufus.
Schants. Rempart. Vallum.	Sift. Crible. Cribrum.	Speer. Lance. Lancea.
Schaer. Grande multitude de gens.	Sijn. Son. Suus.	Speur. Trace du pas qui demeure
Caterua.	Sim. Singe. Simia.	apres avoir marché. Vestigium.
Schat. Thresor. Thesaurus.	Sin. Sens. Sensus.	Spie. Cheuille. Impages.
Schaef. Rabot. Dolabra.	Sint. Depuis. Post illa.	Spie. Espieur. Infidiator.
Schee. Gaine. Vagina.	Slab. Bauette. Fascia pituitaria.	Spier. La chair blanche qui est à la
Scheef. Bihay. Obliquus.	Slach. Coup. Ictus.	poitrine d'un oiseau. Pulpa.
Scheel. Louche. Lufcus.	Slaep. Tempes de la teste. Tempora.	Spies. Pique. Hasta.
Scheel. Greue de la teste. Separatio	Slaep. Somne. Somnus.	Spil. Fuseau. Fufus.
comæ.	Slang. Couleuvre. Coluber.	Spind. Huche. Penarium.
Scheel. Couuercle. Operculum.	Slap. Lasche. Laxus.	Spin. Araigne. Aranea.
Scheer. Force. Forfex.	Slaef. Esclau. Seruus emptitius.	Spint. Picotin. Corbula.
Schel. Sonnette. Tintinnabulum.	Slecht. Simple. Simplex.	Spit. Broche. Vera.
Schel. Escorce. Cortex.	Sleck. Limaçon. Limax.	Spits. Haultain.
Schelm. Meschant. Nequam.	Sle. Traineau. Traha.	Spoet. Haste. Properatio.
Schelp. Coquille. Calix.	Slee. Prune. Acatium.	Spoel. Nauette. Glomus textorius.
Schenck. Don. Donum.	Slet. Torchon. Peniculamentum.	Spond. Chassit. Sponda.
Scheen. Creue de la iambe. Tibia.	Sleyp. Longue queue de vestement	Spoor. Esperon. Calcar.
Scherf. Teste. Testa.	Syrma.	Sport. Eschellon. Climacter.
Scherp. Agu. Acutus.	Slijck. Boue. Lutum.	Spot. Mocquerie. Irrisio.
Scheur. Fente. Fissura.	Slijm. Limon. Limus.	Sprack. Langage. Lingua.
Scheut. Scion. Surculus.	Slim. Abihay. Obliquus.	Spreuck. Dicton. Sententia.
Schicht. Dard. Iaculum.	Slinck. Gauche. Sinister.	Spreeu. Estourneau. Sturnus.
Schier. Tantost. Mox.	Slip. Pand. Peniculamentum.	Spriet. Iauelot. Venabulum.
Schijn. Lueur. Splendor.	Slot. Serrure. Sera.	Sproet. Lentille. Lentigo.
Schijf. Tableau. Mensa.	Sluys. Escluse. Cataracta.	Spronck. Sault. Saltus.
Schil. Difference. Differentia.	Smaet. Calumnie. Calumnia.	Sprot. Harangade. Membras.
Schilt. Escu. Scutum.	Smaeck. Gouft. Gustus.	Sprau. Pepie des poules. Pituita in
Scimp. Brocard. Iocus.	Smal. Estroit. Arctus.	gallinis.
Schip. Nauiere. Nauis.	Smeer. Graisse. Abdomen.	Spruyt. Jetton d'arbre. Germen.
Schoe. Soulier. Calceus.	Smert. Doleur. Dolor.	Speu. Excluse. Cataracta.
School. Ecole. Schola.	Smet. Macule. Macula.	Speut. Esclissoire. Syrinx.
Schol. Sole. Solea.	Smis. Forge. Fabrica ferraria.	Spijs. Viande. Cibus.
Schoof. Gerbe. Fascis spicarum.	Smit. Mareschal. Fabes ferrarius.	Spijt. Despit. Contumelia.
Schoon. Beau. Pulcher.	Smout. Gresse. Pinguedo.	Stadt. Ville. Vrbs.
Schoot. Giron. Gremium.	Snap. Babil. Garrulitas.	Staeck. Pali. Palus.
Schors. Escorce. Cortex.	Snaer. Corde de luc. Fides.	Stael. Acier. Chalybs.
Schout. Preteur. Prætor.	Snau. Mot dit avec despit. Iracun-	Staet. Estar. Status.
Schrab. Esgrattigneure. Laceratio	da locutio.	Staey. Loisir. Otium.
vnguium.	Sne. Coupure. Scissura.	Staf. Baton. Baculus.
Schraegh. Tresteau. Fulcrum mensariu	Snee. Neige. Nix.	Stal. Estable. Stabulum.
Schram. Berlasse. Vibex.	Snel. Viste. Celer.	Stam. Lignage. Genus.
Schre. Adiambee. Passus.	Snip. Beccasse. Gallinago.	Stanck. Puanteur. Fætor.
Schreeu. Cri. Clamor.	Snick. Soupir. Suspirium.	Standt. Cuue. Cupa.
Schreef. Traict. Tractus linea.	Snoeck. Brochet. Lupus.	Stang. Perche. Perrica.
Schrift. Escriture. Scriptura.	Snoer. Cordon. Chorda.	Stand. Estat. Status.
Scroef. Eserouue. Cochlea.	Snuf. Rume. Rheuma.	Stap. Pas. Passus.
Schub. Escaille de poisson. Squamma	Snoo. Meschant. Vilis.	Steck. Baston. Baculus.
Schud. Vautneant. Scurra.	Snot. Morue. Pituita.	Steeds. Assiduel. Assidue.
Schult. Dette. Debitum.	Soo. Ains. Sic.	Steech. Obstiné. Obstinatus.
Schup. Pelle. Pala.	Soch. Lait. Succus.	Steeck. Coup. Ictus.
Schuer. Grange. Granarium.	Sock. Chausson. Soccus.	Steel. Tige. Caulis.
Schurft. Rongneux. Scabiosus.	Soch. Truye. Porca.	Steen. Pierre. Lapis.
Schu. Sauvage. Agrestis.	Soet. Doulx. Dulcis.	Steert. Queue. Cauda.
Schuym. Escume. Spuma.	Sool. Semelle. Solea.	Stel. (als stel hier) Estale. Vetus.
Schuyt. Nasse. Naucula.	Soon. Fils. Filius.	Stelt. Eschasse. Gralla.
Se. Coustume. Mos.	Son. Soleil. Sol.	Sem. Voix. Vox.
See. Mer. Mare.	Soom. Bord. Limbus.	Sterck. Fort. Fortis.
Seel. Grosse corde. Funis.	Sop. Feste. Fastigium.	Steur. Estougeon. Turfio.
Seem. Sameau. Corium hadinum.	Sop. Ius. Ius.	Steyl. Contremont. Sursum.
Seep. Saxon. Sapo.	Sorg. Soing. Cura.	Stier. Taureau. Taurus.

- Stijf. Roide. Rigidus.
 Stijl. Posteau. Postis.
 Stil. Quoy. Quierus.
 Stock. Baston. Baculus.
 Stoel. Selle. Sedes.
 Stof. Poudre. Puluis.
 Stom. Muet. Murus.
 Stompt. Rebouché. Obtusus.
 Stoop. Lot. Gelta.
 Stoot. Poulsement. Concussus.
 Storm. Tempeste. Tempestas.
 Stroof. Estuue. Hypocaustum.
 Stout. Hardi. Audax.
 Stracx. Incontinent. Quampri-
 mum.
 Strael. Ray. Radius.
 Straet. Rue. Platea.
 Straf. Rigoureux. Durus.
 Strang. Riuage de la mer. Littus.
 Streeck. Traict. Tractus.
 Streng. Aspre. Seuerus.
 Streep. Traict. Stria.
 Strick. Laqs. Laqueus.
 String. Ridelle. Restis.
 Stronck. Tronchet. Truncus.
 Stroo. Estrain. Stramen.
 Stroom. Cours de l'eau. Fluxus
 aquæ.
 Strop. Har. Vinculum.
 Struyck. Plançon. Frutex.
 Struys. Austruche. Struthiocamelus.
 Struyf. Crepet. Laganum.
 Strijt. Baraille. Proelium.
 Stuck. Piece. Frustum.
 Stuer. Seuere. Seuerus.
 Suer. Aigre. Acer.
 Sulck. Tel. Talis.
 Sus. Ainsî. Sic.
 Sus. Tout quoy. Silentium.
 Suydt. Midi. Meridies.
 Suyl. Pilier. Columna.
 Swack. Debile. Debilis.
 Swaer. Pesant. Grauis.
 Swart. Noir. Niger.
 Sweem. Becasson. Rusticula minor.
 Sweep. Fouet. Flagrum.
 Sweert. Espee. Ensis.
 Sweer. Vlcere. Vlcus.
 Sweet. Sueur. Sudor.
 Swerm. Ieston de mouches. Exa-
 men apum.
 Swijn. Porceau. Porcus.
 Sy. Elle. Illa.
Tack. Rameau. Ramus.
 Taeck. Certain œuvre par iour.
 Pensum.
 Tael. Langue. Lingua.
 Taert. Tarte. Scriblira.
 Taey. Coriace. Lentus.
 Tal. Nombre. Numerus.
 Tam. Domptre. Mansuetus.
 Tang. Tenaille. Forceps.
 Tant. Dent. Dens.
 Tap. Broche d'vntonneau. Embo-
 lum vasis.
 Tas (als hoytas) Fenil. Fenile.
 Teen. Ofier. vimen.
 Teen. Orteil. Digitus pedis.
 Teer. Tendre. Tener.
 Tel. Haquenec. Gradarius equus.
 Tempst. Tamis. Cribrum.
 Teuch. Traict. Haustus.
 Teyl. Vn plat creux de terre. Ga-
 bata figlina.
 Thien. Dix. Decem.
 Tob. Cuue. Cupa.
 Toch. Certes. Verè.
 Tocht (als tocht des heys) Le mar-
 cher de l'armée. Agmen.
 Toe (als tot daet toe) A. Ad.
 Tol. Gabelle. Vestigal.
 Tong. Langue. Lingua.
 Ton. Tonneau. Dolium.
 Toom. Reine d'vne bride. Habéna.
 Toon. Monstre. Demonstratio.
 Toon. Son. Tonus.
 Top. Toupie. Trochus.
 Toorn. Ire. Ira.
 Torfch. Grappe. Racemus.
 Torts. Torche. Fax.
 Tot. Iusques. Vsqe.
 Tau. Corde. Funis.
 Traech. Lente. Lentus.
 Traen. Larme. Lachrima.
 Trap. Degrè. Gradus.
 Treck. Traict. Tractus.
 Treeft. Tre-pied. Tripes.
 Troch. Auge. Linter.
 Tromp. Trompe.
 Tronck. Tronck. Truncus.
 Troost. Solas. Solatium.
 Tros. Bagage qu'on porte à la guer-
 re. Impedimenta exercitus.
 Trau. Fidele. Fidelis.
 Trijp. Tripe.
 Tucht. Modesteté. Modestia.
 Turf. Tourbe. Cespes.
 Tuych. Hards. Arma.
 Tuygh. Tesmoing. Testis.
 Tuyn. Iardin. Hortus.
 Twaelf. Douze. Duodecim.
 Twee. Deux. Duo.
 Twist. Discord. Discordia.
 Twijn. Fil tors. Filum retortum.
 Tijck. Couril. Culcitra.
 Tijt. Temps. Tempus.
Vaem. Toise. Hexappus.
 Vaer. Pere. Pater.
 Vaeck. Sommeil. Sopor.
 Vael. Baillet. Heluus.
 Vaen. Baniere. Vexillum.
 Vaer. Peril. Periculum.
 Vaert. Fosse navigable. Fossa.
 Vaert. Allure. Profectio.
 Valck. Faucon. Falco.
 Val. Cheute. Casus.
 Val. Trebuchet. Decipulum.
 Valsch. Faulx. Falsus.
 Van. De. A.
 Vast. Ferme. Firmus.
 Vat. Vaisseau. Vas.
 Vee. Bestial. Pecus.
 Veel. Beaucoup. Multus.
 Veer. Passage. Traiectus.
 Veers. Vers. Versus.
 Veldt. Champ. Campus.
 Vel. Peau. Pellis.
 Veint. Garçon. Infans.
 Versch. Frez. Recens.
 Vest. Muraille d'vne ville. Moenia.
 Vet. Graisse. Pinguedo.
 Veul. Poulain. Pullus equinus.
 Veych. Qui est prochain de sa mort.
 Veyl. Exposé en vente. Venalis.
 Vier. Quatre. Quatuor.
 Vier. Feu. Ignis.
 Vies. Facheux. Morosus.
 Vijf. Cinc. Quinque.
 Vijg. Figue. Ficus.
 Vijl. Lime. Lima.
 Vijs. Vis. Cochlea.
 Vilt. Feultre. Cento.
 Vinck. Becfigue. Frigilla.
 Vin. Lopin de chair. Offa.
 Vin. Aisle de poisson. Pinna.
 Visch. Poisson. Piscis.
 Vlack. Plain. Planus.
 Vlaey. Flan. Scriblita.
 Vlaegh. Ondée de pluye. Nimbus.
 Vlam. Flambe. Flamma.
 Vlas. Lin. Linum.
 Vleck. Village. Pagus.
 Vleesch. Chair. Caro.
 Vlieg. Mouche. Musca.
 Vliem. Lancette à chirurgien. Scal-
 prum.
 Vlier. Sureau. Sambucus.
 Vlies. Toison. Vellus.
 Vliet. Riue. Ripa.
 Vlijt. Diligence. Deligentia.
 Vlock. Floc. Floccus.
 Vloeck. Maudisson. Imprecatio.
 Vloet. Flot. Fluctus.
 Vloer. Aire. Area.
 Vloi. Poulce. Pulex.
 Vlucht. Fuite. Fuga.
 Vocht. Humide. Humidus.
 Voet. Pied. Pes.
 Voor. Déuant. Ante.
 Volck. Peuple. Populus.
 Vol. Plain. Plenus.
 Vonck. Estincelle. Scintilla.
 Vondt. Inuention. Inuentio.
 Voocht. Tuteur. Tutor.
 Voort. Auant. Ultra.
 Voos. Corrompu. Inspidus.
 Vorck. Fourche. Furca.
 Vorsch. Grenouille. Rana.
 Vorst. Gelée. Gelu.
 Vort. Pourri. Putridus.
 Vos. Regnard. Vulpes.
 Vau. Pli. Plicatura.
 Vracht. Voicture. Vectura.
 Vraegh. Demande. Interrogatio.
 Vranck. Franck. Liber.
 Vreck. Chiche. Parcus.
 Vre. Paix. Pax.
 Vrees. Crainte. Timor.
 Vreemt. Estrange. Extraneus.
 Vreucht. Ioye. Gaudium.
 Vriendt. Ami. Amicus.
 Vroech. Tempre. Mane.
 Vroet. Sage. Prudens.
 Vroet. Eschars. Parcus.

Vro. Ioyeux. Hilaris.	Weer. Derechef. Iterum.	Wil. volonté. Voluntas.
Vroom. Preux. Probus.	Wee. Malheur. Væ.	Winck. Cild'œil. Nictus oculi.
Vrau. Femme. Femina.	Weech. Paroy. Paries.	Wint. Vent. Ventus.
Vrucht. Fruict. Fructus.	Weyck. Mol. Mollis.	Winst. Gain. Quæstus.
Vry. Libre. Liber.	Weet. Guefde. Glafstum.	Wip. Bascule. Tollénon.
Vyr. Heure. Hora.	Weeld. Delice. Delitiæ.	Wifch. Torchon. Penicillus.
Vyt. Hors. Ex.	Weer. Toutes armes de defençe.	Wis. Viorne d'oifler. Vimen.
Vyl. Chatuant. Babo.	Arma.	Wis. Certain. Certe.
V. Vous. Tibi.	Weert. Hofte. Hofpes.	Wit. Blanck. Albus.
Vurft. Prince. Princeps.	Wees. Orphelin. Pupillus.	Woest. Defert. Desertus.
Vuyt. Ord. Sordidus.	Weeck. Sepmaine. Septimana.	Wolck. Nuée. Nubes.
Vuyft. Poing. Pugnus.	Welck. Quel. Quis.	Wolf. Loup. Lupus.
Wacht. Garde. Custodia.	Wel. Bien. Bene.	VVol. Laine. Lana.
Waeck. Veille. Vigilia.	Wensch. Souhait. Optio.	VVond. Plaie. Plaga.
Waen. Prefomption. Præfumptio.	Werck. Estoupe. Stupa.	VVoort. Mot. Verbum.
Waer. Ou. Vbi.	Werck. Oeuure. Opus.	Worft. Sauciffe. Borulus intestinarius.
Waer. Marchandife. Merx.	Werf. Cay. Aca.	VVout. Forest. Silua.
Waer. Vray. Verus.	Werm. Chaud. Calidus.	VVraeck. Vengeance. Vindicta.
Waegh. Balance. Libra.	Werp. Iest. Iactus.	VVrat. Verruc. Verruca.
Wal. Remparts. Vallum.	Wesp. Guefp. Vespa.	VVreet. Cruel. Crudelis.
Wandt. Paroy. Paries.	West. Occident. Occidens.	VVronck. Torfement. Torfio.
Wang. Ioue. Mala.	Wet. Loy. Lex.	VVulp. Ieufne Chien. Catulus.
Wan. Van. Vannus.	Wey. Mefgue. Serum.	VVulps. Folaftre. Lasciuus.
Want. Car. Nam.	Wicht. Enfant. Puer.	VVurm. Ver. Vermis.
Want. Gand. Manica.	Wicht. Pois. Pondus.	Wy. Nous. Nos.
Was. Cire. Cera.	Wie. Qui. Quis.	VVydr. Large. Amplus.
Wat. Quoi. Quid.	Wieck. Tente. Pannus.	VVyf. Femme. Mulier.
Web. Fil pour riftre. Textura.	Wiegh. Berceau. Cunæ.	VVyl. Temps vacant. Spatium.
Wech. Chemin. Iter.	Wiel. Voile de Nonnain. Velum.	VVyn. Vin. Vinum.
Weer. Belier. Aries.	VViel. Roue. Rota.	VVys. Sage. Sapiens.
Weer. Temps. Tempus.	Wilt. Sauvage. Siluefter.	Zier. Ciron. Chiron.

158 LATYNSCHE EENSILBIGHE NAMEN, BYNAMEN, &c.

A b. Abs. De. Van.	F œx. Lie. Ghift.	Lanx. Bassin. Schaelp.
Ac. Et. Ende.	Falx. Faulx. Sickle.	Lar. Fouyer. Heerdt.
Ad. A. Tot.	Fas. Licite. Toeghelaten.	Laus. Los. Lof.
Æs. Cuire. Coper.	Fax. Fallot. Torts.	Lex. Loy. VVer.
Ah. Ach. Ach.	Fel. Fiel. Gal.	Lis. Noife. Twist.
An. Aduerbiu interrogantis.	Flos. Fleur. Bloem.	Lux. Lumiere. Licht.
Ars. Art. Const.	Fons. Fontaine. Born.	M e.
Arx. Chasteau. Borch.	Frons. Fucille. Blat.	Mel. Miel. Honich.
As. Liure. Pont.	Frons. Front. Stirn.	Mens. Sens. Sin.
Ast. Mais. Maer.	Fur. Larron. Dief.	Merx. Marchandife. VVaer.
At. Mais. Maer.	G it. Genusfeminus.	Mons. Montaigne. Berch.
Au. Interiectio consternati animi.	Gians. Gland. Eeckel.	Mors. Mort. Doot.
Aut. Ou. Oft.	Glos. Seur. de mon mari. Mijns mans suster.	Mox. Tantost. Terftont.
B is. Deux fois. Tweemacl.	Grex. Troupeau de bestes. Kud.	Mus. Souris. Muys.
Bos. Bœuf. Os.	Grus. Grue. Craen.	N æ. Certainement. VVaerlick.
C alx. Chaulx. Kalck.	H a. A. A.	Nam. Car. VVant.
Cis. deça. Op dees sijde.	Hac. Parci. Lancx hier.	Ne. Non. Niet.
Clam. En cachette. Heymelick.	Heu. Helas. Eylas.	Nil. Rien. Niet.
Cor. Cœur. Hert.	Heus. He. Hau.	Nix. Neige. Sneeu.
Cos. Queue. VVetsteen.	Hic Hæc Hoc Hunc Hanc Hi Hæ	Non. Non. Neen.
Cras. Demain. Morghen.	Hos Has His.	Nos. Nous. VVy.
Crus. Iambe. Been.	Hinc. D'ici. Hier af	Nox. Nuiçt. Nacht.
Cruz. Croix. Cruys.	Huc. Ici. Herwaert.	Num. Aduerb.
Cum. Aucc. Met.	Hyems. Hyuer. VVinter.	Nunc. Maintenant. Nu.
Cur. Pourquoi. VVaerom.	I am. Ia. Nu.	Nux. Noix. Neut.
De. De. Van.	Id. Cela. Dat.	O. O. O.
Dos. Dost. Houwelicke gift.	In. En. In.	Ob. Pour. Om.
Dux. Duc. Leydtsman.	Is. Ea. Id.	Oh. Interiect.
E . De. vyt.	Ius. Ius. Sop.	Os. Bouche. Mont.
En. Voici. Siet hier.	Ius. Droit. Recht.	Os. Os. Been.
Et. Et. Ende.	Lac. Laiçt. Melck.	Par. Paire. Paer.
Ex. De. Vyt.		Pax. Pais. Paey,

Per. Par. Door.
Pes. Pied. Voet.
Phy. Interieft.
Pix. Poix. Pec.
Plebs. Peuple. Ghemeinte.
Plus. Plus. Meer.
Pons. Pons. Brug.
Post. Depuis. Nae.
Præ. Deuant. Voor.
Pro. Pour. Voor.
Proh. Interieft.
Puls. Papin. Pap.
Pus. Boue. Etter.

Quis Qui Quæ Quod Quid.

Quin. Que ne. Dat niet.

Quot. Combien. Hoe veel.

Quum. Quand. Als.

Res. Chose. Dinck.

Ros. Rosée. Dau.

Rus. Les. champs. Velt.

Sal. Sel. Saut.

Sat. Affer. Ghenouch.

Scobs. Sciure. Saeghmeel.

Scrobs. Fosse. Gracht.

Se. Accuf.

Sed. Mais. Maer.

Seps. Haye. Tuyn.

Seps. Serpens.

Seu. Ou. Of.

Sex. Six. Ses.

Si. Si. Ist dat.

Sic. Ainsî. Soo.

Sin. Mais si. Maer ist dat.

Sol. Soleil. Son.

Sons. Coupable. Misdadich.

Sors. Fortune. Fortune.

Spes. Esperance. Hoop.

Splen. Rate. Milt.

Stips. Denier. Penninck.

Stirps. Racine. Struyck.

Sub. Soubs. Onder.

Sus. Porc. Soch.

Tam. Tant. Soo seer.

Tax. Son de fouet. Clets.

Ter. Troisfois. Driemacl.

Thus. Encens. Wierock.

Tot. Autant. Soo veel.

Trabs. Poultre. Balc.

Tres. Trois. Drie.

Trux. Cruel. Wreet.

Tu. Toy. Ghy.

Tunc. Adonc. Dan.

Væ. Wee.

Vas. Vaisseau. Vat.

Vc. Ou. Of.

Vel. Ou. Of.

Ver. Printemps. Lenten.

Vir. Homme. Man.

Vis. Force. Stercte.

Vix. A grand peine. Naulicx.

Vos. Vous. Ghylien.

Vox. Voix. Strem.

Vrbs. Ville. Stadt.

Vt. Afin. Op dat.

220 GRIECKSCHE EENSILBIGHE

NAMEN BYNAMEN, &c.

Α'ε, mensis September.

Α'ξ. Capra.

Α'λς. Sal, mare.

Α'λξ. Potentia.

Α'ν. Si.

Α'ς. εως. Vsq̄uequod.

Α'ν. Autem.

Α'ψ. Aduerbium & coniunct.

Βεκ. Panis.

Βηξ. Tuffis.

Βλαξ. Mollis.

Βληρ. Musca.

Βλιξ. Affidue.

Βῦς Bos.

Βριξ. Lactuca.

Βυξ. Profunditas.

Βωξ. Genus piscis.

Βῶς. Tergus bubulum.

Γάρ. Nam.

Γῆ. Terra.

Γλαξ. Herbægenus.

Γλαυς. Noctua.

Γνῦξ. Genu.

Γῶν siue γῶν pro γῶν. Igitur.

Γεῦς. Anus.

Γρυξ. Sordes vnguiam.

Γύψ. Vultur.

Δαι, vel Δε Autem.

Δαις. Conuiuium.

Δας. Fax.

Δει. Oportet.

Δεν. Corpus.

Δη. Sanè.

Δην Diu.

Δηξ. Vermis lignum corrodens.

Δις. Bis.

Δμῶς. Seruus.

Δόρξ. Caprea.

Δράξ. Manipulus.

Δρις. Virtus.

Δρυς. Quercus.

Δῶ pro δῶμα. Domus.

Δῶς. Dos.

Εἷ siue ἦν. Si.

Εἶρ. Procella.

Εἷς. Vnus.

Ε'κ. siue Ε'ξ Ex.

Ε'ν siue Ε'ν, Ε'ς Ε'ς. In.

Ε'ξ. Sex.

Ευ. Bene.

Ζάψ. Marc.

Ζείρ. Genus vestis.

Ζεύς siue Δεύς Ζάν Ζῆν. Iupiter.

Ζῶς. Viuus.

Ζῶν. Animal.

Θῆν. Cumulus.

Θῆς. Debitor.

Θῆρ. Fera.

Θῆς. Mercenarius.

Θιν. Littus.

Θις. Nomen piscis.

Θραξ. Nomen auis.

Θρις. Capillus.

Θριψ. Vermiculus.

Θριψ. Parcus.

Θῶδ. September apud Ægyptios.

Θῶς. Genus lupi.

Θῶψ. Adulator.

Γ'ν siue ἰς. Genus mensuræ.

ἰξ. Vermis.

ἰς. Nerusus.

ἰψ. Vermis.

Και. Nam.

Κ'αν quamuis pro Καὶ ε'αν.

Καρ. Caput.

Κήξ. Genus auis.

Κῆς. Cor.

Κις. Vermis.

Κλαξ. Clauis.

Κλων. Ramus.

Κλωνψ. Fur.

Κνιψ. Culex.

Κνωψ. Cæcus.

Κοιξ. Plantægenus.

Κυ. Vbi.

Κρας. Caro.

Κρας. Caput.

Κρι pro Κρι δη. Hordeum.

Κρεις. Pecten.

Κτης. Possessio.

Κτις. Viuerra.

Λαξ. Aduerbium, cum calcibus.

Λας. Lapis.

Λις. Leo.	Πλῶς. Navigatio.	Σὺ. Tu.
Λις. Pannus lineus.	Πνίξ. Suffocatio.	Σύς. Sus.
Λύγξ. Inanis singultus.	Ποί. Quodammodo.	Σφην. Cuneus quo ligni scinduntur.
Λύγξ. Feræ genus.	Πῦ, Vbi, Partim, Alibi.	Σφίξ. Vespa.
Λύξ. Lux.	Πῶς. Pes.	Σφίγξ. Sphinx animal.
Λώψ. Chlamys.	Πράν pro παρών Dudum.	Σῶς. Saluus.
Μά. Aduerbum iurandi.	Πρίν. Prius.	Τὰς. Autem.
Μάν. Quidem.	Πρό. Antè.	Τίς. Quis, Aliquis.
Μάψ. Frustrà.	Πρόξ. Animal ceruo simile.	Τρεῖς. Tres.
Μεῖς pro Μῆν mensis.	Πρός. Per, Ad.	Τρεῖς. Ter.
Μέψ. Tamen, quidem.	Πρών. Eminentia montis.	Τρυξ. Fax.
Μη. aduerb. Ne.	Πρώξ. Ros.	Τρωξ. Gurgulio.
Μην. Mensis & aduerbium tamen.	Πτύγξ. Genus auis.	Τύ. Tu.
Μνᾶ. Mina.	Πτύξ. Plicatura.	Τὼς. Sic.
Μνῶς. Lana tenerrima cum qua nascuntur agni.	Πτώξ. Timidus.	Τῶς. Sus, & piscis nomen.
Μῦς. Mus.	Πύξ. Aduerb. pugnis.	Φάψ. Auis genus.
Μῶν. An.	Πύρ. Ignis.	Φεῦ. Heu.
Μώψ. Cui hebes acies oculorum.	Πῦς. Quò.	Φήρ pro θήρ Fera.
Ναί. Certè.	Πῶ vbi pro πῶθεν.	Φθέρ. Pedunculus, etiam medium clauis.
Ναῦς. Nauis.	Πῶς. Quomodò.	Φθοῖς. Genus placentæ.
Νῆς. Mens.	Ρά. Genus radicis.	Φλόξ. Flamma.
Νῦν. Nunc.	Ράξ. Acinus vuae.	Φρήν. Præcordia.
Νύξ. Nox.	Ρήν. Ouis.	Φρίξ. Maris vel fluctuum fremitus.
Νώψ. Lusciosus.	Ρήν. Naris.	Φυξ. Aduerbialiter cum fuga.
Ξύν pro σύν Cum.	Ρίξ. Nasus.	Φώρ. Fur.
Ὅ. Hic.	Ρίψ. Vimen flexile.	Φώρ. Genus apum.
Ὅ pro ὅπου Vbi.	Ρῦς. Fluxus.	Φώς. Inustio ab igne facta in crucibus.
Ὅς. Qui.	Ρώξ. Rupes.	Φῶς. Vir.
Θυκ. Non.	Ρώψ. Virgultum.	Φῶς. Lux.
Ὅγ. Ergo.	Σά, Incolumbia.	Χεῖρ. Manus.
Ὅς. Auris.	Σάξ. Caro.	Χρή. Oportet.
Ὅψ. Vox.	Σείρ. Sol.	Χλῆς. Herba.
Πᾶ. Qua, Quò, Vbi.	Σεῦς. Vermis.	Χνῶς. Lanugo.
Πᾶτ. Idem.	Σής. Tinea.	Χῦς. Agger.
Πᾶτ. Puer.	Σήψ. Serpens.	Χῦς. Congius.
Πᾶς. Omne.	Σκῶρ. Merda.	Χρῆς, & χῶς. Corpus.
Πᾶξ. Genus calceamenti.	Σκώψ. Auis loquax.	Ψίξ. Mica.
Πάρ pro Παρά. A, Ab, Ex.	Σός. Tuus.	Ὠλξ. Sulcus.
Πᾶν pro Πάνου. Pausa.	Σπλήν. Splen.	Ὠς. Vt.
Πῆ. Qui.	Στάς. Farina.	Ὠψ. Facies.
Πλαξ. Tabula.	Στιξ. Turma continens viros trecentos.	
Πλήν. Præter.	Στριγξ. Auis.	
Πλήξ. Stimuli genus.	Στρυξ. id est, Στρυδός Passer auis.	
Πλήξ. Gressus.		

Tot hier toe sijn de eenfilbighe grontnamen en grontwoorden beschreven, die wy voorgenomen hadden. Maer datse inde t'saemvouging beneven meerder cortheyt, oock meerder sekerheyt hebben dan de Grieksche, gelijk vooren gheseyt is, t'selve blijkt daer an, dat de ongheleerde Duytsche ghemeente die A noch B en can, de t'saemvouging doet sonder daer op te dencken, of sonder dat sijt weten, en dat deur de talens eyghenschap en de reghels welgheoordende vasticheyt.

Als by voorbeelt soo ymant een seker mes eyghentlick gebruyckte om corck me te snijen, hy sal dat sonder hem te bedencken noemen corckmes, niet teghenstaende hy die versaemde naem noyt ghehoort en had, oock verstaent ander al oft lang inde ghebruyck waer gheweest, te weten datmen meent een mes t'welckmen eyghentlick besicht om corck te snijen, en yder van hemlien soudet deur de talens eygenschap mette selve silben en oirden also noemen, niemant en seght mescorck, noch en ghebruyckter ander * vallen of silben toe. Meer *Casus.* ander voorbeelden soudemen hier vande Duytsche t'saemvouging by meugen stellen, maer ghelijckt onnoodich waer deur veel verscheyden redenen te bewijsen waermen locht vint, ghemerckt wy nergens uyt de locht en commen, alsoo ist benevens corckmes, onnoodich ander voorbeelden te beschrijven, om dattet inde Duytsche tael deurgaens al versaemlick is wat ons ontmoet.

Men soude hier veel meugen schrijven vande besonderlickheden deses tael, maer wanttet wel een eyghen Duytsche * letterconst soude vereyssen, sullent *Grammatica.* overflaen, uytghenomen seker drie oude woorden, t'gesicht angaende, die vande Duytschen een voorder nadencken gheven: Te weten *Steerooghen*, *Sprietooghen*, en *Anschauwen*. Mettet woort *Steerooghen*, verstaen wy als kennelick is, seer ernstelick sien, of de ooghen erghens op seer vlietelick slaen, maer onder alle dinghen daermen d'ooghen vlietich op slaen moet, om te sien t'ghene men begheert, soo en weet ick gheen daert noodigher valt dan op de sterren, als men se by daghe sien wil de Son boven den * sichteinder wefende, want soo- *Horizontem.* mender niet gheduerich op en blijft siende, of bequamen tuych te hulp en neemt, t'ghesicht eens daer afghekeert sijnde, t'can licht ghebeuren datmen se voor datmael niet weder int ghesicht en crijcht, ghelijck ick metter daet bevonden heb. Nu dan deur het sien, of het ooghen op de sterren, d'alder scherpfte en ernstichste ooghing ghebeurende die ons te vooren comt, soo is het woort *steerooghen* met goede reden daer uyt ghetrocken. En vervolghens soude daer uyt moghen besloten worden, dat de Duytschen eertijts dapper *Sterooghers* gheweest hebben, ja in dat deel der *sterooging*, daer *Hypparchus* noch *Ptolemeus* niet af vernomen en hadden, als vooren van dies breeder gheseyt is.

Belanghende het woort *Sprietooghen*, beduydende qualick of twee voor een sien: Het is te weten dat met *spriet* beteyckent wort cruys, als de *spriet* eens schips cruyswijs voor de mast commende, S'ghelijcx een swijnspriet, soo veel als swijncruys, om dat de staf wat heeft cruyswijs daer op commende: Oock sijnder die *sprietwech* voor *cruyswech* segghen. Sulcx dat *sprietoooghen* soo veel is als *cruysoooghen*, dat sijn oogen wiens sichtsralen niet * ewewijdich en strec- *Paralleli.* ken als vande recht siende, maer maltander cruysen, als van schele menschen die daerom twee voor een sien. Inder voughen dat dit woort comt uyt kennis der omstandighen vant ghesicht, als uyt cruysing of sprieting der sichtsralen.

Om nu te segghen vant woort *anschauwen*, het is te weten dat wy gheen wesentlicke saeck self en sien, maer alleenlick sijn schaew, gelijk daer af breeder gheseyt sal worden onder d'eerste begheerte vant i bouck der volghende verschaeuwing: Sulcx dat al t'ghene wy sien niet dan schaeuwen wefende, en ver-

volgens het ansien oock een anschaeuwen, so hebben de Duytschen daer af het woort *Anschauwen* ghemaect, om dat benevens t'woort *Ansien* te meughen ghebruycken. T'welck ghetuychnis gheeft dat soodanighe eyghenschap der schaeuwen by hun bekent was.

Gentem.

In somma een die t'wesen der Duytsche tael met verstant insiet, heeft oirfaeck om daer af so seer te verwonderen, als vande teyckens inde 6 bepaling des Wysentijts beschreven. Want onder een * gheslacht van volck, gevonden te worden soo veel verstandighe menschen die weten wat een silbicheyt vermacht, datse connen besluyten en volbrenghe het maecksel van een een silbighe tael, tis voor my te seltsaem: De weerelt en is nu met sulcke menschen niet voorsien, noch gheweest en heeft inde tijden daer schriftelicke ghedachtenis af ghebleven is. Dit ghetuychnis des een silbighen taels, met haer constich maecksel, en sulcke woorden daer in alf boven, is voor my soo wonderlick, dat ick vryelick darf bekennen in vermoeden te sijn, dattet volck t'welck die maecte, de menschen des onbekenden Wysentijts meughen geweest hebben. Ick acht oock dat soose weerom tot grondelicke kennis vant wesen haers taels conden gheraken, en die hielden voor t'ghene sy is, dat sulcx tot vrougher bevoordering eens Wysentijts mocht helpen.

Maer om sulcke grondelicke kennis bequamelixt te becommen, soo soudet nut sijn datmen wist tot welcken oirt het beste Duytsch is, op dat ander die verdorvender Duytsch spreken, hun tael daer na mochten verbeteren. Als ick hier af mijn ghevoelen soude segghen, soo en weet ick in gantsch Duytslandt gheen plaets daermen de een silbicheyt soo volcommelick houdt, en soo suyver onvermengt Duytsch spreekt, als in Noorthollandt: Van daer sijn my deur een gheleert man toegheschickt, een groote menichte van een silbighe Noorthollantsche woorden, die onder de voorgaende niet begrepen en sijn, welke ick met gheen cleen vermaken oversien hebbende, was wel van wille de selve hier by te voughen: Maer denckende dat sulcke besonder Noorthollantsche stof, beter deur een besonder Noorthollants Schrijver gheformt soude connen worden, dan deur my; heb nutter gheacht yghelick ervaren Noorthollander tot sulcx te vermanen. Waer benevens ick noch segh, my te bedrouven inde verderfnisse dieder van dit beste overblijffel der Duytsche tael voor handen is, en alree begoft heeft, deur dien veel Noorthollantsche inghesetens haer eyghen tael niet kennende, seggen datse al te plat is, en die verdervende, mengense mettet Duytsch der vreemden die om den coophandels wil haer bywoonders gheworden sijn: Doch alsoot met gheen ghewelt te beletten en is, men moetet sijn loop laten hebben.

Tot hier toe is gheseyt t'ghene in dit derde lidt het voornemen was, te weten waer in goetheyt der talen bestaet, daer toe ick het Duytsch tot voorbeeldt ghebruyckt heb: Doch sooder buyten mijn weten beter talen waren, men souder beter voorbeelden uyt meughen trecken.

VERCLARING DES 4 LIDTS.

Ymant onbekent sijnde d'oirden des Wysentijts, soude meughen segghen dat de leering en t'onthoudt van soo veel verscheyden diepsinnighe stoffen als de vrye consten in haer hebben, niet gheschien en can sonder een verdrietich leven, en verswijmnis van ander saken die de schoorsteen doen rooken, en totte huys houdinge noodich sijn: la daer isser nu veel die niet en connen ghelooven, dat dese oeffening van sijn VORSTELICKE GHENADE int middel van

van een regering diens mare (sonder * stoffering geseyt) rontom den Eertclood loopt, geschien can sonder verachtering van dingen die anders beter souden gedaen worden: Doch dit klinckt inde oirden van een die weet wat oirden des Wysentijts is, even al oft ymant onervaten int lesen en schrijven, seyde met verwondering: Hoe soude een man connen t'hoofd breken, en gheduerlick onthouden de besonder namen en formen van al die letters, voort de spelling, lesing, en alle omstandighen die de * letterconst mebrengt, sonder verachtering van sijn ander saken? Maer ghelijck daer op gheantwoort wort, dat sulcke oefening en onderhout van lesen en schrijven hem niet beswaerlick en is, dan heel verkeert een verlichting geeft, en eer te verwonderen waer hoe ymant veel groote saken wel uyt soude connen rechten, sonder kennis van lesen en schrijven te hebben: Alsoo machmen die ander oock antwoorden, sulcke leering en oeffening der vrye consten met een oirden des Wysentijts niet beswaerlick, verdrietich, noch verachterlick in ander saken te wesen, maer datse heel verkeert overal een verlichting gheeft, en eer te verwonderen soude sijn, hoe ymant sonder kennis van dien seer bequaem can wesen tot uytrecting van veel groote saken.

Hyperbole.

Grammatica.

Van dese oirden, sonder welke onmeughelick schijnt dat die des wysentijts tot haer groote wetenschappen souden hebben connen geraken, is mijn voornemen hiet te beschrijven sulck bescheyt en omstandighen als my bekend sijn, die in vijven deelende, en segghende:

Ten eersten vande * leden des Wisconstich voorstels.

Ten tweeden vande * bepalinghen.

Ten derden vande * tweescheyding.

Ten vierden vande * selfwoordicheyt.

Ten vijften vant menghen der * spieghelingdaet.

Membris

propositionis

mathematicae.

Definitionibus.

Dichotomiis

Anaphora.

Theoriae &

praxii.

VANDE LEDEN DES WISCONSTICH

V O O R S T E L S.

DE * beginselen van *Euclides* die om merckelicke redenen vermoet worden overblijffels des Wysentijts te wesen, ghelijck daer af breeder geseyt is onder de 6 bepaling van desen, sijn ghedeelt in * voorstellen van tweederley ghedaente, te weten * vertooghen, en werckstucken, die verscheyden leden hebben: Ten eersten ghemeen voorstel, t'welck daer nae bevesticht wort deur besonder voorbeeld inhoudende * Ghegheven, Begheerde, Werck, en Bewijs. En hoe wel eenighe uytlegghers van *Euclides* dese leden vermenghen, bewijsende al werckende, soo en wort daer me (t'welck ick niet en segh tot ymants vercleening, maer om t'voornemen te verclaren) d'oirden des Wysentijts niet ghevolght: Want na dien de voorstellen der ouden leden hadden, sy moesten verscheydelick gestelt worden, anders en sijnt gheen leden: T'gaet hier me als met een wassen beelt, hebbende hoofd, armen, en beenen, sooment smelt, ten sijn dan gheen leden, hoewelder de selve stof al is.

Elementa.

Propositiones

Theorematum

& problemata.

Datum,

Quaeritum,

Constructio-

nem, & De-

monstratio-

nem.

Maer om nu te verclaren wat nut uyt sulck onderscheyt der leden volght, tis te weten dat sijn VORSTELICKE GHENADE lesende de beschrijving van eenighen wisconstighen handel, waer af de leden der voorstellen met onderscheyt ghestelt sijn, ghelijck ick sulcx na mijn vermeughen in dese Wisconstighe ghedachtenissen ghedaen heb, hy let voor d'eerste mael seer nauwe, en deurgroont innerlick t'gheheel inhoudt der voorstellen, soo wel van vertoogen

als werckstucken: Maer dat alsoo eens wel verstaen hebbende, en willende daer na mettet ghebruyck van dien hem inde daet behelpen, soo en overleest hy niet meer noch verdoogen noch t'bewijs der werckstucken, maer oversiet alleenlic t'bloot werck, om dat na te volghen, gheloovende vastelick de form van dien warachtich te wesen, om t'bewijs en verdooghen die hy eens voor al daer af grondelick verstaen heeft. Maer dit en can soo niet gheschien als t'werck en sijn bewijs ghemengt sijn, want den * Doender wort telkens ghedronghen het hoeft te breken mettet bewijs te verstaen, t'welck dicwils niet sonder diepe ghedachten, noch deur sending tot ander voorstellen begrepen en wort, veroirakende yder mael als men yet te wercken heeft sulcken warring en swaricheyt, dattet niet te verwonderen en is veel leeringhen haest daer uyt te scheidten, en daer af te oirdeelen alfooren.

Efficiens.

Angaende ymant mocht segghen datmen in sulcke beschreven mengeling, al lesende t'bewijs soude meughen achterlaten, en alleenlick t'werck daer uyt trecken, dat en can niet wel sijn, want al lesende en weetmen niet of t'ghene alleenlick int bewijs behoort, totte volcommen wercking noodich sal sijn of niet: Ia de Schrijver of Vinder self, sal na een tijt daer af in twijffeling connen sijn: Maer t'werck cort en verdoocht alleen staende, sonder yet daer in datter onnoodich is, men volght dat na van punt tot punt, geloovende t'besluyt warachtich te wesen sonder de voorichreven swaricheden t'ontmoeten. En hoe wel sommige in hun Wisconstige schriften, niet alleen leden eens voorstels als werck met bewijs en mengen, maer deur voorraet heele * werckstucken met verdooghen, daer af makende t'ghene sy int gemeen * beginsels noemen, soo acht ick nochtans om de voorgaende reden, dat de natuerlick en aert des oirdens die den Wijfentijt recht verstant daer in niet ghetrossen en is, noch dat de cortheyt daer in vermoedt, gheen eyghentlicke cortheyt uyt en brengt. Maer om hier af noch breeder voorbeelt te gheven: Soo wy in dadelicke * menichvuldige, deeling, of worteltreking der ghetalen, geduerlick moeste bedencken en verstaen het lanck en beswaerlick bewijs, waerom sulcke form van wercking een warachtich besluyt voortbrengt, denckt eens wat al onnoodighe verdrietighe haspeling wy int rekenen hebben soudent, eer wy cregen een * uytbreng, mael, of wortel, want daer deur canmen lichtelick verstaen wat onnoodighe verdrietighe haspeling datter in ander wisconstighe voorstellen valt, daermen derghelijcke doet.

Problemata cum theorematibus.
Elementa.

Multiplicacione Divisione vel extractione radicum.
Productum quotientem, radicum.

Mathematico stylo.
Historias.

Merckt noch, doch niet tot vercleening van *Ptolemeus* geseyt, dat verre sy, maer om t'stick des oirdens breeder te verclaren, dat hoe wel sijn schrifté om t'goet vervolgh wille, schijnen te commen uyt boucken die daer te vooren in den Wyfentijt met wisconstighe oirden beschreven waren, nochtans sijn sonder * wisconstighen stijl, te weten ghelijckmen * geschiedenissen schrijft, sonder onderscheyt van bepalinghen en voorstellen, daermen van d'een op d'ander anwijfing me doen mach, dan t'gene eens gheseytis, wort ghenomen by den leser soo verstaen en vast onthouden te wesen, dattet niet noodich en is in eenighe wercking an te wijfen waermen int voorgaende derghelijcke vint om dat te volghen. *Purbachius*, *Regiomontanus*, *Copernicus* en meer ander dit ghebreck anmerckende, en *Ptolemeus* schriften verclarende, hebben die een Euclidische of Wyfentijtsche stijl ghegheven, met oirdentlicke bepalinghen, verdooghen en werckstucken.

VANDE

VAN DE BEPALINGHEN.

Benevens dit onderscheyt des wercx van d'ander leden, merckten in *Euclides* schariften noch een besonderheyt oock d'oirden angaende, te weten dat eermen totte stof of voorstellen comt, soo wordender bepalinghen beschreven der eyghen constwoorden diemen int volghende ghebruycken moet: T'welck de natuerlicke reden oock vereyscht, want nadien de consten haer eyghen woorden moeten hebben, diemen in ghemeene spraek buyten de const niet en besicht, en datmen om tot kennis der saeck te gheraken, de woorden moet verstaen daerse in beschreven wort, soo ist billich datmen die woorden eerst leere. Tis oock oirboir soo wel voor den *Vinder als Leer- *Inventore.* linck, die int begin eens boucx oirdentlick by den anderen te vergaren, want merckende den Vinder int beschrijven der voorstellen, dat eenighe ghebreclich sij, niet volcommelick ghenouch haer saeck beteyckenende, hy can die veel bequamelicker, en met meerder sekerheyt verbeteren, alse oirdentlick by malcander sij, dan offe deur t'bouck ghesaeyt stonden, elck ter plaetsen daermen se eerst van doen heeft. Tis oock alsoo den Leerlinck voordelicker, eensdeels om dattet leeren der woorden een ander besonder aert van leering wesende dan der stof, aldus beter voortganck neemt, te meer dat de woorden an malcander gheketent sijnde, malcander alsoo by een grontlicker verclaren. Ten anderen, soo den Leerlinck totte stof der voorstellen gecommen sijnde, de beteyckening van eenighe constwoorden vergheten hadde, hy can aldus beter weerom haer bepaling vinden.

Noch sal ick hier segghen hoe ick dese reghel metter daet, soo my dunckt, natuerlick bevonden hebbe: Tis ghebeurt dat ick van eerdewercken, rijfwercken, timmering, metsing, smeding (en dierghelijcke daer inden Huysbou breeder afgheseyt sal worden) meer behoufde te weten dan ick deur boucken of Wisconstnaers leeren conde: Hier toe verstrecken my de werckluyden elck in haer const voor beste meesters: Maer om in mijn leering goede voortganck te krijghen, ick volghde de Wysentijts oirden, vraghende voor al den Eerdewerckers in eerdewercken, Rijfwerckers in rijfwercken, Timmerlien in timmering &c. na de beteyckening van haer eygen woorden die ick my noodich bevant, en niet en verstont, welcke ick als bepalinghen oirdentlick opgheteyckent hebbende, en die van buyten gheleert, ick sprack terstont met hun soo datse my verstonden, en ick hemlien, al hadde ick langhe tijt met die handtwercken omghegaen, gherocht alsoo met lichtricheyt tot kennis van t'ghene anders veel langer tijt soude behouft hebben: Nu ghelijck dit versamen en leeren der bepalinghen eermen ande saeck comt, oirboir is in *tuychwerckelicke consten, alsoo ist oock inde *vrye. *Mechanicis artibus. Liberalibus. Theoriae.*

Merckt noch dat ick in mijn Telconst in Francois beschreven, de bepalinghen des heelen wercx der *spiegheling vooren by een vervought hadde, die noemende t'eerste deel: T'ghene my daer toe beweeghde, was om alsoo den heelen handel in oirden der *tweescheyding te vervanghen, na d'antwijing des tafels van dies ghestelt int begin achter het *Cortbegrijp: Doch by aldien sulcke beschrijving noch eens te doen waer, ick soude voor elck der deelen of boucken van verscheyden gedaenten wesende, sijn eygen bepalinghen stellen, ghelijck *Euclides* dede, en soo in dese Wisconstighe ghedachtenissen ghedaen wort, want de tweescheyding alsoo ewel can ghevolght worden. *Dichotomie. Argument.*

Dichotomia.

VANDE TWEE SCHEYDING.

Politico.

Species gene-
za.

Maer anghesien eenighe die voor onnutte droomen houden, achtende dat scheidung in thien twelf of meer deelen, totte saeck eveveel doet, so moet icker breeder mijn ghevoelen af verclaren. Anghesien *Plato* int * burgerlick bouck, en *Aristoteles* int 1 bouck vande deelen der dieren daer af ernstelick spreken, sonder nochtans haer schriften seer na sulcken stijl te formen, soo schijnt dat gebeurt te sijn deur diense in eenighe overblijffelen des Wysentijts daer af ghelefen hadden, en vervolghens dat t'gebruyck der tweescheyding inden Wysentijt gheweest heeft, te meer dat men se opentlick bemerckt in *Euclides* schriften, diens bewijfen overal uyt t'voorgaende ghetrocken worden, welckemen soo gheseyt is voor overblijffels des wysentijts houden mach. Dese stof dan gheen onnutte droomen wesende, ick sal mijn ghevoelen van haer eyghenschap segghen: Namelick datmen daer deur met groote sekerheyte can treffen al de deelen eens heels, of * afcomsten eens gheslachts dieder te beschrijven sijn, boven dien datmen t'ghene inde natuer eerst is, bequamelick voor can brenghen, sulcx dat teghenwoordighe leere niet deur onbekende volghende, maer alijt deur bekende voorgaende verclaert en bewesen wort: Ghelijck by voorbeeld te sien is inde tafel des Cortbegrijps der platte driehoucken en meer ander. Men can oock deur de reghel der tweescheyding bequamelick onderfoucken en bewijfen, daert noot is, of al de afcomsten eens gheslachts in een voorgestelden handel beschreven sijn, sonder eenighe te ghebreken, ghelijck daer af voorbeeld is inde tafel ten eynde des 39 voorstels der clootsche driehoucken. Angaende daer in driescheyding comt aldus:

De sijde AC (oneven sijnde met AB)	}	van een vierendeelronts.
		kleender dan een vierendeelronts.
		grooter dan een vierendeelronts.

Men soude in die plaets met tweescheyding hebben meughen aldus seggen:

De sijde AC (oneven sijnde met AB) van	}	een vierendeelronts.	}	kleender dan een vierendeelronts.
		gheen vierendeelronts,		grooter dan een vierendeelronts.

Sulcx datmen deur soodanighe driescheyding, met opsicht der tweescheyding ghemaect, int voornaemste al een selve vervolgh crijcht. En by aldien de deelen van eenighe scheidung in 12, 20 of meer deelen, met sulck opsicht ghedaen waren, sy souden int vervolgh der stof oock al een selve gheven. Maer want sulcke veelscheyding sonder oogherck of behulp der tweescheyding, voor den Schrijver moeylicker om vinden soude vallen, en sonder form van tweescheyding beschreven sijnde, voor den leser duysterder om mercken, soo ist billich de tweescheyding te ghebruycken, en die houden voor een saeck tot goede oorden seer oirboir.

Ick acht oock onnoodich de woorden der scheidung deur t'gheheel bouck overal inde stof te vermenghen, ghelijck by sommighe gheschiet, maer ghenouch

nouch te wesen d'oirden die int volghende werck sal sijn, voor int * Cortbe- *Argumenta.*
grijp, of in een tafel eens voor al anghewesen te worden. En hoe wel sulcx te
doen of te laten gheen dwaling in en brengt, so heb ick hier nochtans d'oirsaeck
mijns ghebruycx willen verclaren.

T'ghebeurt oock dat sommighe bepalingen en voorstellen beschrijven totte
saeck onnoodich, maer alleen om t' vervullen der tweescheyding, t'welck on-
noodich schijnt, gemerckt de stof niet beschreven en wort om datter een twee-
scheyding soude wesen, maer men heeft op de tweescheyding oogherck, om
daer deur tot een oirdentlicke beschrijving der stof te gheraken. Sulcx dat soo
ymant om een tafel der tweescheyding oirdentlick te vervullen, daer in ghestelt
hadde onnoodighe of ghenouch bekende saken, t'schijnt datmen met goede re-
den daer by soude meughen segghen, dat de selve als onnoodich of bekent ghe-
nouch sijnde, int volghende niet beschreven of verclaert en sullen worden.

Angaende eenighe meynen dat in *Euclides* schariften gheen aert van twee-
scheyding en blijktt, om dat eenighe Telconstighe boucken onoirdentlick tus-
schen de Meetconstighe vervought sijn, en om datse inde voorstellen niet over
al sulcken tweescheyding en vinden, als sy hun inbeelden behooren te wesen.
Daer op wort gheseyt: Ten eersten dat die boucken als overblijffels des Wyfen-
tijts mischien *Euclides* niet al t'seffens ter hant en quamen, en t'ghene hy eerst
creech, eerst mach beschreven hebben. Ten anderen en wil ick noch bevesti-
ghen noch ontkennen *Euclides* self een ervaren tweescheyder gheweest te sijn,
maer wel wil ick segghen in sijn boucken seer merckelick teycken der twee-
scheyding te blijcken, ghelijckmen benevens t'ghene voorseyt is nauwer soude
connen bewijsen, wierdet om de cortheyt niet ghelaten.

VANDE SELFWOORDICHEYT.

Anaphora.

Merckt noch dat ick overal met voorraet my pooghe, om ghelijcke voorstel-
len of saken (als by voorbeelt het 19 en 21 voorstel der clootsche driehoucken,
en meer ander) soo verre met ghelijcke woorden te beschrijven, als de ghelijck-
heyt streckt, op dat de saken die bycans een selve sijn, deur onghelijckheyt
der woorden niet verscheyden en schijnen, al offer teenemael een nieuwe
stof voor handen waer, dickwils den leerlinghen groote swaricheyt ver-
oirsakende.

Tis wel waer datmen deur een ghemeen ghebruyck t'verkeerde doet, en
sulcke woorden van een selve beteyckening soo verscheyden souckt als men se
vinden can, achtende elck hem daer in als * Redenaer de regelē der * Reden- *Rhetoricus.*
const te volghen, bethoonende dat in hem gheen ghebreck van * overvloet *Rhetorica.*
der woorden en is: Doch ick ben daer af van ander ghevoelen, want tis inde *Copie ver-*
Redenconst een reghel der reghelen, dat den Redenaer moet trachten om *borum.*
den toehoorders of lesers te doen ghelooven of toestaen sijn eyntlick voor-
nemen: En die daer toe de bequaemste woorden ghebruyckt, die volght best *Anaphora.*
de const. Sulcx dat als de * Selfwoordicheyt die onder de * cyerspreucken *Schemata.*
ghetelt wort, daer toe bequaemst is, ghelijck inde wisconsten dickwils ghe-
beurt, men behoorterna te trachten. Inder voughen dat dit boveschreven
ghebruyck der ghelijcke woorden, niet te houden en is voor ghebreck van
overvloet, uyt oirsaeck dat ick diemet voorraet, als gheseyt is, soo ghestelt
heb: Noch oock voor strijding teghen de reghelen der Redenconst, over-
mits mijn ghevoelen is die daer me ghevolght te sijn: En daert niet so seer ge-
daen

daen en is als men welsoude connen, dats gheschiet of deur haesticheyt, of deur versuymnis, en met leetwesen.

Maer want dese selfheydt der woorden, misschien niet blijcken en sal inde oversettinghen die van dese schriften in ander talen mocht geschien, waer in yder Oversetter sijn welghevallen volght, soo heb ick voor de ghene die soodanighe mocht commen te lesen, willen segghen hoet van sulcx int Duytsch ghestelt is, en om wat oirsaeck: Doch laet ick daerentusschen ygelick in sijn ghevoelen, en is my ghenouch reden mijns doens verclaert te hebben.

Theoria & praxis.

VANT MENGHEN DER * SPIEGHELING EN DAET.

Per Hypotesin.

Perpendicularium.

Mathematicas artes.

Mechanicam.

Universitatis Elementis.

WAntter int stick des oirdens noch een verschil valt vant menghen der spiegeling en daet, soo moet ick daer af mijn ghevoelen seggen, eerst haer beteyckening verclarende voor de ghene diet onbekent mocht sijn. Spiegeling is een verdochten handel sonder natuerlicke stof, ghelijck onder anderen sijn de Spiegelinghen des Spieghelaers *Euclides*, handelende * deurstelling van grootheden en ghetalen, maer elck ghescheyden van natuerlicke stof. Daet is een handel die wesentlick met natuerlicke stof gheschiet, als lant en wallen meten, de menichte der roen of voeten tellen dieder in sijn, en dierghelijcke. T'besluit vande voorstellen der Spiegeling is volcommen, maer der daet onvolcommen: Als by voorbeeld de Spiegeling vint en bewijst dat den helft des uytbrengs vande * hanghende en gront eens wisconstich driehouck, volcommelick gheeft het inhoudt des plats sonder eenich gebreck of overschot: Maer een wesentlick driehouck van lant of ander glatter stof dadelick ghemeten sijnde, t'besluit is daer af onvolcommen, eensdeels om dat wy gheen langde soo nau meten en connen, dattet gheen duyfentste deel der dichte eens haers en schilt, of al waert by gevalle heel effen, tis onbewijselick. Ten anderen om dat gheen natuerlicke linien soo heel recht, noch natuerlicke vlacken soo heel plat en sijn, als de wisconstighe bepalinghen vereyssen, of al waren sy soo heel recht en plat, ten is niet bewijselick. De eyghenschap en t'eynde der Spiegeling is datse verstreckt tot seker gront vande manier der wercking inde daet, alwaer men deur nauwer en moeycliker toeficht de volcommenheit der Spiegeling so na mach commen, als de saecks einde tot Smenschen ghebruyck vereyscht.

Hier uyt is te verstaen, dat wanneer sommighe de * Wisconsten van onvolcommenheit beschuldighen, deur dien veel dadelicke werckinghen niet heel effen uyt en connen, datter kennis gebreekt des onderscheyts tusschen Spiegeling en Daet, tusschen Wisconstighen en tuychwerckelicken handel: Want de Daet of * tuychwerckelicken handel om de boveschreven redenen altijd onvolcommen moet wesen.

Dese twee deelen Spiegeling en daet sijn so verscheydé, dat menich mensch hem t'eenemael tottet een begheeft, sonder van t'ander kennis te hebben, ghelijck menich leeraer met sijn toehoorders inde * ghemeen scholen ghebeurt, die hun gheduerlick in Spiegelinghen oeffenen, als in *Euclides* * beginselen der Meetconst, sonder dadelick te meten landen, wallen, of vaten, of yet anders te doen daer de Daet in bestaet: En weerom verkeert so vint men dadelicke Lantmeters, welcke alle reghels diese besighen gelooven, of toestaen waer te wesen, sonder inde Spiegeling t'ondersoucken de oirsaken en bewijs: Ja sommighen en weten niet datter sulcke oirsaken en bewijs af sijn.

Angaen-

Angaende ettelicke segghen de Spieggheling sonder Daet onnut te wesen, het schijnt datmen de saeck met beter onderscheyt soude meughen insien. Om hier af mijn ghevoelen te verclaren, ick seggh by voorbeeld aldus: Datmen t'werck eens aerbeyders die boomen int bosch afhout, soude voor onnut achten, om dat hyder self gheen huysen, schepen, molens, sluysen, tonnen, kisten, beelden, en dierghelijcke me en macckt, dat en waer openbaerlick niet wel gheseyt, want hoewel sulcke wetenschap in een mensch looflick is, nochtans ghemerckt hy met boomen af te houwen, an veel ander stof levert, om elck hem in sijn ambacht te oeffenen, soo en is sijn aerbeyt niet te verachten: Maer dat hy die boomen afhieuwe om te laten verrotten, sonder nut daer af te verwachten, dat waer dwafelick ghedaen: En alsoo ist oock mette Spiegghelaers in vrye consten, sy connen den Doenders stof leveren en voorderlick sijn, sonder self Doenders te wesen: Als den Spiegghelaer *Euclides*, die wy niet en bevinden Doender gheweest te hebben, heeft nochtans voorstellen beschreven den dadelicken Boumeesters, Landtmeters, en ander doenders seer voorderlick: Den Spiegghelaer *Ptolemeus* en meer ander die gheen dadelicke Stierlien en waren, hebben nochtans reghelen beschreven den dadelicken Stierlien op groote Zeevaerden, en ander hun daer in oeffenende seer nut: la sulcx dat de dadelicke Stierlien self sich voor meesters achten, als sy verstaen de reghelen door sulcke Spiegghelaers beschreven, hoewelse nochtans gheen dadelicke Stierlien en waren. Daerom een Spiegghelaers Spiegghelinghen die ander Doenders te sta commen, en sijn niet onnut al en is hy self gheen Doender.

Tot hier toe deur ettelicke omstandighen verclaert hebbende wat Spieggheling en Daet beteyckent, soo is te weten dat d'oude Wisconstenaers met oock ettelicke nieuwe, van yder dier twee deelen onvermengt int besonder handelen, welcke oirden wy daert te pas comt oock volghen: Doch wantter by ettelicke een ander ghevoelen is, die Spieggheling en daet met malcander menghen, om teen metter ander t'samen te leeren, so moet ick om breeder reden mijns doens te verclaren, daer af mijn ghevoelen segghen.

Voor al soo ist te weten dat der Menschen natuerlicke gheneghentheden angaende de Daer seer verscheyden sijn, waer toe noch helpen de oirsaken die desen anders ontmoeten en dringhen als dien: Den eenen heeft natuerlicke lust met eenighe dringhende oirsaken totte Stercktebou, en dinghen de crijch angaende: Den anderen tot Landtmeten: De derde tot Wijnschroon: De vierde tot saken de groote Zeevaerden belanghende: De vijfde totten * Huys bou: De sefte totte Spieggheling alleen: De sevende tot ettelicke van dese, of tot altemael, met noch oneyndelicke ander. Nu also een der voornaemste eynden vande beschrijving der vrye consten streckt, om daer deur te crijghen veel menschen, die ten ghemeeenen oirboite met lichticheyt gheraken ter kennis van t'ghene daer sy hun toe begheven, soo willen wy eens overlegghen, of dat inde leering gheschien can door vermenging des daets mette Spieggheling, tot welcken eynde ick aldus seggh: Alsmen onder spieghelighe voorstellen ettelicke des daets vermengt, en dat van een afcomst ghetrocken uyt de oneyndelicke menichte diemen daer af beschrijft, de selve dadelicke voorstellen en sullen misschien niet sijn van die afcomst daer den leerlinck na tracht: Als by voorbeeld, datmen inde Meetconst tusschen de spieghelighe voorstellen eenighe beschrijft des daets, waer in voorbeelden commen neem ick der meting deur het * schuyfcruys van ongherakelike veynsters en pylaren van ghestichten; Maer t'can ghebeuren dat den leerlinck tot sulcke afcomst van Meetdaet gheen lust en sal hebben, denckende misschien dattet inde Daet luttel ghebruycx heeft, oock gheen ghenouchsaem seker-

Architectura
ram.

Radium.

48 I BOVCK DES EERTCLOOTSCHRIFTS,

Speciem.

kerheyt, om op sulcke gevonden maten van pylaren in ander ghebou te werck te gaen, of ander invallen die hem meughen te voor comen : Boven dien en sal hyder niet vinden * d'afcomft daer hy na tracht: Sulcx dat by aldien hy al wil verstaen watter int bouck is, sal moeten leeren dat hy niet en begheert te weten. Maer de Spiegheleling als een oirdentlick geketent werck alleen beschreven sijnde, en den leerlinck die verstaende, sy verstreckt hem tot ghemeene gront, om innerlick te begripen alsulcken deel der Daet als hy uyt verscheyden beschreven Daden int licht uytgaende, na sijn behaghen verkiesen sal.

Voor besluyt, ick heb mijn ghevoelen verclaert hoet schijnt datmen de saeck an mocht legghen, om metter tijt weerom te gheraken tot sulckegrootewetenschappen alffer inden Wysentijt gheweest sijn, ghelijck t'voornemen was. En met opzicht van sulcken gront, sal ick de volghende handelinghen beschrijven.

EERSTE BOVCK DES
EERTCLOOTSCHRIFTS
EYNDE.

T V V E E D E
B O V C K D E S
E E R T C L O O T S C H R I F T S ,
V A N T
S T O F R O E R S E L D E S
E E R T C L O O T S .

I W V E I

2 1 0 2 1 2

2 1 0 2 1 2

2 1 0 2

2 1 0 2 1 2

2 1 0 2 1 2

O I R S A E C K D E R

51

beschrijving deses 2 boucx.

NADIEN sijn VORSTELICKE GHENADE ghelesen hadde de Bouconstens vermaerde *afcomst de *Huysbou, en daerbenevens hem inde *Stercktebou dadelick seer geoeffent: Soo heeft hy gesien wat swaricheden daer in te vooren commen, van wrecken die deur qua gront insincken en omvallen: En daer stroom teghen comt, hoese met hooghe wateren afspoelen, de grachten versanden, en verslemmen. Tot ettelicke plaetsen en condemen inde grachten gheen behoirlicke diepte krijghen, om de opwelling vant sandt: De heypalen en condem oock dickwils int welsandt tot gheen begheerde diepte gheraken. Sach voort dat sommighe havens versanden, of met slijk vervulden, welcke men meenende te verbeteren, na groote cost somwijlen vererghert waren, en dat den raedt van d'een en d'ander teghen de boveschreven ongevallen, dickwils seer verscheyden viel, sonder op eenighe gemeene seker gront get te worden, streckende dickwils beneffens verloren costen tot onsekerheyt des landts.

*Speciem.
Architectura.
En la Fortification.*

Nu alsoo my over een tijt derghelijcke swaricheden ontmoet hadden, ick begaf my tottet ondersoucken der oirsaken, allenx alnu alsdan opteyckenende al t'gene my totte saeck docht te dienen, en vast te gaen. T'welck sijn VORSTELICKE GHENADE mettet boveschreven lesen des Huysbous deursien hebbende, en daer na dadelick bevonden, dat kennis van dien tot voorcomming der boveschreven ongevallen behulpich was, so wel om te schuwen onnutten raet tegen de ghemeene regel stryende, als om met welghegronde andiening, of met sijn eyghen vonden vryelick voort te varen: Soo hebbe ick t'selve onder sijn Wisconstighe gedachtenissen gestelt: Doch niet by den Huysbou vervought, maer by t'gemeen Eertclootschrift, als wesende groote roersels die niet deur menschen macht en geschien, maer natuerlick int wesen des Eertcloots veroirdent sijn, waer af de ghemeene reghelen dieder uytghetrocken worden verder dan totten Huysbou strecken. En hier af met ander omstandighen dies angaende, sullen wy in dit tweede bouck handelen: Waer af de somme des inhoudts als deur t'volghende Cortbegrijp verclaert wort.

E 2 CORT-

C O R T B E G R Y P

deses tweeden Boucx.

NA de noodighe bepalinghen der eyghen vvoorden, sal t'eerste voorstel syn vant Eertclootroersel int gemeen, d'ander volghende voorstellen vande groote gheduerighe Eertclootsche stoffscheyding, en vveerom versaming van sant, cley, veen, steen en met allen der platte sichteindersche en oneven bergighe landen. Voort vant' roersel, van schoor, strant, en havendorpels der rivieren, oock van haer gheduerighe verhooging. Daer na vande oirsaeck der opspringing des quelmwaters en vvelsants. Ten laetsten dattet zee sal vvoorden en ghevveest heeft dat nu lant is: En lant sal vvoorden en ghevveest heeft dat nu zee is.

B E P A -

BEPALINGHEN.

1 BEPALING.

Stofroersel des Eertcloots is na dese meyning, t'roersel in sijn plaets vande verscheyden stoffen daert uyt bestaet, blijvende t'samen een clootsche form.

ADIEN de naem deses eersten deels is vant Stofroersel des Eertcloots, so hebben wy dat bepaelt als boven. Maer om daer af breeder verclaring te doen, het is te weten dat de Locht, het Water, Sandt, en d'ander stoffen daer in vermengt, seker roersel hebben, commende gheduerlick boven en achter dat onder en vooren geweest heeft, ghebeurende t'selve roersel in sijn plaets, dat is blijvende de stoffen gheduerlick t'samen begrepen in haer * clootvlack in form eens cloots. Welck roersel in sijn plaets, hier gheseyt wort tot onderscheyt des roersels van plaets tot plaets, daer af wy als van roersel eens * Dwaelders inde volghende boucken der Dwaelderloopen segghen sullen.

*Superficie
Spherica
Planetae.*

2 BEPALING.

Stercke Santstroom noem ick die het fant bevveghen en met haer voortdraghen can. Crancke fantstroom die haer fant te gronde laet sincken, en over fant loopende dat niet bevveghen en can.

Ghelijck totte uyrwercken een ghewicht soo swaer is, dat al de raderen en onrust can doen gaen: Maer ander ghewicht so licht dat de macht niet en heeft de selve raderen eenighe bewegingh te gheven: Also isser int water een stroom somwijlen soo sterck, datse het fant can beweghen en met haer voortdraghen, t'welck wy Stercke fantstroom noemen. Maer ander stroom is soo cranck, datse het fant laet vallen, en de macht niet en heeft an t'fant daerse overloopt eenighe bewegingh te gheven, die heeten wy daerom Crancke fantstroom.

3 BEPALING.

Stercke cleystroom is die de cley bevvegen en met haer voortdraghen can. Crancke Cleystroom die haer cley te gronde laet sincken, en over cley loopende die niet bevveghen en can.

Hier af is de meyning openbaer genouch deur t'ghene van Stercke en crancke fantstroom der 2 bepaling verclaert is.

Men soude hier noch meugen byvoughen stereke en crancke stroom van keyen, ghesteente, metallē, en ander * eerstoffen: Maer ghemerckt de twee voorgaende bepalinghen tottet voornemen der volghende beschrijving ons duncken ghenouch te doen, wy latent daer by blijven.

*Terrea Ma-
teria.*

N V D E
V O O R S T E L L E N.

1 V O O R S T E L.

Te verclaren de ghedaente des Eertclootroersels int
ghemeen.

Het schijnt dat den eersten Roerder alles in geduerich roersel wil hebben, soo wel int ansien der deelen als des heels, want den gantschen Eertcloot niet alleen heur jaerlickschen loop om de Son en doet, en de daghelicksche op haer eygen as, maer de verscheyden stoffen daerse uyt bestaet, hebben een gheduerige vermenging en beweging deur malcander. D'eerde crijcht van water en locht tweederley voornamelicke roersels, want deur t'roersel des waters worden landen gebroken, en daer af ander gemaect, te weten platte even * sichteindersche landen diemen anwasen noemt, als breeder en eyghentlicker verclaert sal worden int 4 en ander volghende voorstellen. Deur t'roersel des lochts, dats deur de wint, worden ghemaect de oneven en hooghe bergighe landen, als breeder en eyghentlicker verclaert sal worden int 5 voorstel, en ander daer na volgende. Maer want de vraegh nu mocht sijn na d'oirsaek der boveschreven roersels van water en locht, soo is te weten dattet water als groot deel des eertcloots drierley vermaerde roersels ontfangt: Het een vande Son: T'ander vande Maen: Het derde vande locht. Want deur hitte der Son wordet opgetrocken in damp, die het eertrijck omvangende als een cloot, Dampcloot heet, van wiens hooghe de boven d'eerde, met ander sijn omstandighen int volghende 3 bouck der Damphooghde eyghentlick gehandelt sal worden: Desen damp, alsoomen der ghelijcke in cleyne stoffscheyding siet, verandert in droppelen, waer af regen comt, maer vervriesende dan ist haghel; En den verdickten damp vervriesende eerste tot droppelen can gheraken, dan ist snee. Desen reghen, haghel, en snee, hoe wel sy opghetrocken sijn boven de zeen, worden nochtans deur de roerende locht ten grooten deele ghebrocht boven lant, alwaer sy op vallende gheven d'eertsche stoffen de boveschrevē groote beweging. Angaende t'roersel t'welck de wateren deur de Maen ontfanghen, dat is daghelicksche ebbe en vloet, waer af wy eyghentlick in des Eertclootschrifts 6 bouck sullen handelen. Belangende het derde roersel t'welck t'water deur de locht ontfangt, dat is de wint, die t'water openbaerlick in geduerige beweegnis hout. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert de ghedaente des Eertclootroersels int gemeen na den eysch.

Plan Horizontalis Agri.

2 V O O R S T E L.

Te verclaren dat van de stof der hooge landen die deur
reghen en sneevater affspoelen, ghemaect vvorden an-
der landen nevens de rivieren, oock an haereynde daerse
in Zee commen.

Men siet inde bergige landē als de snee smelt, dattet water vande hooghen neerwaert vliet heel dick, ghemengt met sant, cley, eerde, keyen, en sulcke stof alser afghespoelt wort: T'selve dick water loopt deur de leeghten na de rivieren
in see

in seer gróoter menichvuldicheyt, want het en comt niet alleen vande hoochten dieder na by ligghen, maer tot veel plaetsen ettelicke dachreysen van daer op wederlijden vande rivieren, alwaermen siet dat groote deelen der berghen met bosschen en datter op is af vallen; la dat hooghe platte landen in sulcke diepte wechschuyren, dattet blijvende als hooghe berghen sijn. Dit water van wegghen den grooten overvloet die alsdan afdaelt, verheft hem boven de canten der rivieren, loopt over de Marasschen en leeghe landen daer névens leggende, alwaert int wijde commende, soo verlieset sijn stercke stroom, en daerom latet daer sijn dicke stof te gronde sincken, welcke stof, t'water daer na al sachtkens leegghende, op haer plaets blijft ligghen, den gront verhoogghende soo veel dien anwas mebrengt. Maer al de rest vant dick water dat door t'kiel der rivier loopt, laet sijn dickheyt sincken daer inde wijde zee comt, want daer sonder die gheweldighe stroom wesende, en als oft stil stonde, het waer teghen natuer dat sant en cley int water sou blijven hanghen, sulcx dat daer af ander nieuwe landen commen. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert dat vande stof der hooghe landen die deur reghen en sneewater affspoelen, ghemaect worden ander landen nevens de rivieren, oock an haer eynde daerse in zee commen, nae den eysch.

3 V O O R S T E L.

Te verclaren vvaerom een selve rivier op sommighe oirten der anwassende landen magher sandt brengt, op ander oirten vette cley.

Want ymant dencken mocht hoet bycomt, dat anghesien sant en cley t'samen ghemengt inde rivieren commen, waerom nochtans ettelicke anwassende landen met vette cley en modder verhoogghen, ander met magher sant, soo sulden wy de reden beschrijven als volght: Wanneer het dick gemengt water over de breede leeghe landen vloeyt, en daer sijn stercke stroom verliest, alsoo dattet sijn dicke stof laet sincken, ghelijck int 2 voorstel gheseyt is, soo daelt eerst de swaerste als keyen en steenen, voort sant ten eynde van stercke santstroom, en tot die plaetsen toe ist sandich, oock en can het sant voorder niet commen: Daer na sinckt cley en modder, die verder vliet, en int water langher blijft hanghen, soo de ervaring leert: Het water daer na allencx vande landen vertreckende, laet elck op sijn plaets ligghen, en alsoo worden die stoffen ghescheyden.

T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert d'oirsaeck waerom een selve rivier op sommighe oirten der anwassende landen magher sant brengt, op ander oirten vette cley, na den eysch.

4 V O O R S T E L.

Te verclaren op vvat vvijsse de platte sichteindersche landen vvasen.

De landen des Eertcloots hebben twee merckelicke verscheydenheden, d'een sichteindersche platheyt seer effen op waterpas legghende, tot sommighe plaetsen ettelicke dachreysen lanck. D'ander bergich. D'oirsaeck en wijsse hoe de platte eertijts ghecommen sijn, oock nu en altijt gheduerlick tot ander

plaetsen ancommen of wassen, dat sal ick in dit voorstel segghen, maer vande bergighe int volghende vijfde.

De platte sichteindersche landen sijn van drie vermaerde verscheydenheden, d'eenen veren cleyich: D'ander magher sandighe waterighe heyen: De derde venich. Den even anwas van alle drie neemt aldus haer begin.

Hoe wel de landen onder water met oneven diepten meughen sijn, soo begheeft heur die onevenheyt allenx tot evenheyt, om dat den anwas op de diepste meer toe neemt dan op de ondiepe plaetsen: Want wesende by voorbeelt twee vaten met cleyich stroom water ghevult, t'een een voet hooch, t'ander twee, de cley daer na ghesoncken sijnde, soo wil de reden toeghelaten te worden datse vant hoochste water ontrent noch eens soo dick sal ligghen als van t'leeghste. Boven dien, de weycke vlietende cley en drijvende sant opden gront des waters ghesoncken wesende, wort beweeght deur t'roersel des waters dattet vande wint ontfangt, waer me de diepten oock ghevult worden: Sulcx dat alles hem begheeft tot sichteindersche platheyt in waterpas legghende, en dit soo langh als t'landt met leegh water der rivier noch onder water blijft: Maer den anwas soo hooch ghecommen wesende datse met leech water drooch is, soo valt daer na onderscheyt tusschen den cleyighen en sandighen anwas, want van cley leeghe even sichteindersche landen commen, ghelijck wy hier breeder verclaren sullen: En vanden sandighen anwas die na des waters afgangck drooch blijft, hooghe oneven bergige landen, daer af wy int 5 voorstel sullen seggen. De sichteindersche cleyighe voortganck gheschiet aldus: Het cleyich landt soo hooch ghewassen sijnde dattet na des waters afgangck drooch blijft, het verstiift vast en hart an malcander, sonder deur wint verandering te connen krijghen, sulcx dat d'een anwas oirdentlick op d'ander vergaert daer afmen oock sichtbaer teycken heeft an schoorcant der rivieren, alwaermen die verscheyden anwassen dadelick op malcander siet legghen, dick een duym of twee, meer of min: D'oirsaeck hier af is t'cruyt dat op yder anwas groeyt, t'welck een onderscheyt blijft tusschen dien teghenwoordighen anwas en den toecommenden. Maer want veel menschen dese manier van sichteindersche anwassing noyt ghesien hebende, hun ghedachten mochten becommen met te willen weerlegghen t'ghene daer afgheseyt is, soo sullen wy om die van moeyte te verlichten, en voor onnut tijt verlies te waerschouwen, noch dit daer by segghen: Te weten dattet in Hollandt en dierghelijcke anwassende landen byde eygenaers dickwils in twijfel en twist staet, ofmen mette bedijcking sal voortvaren, of noch eenige jaren toeven tot den anwas van grooter plat en hooger cley is; wantmen van dies alle jaer tot veel plaetsen groote verandering siet.

Tot hier toe is gheseyt vande cleyighe sichteindersche landen. Angaende de sandighe sichteindersche platte heyen, d'oirsaeck dat sulck sant hem deur wint inde hooghde tot gheen duynen en begheeft, sijn de beken en stroomen daer in commende, sulcx datse soo wel t'somers als inde winter geduerlick vochtich blijven, en tot gheen stuyving en geraken, daerentusschen met heye bewassende. En hoe welmen op sommighe sulcke heyen hier en daer eenighe duynen of sandighe hooghden vint, dats gecommen overmits het tot die plaetsen droogher gheweest heeft, en dat daerom t'sant met wint hem tot opstuyving begaf. T'ghebeurt oock wel dat na t'verloop van beken of stroomen de heyen drooge blijvende, nochtans gheen sandighe berghen of hooghden en krijghen, voornamelick als die vochticheyt so lang gheduert heeft, dattet lant over al met heye bewassen en sterck deur wortelt was, sulcx datter de stormwinden daer na geen verstuving op maken en conden.

Belanghende veenighe fichteindersche landen, haer anwas coemt deur vervulling der leeghe landen met veen, op de wijze ghelijck vooren van cley en sant gheseyt is: Maer van waer die veen comt, sal t' sijnder plaets, te weten int 7 voorstel breeder verclaert worden.

Merckt noch dat ghelijck dese anwassen, soo nevens de rivieren als ten eynde daerse in Zee commen nu voortgaen, alsoo eertijts oock ghedaen te hebben, en in toecommenden tijt te sullen doen: Sulcx dat deur foodanich gheval t' landt gheduerich verbreyt, en de zee gheduerich vervult en engher wort. Maer want ymant nu dencken mocht dat dien volgende, de zee eyntlick teenemael lant soude worden, soo is te weten dat ander landen elders geduerlick verminderen en in zee veranderen, t'welck t' sijner plaets eyghentlicker sal beschreven worden. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert op wat wijze de platte fichteindersche landen wassen, na den eysch.

V E R V O L G H.

vut het boveschreven is openbaer, onmeughelick te sijn dat fichteindersche landen soo hooch wassen als de hoochste vloeden commen, ghemerckt sulcke landen mette hoochste vloeden onder water moeten legghen, ten waer deur vermindering, of verlooping des strooms der rivieren, ghelijckt somwijlen ghebeurt, en soo t' sijnder plaets breeder verclaert sal worden.

Tot hier toe beschreven sijnde den fichteinderschen anwas, sullen nu commen totten Bergighen.

5 V O O R S T E L.

Te verclaren hoe oneven bergighe landen vvassen.

Der oneven bergighe landen wassing gheschiet op twee voornamelicke wijzen, d'eene deur de rivieren, d'ander deur de zee: Deur de rivieren gadet aldus toe: De sandighe anwassing na de manier des 3 voorstels soo hooch ghecommen sijnde, datse met leeghe stroom boven water blijft, sonder dat eenige beken, of rivierkens dat gheduerich vochtich houden, aldan droocht het sant, en stercke wint daer op commende eerder cruyt op can wassen, dat langher tijt vereyscht, t'wort oneven hier met cuylen daer met hooghden.

Maer de ghene diet ongheleghen is sulcx dadelick te meughen sien, connent deur derghelijcke vande snee verstaen, welke met stil weer opt plat lant evedick ghevallen sijnde, en daer na een wint op staende, sy vergaert hier en daer met bergen, op ander plaetsen waeytse totte gront kael wech: En alsoo gadet oock mettet sant toe: Maer na dien anwas weerom een ander commende, en die putten vervullende, en op leegh water, dat sant weerom drooghende, en daer na deur de wint om hooch ghewaeyt sijnde, en derghelijcke met ander hooghe vloeden ghebeurende, soo gheraket landt te wassen tot berghen veel hoogher dan de hoochste wateren commen, t'welck fichteinderschen anwas niet en gebeurt deur t' vervolgh des 4 voorstels.

Merckt noch dickwils tot veel plaetsen te gheschien, dat boven op een vet vruchtbaer landt daer gheen sandt en pleecht te vergaren, nochtans somwijlen groote menichte van sant comt te legghen, en dit deur storting vant water over de dijcken, t'welck om twee voornamelicke oorsaken gheschiet, d'eene seltsame hooghe vloeden die te 30 of 40 jaren naulicx eens en ghebeuren, d'ander
als na

als na een langhe stercke vorst den doy met groote regen volght, inder vougen dattet ijs seer overvloedelick af commende op malcander vergaert, de rivier sloopt, ende het ancommende water soo doet verheffen dattet over de dijcken loopt. Nu dan het water alsoo vallende van die hooghde opt leeghe landt, het maect daer in groote diepten, niet alleen verschuyrende de bovenste cleyeghe corste, maer oock het sandt daer onder liggende ettelicke vademen diep, welck sant over de nevenliggende vette landen overvloedelick verspreyt wort, en die wijt en breed bedeckt. Dit is een saeck die den menighen, sulcx deur ervarentheyt niet wetende, mocht meynen verdochte * spieghelinghen te wesen, maer t'is weerom ettelicke die daer deur tot scha commen soo sekerlick bekent, dattet weten en ghedencken van dies hun gheen cleene droefheyten en veroirsaect.

Speculationes.

Merckt noch wel te gebeuren, dat na sulcken versanding metter tijt weerom op t'selve sant vetten anwas comt, en daer na weerom versanding: En deur soodanighe oirsaken gebeuret dat de menschen tot sommige plaetsen diep in d'eerde delvende verscheyden gronden vinden, als na cley sant, daer na swarte eerde, daer na weerom cley, en soo voorts.

Maer om nu te segghen vanden bergigen anwas deur de zee veroirsaect, soo is voor al te weten dattet sant des oevers groote verandering crijcht, want deur stercke afluandighe winden, voornamelick die corts waeyen na stormen uyt zee commende, wordet diep wech gespoelt na de zee toe, en deur sulck geval dochfelden commende, ghebeurt datmen hier by Catwijck den gront vant huys te Bretten siet: Maer deur storm uyt zee commende, wordet sandt weerom overvloedich opt strant ghebrocht, t'welck daer na ten tijde van leege zee, deur Son en wint drooghende, wort deur de stormen uyt zee commende inde hooghde ghejaecht, tot duynen vergarende.

De reden waerom sommige duynen ant zee strant in ettelicke landen soo seer hooch wassen buyten ander, is voornamelick als twee dingen op een plaets t'samen overkommen, t'een veel stercke stormen uyt zee waeyende, t'ander een breeden hooghen oever, sulcx dat met leeghe zee veel sant diep drooghen can, waer op de voorschreven groote stormen uyt zee commende, draghen dat met grooter overvloet inde hooghde

Angaende ymant nu twijfelen mocht, en seggen hoe dese hooghde der duynen alsoo in wesen blijft, ghemerckt afluandighe winden die verminderen, en weerom in zee waeyen, ghelijck de zeewinden die vermeederen: D'oirsaeck hier af is tweederhande, d'eene dat de winden ter plaets daer duynen wassen gemeenelick meer uyt zee commen als van landt: D'ander dat de duynen met cruyt en gheboomte allenx meer en meer deur wortelen en bewassen, t'welck het sant daer tusschen ghecommen sijnde, ghevangen houdt: Waer af tot breeder ghetuychnis verstreckt, dat de menschen in Hollant en elders sulcx merkende, de duynen beplanten met helm, om die totte noodighe plaetsen te behouden en vermeederen: Te Goere doetmen alsoo met ryetsteking duynen commen op vijf of ses jaren tijts daer te vooren gheen en waren.

Merckt noch dat ghelijck sichteinderschen anwas met schollen op malcander comt te legghen, deur hooghe vlooden daer int 4 voorstel af gheseyt is, alsoe comt den bergighen sandighen anwas, soo wel zeesche als riviersche, met verscheyden deelen op malcander te ligghen (t'welckmen oock dadelick siet inde santberghen ter plaets daerse vant hooch reghenwater afgheschuert worden) deur groote winden, want het sandt na een storm soo lang legghende, dattet bewast eerder weerom een stercke drooghe sant draghende storm ander sant op

suels

brengh,

brengh, so blijft dat cruyt een onderscheyt des voorgaenden anwas, en sijn navolghenden. Doch verschillen dese schollen van d'ander daer in, datse onevender op malcander ligghen, ghelijck oock den anwas int geheel onevender toegact. Voort hoe dit onderscheyt deur sulcke oirsaeck commende een affscheytsel blijft der steenen diemen inde steencluppen (na dat de duynen in steencluppen verandert sijn) verscheyden op malcander siet ligghen, daer af sal int 9 voorstel gheseyt worden.

Tot hier toe is gheseyt vant wassen der duynen op santberghen: Maer want het opschrift deses voorstels, inhoud verclaring te sullen ghedaen worden vande berghen int ghemeen, soo mocht ymant dencken hier te ghebreken uytlegging des anwas der berghen van ander stof dan sandt, als swarte vette eerde, cley, steencluppen, metallē, en dierghelijcke: Hier op wort gheantwoort dat alle berghen (uytghenomen die door menschen handen ghemaect sijn, en altemet van eertbeving en dierghelijcke gheval meugen commen) eerst sant gheweest hebben, en datse daer na die verandering crijghen, waer af wy de wijze hoe dat toegact int volghende beschrijven sullen. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert hoe oneven bergighe landen wassen, na den eysch.

6 V O O R S T E L.

Te verclaren hoe sandighe landen en duynen veranderen in swarte vette eerde.

Men siet dadelick dat metter tijt, so wel opt sant der duynen gemaect van de zee, als vande rivieren, commen te wassen verscheyden geslachten van cruyden en boomē, wiens blaren vruchten en saet jaerlicx daer op vallende, en verrottende, het sant wort daer af swart en vet, t'welckmen dan eerde noemt, en sinckt die swarte vetticheyt soo diep, als mebrengt de lanckheyt des tijts, met menichvuldicheyt en vetheyt der opvallende stof; want ettelick saet als lijnsaet, raepsaet, coolsaet, en sommige vruchten als okernoten, amandelen, olijven, en dierghelijcke daermen overvloedicheyt van olye uyt perst, meer vetticheyt mebrengghen als ander mager saet en vruchten: Meer swarticheyt comt van galnoten, okernoten, eyckelen, en dierghelijcke, als van ettelicke ander. Maer dat swarte eerde alsoo vet becrofen sandt is, blijkt ter plaets daer het reghenwater als in een greppe deurghefchuert heeft, want de swarte vetticheyt uytspoelende, soo sietmen dickwils na den reghen inde kelen van sulcke greppen sandighe strepen. Maer die noch ander ghereeder voorbeelt begheert, neem (so ick met verscheyden eerden ghedaen heb) een glas of vatken met wat swarte eerde, gietende daer op claer water, en dat t'samen omroerende latet dan den tijt van 6 of 8 stappen gaens stil staen, en d'eerde ghesoncken wesende, sal het swart water afgieten: Enderghelijcke verscheydenmael doende tot de swarticheyt heel uyt is, sal de rest bevinden te wesen magher seherp sandt, wit, graet, of ghelu, ghelijck de verscheydenheden daer af vallen. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert hoe sandighe landen en duynen veranderen in swarte vette eerde, na den eysch.

7 V O O R S T E L.

Te verclaren hoe turf of veen in d'eerde comt.

Tis ghebeurt doen ick eerde in haer sant en swarte vetticheyt scheyde, tot sulcken eynde als int 6 voorstel gheseyt is, dat ick de selve swarte vetticheyt be-

vant

vant als bequamen inct te wesen, doch t'gheschrift en was niet heel swart, maer ros ghelijck de verwe van turf: Defen inct of swarticheyt daer na verdrooghende in een glas, t'was even als veen, ja eyghentlick veen inde natuer, want die ant vyer houdende heeft ghebrant even ghelijck turf, en van eenige eerde diens swarticheyt veel solfer in moest hebben, brande gelijk een lonte. Sulcx dat de swarte vetticheyt der eerde van haer sant ghescheyden sijnde, voor veen of turf mach ghehouden worden. Dit soo ghestelt, d'oirsaeck is openbaer waerom in veel platte landen veen ghevonden wort, dickwils tot 20 voeten en meer diep in d'eerde, want de rivieren diens hooghe vloeden door veel swarte vette landen schuyren, en swart afcommen, gelijk t' swarte water dat by de zuyrzee in d'Iffel valt, brenghent sandt en die swartheit wel t'samen, maer dat water in breede inhammen commende, het sandt sinckt eerst te gronde, en die swarticheyt stoffichter sijnde vliet voorder, en vergaert alsoo d'een op d'ander, sulcx dat daer een venighen an was moet wesen.

Ander turf vintmen seer vermengt met hey, e, ander met veel blaren, rijfeling, en dierghelijcke, doch d'oirsaeck daer af is als de voorgaende, want afschuyrende heyen en bosschen, leveren op de selve wijze sulcke stof tot soodanige plaetsen. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert hoe turf en veen in d'eerde comt na den eyfch.

8 V O O R S T E L.

Te verclaren hoe glas, steen, metallén en ander eertsche styyve stoffen, int vvater vlietich vvorden.

Men bevint dat veel brunnen uyt steencluppen commende, dickwils een groenheyt of blaueheyt hebben, ghelijck t'water daermen gout silver en copper in licht, welcke groenheyt het reghenwater ghecreghen heeft int sijnen deur de metallighe stoffen der berghen: Maer sulcke verwe heeft oock over al het zee water, daerom machmen besluyten dattet die deur ghelijcke oirsaeck crijcht, te weten deur sijn gheduerighe strijcking teghen de metallighe stoffen dieder inde cluppen en steenighe gronden der zee sijn, en oock andere canten. Inder voughen dat de selve metallighe stoffen die eerst vast en stijf waren, int water vlietich worden, en doet alsoo die gheduerighe strijcking des zee waters met langher tijt, sulcx als men sterck water of *aqua regia* in corten tijt op de metallén siet wercken, te weten die in hen vlietich te maken: En sulcx als wy hier gheseyt hebben vande vlieticheyt der metallén, derghelijcke wil de reden toeghelaten te worden van glas, steen, en ander stoffen die me alsoo deur des waters gheduerighe strijcking vlietende ghemaect worden, en int water vermengt sijn, te meer deur dien * stoffscheyders betruyghen, dat als men versch water (t'welck uyt zee commende die stoffen oock in hem heeft) gheduerlick seer lange siet, en telcken weer opvult wanneert versoden is, dat men eyntlick inde pot glas vint, t'welck daer niet in en soude commen haddet te vooren int water niet gheweest. Dit vlietende glas met steenicheyt ghemengt, siet men hem oock anders tot verstijving begheven inde houten roers der brunnen die lang onder d'eerde ghelegen hebben, want als die verstoppen en borsten, en datse om te vermaken uyt d'eerde getrocken worden, men bevint dickwils die verstopping glasich steen te wesen: Dergelijcke verglasing en versteening openbaert hem oock an sommige stijlen van houten brugghen daer rivieren deur loopen: Al t'welck niet ghebeuren en soude

waer

VANT STOFROERSEL DES EERTCLOOTS. 61

waer die glaficheyt en steenicheyt int water niet: Voort by aldien fulckeghe-
duerigen anwas niet weerom op ander plaetsen afen spoelde, en in t'water vlic-
tich wierde, soo soude t'water eyntlick moeten uytgheven dattet niet in en had,
t'welck ongheschickt waer, en teghen alle ervaring strijt. T B E S L V Y T. Wy
hebben dan verclaert hoe glas, steen, metallē, en ander eertsche stijve stoffen,
int water vlietich worden, na den eysch.

9 V O O R S T E L.

Te segghen vande manier des ghevvas van cley, glas,
steen, en metael.

Wy hebben int 2 voorstel gheseyt, hoe cley en veen inde platte sichteinder-
sche landen uyt de hooghe afghespoelde landen commen, daer na int 7 voorstel
hoe veen daer te vooren inde selve hooghe landen quam, die eerst sandt waren
deur het 5 voorstel: Nu moeten wy segghen hoe cley, diens stof een ander *af- *Species.*
comft is (want brandende wort steen en glas, daer van veen affchen comt) inde
selve hooghe landen gheraect, metsgaders glas, steen, en metael. Voor al dan
is te weten datmen somwijlen diep gravende inden gront der bergen of in haer
dalen, wel vint cley, veen, keyen en steenen, niet daer in ghewassen sijnde na
t'maecksel der berghen, maer te vooren daer in gheweest hebbende: Als onder
de Hollandtsche duynen light steen, cley, veen, en sulcke stof gelijk onder t'ge-
meen maeylant daer ontrent, welck landt men dadelick swart en deurbroken
siet tot veel plaetsen langs het strang, onder anden voet der duynen. D'oirsaek
daer af is, dat t'ghene daer nu zee is, eertijts plat landt gheweest heeft, te weten
doen t'huys te Bretten ettelicke mijlen van zee lach, van wegen den Rijnschen
anwas die doen daer t'eynde des Rijns ghebeurde: Maer den Rijnstroom ver-
loopende na de Maes, soo wiert dien anwas afghespoelt, en de duynen sijn na
de manier des 5 voorstels ghewassen boven op dat plat cleyich lant: En om sul-
ke oirsaek vintmen cley veen en keyen onder meer ander berghen, en oock
wel hoogher inde berghen, daer ghecommen deurde hooghe vloedē der ri-
vieren, na de manier verclaert int 4 en 5 voorstel: Doch van die cley, veen en
steen, deur foodanighe bekende oirfaken inde berghen ghecommen, en is hier
t'voornemen niet te segghen, maer van der sandighe landen vermenging met
cley na hun maecksel, en van haer verandering in groote vermetalde steenclup-
pen, die daer deur gheen stercke stroom gheworpen en sijn.

Om dan totte saek te commen, ick segh ten eersten seker te wesen, sulcken
steenighen anwas soo in platte als bergighe landen (doch in bergighe meest) te
gheschien na hun maecksel int voorgaende beschreven, om dese reden: T'ghe-
beurt in veel platte sichteindersche landen, datmen daer in een voet oft twee diep
ghecommen sijnde (ghelijck ons int begraven en omgraven der belegerde ste-
den deur ervaring dickwils ontmoet heeft) vint een steenighen vloer, dick een
voet, meer of min, diemen met picken en hauwelen breken moet, daer deur
sijnde, men comt weerom in sachte eerde. Sulcken vloer wiert onder anderen
gevonden buyten Hulst in Vlaender, in seker schants en eerdewercken diemen
daer groef, wesende t'lant bedijckten platten anwas, waer in die steenigen vloer
int anwassen sonder twijfel alsoo heel seffens niet ghecommen en had, en ver-
volghens soo moest naderhant het lant die versteening ghecreghen hebben: En
derghelijcke is oock vande bergighe versteening en vermetalling te oirdeelen,

diens beginsels ick oock alsoo een weynich onder d'eerde gesien heb an te vanghen, als voor Grolle soo my docht yserich, tot ander plaetsen van ander ghedaenten. Nu dan seker sijnde dat de saeck is, daer rest t'ondersoucken waerom sy is. Ick segh dan: Na dien int reghen water vliende glas en steen is, datmen deur langhe sieding inden pot vint, en dat hem sichtbaerlick fet an brunroers en ander hout daert teghen loopt, en tot verclontering of verstijving begeeft, gelijk wy boven gheseyt hebben, soo en ist niet vreemt maer natuerlick, dattet selve water gheduerlick deur t'sant der duynen en landen sijpende, daer an set of in laet blijven sijn glasicheyt, steenicheyt, en cleyighe stof, die oock steen is: Te meer dat sout zee water dickwils deur sant sijpende versch wort, en sijn sout int sant laet. Ten anderen ghemerckt slijpsteen en nat' ghevoelen van menighen, verglaest of verstijft sant soude sijn, tis waerschiynlick sant alsoo die verstijving te krijghen. Ia men siet sulcke versteening des sants voor sijn oogen, in veel steencluppen van sandige verwe, alwaer wy sonder de hant daer an te slaen, of dat te wrijven, dickwils niet en weten oft sant versteent is of niet: Van dese versteening der duynen, gheeft noch gheuychnis het afscheytsel tusschen het ghesteente int gheberchte op malcander liggende, diens oirsaeck int 5 voorstel verclaert is, namelick te commen uyt verscheyden drooghe stormen met cruyt ghewas tusschen beyden, waermen by verstaen mach dat de dickste steenen gecommen sijn vande sterckste stormen, of meeste sandsaming sonder ghewas daer tusschen. Voort nadien silver in sterck water vlietich sijnde, weerom tot sijn verstijving gheraecht na de manier die byde goutsmeen gemeen is, ten waer gheen wonder dattet metael int bergich regenwater vlietich wesende, weerom in d'eerde lancksaemlick tot sijn verstijving gherocht, na de ghemeen manier als boven, en langhe tijt daer na weerom vlietich wierde. In somme het blijkt dat niet alléen het water inden eertclootschen * scheydoven uyt de zee opwaert treckt, van daer opt lant valt, en weer in zee comt, maer dat sulcx oock me doen metal, steen en alle ander stoffen diemen in duynen en sichteindersche landen mint; Het schijnt oock sghelijcx toe te gaen met wassende stoffen so * versielt als onversielt: En meughelick dat uyt die oirsaeck byde ouden gheseyt wiert van de * ghemeene weertelste siel, uyt welke inde ghedierten het leven of de siel comt en weerkeert, ghelijck t'water de zee uyt en in loopt. Doch dit verschilffer tusschen sulcke stoffscheyding, en die daer vooren af gheseyt is, te weten van water, sant, keyen, cley en veen, dat de manier der versaming elck by sijn * afcomst, van dese deur de oirsaken bekent is, maer van die niet; want hoe het toegæet dat gout in d'eerde hem by gout vervought, hoe tot een zaet soowel van dieren als cruyden in sijn teylplaets sijnde, ander stof der selve afcomst heur daer by vervought, en hoe meer ander * afcomsten elck by de heure vergaren, daer en weet ick geen bescheyt af. Soomen deur oirfakelicke kennis conde weten, hoe het toegæet dat silver in sterck water vlietich ghemaect sijnde, hem vergaert an coper, sghelijcx hoe vlietich coper vergaert an yser, en yser an seylsteen, misschien datmen een begin soude hebben, om te commen tot kennis der wijze van haer onder eertse versamingh, en vervolghens tot grondelicke kennis der goutmaking, waer in nu ter tijt veel * Stoffscheyders soo vlietich arbeiden: Maer ons sulcke sichtbaer saming onbekent wesende, die wy nochtans self dadelick doen ghebeuren, ten is geen wonder dat ons de onder eertse verborghen saming der metallens, en ander afcomsten elck by de sijne, onbekent blijft: En daerom ist dat wy in dit voorstel niet geseyt en hebben te willen verclaren d'oirsaeck van t'ghewas dier stoffen, maer alleenelick vande manier wat te segghen, willende hier me anderen tot seeckerder ondersoucking vermanen.

Furno Chymico.

Animata quam inanimata.

Anima mundi uni versali.

Speciem.

Species.

Alchimiste.

VANT STOFROERSEL DES EERTCLOOTS. 63

nen. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan gheseyt vande manier des ghewas van cley, glas, steen, en metal, nae den eysch.

M E R C K T.

De groote ghemeene* vervlieting en verstyving der eertsche stoffen so toe- *Resolutio & consolidatio.*
gaende als boven gheseyt is, en ghelijck ick oock gheloof datse doet, de kennis van dien soude meugen voorderlick sijn int ondersoucken van der stoffen oir-
saken en eyghenschappen. Want ymant sich voorstellende dattet rootsich ghe-
berchte daer hy in is, certijts sandighe duynen geweest hebben, en dat de veran-
dering diemender in siet daer na ghecommen is, en noch gheduerlick comt van
het deursijpende reghenwater, t'welck sijn southeyt, solferheyt, glaficheyt, stee-
nicheyt, en metallicheyt, int sant laet alsvooren, t'geeft oirsaeck om oirdentlick
t'ondersoucken wat inde verstyving voorgaet, wat nacomt, hoe de* selfflachtighe *Eiusdem generis.*
stoffen versamen, en dierghelijcke. Als by voorbeelt om t'ondersoucken
hoe cley waft, my dunckt dat leem (vetter wesende dan sant, en magherder dan
cley) t'beginfel vā cley of onvolwassen cley is, en cley beginfel van rotsen: Want
de cley der berghen welcke deur t'schuyren van reghenwater en sneewater niet
afen spoelt, noch tot making der sichteindersche cleylanden en gheraecht na de
manier des 4 voorstels, die schijnt metter tijt inde bergen te versteen, en daer
af de rootsen te commen.

Angaende ymant twijffelen mocht, en segghen dat by aldien der bergen ver-
steening alsoo quaem van des reghenwaters deursijping, dat de selve verste-
ning beginnen soude opt bovenste van d'eerde, t'welck tot veel plaetsen teghen
d'ervaring strijt, want de steenige vloeren als begin der verstyving daer vooren
af gheseyt is, worden ghemeenlick een voet of twee onder d'eerde ghevonden.

Om hier af d'oirsaeck te verclaren ick segh aldus: Men siet in dicke oude mue-
ren, als van Steden en Sloten diemen nu te veel plaetsen af breeckt, dat d'uyterste
backsteenen en moortel weyck sijn, licht om af breken, maer dieper commende
bevintment seer verhart, gelijk oft altemael een steen waer: D'oirsaeck hier af
wort openbaerlick ghehouden vorst, doy, wint, reghen en Sonneschijn, want
soo diep die gheraken en cander gheen versteening commen, maer dieper wel:
En de selve oirsaeck machmen met reden wel vermoeden oock in d'eerde te
wesen, namelick soo diep als commen de boveschreven veranderinghen van
vorst, doy, wint, reghen en Sonneschijn, (voornamelick vorst want men siet dat
nieuwe vochtige metselrye vervriesende en comt daer na tot gheen vereening
of versteening) soo diep oock d'eerde onverstijft te blijven. Inder vougen dat-
men alsoo deur ervaringhen oirdentlick ondersouckende op een seker gront,
water vast gaet water hinckt, men soude ghelijck wy gheseyt hebben tot beter
kennis der oirsaken meughen gheraken.

10 V O O R S T E L.

Te verclaren datter gheen eertsche stof en is dan ver-
mengt uyt veel verscheyden* afcomsten. *Speciebus.*

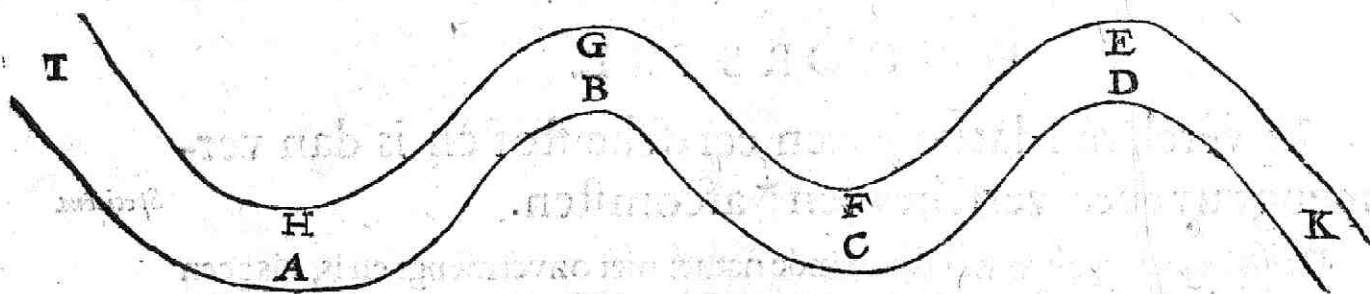
De Griecken segghen wel datter inde natuer niet onvermengt en is, als geen
water sonder locht en veel verscheyden eertsche stoffen, gheen eertsche stoffen
sonder water locht en veel ander afcomsten: T'welck een spreuck mach sijn tot
hemlien gherocht uyt den Wyfentijt, maer sy en schijnen daer by niet ghecre-
ghen te hebben kennis der oirsaken, noch de wijse int gemeen hoe dat toegaet,
die

die ick meyn te blijcken in t'gheue vooren ghefeyt is, namelick (op dat wijt andermael int corte verhalen) reghen sijpende deur metallighe en solferighe berghen, maect vlietich de selve metallen en solfer, als blijkt deur verwe en roke des waters, en vervolghens maect oock vlietich ander stoffen diemen niet en rieckt noch deur verwe en onderkent, als steen, glas, en watter sy: Sulcx datter rivierwater vermengt is mette verscheyden eertsche stoffen der berghen daer uyt comt. Dese rivieren in zee loopende die self oock dergelijcke vermenging crijcht deur t'gheduerich roersel teghen haer gront en canten, so heeft het zee-water een vermenging van alle eertsche stoffen. Dit zee-water treckt gheduerlick opwaert, daer makende en onderhoudende den Dampclood, die daerom oock een vermenging is van alle stoffen. Dese damp verandert gheduerlick in dau, reghen, hagel, en snee, die daerom oock vermengt sijn met alle eertsche stoffen: De selve opt eertrijck vallende, laten haer verscheyden stoffen ten grooten deele in d'eerde, tot saming en making van nieuwe, en sijpende deur d'oude ghemaeckte stoffen, maken die vlietich, en brenghense in zee alsvooren: En alsoo hebben dese verscheyden eertcloodsche stoffen een gheduerich vermengt wesen in malcander. **T B E S L Y T.** Wy hebben dan verclaert datter geen eertsche stof en is dan vermengt uyt veel verscheyden afcomsten, na den eyich.

11 VOORSTEL.

Te verclaren d'oirsaek van schoor en strant der rivieren: Oock hoe datse altijt crommer en crommer vvorden.

Daer ghebeurt in d'eerde noch een groot roersel van Schoor en Strandt, waer af kennis der ghedaente tot verscheyden dinghen voorderlick is, als onder anderen int coopen, bedijcken, cribben, bedammen, en beduyckeldammen der landen, oock int legghen van Steden, Schantsen, en int verstercken van plaetsen, op datmen mach sien waer in toecommenden tijt anwas waer af braeck te verwachten staet. Het is dan te weten dat sommighe canten der rivieren steyl af gaen met groote diepte van water daer voor, en breken gheduerlick dieper te landewaert in; Soodanigen cant heet hier telande schoor of schoorcant, oock schoorlant, en teghen dijck ancommende, sy heet schoordijck. Tot ander plaetsen sijn de canten heel verkeert, ondiep, anwassende, en sandich, t'welckmen hier anwas, grint en strant noemt, als wesende van ghedaente het zeestrandt ghelijck. Om te verclaren de oirsaken en cyghenschappen van dit schoor en strant, so laet **A B C D E F G H** een rivier sijn, met vier

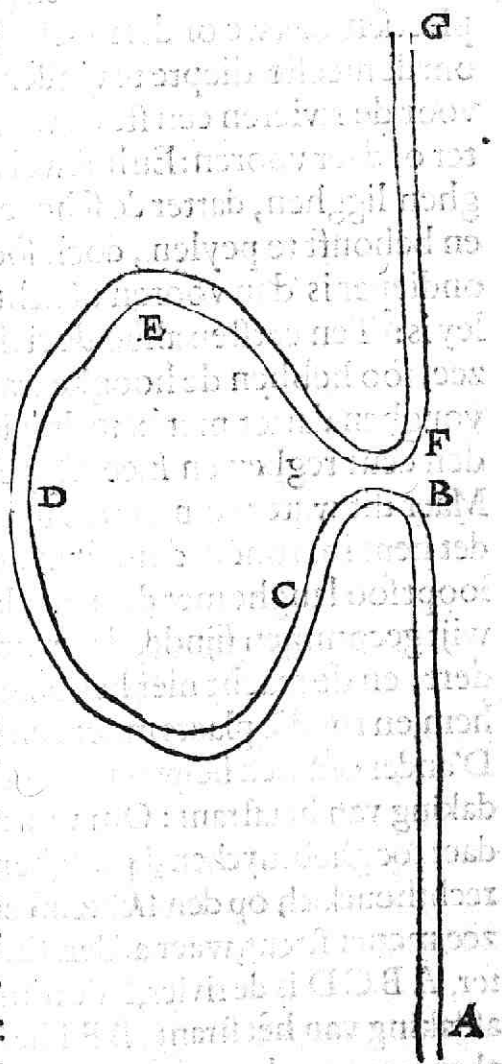
bochten, diens stroom ick neem te loopen van I na K: T'welck soo wesende, t'water datter comt van I, valt met een stercke stroom teghen t'lant inden houck by A, maect aldaer over de rechter sijde der rivier groote diepte en inscheu-

inscheuring, sulcx dat alst daer eerdich lant is, het wort jaerlicx mette hooghe vloeden afghespoelt, alsoo dat de cant daer met groote diepte steyl af gaet en schoor wort. Het water daer navoorder loopende, comt van A vallen over d'ander sijde der rivier inden bocht G, makende daer dergelijke steyle diepte en schoorcant. Maer t'water alsoo commende als geseyt is, met een schote van A na G, daer valt an B soo crancke stroom, datse het lant niet draghen en can, maer vallen laet, makende daer anwas en strant. Nu gelijk men hier verstaet ande inwendige bochten A en G diepte en schoor te wesen, maer anden uytwendighen bocht B ondiepte en strant, also salmen oock verstaen an alle ander inwendighe bochten als C en E, schoor te sijn, en an alle ander uytwendighe bochten als H, F, en D strant.

Voort ghelijcker inschuyring comt an A, G, C, E, en anwas an H, B, F, D, op een jaer, alsoo moetter tot sulcke plaetsen inschuyring en anwas sijn tot alle jaren, t'welck de rivieren nootsakelick altijt crommer en crommer doet worden, en is dese verandering in sachte eerdighe landen merckelicker dan in harde steenighe gronden, om bekende reden. Tis oock openbaer dat al waer een rivier heel recht een dachreyse lanck, datse metter tijt crom soude moeten worden, want daer ter eender of ter andersijde inbraeck begint, daer gaetse om de boveschreven redenen gheduerlick voort.

Doch ghebeuret wel dat de cromheyt der rivieren somwijlen wecom tot rechtheyt of minder cromheyt gheraect, maer tis by ghevalle. Om hier af verclaring te doen, laet A B C D E F G een rivier beteycken, met eē cromte B C D E F: Maer de twee schoorcanten B, F malcander gheduerlick naerde-rende, en eyntlick in malcander commende, soo loopt daer na de rivier van A na B recht uyt over F tot G, latende C D E sonder stroom en verstandende.

Merckt noch dat goede watersteden, als Antwerpen, Lonnen, Ceulen, Nimweghe, Rotterdam, en soo voorts, ghemeenelick an sulcke inwendighe bochten ligghen, dats op de schoorsijde, om dat de schepen daer diepte hebben, en bequamelick laden en ontladen connen. Angaende de gheduerighe inbrake die t'water daer doet, als vooren geseyt is, die wort deur menschen handen weerstaen, daer leggende en onderhoudende cayen en hoofden, van steen of hout, na de ghelegentheyt: Doch want eygentlicker hier af inden Huysbou ghehandelt sal worden, en segghen daer af niet wijder. Noch is te weten dat de boveschreven regel van schoor ter eender en strant ter ander sijde, tot sommighe plaetsen schijnt uytneeming te lijden, te weten datter over beyde sijden schoor, of over beyden sijden strant is: Doch t'ghebeurt ghemeenelick om bekende reden. Als by voorbeelt, wanneer een rivier loopt tusschen steencluppen deur een eng kiel, t'can daer an beyde de canten steyl diep

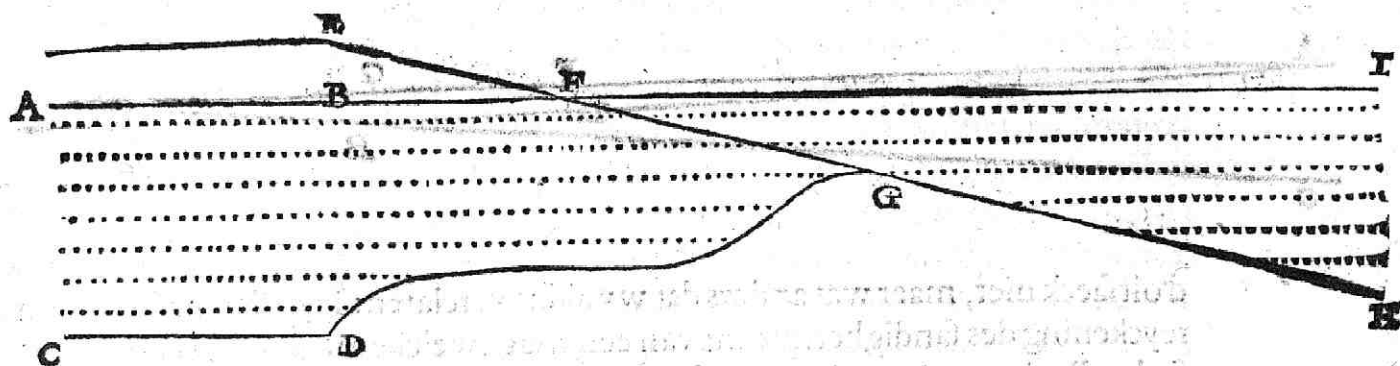
diep sijn. In eerdich lant cant oock ghebeuren dat inde rivier een eylant is, t'welck oirfaeck mach sijn dat twee canten der rivier, daernevens en teghenover malcander ligghende, beyde schoor sijn. Of anders dat een santplate bedecktelick onder water der ghelijcke gheval veroirfaeckt. T'ghebeurt oock wel dat een rivier tot sommighe plaetsen seer groote breedte hebbende, dat haer kiel, of versheyden kielen onder water bedecktelick doen t'ghene wy vooren gheseyt hebben boven lant sichtbaerlick te ghebeuren. Sulcx dat de buytenste canten van sulck breewater, alle beyde sonder schoor connen sijn, maer de cromme bochten der kielen onder water metter tijt an die canten gherakende, datter dan schoor sijn sal. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert d'oirfaeck van schoor en strant der rivieren, oock hoe datse altijt crommer en crommer worden, na den eyfch.

12 V O O R S T E L.

Te verclaren d'oirfaeck vvaerom voor de havens ten eynde der rivieren onder het vvater, dorpels ligghen.

D'oirfaeck waer deurmen weet dat de dorpels voor de havens t'eynde der rivieren onder water liggen, is dese: Want de schepen dickwils grooter diepte behouven d'ander int recht incommen vande rivieren is, soo wort tot veel plaetsen nauwe ondersoucking ghedaen na de gheleghentheyte des gronts, om de meeste diepte te vinden, en aldaer baken te legghen, sulcx datment voor de rivieren een stuck weechs vande mont ondieper vint dan daer achter of daer vooren: En hoewel eenighe incomsten van havens soo diep meughen ligghen, datter de schepen gheen hinder en krijgen, en datmender niet en behouft te peylen, doch soo wil de ghemeene reghel dattet daer ewewel ondieper is dan vooren of achter, waer af d'oirfaeck ghemeenelick tweederley is: Ten eersten alsoo de rivieren enghe sijn, oock hoogher ligghen dan de zee, soo hebben de hooghe wateren inde rivieren stercke santstroom, inder voughen dattet met hem draghen can het sant dat vande omlyghende landen deur reghen en snee affpoelt, ghelijckint 2 voorstel breeder verclaert is: Maer dit water commende uyt het enghe inde leeghe wijde zee, so verspreydet hem int ronde, deur dien het zeewater an allen oirten even leeghe is, en loopt soo langhe met dat sant als sijn stercke santstroom gheduert, maer soo wijt gecommen sijnde, dat eyntlick die stercke santstroom in crancke verandert, en de macht niet hebbende het sant langher te draghen, soo ontvallet hem, en tot die plaets moet een santplaet wassen diemen den dorpel noemt. D'ander oirfaeck helpende tot het maken van desen dorpel, is de schoensche afdaking van het strant: Om van t'welck de meyning beter te verclaren, sullen daer toe ghebruycken de volghende form, wesende stantteyckening in een plat rechthouckich op den sichteinder, snyende een rivier inde langde, en voort de zee mettet strant, waer af den sin dusdanich is: De ghetippelde plaetsen sijn water, A B C D is de rivier, B de mont daerse in zee comt, E F G H de schoensche afdaking van het strant, B F I het opperste vant zeewater, G de dorpel, welke al en quamer gheen sant uyt de rivier, daer commen moet om dese redenen: De rivier is diep van A tot anden mont B, of van C tot D, om haer stercke stroom diese heeft van weghen de naute. Daer buyten commende, sy schuert deur het strant, maer hoe voordere commende hoe se min ghewelt doet om de wijtheyt wille, sulcx dattet van B of D voorwaert ondieper wort: En an G neem ick

cranck-

crancke fantstroom wesende, de rivier en can daer niet dieper in schuyren, maer G blijft een dorpel, hebbende achter en vooren meerder diepte van water d'ander boven op den selven dorpel is. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert d'oirsaeck waerom voor de havens ten eynde der rivieren onder het water dorpels ligghen, na den eysch.

V E R V O L G H.

Tis kennelick dat soo veel den anwas t'eynde der rivier verlangt, ontrent soo veel de havendorpel gheduerlick voorwaert te cruypen.

Angaende de wijze van verdieping der dorpels, welke deur kennis der oirsaeken met meerder sekerheyt gheschien can, die hebben wy inden Huyfbou veroordent.

13 V O O R S T E L.

Te verclaren d'oirsaeck vvaerom t'vwater der rivieren hoe langher hoe hoogher comt.

T'ghebeurt tot veel plaetsen dat de rivieren haer in tween scheyden, als den Rijn an Sgraven weert, t'een deel na Nimweghe, t'ander na Aernhem, en dierghelijcke. Nu wanneer d'een stroom van sulcke twee vermindert, soo ist nauerlick dat d'ander vermeerderd, doch vande verandering die om sulcke bekende oirsaeck gheschiet, en is t'voornemen niet hier te handelen, maer vande gemeene verhooging om ander reden. D'oirsaeck waer deurmen sulcke verhooging merckt, blijkt an veel bedijckte landen, als hier in Hollant, welke doemense cerst bedijckte, so hooch laghen datse geen watermolens en behoufden, om datse t'water na de hooge vloeden deur sluysen conden loosen: Maer eenige 50 of 60 jaren daer na, hier meer daet min, moet metider watermolens stellen, of anders t'lant soude gheduerlick ondet water onvruchtbaer liggen. Dergheelijcke ghetuychnis heb ick oock ghehoort van oude inghesetenen des bedijckt lants van Melving in Pruyssen, welke verclaerden het water des Nagats aldaer, nu wel drie voeten en meer hoogher te commen dant pleecht in haer jonge jaren, sulcx datser eyntlick oock watermolens moesten ghebruycken.

Desse groote verhoogingen bevintmen merckelicxt te ghebeuren by t'eynde der rivieren daerse in zee of int wijde en diep commen: T'gemeen gevoelen van d'oirsaeck, is datter geduerlick alle jare meer en meer water afcomt dant pleecht: Maer anghesien inde landen verre opwaert gheleghen daer t'selve water oock deur loopt, sulcke verhooging niet bemerckt en wort, soo en isser gheen vermeerdering, en vervolgghens soo en is vermeerdering van afcommende water

d'oirsaeck niet, maer wat anders dat wy aldus verclaren: Laet AB bedien stant-
teyckening des sandighen gronts van een rivier, welcke gront A so veel hoogher
sy dan B, als van A tot C, voort sy B t'eynde der rivier daerse in zee of int wijde
en diep comt, ten tijde der bedijcking des landts BD: Daer nae sy binnen ette-
licke jaren den anwas ghecommen van B tot E: Twelck soo sijnde, het sant van
boven afcommende dats van A, wil om bekende oirsaken gelijk t'waters op-
pervlack doet een rechte lini maken van A tot E, soot daer te vooren een rechte
lini maecte van A tot B, en ghelijckment in desen ghevalle nemen moet altijd
te wesen van A tottet eynde der rivier daerse in zee oft int wijde en diep comt:
Daerom den gront der rivier als FG, is nu boven DB hooger gecommen danse
was ten tijde der bedijcking, en ten alderhoochsten boven B, als van B tot G,
maer hoe naerder A, hoe dat de verhoogingh op den selven tijt gheschiet, onbe-
merckelicker moet sijn, ghelijck de gheteyckende form openbaerlick uytwijft.
Maer den gront der rivier aldus hoogher sijnde, en de menichte des waters dat-
ter af comt nochtans evegroot blijvende, so moettet selve water om den an-
was wille van B tot E, hoogher commen boven DB, dant voor den selven
anwas quam, niet teghenstaende sulcke verhooging opwaert na A niet be-
merckt en wort. Maer t'water aldus verhooghende, en t'lant na de bedijcking
niet, soo ist openbaer waerom landen alsoo by t'eynde der rivieren bedijckt, op
corten tijt watermolens moeten ghebruycken: En die op sulcke plaetsen dijc-
ken wil, mach sijn rekening maken sulcx te sullen gebeuren, als wetende de re-
den waerom. D'oirsaeck is oock kennelick, waerom sommige landen den dijk
eens deurbrekende, daer na gheduerich onder water blijven, tot datse weerom
hooch genouch gewassen sijn, als in dese landen tot verscheyden plaetsen te sien
is, welcke nochtans ten tijde van d'eerste bedijckingh nae het hooch water van
sels drooch af liepen. Wy hebben t'voorbeelt hier genomen op bedijckte lan-
den, om datmen de verhooging daer opentlicker merckt, want onbedijckt we-
fende, soo verhooghen de landen metten gront der rivier beyde t'samen, sulcx
dat soodanich verschil dan soo sienlick niet en is. **T B E S L V Y T.** Wy heb-
ben dan verclaert d'oirsaeck waerom t'water der rivieren hoe langher hoe hoo-
gher comt, nae den eyfch.

14 VOORSTEL.

**Te verclaren d'oirsaeck vant opspringhen des quelm-
vvaters.**

Alsmen diep ghenouch inde eerde graeft, soo bevintmen tot ettelicke plaet-
sen datter water t'welckmen quelmwater noemt, opspringt als oft een loopende
fonteyne waer: Nu soo verwonderen hun sommige waerom dit water in een
ledige put niet sulcken geweld opcommende, eyntlick stille hout, ende waerom
dattet niet en loopt tot buyten den put over het eertrijck. De oirsaeck van alles
is dese: Overmits het eertrijck tot sulcken plaetsen onder doordroncken is vant
water

VANT STOFROERSEL DES EERTCLOOTS. 69

water als een spongie, dattet oock gaten ofte hollicheden heeft loopende deur het eertrijck als buyfen, welke mede vol waters ligghen, soo ist natuerlick dat wannermen in sulcke vochtighe eerde een put graeft, dattet omstaende water t'welck inde eerde hangt, hem na die leeghde begheeft, ende als men ghegraven heeft tot eenige van die voorschreven hollicheden, tis nootfakelick dattet selve omstaende water, hoogher ligghende dan dat gat, deur t'selve gat opcommen, soo langhe tot dattet inden put soo hooghe is als het selve omstaende water, t'welck van die loop een oirfaeck is, maer hoogher te commen waer teghen natuer en teghen ervaringhen, want het soude even soo veel sijn als oft het water van een gracht, hoogher liepe in een put nevens de gracht ligghende, dan het water inde gracht self hooghe is. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert d'oirfaeck vant opspringhen des quelmwaters, na den eysch.

15 V O O R S T E L.

Te verclaren de oirfaeck vant opspringhen des welfants.

Als men tot ettelicke plaetsen diep ghenouch inde eerde graeft, soo comt men tot een fant t'welck met ghewelt opspringt, ende soomen dat uytghespronghen fant gheduerlick wechneemt, soo comt gheduerlick wederom ander in die plaets, t'selve noemmen welfant, ettelicke heetent quelmfant, ander zeesant, sommighe drijsfant. Om de oirfaeck van dat opspringhen grontlick te verstaen, soo is te weten dattet selve welfant heel magher en scherp is, sonder vetticheyt of cleyicheyt in hem te hebben, inder voughen dat yder sandeken is als een cleen steenken: Tusschen de holle plaetsen van dese cleene steenkens (alsooder geen vetticheyt noch cleyicheyt in en is, welke die hollicheyt stopt) light het over al vol waters, te weten dat water t'welck int 12 voorstel gheseyt is het eertrijck als een spongie te deurdringhen. Nu als men soo diep graeft datmen ant voornoemde fant comt, so springt het water dat tusschen het selve fant ligt, opwaert als quelmwater, soo int 14 voorstel verclaert is, ende wanneer t'selve opspringende water soo gheweldich is, dattet in hem stercke fantstroom heeft, so brenghet met hem het fant dat daer in ghemengt light. Tis oock te weten dat boven het welfant ander fant can ligghen vande selve magerheyt, stoffe ende wesen als welfant, ende nochtans niet op en springt, de oirfaeck daer af is dattet opcommende quelmwater aldaer noch gheen stroom so sterck en heeft, die het fant opdragen can, dan comt al sachtkens ghedronghen deur de voorschreven hollicheden die tusschen de sandekens ligghen, sonder het fant te connen bewegen. Hier uyt is te verstaen dattet opspringen des welfants datmen welfant noemt, niet en is een besonder eygenschap van dat fant buyten ander magher scherp fant als sommighe meynen, maer t'comt by ghevalle dattet op een leegher plaets light, daer het quelmwater machtigher is, ende stercke stroom heeft die het fant mede can dragen. Inder voughen dat als men eyghentlick wilde beschrijven wat welfant is, men soudet meugen segghen alleenelick dat te wesen, t'welck dadelick met water op comt, niet langher gheduerende dan de selve dadelicke opcomst, en dattet stil ligghende, gheen welfant meer en is. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert de oirfaeck, vant opspringhen des welfants, na den eysch.

Te verclaren dattet zee sal vvorden en ghevveest heeft daert nu lant is: En lant sal vvorden en ghevveest heeft daert nu zee is.

Dat de zee gheduerlick lant wort teneynde der rivieren daerse in zee comen, blijkt dadelick mette anwassende landen die daer gheschien, en mette eylanden die ghemeenelick voor de mont der rivieren vergaren: Als voor de Schelde de Zeeusche eylanden, voor de Mase de Hollantsche, welken anwas nu daer sulcx is, datmen cortelick te Goeree lant bedijckt heeft, dat in mans gedencken so diepe zee was, datter geladen hulcken deur voeren. Maer gelijc die twee anwassen nu voortgaen, also hebben se eertijts oock voortgegaen, waer uyt te besluyten valt dat Hollant voormael zee was, en dat doen den Rijnschen en zeefrantschen uystersten anwas in Gelderlant gebeurde, d'een plat inde Betuwe d'ander bergich inde Veluwe. Daer te vooren was Gelderlant zee, en die uysterste anwassen ghebeurden doen int lant van Cleef, en so voort met d'ander landen meer opwaert, alwaermen inde berghen dickwils zeechelpen vint, betuyghende dattet duynen gheweest hebben. Wijder moetmen toestaen, dat ghelijc dese anwassen tot noch toe voorghegaen hebben, alsoo in toecommende tijden voortgaen sullen, welverstaende soo lang alser vande bergen en landen stof ghenouch comt om den anwas t'onderhouden: T'welck metten Rhijn (alsmen daer af mocht oirdeelen na de form die t'certrijck nu heeft) noch seer lange dueren can; want hoe wel de steenighe Alpes daerse uyt spruyt (die te vooren vette vruchtbaer berghen, en over noch langher tijt santduynen waren) geen stof tot anwas en geven, en dat meer ander berghen gheduerlick min en min sullen bybrenghe, soo cant nochtans ghebeuren, dat den teghenwoordighen anwas, soo groot is als de afghespoelde stof bedraecht, te weten dattet stof ghevende lant soo veel beneen mach vermeerderen, als boven verminderen.

Deur t'ghene wy tot hier toe gheseyt hebben vanden Hollantschen anwas, is derghelijcke oock te verstaen vande Egypische, Pruyssche, en alle anwassen des eertbodems, waer uyt nootsakelick volght lant te moeten worden daer zee is. Maer dat weerom verkeert het ghene nu landt is, zee moet worden, dat gebeurt als al het vet en sandich landt t'eenmael wech sal gespoelt sijn, en dat de rivieren geen stof meer in zee en brengen, want daer na sal de zee beginnen te slaen teghen de steencluppen, die lang teghen houden: En sulcx gebeurt nu dadelick in Noorwegen, en tot veel ander plaetsen, alwaer steencluppen, die voormael al een t'faemhoudende vast lant waren, nu in zee gesaeyt en versheyden van malcander ligghen, met groote diepte daer rontom, deur dien vande cluppen gheen stof en comt die strant mocht maken gelijck eertijts dede doense vet en sandich waren. Inder voughen dat sulcke cluppen eertijts vette berghen gheweest hebben, daer te vooren santduynen, en daer te vooren zee, en sullen metter tijt weerom zee worden, gemerckt dat se deur t'geduerich slaen der baren geduerich minderen, want na die vallende druppels metter tijt putten in hart steen maken, so doen dierghelijcke veel overvloediger de zee baren met haer geweldige slagen.

T B E S L Y T. Wy hebben dan verclaert dattet zee sal worden, en gheweest heeft daert nu lant is: En lant sal worden, en gheweest heeft daert nu zee is.

STOFROERSELS DES EERTCLOOTS

E Y N D E.

D E R D E
B O V C K D E S
E E R T C L O O T S C H R I F T S,
V A N D E
E E R T C L O O T S C H E
D A M P H O O G H D E.

*De altitudine
vaporem.*

1700

C O R T B E G R Y P D E R D A M P H O O G H D E.

DE Son buyten den Eertcloot, mette hitte en t'wesentlick vier daer binnen, vervarmen t'wvater en d'eertsche vochtigheden alsoo; datter gheduerlick een sichtbaer damp uyt rijst (hoemense dadelick siet sal hier na verclaert worden) die als een besonder Hemel den Eertcloot omvangt, tot sulcken eynde als breeder gheseyt is int Eertcloots stofroersel, namelick dat daer me gheschiet de groote ghemeene saming en scheyding der Eertclootsche stoffen. Maer want de mensch wyter natuer begheerich is te verstaen sulcker dinghen omstandighen, soo hebben de ouden (welcke ick vermoede die des vijsentijts gheveest te sijn) daer na trachtende, bevonden dat desen damp oirsaeck is des * dagheraets; hebben oock ghemeten sijn dichte of hooghde boven d'eerde, deur * visconstighere- gelen die veerom te voorschijn commen sijn by Allacen: Uyt viens Arabische spraek sy o' vergheset vierden inde Latijnsche deur Gerardus Creminensis, waer op Petrus Nonius daer na oock breeder gheschreven heeft, uyt de selve hebben wy desen handel die wy DAMPHOOGHDE noemen in Duytsch ghebrocht; doch alles na onsen stijl gheformt.

Cyepusuli.

Certitudine
Mathemati-
ca.

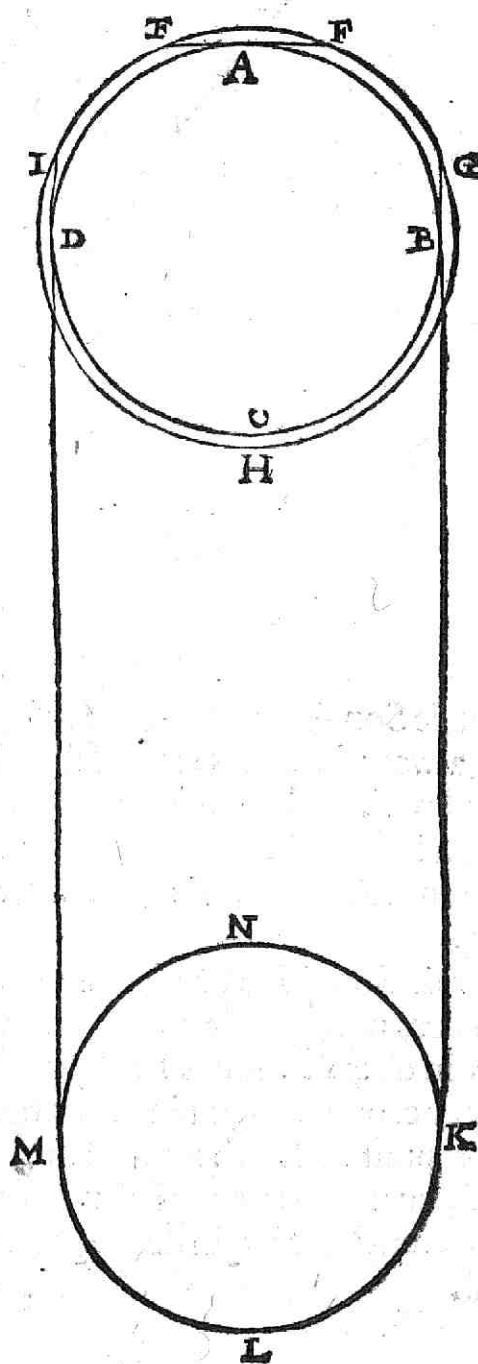
1 VOORSTEL.

Te verclaren deur yvat middel gesien yvort den damp-
clood, en hoe die een oirfaeck *des dagheraets.*

ER wy commen tot *beschrijving* van t vinden der hooghe
des damps, so ist oirbaeck *al te verclaren datser is, hoemen-*
se siet, en waer op de * Wisconftnaers hun gront namen: Tot *Mathema-*
desen eynde segh ick aldus: Tis an velen kennelick, dat wesen- *tici.*
de de Son voor den opganck ontrent 16 tr. onder den sichtein-
der, so begintmen inde locht een witticheyt te sien oprijfen,
diemen den dagheraet noemt, welcke geduerlick vermeerdert, haer versprey-
dende over het * toppunt totten onderganck toe. *Zenith.*

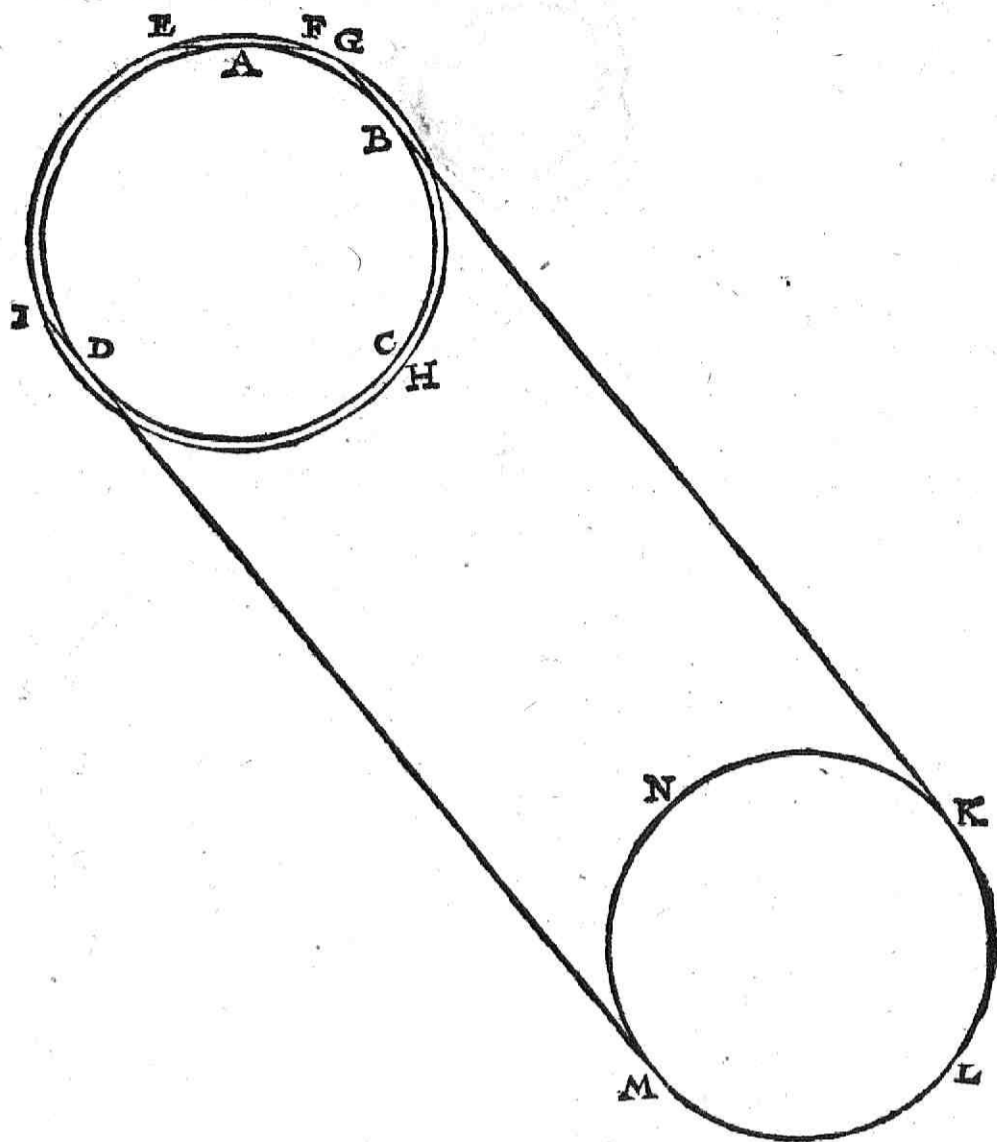
Maer om te verclaren hoe dit
toegaet so laet ABCD den eert-
clood sijn, en daer rondtom den
Dampclood EFGHI; En t'punt
A het ooghe eens sienders op den
eertclood, diens natuerlicken sichte-
einder is EF, eyndende over bey-
den sijden in den omtreck des
Dampcloots an Een F, voort sy
KLMN de Son, van wiens uyt-
sten ghetrocken sijn twee liniën
KG, MI, gerakende den eertclood
in B en D, en den omtreck des
Dampcloots in G en I. Dit soo
wesende, tis kennelick dat den
Dampclood beschenen sal sijn van
de Son en claer wesen van I over
H tot G, maer de rest GFEI on-
beschenen, waer deur het deel
IHG een witticheyt crijcht van
ander verwe als het donckerder
deel GFEI: Ende vervolghens
in het deel des damps boven den
natuerlicken sichteinder EF, en
wort vant ooghe A geen witticheyt
ghesien.

I F O R M.

G

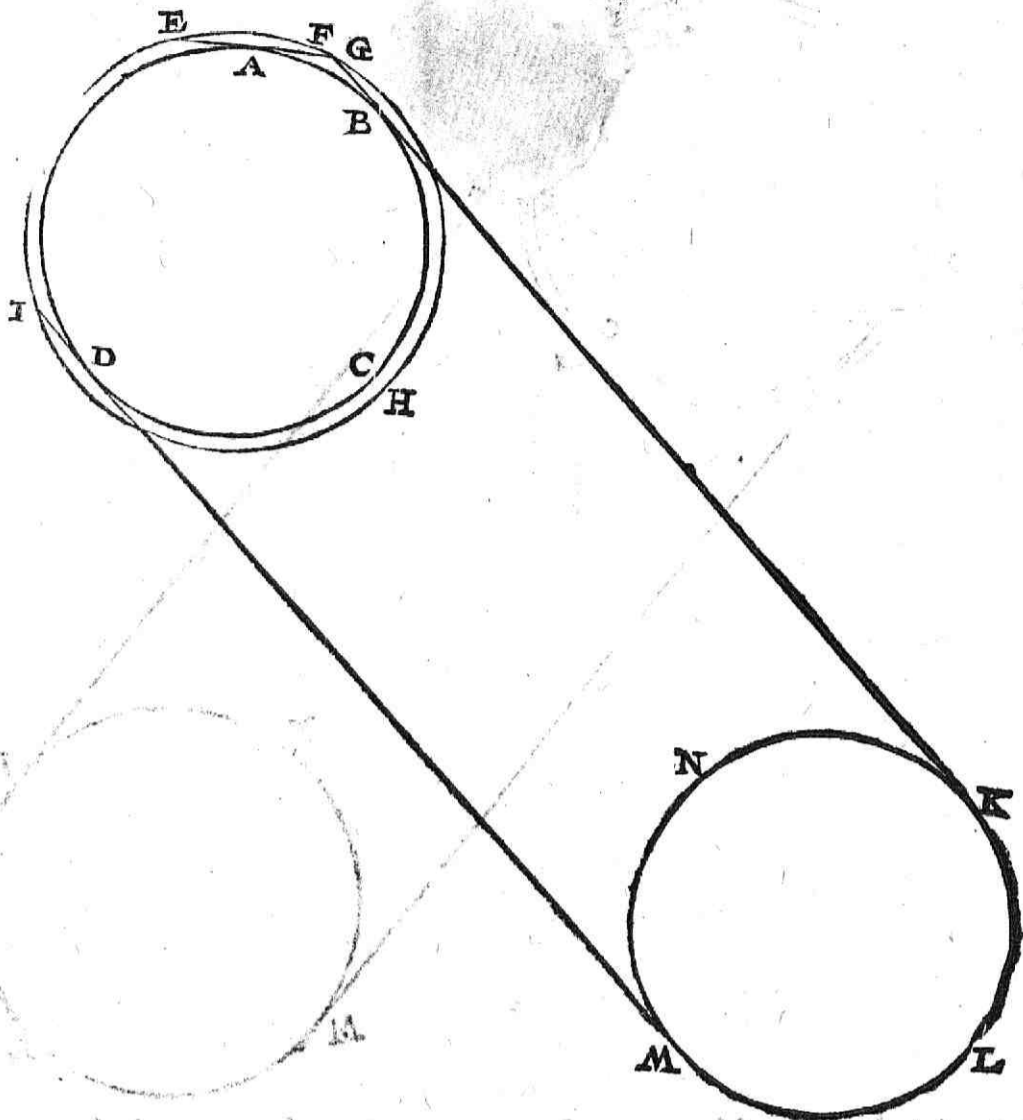
Maer

Maer de Son daer na noch hoogher ghecommen wesende ghelijck in dees 2 form, alwaer de letters vande selver beteyckening sijn als in d'eerste, so is het beschenen wit deel des damps I H G, nu an G naerder den siender ghecommen dant in d'eerste form was : Doch in het deel des damps boven den natuerlicken sichteinder EF, en wort vant oogh A noch gheen witticheyt ghesien.

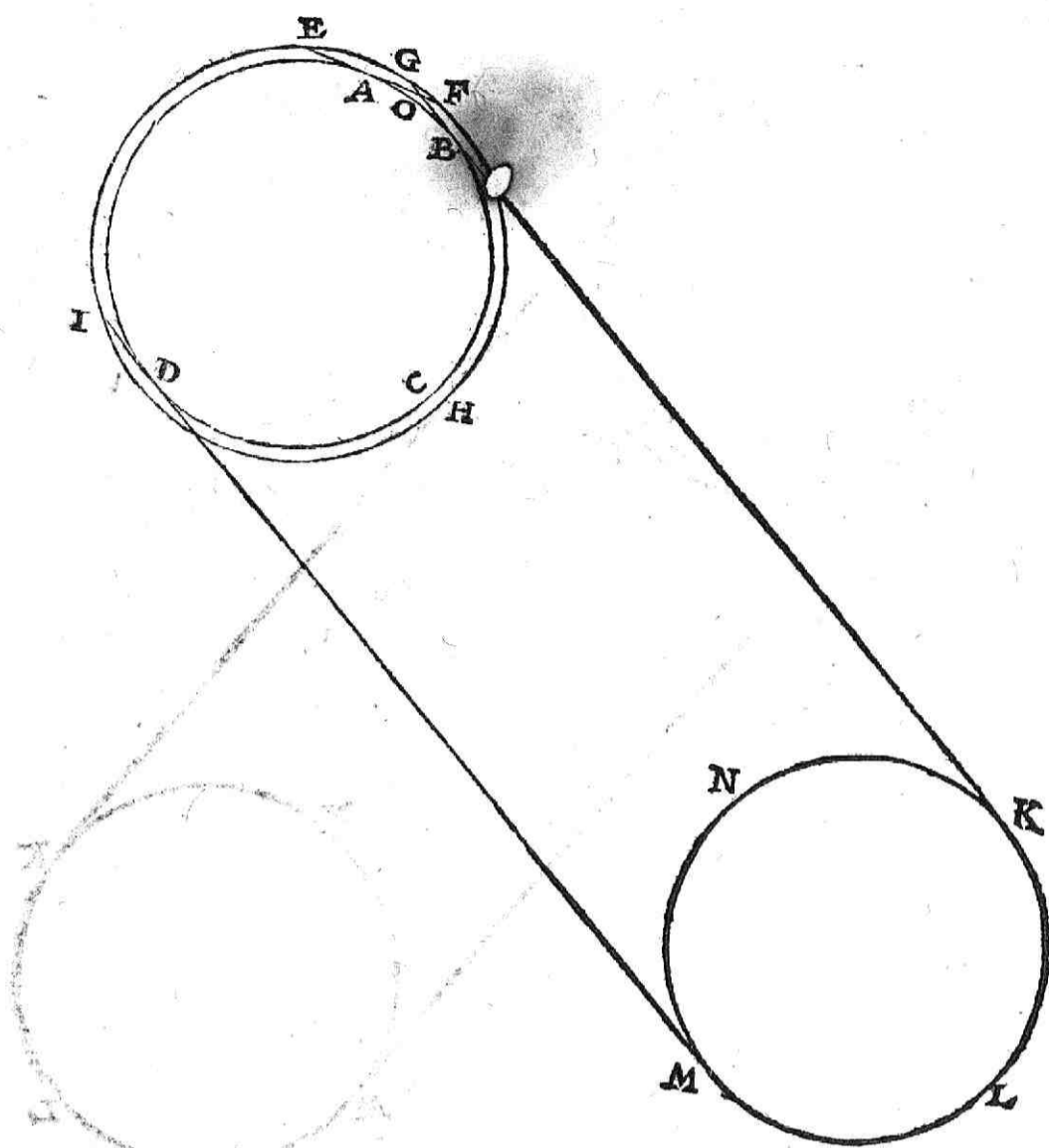
Maer de Son K L M N daer na noch hoogher ghecommen wesende ghelijck in dees navolgende 3 form, alwaer de letters vande selve beteyckening sijn als in d'eerste, soo is het boveschreven wit deel I H G nu naerder den siender ghecommen dant inde voorgaende 2 form was, want het punt G geraect het punt F. Doch int deel des damps boven den natuerlicken sichteinder EF, en wort vant oogh A noch gheen witticheyt ghesien, hoe wel t'begin van dien dats t'begin des dagheraets, daer is, en witticheyt stracx opcommen sal.

3 FORM.

Maer de Son KLMN daer na noch hoogher ghecommen wesende ghe-
 lijk in dees 4 form, alwaer de letters vande selve beteyckening sijn als in
 d'eerste, soo is het boveschreven wit deel I H G, met sijn uysterste G ghecom-
 men boven den natuerlicken sichteinder E F: Sulcx dat vant oogh A nu daer
 af wit ghesien wort t'gene begrepen is tusschen G O F, en de Son noch hoo-
 gher commende, soo salt gantsch deel F G E wit worden.

G 2 4 FORM

Al t'welck deur sijn selven openbaer genouch wesende, en behouven daer af gheen bewijste doen. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert deur wat middel ghesien wort den dampclood, en hoe die een oirfaeck is des dageraets na den eysch.

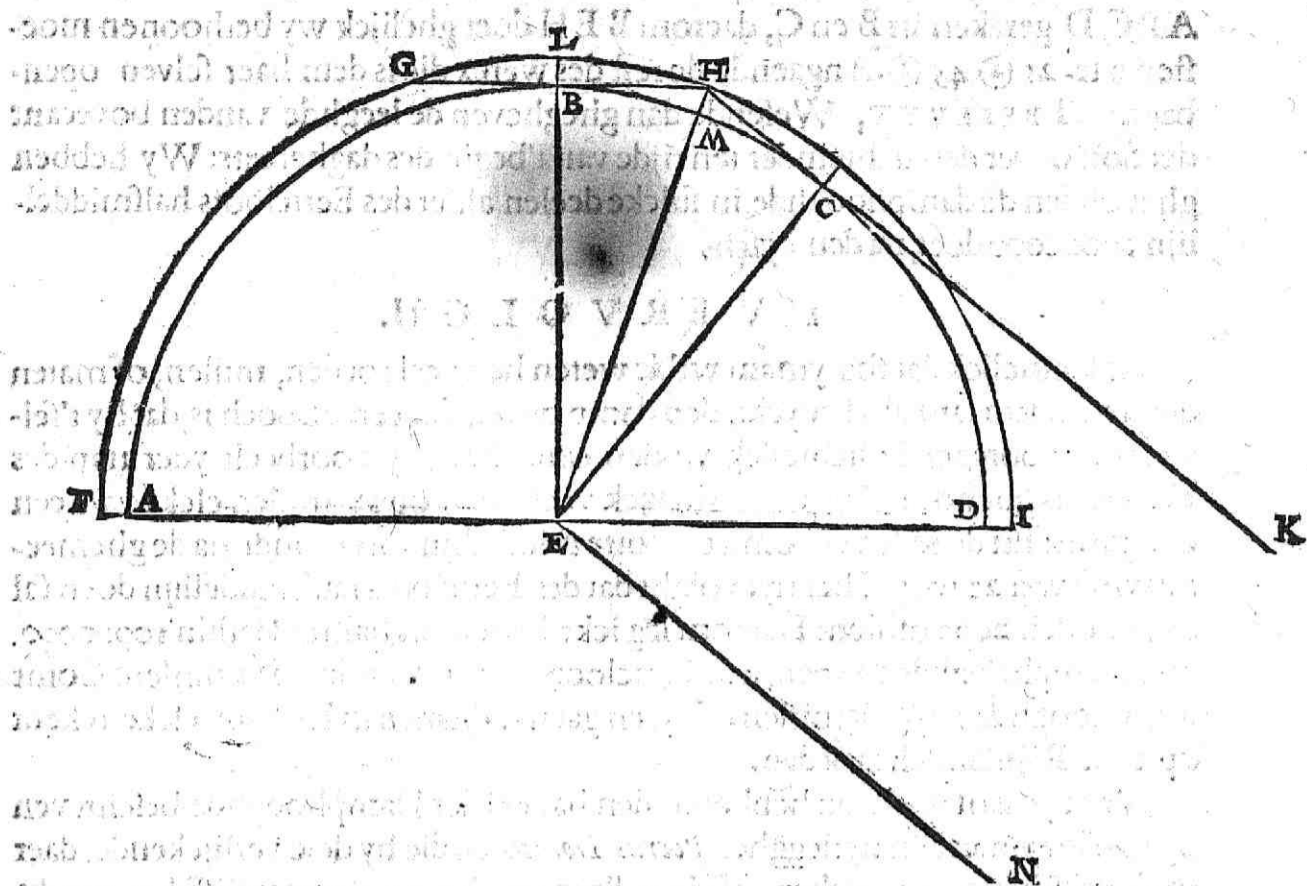
2 V O O R S T E L.

Wesende ghegheven de leeghde vanden bovecant der Son onder den sichteinder, ten tijde vant begin des dageraets: Te vinden de damphooghde in fulcke deelen alser des Eertcloots halfmiddellijn 10000000 doet.

Horizon mathematicus.
Horizon physicus.

T G H E G H E V E N. Laet A B C D den Eertclood sijn, diens middelpunt E, * wisconstighen sichteinder A D, de dampclood daer rontom F G H I, en B het oogh eens sienders op den Eertclood, diens * natuerlicken sichteinder G H, eyndende over beyden sijden inden omtreck des damps an G en H: Voort sy K H de lini gherocken vande bovecant der Son tottet punt H uysterste des natuerlicken sichteinders, en gherakende den eertclood an C. T'welck soo wesende, t'sal int begin des dagheraets sijn, om de redenen verclaert inde 3 form des 1 voorstels: Ende alsdan sy de leeghde des middelpunts der Son onder den sichteinder (om t'voorbeelt van *Allacen* te volghen) 19 tr. En ghenomen de Sonnens grijp-houck

VANDE EERTCLOOTSCHEN DAMPHOOGHDE. 77

houck op 33 ① ghelijckmen ghemeenlick doet, soo salt van haer middelpunt iotten bovecant sijn 16 ① 30 ②, die den bovecant naerder den sichteinder is dan t' middelpunt: Sulcx dat de selve bovecant dan sijn sal 18 tr. 43 ① 30 ② onder den sichteinder. Daer na syghetrocken EB, en de selve recht voorwaert tot den damps uysterse an L; sulcx dat EB is des Eertcloots halfmiddellijn, en BL de damphooghde. T B E G H E E R D E. Wy moeten de selve damphooghde BL vinden, in sulcke deelen alser de halfmiddellijn EB 1000000 doet.

T W E R C K.

Ick treck de lini EH, snyende den omtreck des Eertcloots in M: T'welck soo sijnde, de driehouck BEH heeft drie bekende palen, te weten de sijde EB 1000000, den houck EBH recht, en den houck BEH 9 tr. 21 ① 45 ② helft der ghegheven 18 tr. 43 ① 30 ②, daer af wy hier onder de reden bewijsen sulden. Hier me dan ghesocht de sijde EH, wort bevonden deur het 2 boorbeelt des 4 voorstels der platte driehoucken van

Daer afghetrocken EM doende als EB	10000000.
Blijft voor MH, dats oock voor de begheerde damphooghde BL als	10135006.
daer me even sijnde	135006.

T B E R E Y T S E L. Laet getrocken worden EC, en EN ewewijdige met HK.

T B E W Y S.

Anghesien de bovecant der Son, is onder den wisconstigen sichteinder ED 18 tr. 43 ① 30 ② deur t'ghegheven, soo doet den houck DEN daerom 18 tr. 43 ① 30 ②, waer me BEC even te sijn wort aldus bethoont: Anghesien KH het ront ABCD gheraect in C deur t'ghegheven, soo moet CK rechthouckich sijn op CE, en EN ewewijdige wesende met CK door t'bereytsel, soo is den houck CEN oock recht, gelijk mede is den houck BED, waer deur BEC even valt met DEN, en doet ghelijck DEN oock 18 tr. 43 ① 30 ②: Maer den houck BEH is den helft des houcx BEC, om dat HB en HC clek het ront

G 3 ABCD

ABCD geraken in B en C, daerom B E H doet ghelijck wy bethoonen moesten 9 tr. 21 ① 45 ②. Angaende de rest des wercx die is deur haer selven openbaer. T B E S L V Y T. Wefende dan ghegheven de leeghde vanden bovecant der Son onder den sichteinder ten tijde van t'begin des dagheraets: Wy hebben ghevonden de damphooghde, in sulcke deelen alser des Eertcloots halfmiddellijn 1000000 doet, na den eysch.

I V E R V O L G H.

Tis kennelick dat soo ymant wilde weten hoe veel roeden, mijlen, of maten diemen in sijn lant ghebruyckt, den damp boven der eerde hooch is, dat hy t'selve deur t'voorgaende lichtelick vinden can. Laet by voorbeelt yder trap des Eertcloots ghenomen worden ghelijck veel doen op 18 mijlen elcke van een uyr gaens: En de reden des omtreex totte middellijn van t'rondr na de ghemeene wijze van 22 tot 7: Hier uyt volght dat des Eertcloots halfmiddellijn doen sal na genouch 2062 mijlen: Daerom seg ick: Eertcloots halfmiddellijn 1000000, geeft damphooghde 135006, wat Eertcloots halfmiddellijn 2062 mijlen: Comt damphooghde $27 \frac{8382172}{1000000}$ mijlen of uyren gaens, diemen in Hollant elcke rekent op 1500 Rijnlantse roeden.

Want ymant ghelesen hebbende den handel der Damphooghde beschreven by *Allacen*, met sijn uytleggher *Petrus Nonius*, en die by dete verlijckende, daer in t'verschil mocht mercken tusschen d'een en d'ander, voort twijffelen mocht welcke recht of onrecht is, soo sullen wy daer of verclaring doen.

Anghesien de lini K C H die is volghende t'ghestelde, welke t'begin des dagheraets gheeft, soo moeten wy op die lini ons rekening maken om M H te vinden, en niet op foodanighen lini uyt de Sonnens middelpunt ghetrocken, ghelijck *Allacen* doet, want als de lini ghetrocken vande Sonnens middelpunt, geraeckt den Eertclood, en voortghetrocken comt tottet uysterste des natuerlicken sichteinders, soo en cant dan niet sijn t'begin des dagheraets, maer moet daer over wesen, deur dien een deel des dampcloots boven den sichteinder wit en verlicht is, soo verre als den bovensten helft der Son veroirsaeckt. Daerom als int begin des dagheraets de Sonnens middelpunt bevonden wort 19 tr. onder den sichteinder, soo ist billich sijn rekening te maken op d'ander lini 16 ① 30 ② hoogher wefende, ende onder den sichteinder alleenlick 18 tr. 43 ① 30 ②, ghelijck int boveschreven voorstel ghedaen is.

Ten anderen soo ist onnoodich int rekenen acht te nemen, ghelijck *Allacen* doet, op t'meeeste deel des Eertcloots dat vande Son beschenen wort, van wegen de Son grooter is dan den Eertclood. Om t'welck te verclaren, soo ist openbaer inde 3 form des 1 voorstels, dat als de lini K G na heur behoerlicke leeghte onder den sichteinder int rekenen ghenomen is, alsdan eveveel te sijn waer t'punt I valt, of wat reden de grootheyt der Son tegen den Eertclood heeft, want al dat en gheeft de saeck gheen verandering, en dat alsoo me te berekenen veroirsaeckt dwaling. Tis oock te vermoen d'eerste vindere van dit hupsch voorstel (welcke als gheseyt is schijnen die des wijfentijts gheweest te sijn) soo groote wiskonstnaers waren datse sulcke onvolcommenheyt wel souden bemerckt hebben: Inder voughen dat dit Arabische bysetting mach gheweest sijn, deur welcke ghelijck in meer ander stoffen gheschiet is de saeck vererghert wiert. En hoe wel *Allacens* besluyt seer weynich van dit verschilt, vindende den houck B E H van 9 tr. 23 ① 2 ②, die wy hebben van 9 tr. 21 ① 45 ②, nochtans meyn ick dat die wijze niet en behoort ghevolght te worden: Eensdeels deur dien t'selve verschil by ghevalle so cleen is, overmits t'boveschreven onnoodich tweede werck, t'gemiste

miste eerste te baet comt. Ten anderen dattet billich is sijn rekening op een rechte gront te maken, als beter kennis ghevende van t'wesen der saeck, waer in ons nu ter tijt veel ghebreeckt, en daerom sullen wy hier noch segghen,

HOEMEN TOT GRONTLICKE

kennis deser stof soude meughen commen.

De voorschreven damp wort gehouden voor oirsaeck der * misschaeuwing *Refractionis.* die de hemelsche lichten krijghen: En als men den aspunt naerdert, so bevint men dadelick de misschaeuwing te vermeerderen: Daerom soudet tot volcommen- der kennis van desen oirboir sijn dat veel dadelicke * Onderfouckers der damp- *Observato-* hooghde, elck t' sijnder plaets int rekenen acht namen op de misschaeuwing. *res.* Want datmen ten tijde van t'begin des dageraets, de Son soude nemen te wesen ter ware plaets die de clootsche reghelen daer af leeren, t'soude so veel gedwaelt sijn als de misschaeuwing veroirsaecte, t'welck tot seer Noorderlicke landen veel bedraghen soude. Voort segh ick dat by aldien tot veel verscheyden plaetsen, veel sulcke seker dadelicke ervaringhen ghedaen wierden, men soude con- nen weten of de grooter misschaeuwing diemen na t'Noorden bevint, veroir- saeckt is deur hoogher damp, of deur vochtigher damp, of deur alle beyde: Maer want dat niet wel geschien en can, dan deur een groote menichte van menschen die in haer eyghen tael hun t'samen daer in oeffenen, als breeder verclaert is int 1 bouck des * weereltschrifts, en datmen al te weynich menschen vint sulcx ver- *Cosmogra-* staende, soo en is in langhen tijt daer af niet veel voordering te verwachten: In- *phia.* der voughen dat wijt laten ghenouch sijn met te segghen hoet meugelick soude wesen te gheschien.

3 VOORSTEL.

Te verclaren hoemen somwijlen de hooghde der wolcken bequamelick meten can.

Anghesien wy hier de damphooghde voor hebben, en dat wolcken oock damp sijn, van wiens hooghde by de menschen somwijlen verschil is, soo sullen wy segghen hoet altemet te pas can commen die bequamelick te meten.

T'ghebeurt somwijlen in claer stil weer, dat hier en daer onder den blaeuwen hemel een doncker wolcxken van bequame form alleen drijft, seer slappelick voortgaende, t'welck op een plat sichteinders velt sijn schaen gheeft, diens breedte ghemeten, en deur den siender des wolcxkens grijphouck genomen wesen- de, soo can daer deur de verheyt bekennt worden. T'welck int ghemeen gheseyt sijnde, wy sullen nu by voorbeelt daer af spreken.

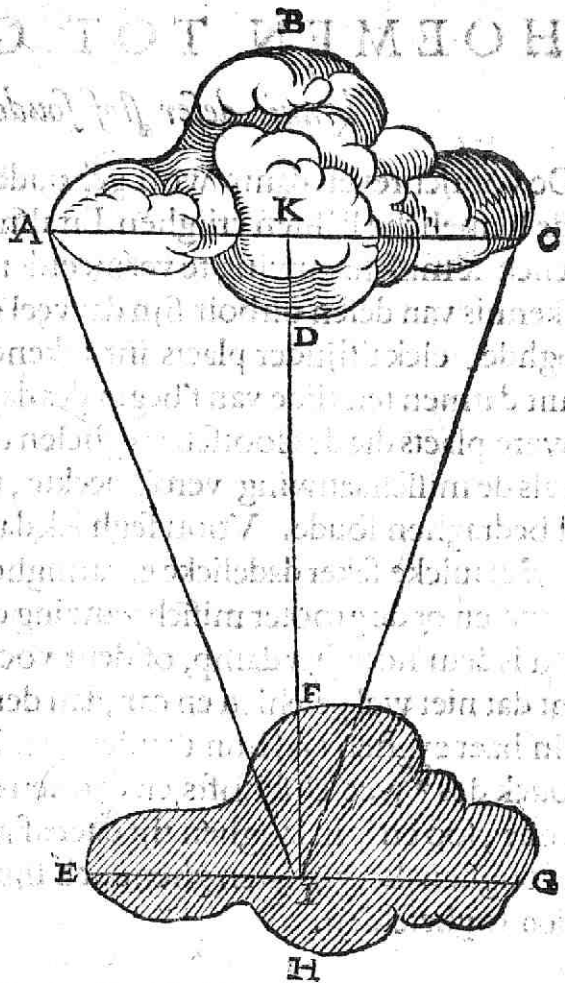
1 Voorbeelt mette Son ant toppunt.

TGHEGHEVEN. Laet ABCD een wolcxken sijn van ghedaente alsvoo- ren, te weten van bequame form, verscheyden van ander, seer slappelick voort- gaende, en diens schaen op een plat sichteinders velt sy EFGH, welcke int oogh veel grooter sal schijnen dan het wolcxken, niet teghenstaende sy wat cleender is: En de Son sy voor t'eerste an het toppunt. TBEGHEERDE. Wy moeten vinden de hooghte der wolcke boven haer schaen.

TWERCK.

Tis kennelick dat den omtreck der schacu lijkformich sal sijn anden schijn-
baer omtrec vant wolcxken ABCD,

en alleenlick so veel cleder als den grijphouck der Son veroirsaeft, daer af wy hier na rekening sullen houdē. Dit soo wesende, ick stel my ontrent het middel der schacu, als ter plaets van I, achtnemende op beyde de uyt-
tersten E, G, als schacuwē der uyt-
tersten A C, en neem alsdan met een
* schuyfcruys de wolckens grijphouck A I C, die bevindende by voor-
beeld van 4 tr. en meet E G. Of soomen van desen houck A I C en langde E G meerder sekerheyt wilde hebben, dat mocht aldus gheschien: Ick doe op des schacus twee uyt-
tersten gaen twee menschen, die my ver-
strecken voor schacuwē vande uyt-
tersten des wolcx, als an E, G, en stel my selven ontrent het middel tus-
schen E en G als an I, sulcx dat wy alle drie an E, I, G, in een rechte lini sijn, daer toe ick commen can deur anwijsing des gheens die an E of an G is, en volghende alsoo alle drie de
schacu na t'behoiren, ick neem alsdan met een schuyfcruys de wolckens grijphouck A I C, die hebbende ick doe de twee menschen an E en G vast t'haerder plaets blijven, latende de schacu voortvaren sonder die langher te volghen, en

Baculo Astro-
nomico.

bevinde dien houck neem ick van
Daer af ghetrocken voor de Sonnens grijphouck
Blijft

Ick meet daer na de rechte lini E G, die bevindende neem ick van
Segh daer na 3 tr. 27 ① derde in d'oirden, gheven Sonnens grijphouck 33 ①, wat E G 100 roen vierde in d'oirden? comt hier
na ghenouch

Die vergaert tot E G 100 roen vierde in d'oirden, comt voor A C
Daer na trec ick I K rechthouckich op A C. Dit so wesende, de drie-
houck A K I heeft drie bekende palen, te weten A K 58 roen,
als helft van A C 116 roen seste in d'oirden, den houck A I K
2 tr. als helft des houcx A I C 4 tr. eerste in d'oirden, en den houck
A K I recht. Hier me ghesocht de sijde I K, wort bevonden deur
het 1 voorbeeld des 4 voorstels der platte driehoucken voor be-
gheerde hoogde hier na ghenouch

T B E R E Y T S E L. Om de voorgaende form niet te verduysteren, soo laet
A B C D E F G H I K hier andermael van beteyckening wesen alfooren, daer
na sy ghetrocken K E, K G, A E, C G. en E G over beyden sijden verlanght tot L
en M, sulcx dat A L en C M, beyde rechthouckich commen op L M.

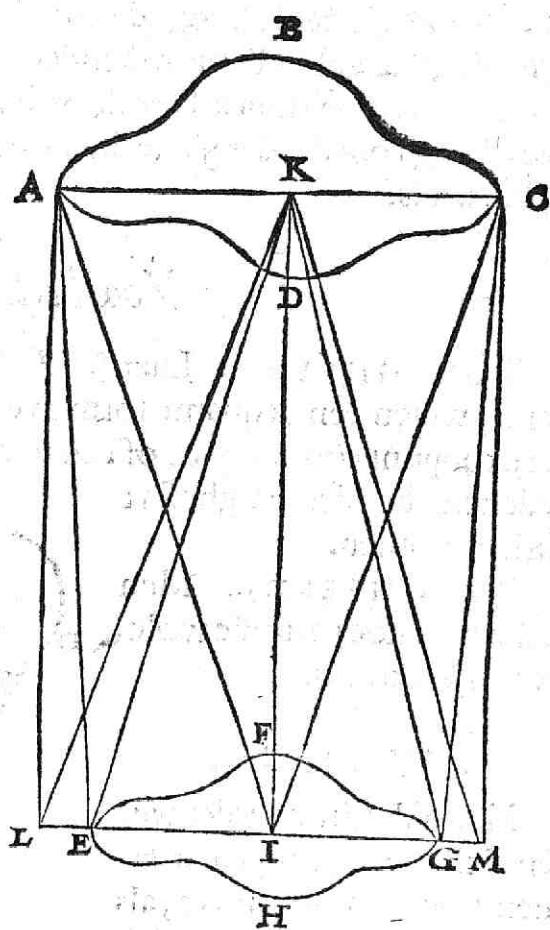
4 tr.
33 ①
3 tr. 27 ①
100 roen
16 roen
116 roen

1661 roen

T B E

T B E W Y S.

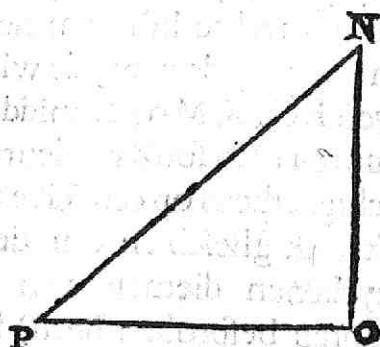
Gelijck den houck L K I tot L K E, also na genouch (om haer cleenheys wille) L I tot L E, deur het . . . voorstel vant 2 bouck des Hemelloops. Maer L A E is na genouch even met L K E, daerom ghelijck L K I tot L A E, alsoo L I tot L E: Maer L K I, is even an A I K 2 tr. als helft van 4 tr. des houcx A I C, en L A E even anden helft vande Sonnens grijphouck doende 16 ① 30 ②, daerom ghelijck 2 tr. tot 16 ① 30 ②, alsoo L I tot L E: En deur ghescheyden reden, ghelijck 2 tr. min 16 ① 30 ②, dat 1 tr. 43 ① 30 ②, tot 16 ① 30 ②, alsoo L I min L E, dat 1 tr. 27 ①, tot 16 ① 30 ②, alsoo L I tot L E: Maer haer dobbelden sijn oock inde selve reden, daerom ghelijck 3 tr. 27 ①, tot 33 ①, alsoo E G dobbel van E I, tot L E met G M dobbel van E L: Daerom doen wy int werck seyden 3 tr. 27 ①, gheeft 33 ①, wat E G 100 roen? t'ghene daer uyt quam te weten 16 roen, was voor L E met G M, en die vergaert tot E G 100, comt voor L M 116 roen: Maer A C is even met L M, daerom A C doet oock 116 roen ghelijck int seste des oirdens. Angaende t'bewijs vande rest des wercx, dat 1 tr. 43 ① 30 ②, deur sijn selven openbaer ghenouch.

2 Voorbeelt met te Son beneden het toppunt.

Maer so de Son niet en waer recht boven het toppunt als int 1 voorbeelt, dan leegher ghelijck meest ghebeurt, de manier der wercking sal dan dusdanich sijn: Bedenckt een plat deur t'middelpunt der Son, en deur t'middel der schaew, en een lini langs den sichteinder daer op rechthouckich, diens uystersten inden omtreck op bequame plaets eyndighen, (al t'welck uyster oogh na ghenouch te doen is, soo veel dese saeck vereyscht) die lini heeft heur soo tot haer verschaculicke inde wolcke, ghelijck E G tot A C int 1 voorbeelt, waer me de reghel ghevolght alsvooren, men comt totte begheerde verheyt der wolcke. Maer ander linien inde schaew, en hebben tot dit werck gheen sekerheyt, als langer vallende dan na t'behooren, en comt met leegher en leegher Sonne, sulcke onsekerheyt oock grooter en grooter, waer af de reden deur de reghelen der deursichtighe openbaer is.

Maer alsoo ghevonden sijnde de wolckens verheyt vanden Doender, by aldienmen dan noch begheert haer hooghde rechthouckich boven den sichteinder, die wort oock bekent deur den houck vande verheffing der wolcke boven den sichteinder, welcke ghevonden sijnde ick

ick neem van 45 tr. soo teycken ick een driehouck N O P, wiens O P bediet het plat lant, N t'punt des wolcx daer de voorgaende meting op ghedaen wiert, P plaats des Doenders, P N de boveschreven gevonden verheyte, den houck N P O de 45 tr. N O de hanghende vande wolck rechthouckich op den sichteinder, dat is haer begheerde hooghe boven d'eerde. Om welke te vinden, soo heeft den driehouck N O P drie bekende palen, te weten de sijde N P, den houck P van 45 tr. en den houck O recht, waer me de begheerde N O ghevonden wort deur het 4 voorstel der platte driehoucken: Van al t'welck t'bewijs deur t'werck openbaer is.

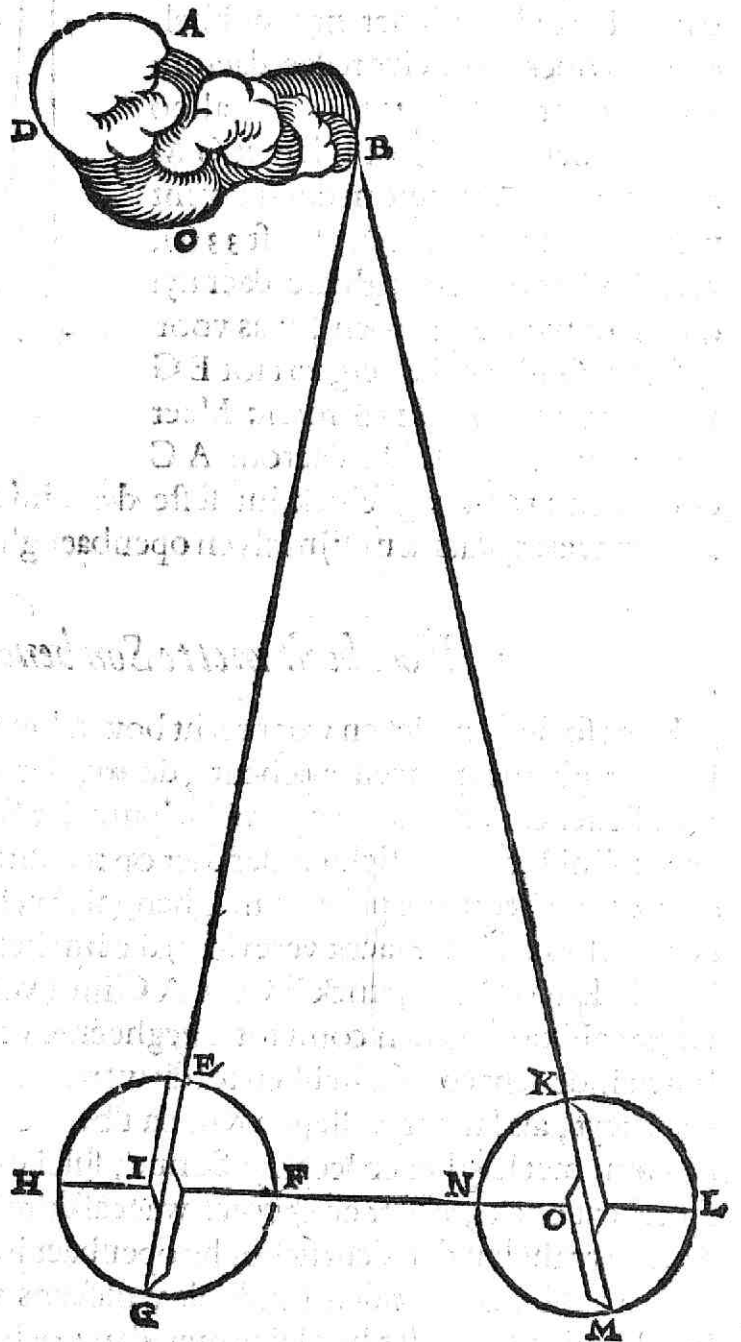
3 Voorbeelt sonder de Son.

T G H E G H E V E N. Laet A B C D een wolcxken sijn van gedaente alsvooren, te weten een bequame form, verscheyden van ander, seer slappelick recht na u toppunt commende, of van u toppunt af recht voorwaert gaende, om de redenen die hier na gheseyt sullen worden.

T B E G H E E R D E. Men wil weten hoe verre die wolcke vande eerde is.

T W E R C K.

Men sal sijn tweederwesen elck met een tuych daermen houcken me meet, als * drieroe, trapront, of eenich ander daer toe bequaem: Als by voorbeelt hier de twee trapronden E F G H I, K L M N O ghelijckmen gemeenlick op den * riugh des platcloots maect: Sulcke twee menschen sullē ettelicke roen als 100, of 120, of soo veel de hoogde des wolcx vereyscht, van malcander staen, sullen daer nae de sichteinderlijnen als H F en N L na malcander rechten, deur t'behulp der sichtpinnen, so dat H F, N L, in een rechte lini commen, en draeyen daer nae de wijfryen E G, K M op de middelpunten I, O, soo datse deur de sichtgaetkens op een selve tijt (t'welck gheschien can deur teyckenen diemen van te vooren besproken heeft) int wolcxken een selve punt sien, op de rechtersijde B, of slinckersijde D, en niet voor of achter an A of C, om redenen die wy hier na segghen sullen, latet dan

Triquetrum.

Dorso astro-
laby.

sijn

VANDE EERTCLOOTSCHÉ DĀMPHOOGDE. 83

sijn an B. Dit soo wesende, de verdochten driehouck B O I, heeft drie bekende palen, te weten den houck B I O, dats den houck E I F, op d'een tuych bevonden, en den houck B O I, dats den houck K O N op d'ander tuych bevonden, en de sijde tusschen beyden I O, die deur bekende maet ghemeten wort: Hier me ghesocht de twee sijden I B, O B, sullen gevonden worden deur het 4 voorstel der platte driehoucken, in sulcke deelen als daer I O me ghemeten was.

M E R C K T.

Wy hebben int ghegheven gheseyt, dattet wolcxken recht na u toppunt sal comen, of van u toppunt af, recht voorwaert gaen, de reden is dat sulcx int werck meerder sekerheyt gheeft, dan alst sijdeling drijft ghelijck van D na B, of van B na D, want al en sĳgen de twee doenders niet op een selve punt ant uyterste vant wolcxken, dat en gheeft gheen hinderlick verschil, overmits de lini van O tot sulcken punt, naghénouch even is an O B: S'gelijcx de lini van I tot sulcken punt, na ghenouch even met I B: Maer de * Doenders mickende alsoo op *Efficientes.* sulcke twee verscheyden punten by A of C, dat geeft dan om bekende redenen merckelicker verandering der linien als O B, en I B. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert hoemen somwijlen de hooghe der wolcken bequamelick meten can, na den eysch.

D A M P H O O G H D E N S
E Y N D E.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 551

LECTURE 1

1.1

1.2

1.3

1.4

1.5

1.6

1.7

1.8

1.9

1.10

1.11

1.12

1.13

1.14

1.15

1.16

1.17

1.18

1.19

1.20

1.21

1.22

1.23

1.24

1.25

1.26

1.27

1.28

1.29

1.30

1.31

1.32

1.33

1.34

V I E R D E
B O V C K D E S
E E R T C L O O T S C H R I F T S,
V A N D E
Z E Y L S T R E K E N.

Argumen-
tum.

C O R T B E G R Y P D E R Z E Y L S T R E K E N .

Hydrogra-
phie.
Mathemati-
carum ar-
tium.

Ant de menichvuldighe vryde zeylagen deser landen
verscheyden souckers veroirsaect hebben, van vonden
streckende tot voordering der groote zeevaerden, die elck
verthoonde an sijn VORSTELICKE GHENADE als
Admiral, om daer me tot hun voordeel te gheraken: Soo is
de stof des * Zeeschrifts een der besonder oirsaken gheveest, die hem track
tote begheerte en oeffening der * Visconsten: Sulcx dat hy deursien heeft
al het oirboirste en diepsinnichste dat van die stof mijns wetens gbehandelt
wort. Van t selve Zeeschrift nemen vvy voor ons hier te beschrijven dit
vierde bouck vande Zeylstreken, vaer achter noch volghen sal den handel
vande Havenvinding, en oock van Ebbenvloet, overmits vvy daer in
vat besonders hebben, dat in dese visconstighe ghedachtnissen sijn plaets
vereyscht. Angaende de rest des Zeeschrifts, daer toe verstrecken hem tot
ghedachtinis verscheyden boucken van die stof handelende, en door hem
oversien.

Definitiones.

Dese beschrijving der Zeylstreken, sal na vier noodighe* bepalinghen
der eyghen voordeden, begrijpen II voorstellen, vvelcker twee eerste sijn
van rechte Zeylstreken, d'ander van cromme. Vvaer achter noch volgen
sal een Anhang der Cromstreken.

B E P A -

BEPALINGHEN.

1 BEPALING.

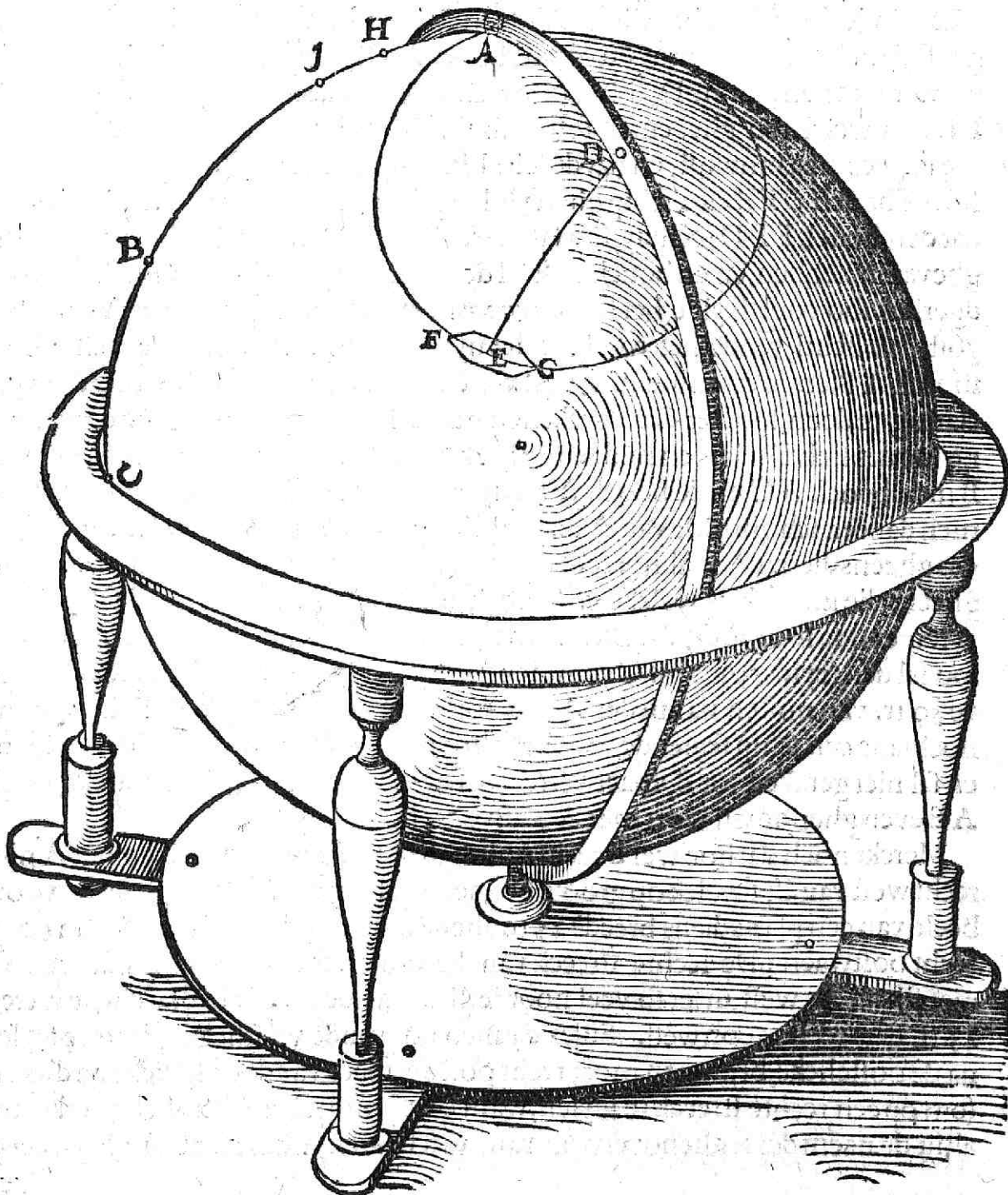
Zeylstrekē sijn de linien die seylende schepen beschrijvē.

Als een schip seylende van oost na west, de verdochte lini of streck diet int varen beschreven heeft, heet int ghemēen zeylstreec: Int besonder oostenwest streck, en van ander winden of oirten crijctse ander namen.

2 BEPALING.

Rechte streec noemen vvy des Eertcloots cortste booch tusschen tvvee punten.

Laet op den Eertcloot ABC, tusschen de twee punten A en B, ghetrocken sijn de booch AB, wesende de cortste neem ick die daer tusschen ghetrocken

Efficiente.

can worden, t'welck sijn moet de booch eens grootste rondts: Soodanighe streken worden nu ter tijt beteykent inde zeecompassen mette 32 linien daer in beschreven, welcke deur t'ghedacht vanden *doender af langs t'vlack des eertcloots voortghetrocken tot inden sichteinder, of anders op de ghebootste eertclooten alsoo gheteykent, bedien de 32 ghemeene streken, of winden.

Angaende ymant dencken mocht hoe dat cromme boghen eyghentlick ghenouch rechte streken ghenoeemt worden, die sal weten dat dese rechtheyt geseyt wort int ansien datse noch ter rechter noch ter sliicker sijde en wijcken, gelijk wel doen de cromme streken, diens bepaling volght.

3 B E P A L I N G.

Een schip buyten t'middelront en middachront so sey- lende, dat de booch ghetrocken vande kiellini totten aspunt, altijt op de kiellini een selven houck maect: De lini die t'schip dan gheseylt heeft noemen vvy Cromstreeck.

Laet inde form der 2 bepaling D des eertcloots aspunt sijn, E een schip, t'welck gheseylt hebbe van A tot E, soo dat de booch E D, getrocken vande kiellini F G als van E totten aspunt D, altijt op de kiellini F G maecte een selven houck als F E D, t'welck soo ghebeuren soude als t'schip altijt op een selve streeck seyde die t'zeecompass anwijst, en dat de leli altijt recht noort wese. Dit soo sijnde, de lini of booch A F E die t'schip gheseylt heeft heet cromstreeck. Nu ghenomen dat den houck F E D recht sy, soo sal het schip altijt recht oost of recht west an- ghevaren hebben, en de booch A E sal deel eens kleenronts sijn: En dattet ghe- duerlick soo voortseyde, het soude weerom commen ter plaets van A daert be- gost, volschrijvende het rondt. Hier uyt canmen verstaen dat de rechte oost streeck A B, en de cromme A E, veel verschillen: Om van t'welck breeder ver- claring te doen, soo laet C beteyckenen het recht oostpunt, wesende de geme- ne sne des sichteinders en middelronts, en t'punt A sy onder het sop, en t'punt B inde booch A C, en de booch A F E sy even met A B. Dit soo sijnde, ghenomen dat een schip seyde van A na C altijt op de booch A C, het sal int ansien des gheens die an A is, altijt recht oostwaert anseylen, maer niet int ansien des gheens die int schip is, welcke geduerlick grooter en grooter verschil sal vinden, ja ten eynde soo groot, dat genomen t'punt A te liggen op de breedte van 50 tr. soo sal den seylder ontrent C commende, hem bevinden te seylen oock ontrent de 50 tr. van oosten na zuyden. Wederom, hoe wel B recht oogst light van A, nochtans een schip seyde van A af altijt recht oost an int ansien des seylders, en sal niet geraken tot B, maer verre van daer tot E, wel verstaende dat de booch A E even ghenomen wort met A B alfooren.

Merckt noch dat hoe wel B recht oost light van A, nochtans so en ligt A niet recht west van B, t'welck op groote boghen veel verschillen can. Laet by voor- beelt van een plaets diens breedte 45 tr. ghenomen worden een booch van 90 tr. recht oostwaert: De rechte streeck van die oostersche plaets na d'ander, en sal niet sijn recht west, maer so veel noorderlicker als de breedte bedraecht, te weten 45 tr. dats recht noortwest. Sulcx datmen om vande westlicker plaets te seylen na de oostelicke, beginnen moet recht oost an, maer vande oostelicke na d'ander (om op een rechte streeck te seylen, want op cromstreken heeft het weerkeeren altijt de naem des teghenoverwint vant wechvaren) noordwest an: En waer de
plaet-

plaetsens breedte van 57 tr. sulck verschil sou dan oock van 57 tr. sijn, dats over de vijf ghemeene streken.

En hoemen naerder den aspunt seylt, hoemen sulck verschil op groote seylagen merckelicker bevint, en dat om bekende redenen, die op een Eerteloot met haer behoerlicke reetschappen openbaer sijn. Inder voughen dat Stierluyden die daer ontrent varen en landen soucken, noodich is van dese saeck goe kennis te hebben, want t'ghebeurt den onverdachten wel, datse haer schip op een ander plaets vindende dan hun gissing me brengt, sulcx ten eersten wijten onbemerkelicke afleydende stroomen, daer af nochtans d'oirsaek mach sijn het boveschreven niet gagheslaghen te hebben na t'behooren.

Tot hier toe is gheseyt vande cromstreeck recht ooft en west angheseylt, die altijd een ront is, maer d'ander (uytghenomen inde * middachronden en int middelront) sijn altemael * slangtrecken, wiens form en ghedaente deur de volgende voorstellen openbaer sal worden.

*Meridiano
circulo &
aequatore.
Spirales.*

4 B E P A L I N G.

Eerste cromstreeck noemtmen die in yder vierendeel des sichteinders naest het middachront is, d'ander volgende heet de tweede, en soo oirdentlick voort totte achtste, die altijd een * evenwijdich ront is.

*Circulus pa-
rallelus.*

Als by voorbeelt int vierendeel des sichteinders van noort tot ooft, de cromstreeck naest het middachront, of anders geseyt naest het noorden, diemen oock heet noort ten oosten, wort d'eerste cromstreeck ghenoeemt, noornoortoost de tweede, noortoost ten noorden de derde, en so voort met d'ander totte achtste, dat is d'oostcromstreeck die altijd een ront is evenwijdich mettet middelront: En soodanich is oock d'oirden in d'ander drie vierendeelen des sichteinders.

De reden waerom de cromstreken benevens de naem die sy hebben na de winden, noch geseyt worden eerste, tweede, derde, &c. is dusdanich: Anghesien vier * lijckstandige strekē, als by voorbeelt de streec van noort ten oosten, noort ten westen, zuyt ten oosten, en zuyt ten westen, in form malcander heel gelijk, en van grootheyte heel even sijn, sulcx dat deur de leering van een, de ghedaente over alle vier verstaen wort, soo vallet oirboir om oirdentlick van dese stof te handelen, datmen die als * afcomft een ghemeene naem gheeft, te weten eerste, als haer * gheslacht, om niet elcke mael vier winden t'samen te moeten noemen, of maer een ghenoeemt sijnde, dat d'ander niet vergheten en schijnen.

Homologa.

*Species.
Genus.*

N V D E V O O R S T E L L E N.

ALfoo sijn VORSTELICKE GHENADE int lesen van *Cosmographia Petri Appiani & Gemma Frisij*, ghecommen was tot *Cap. 13 prima partis*: Daer na tot *7 Cap. in libello de locorum scribendorum ratione*, Alwaer stont de manier om deur ghetalen te vinden op wat streeck d'een plaets van d'ander light, heeft het selve aldoen overgheslaghen, om twee redenen, d'eene dat den gront uyt welcke de wercking ghetrocken was daer niet by en stont, ten anderen dat

hy doen noch niet ervaren en was inden handel der platte en clootsche driehoucken: Maer hem daer na inde selve gheoeffent hebbende, en ghedachtich sijnde t'gene inde boveschreven hoofsticken overgheslaghen was, heeft in die plaets ten selven eynde ander manier van wercking ghedaen deur kennis der oirsaken, en dat niet alleen op de vinding der streeck van d'een plaets tot d'ander, maer oock op al d'onbekende palen die der vallen in sulck voorstel, t'welck hier vervought is als volght.

1 VOORSTEL.

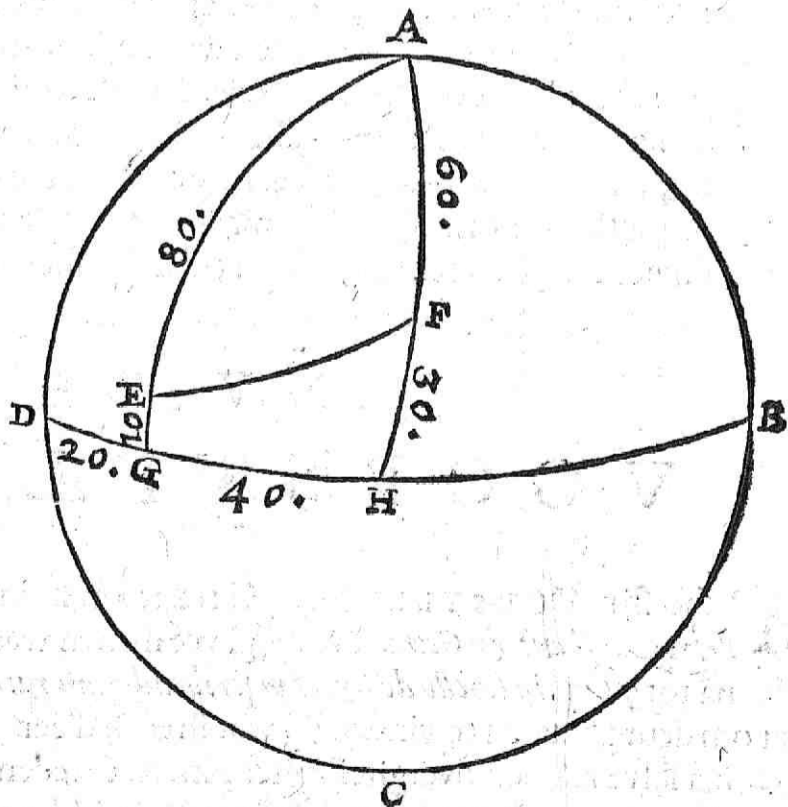
Wesende van tvvee plaetsen ghegheven drie palen deser ses: Rechte streeck van d'eerste plaets totte tvveede: Rechte streeck vande tvveede plaets tot d'eerste: langdeschil: Schilbooch der breedte van d'eerste plaets: Schilbooch der breedte vande tvveede plaets: En verheyte der plaetsen: Te vinden d'ander drie onbekende palen.

T GEGHEVEN. Laet $A B C D$ den eertcloodt sijn diens middelront $B D$, des selfden begin D , aspunt A , eerste plaets t'punt E , tweede plaets t'punt F , tusschen welke getrockē is een grootste ronts booch $E F$, als verheyte: Deur de selve twee plaetsen E, F , sijn getrockē de twee vierdeelenronts $A E G$, $A F H$, en des punts E breedte $E G$ sy van 10 tr. en sal sijn schilbooch $A E$ doen 80 tr. Voort des punts F breedte sy $F H$ van 30 tr. en sal sijn schilbooch $A F$ doen 60 tr. De langde van E sy $D G$ 20 tr. en de langde van F sy $D H$ 60 tr. sulcx dattet verschil der langde vande twee plaetsen $E F$ is $G H$ doende 40 tr. Inder voughen dat hier vande ses palen, ghegheven of bekent sijn de drie, te weten $A E$, en $A F$, schilbogen der breedte, en $G H$ langdeschil. T B E G H E E R D E. Wy moeten de drie onbekende palen vinden, te weten de rechte streeck $E F$, dat is op wat rechte streeck datmen van E na F moet seylen, of anders de grootheyt des houcx $A E F$: Ten anderen de streeck $F E$, dat is de grootheyt des houcx $A F E$: Ten derden de verheyte, te weten de langde des boochs $E F$.

Merckt noch tot breeder verclaring der saeck dat de ses palen int voorstel verhaelt, sijn de ses ghemeene palen eens clootschen driehoucx, te weten drie houcken en drie sijden, welke in dese stof sulcke namen hebben.

T W E R C K.

Anghesien de booch $G H$ 40 tr. is, voor de

groot-

grootheyt des houck E A F, soo heeft de driehouck A E F drie bekende palen, te weten den selven houck E A F 40 tr. Voort de sijde A E 80 tr. en A F 60 tr. deur r'ghegheven: Hier me ghesocht d'ander drie onbekende palen, worden bevonden deur het 40 voorstel der clootsche driehoucken voor r'begheerde, te weten den houck A E F voor de streck E F 55 tr. 51 ①, wijckende so verre vant noorden na r'oosten: Ende den houck A F E voor de streck F E 109 tr. 44 ①, wijckende soo verre vant noorden over r'westen na het zuyden: Of anders ghefeyt van westen na zuyden 19 tr. 44 ①. Ende de verheyt E F 42 tr. 15 ①.

V E R V O L G H.

Tis openbaer hoemen deur elcke drie ghegheven bekende palen, d'ander drie onbekende vinden sal, sulcx dattet niet noodich en is besonder voorbeelden te beschrijven van die verscheydenheden in menichte seer veel vallende, te weten ses op elcke begheerde pael der ses palen. T B E S L V Y T. Wefende dan van twee plaetsen ghegheven drie palen deser ses: Rechte streck van d'eerste plaets totte tweede: Rechte streck vande tweede plaets tot d'eerste: langdeschill: Schilbooch der breedte van d'eerste plaets: Schilbooch der breedte vande tweede plaets: verheyt der plaetsen: Wy hebben ghevonden d'ander drie onbekende palen, na den eyfch.

2 V O O R S T E L.

Op rechte streken te seylen.

Nadien sijn V O R S T E L I C K E G H E N A D E grondelick verstaen hadde den handel der seyling op cromstreken die hier na beschreven sal worden, en daer by verlijckende de rechte streken datse de cortste wech gheven, soo heeft hem behoirlick ghedocht, en d'oirden te vereyffchen, reghelen beschreven te worden hoemen die cortste streken soomen wilde seylen soude: T'welck oirfaeck was dat wy daer op letten, en t'gene ons van dies ontmoete by ghedachtenis stelden, daer af beschrijvende twee voorbeelden, t'eerste * tuychwerckelick, *Mechanics* r'ander wisconftich.

1 Voorbeelt tuychwerckelick.

T G H E G H E V E N. Laet inde form der 1 bepaling A en B twee plaetsen op den eertclood beteycken, A daer t'schip af vaert, B daert sijn moet.

T B E G H E E R D E. Men wil een rechte streck seylen vande plaets beteyckent met A, totte plaets beteyckent met B.

T W E R C K.

Men sal van A tot B trecken een verborgen oft uytvaghelicke grootsteronts booch, beteyckenende de rechte streck die t'schip seylen moet, daer na t'punt A ghestelt sijnde onder het * soppunt, en dan de sopbooch gheleyt over B, sy wijft *Puncto verticuli.* inden sichteinder, neem ick, dat B recht west van A light. Dit soo sijnde, men sal van A na B seylen recht westwaert an, by gissing drie of vier * trappen verre, *Grados.* die commen, neem ick, van A tot H: Alwaer t'punt H gheteyckent sijnde, men salt brenghen int middachront onder het toppunt, den aspunt soo veel verleggende als de saeck vereyft, daer na de sopbooch andermael geleyt over t'punt

H 4

B sy

sy wijft inden fichteinder dat B van H light neem ick 3 tr. van weften nae zuyden, en daerom falmen op sulcken ftreec van H na B feylen weerom by giffing eenighe 4 of 5 tr. verre, t'welck sy neem ick tot I, alwaer t'schip ghecommen sijnde, men fal daer weerom doen sulcx als men an H dede, alwaermen oock bevinden fal datmen dan noch zuydelijker an nae B fal moeten feylen danmen van H dede: En fghelijcx doende soo dickwils tot datmen ter plaets B comt, men fal de begheerde rechte ftreec A B gheseylt hebben: Mits welverftaende dat de ftucken als A H, H I, en dierghelijcke cleen genouch genomen fijn, Want hoe wel in plaets van A H wefende een grootfte ronts ftuck, gheseylt wiert een cromme ftreec wefende cleenronts deel wat noordelijker uytcommende, voort dat in plaets van d'ander ftucken des boochs A B, gheseylt wierden ander cromme ftreken wefende flangtreexdeelen, doch met fulcke ftucken cleen genouch te nemen, canmen maken dat foodanich verfchil van gheender acht en is.

Merckt noch datter vant werck dusdanighe proef can genomen worden: Het fchip ghecommen wefende tot neem ick H, en datmen dan deur dadelicke ervaring mette Son of fterren d'eertcloots breede bevint t'overcommen mette breede die H op den gheboften eertcloodt anwijft, dat geeft met reden vermoeden het fchip de rechte ftreec wel gheseylt te hebben, t'welck volghen moet als men wel ghegift heeft.

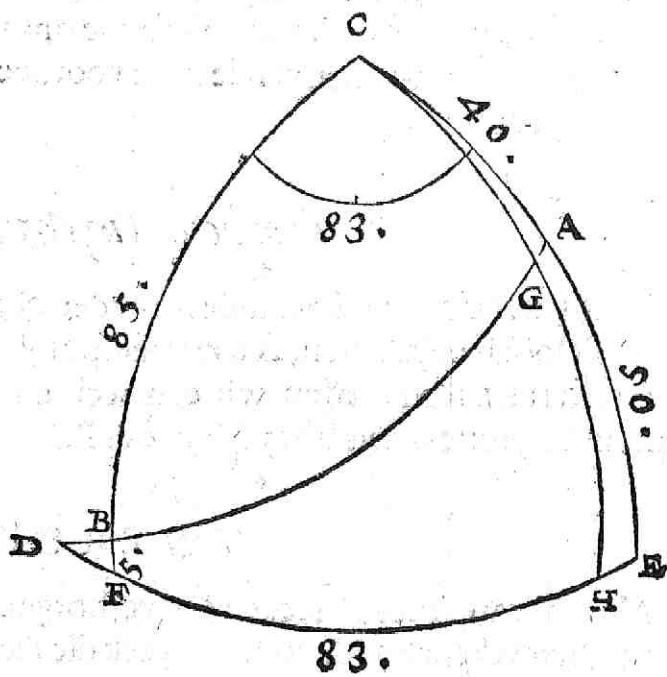
V E R V O L G H.

Soo de vaert moest ghedaen fijn opt middelront, t'is kennelick datmen altijt soude moeten varen recht ooft of west; Maer moedende op een middachront gheschien, datmen dan altijt recht zuyt of recht noort soude moeten varen.

2 Voorbeeldt wifconftich.

T G H E G H E V E N. Laet A en B twee plaetsen op den eertcloodt beteyckenen, A daer t'schip af vaert, B daert fijn moet, C den afpunt, DE het middelront, de breede van A is EA 50 tr. en van B is FB 5 tr. en t'verschil haerder langden is FE 83 tr.

T B E G H E E R D E. Men wil een rechte ftreec feylen vande plaets beteyckent met A, totte plaets beteyckent met B, en dat wifconftelick vinden, te weten deur rekening der clootsche driehoucken.

Bereytsel van t'eerste deel des overcx.

Ick treck van A tot B een grootfte ronts booch beteyckenende de rechte ftreec die t'schip feylen moet: Daer nae de selve A B voorwaert tot datse het middelront ontmoet, t'welck sy in D: Daer nae den booch EA voorwaert tot

tot datse den aspunt C ontmoet, en sal A C doen 40 tr. want van E C 90 tr. ghetrocken E A 50 tr. blijft voor A C 40 tr. S'ghelijcx treck ick F B voorwaert tot datse den aspunt C ontmoet, en sal B C doen 85 tr. want van F C 90 tr. ghetrocken F B 5 tr. blijft voor B C 85 tr. en den houck B C A, diens grootheyte megebrocht wort van F E 83 tr. doet als de selve oock 83 tr.

1 *Deel des wercx.*

Om eerst te vinden op wat streck men sal beginnen te seylen van A na B, so moet ick weten de grootheyte des houcx C A B, want soo veel salmen moeten seylen van noorden na westen. Om daer toe te comen, soo heeft den selven driehouck C A B drie bekende palen, deur t'bereytsel, te weten den houck B C A 83 tr. de sijde A C 40 tr. en B C 85 tr. Hier me ghesocht de drie onbekende palen, worden bevonden deur het 40 voorstel der clootsche driehoucken, te weten den houck C A B 92 tr. 8 ①, de langde A B van d'een plaets tot d'ander 81 tr. 41 ①, en den houck C B A 39 tr. 45 ①. Nu soo veel als doet den voorschreven houck C A B, te weten 92 tr. 8 ①, soo veel salmen van A af moeten beginnen te seylen van noorden over westen na zuyden, dat is 87 tr. 52 ① van zuyden na westen, welcke seyling gheduert neem ick 4 tr. verre tot G toe, sulcx dat A G doet de selve 4 tr.

2 *Bereytsel dienende tottet 2 deel des wercx.*

Anghesien dat de vinding der onbekende palen eens driehoucx sonder ghegheven rechthouck als de voorgaende, moeyelicker valt dan met een ghegeven rechthouck, so sullen wy een bereytsel stellen om int volgende te wercken deur driehoucken met een ghegheven rechthouck, aldus: De driehouck B F D heeft drie bekende palen, te weten den houck B F D recht, mette sijde F B 5 tr. deur t'ghegheven, en den houck D B F even sijnde metten houck C B A, doet deur t'eerste deel des wercx 39 tr. 45 ①: Hier me ghesocht den houck D, en de sijde D B, worden bevonden deur het 34 voorstel der clootsche driehoucken, te weten den houck D 50 tr. 26 ①, en de sijde B D 6 tr. 27 ①, die vergaert tot A B 81 tr. 41 ①, comt voor A D 88 tr. 8 ①.

2 *Deel des wercx.*

Om te vinden op wat streck men sal beginnen te seylen van G na B, ick treck van C deur G tot int middelront E F de booch C G H als middachront, waer me G H D een rechthouckich driehouck is, hebbende drie bekende palen, te weten den houck G H D recht, den houck D 50 tr. 26 ① deur het 2 bereytsel, en de sijde G D 84 tr. 8 ①, want A D doet 88 tr. 8 ① deur het 2 bereytsel, daer af ghetrocken A G doende 4 tr. deur t'eerste deel des wercx, blijft alsboven voor G D 84 tr. 4 ①: Hier me ghesocht den houck H G D, wort bevonden deur het 34 voorstel der clootsche driehoucken van 87 tr. 45 ①: En op sulcken streck van zuyden na westen moetmen van G seylen na B, t'welek 7 ① zuydelicker is danmen van A tot G seyde, want ghetrocken 87 tr. 45 ①, van 87 tr. 52 ①, blijft de selve 7 ①. Nu dan van G aldus gheseylt hebbende soo verre men oirboir verstaet, men sal om voorder te seylen daer weerom doen als an G gedaen wiert, en derghelijcke tot ander plaetsen soo lang datmen tot B comt.

MERCKT ten I dat hoewel de boveschreven 7 ① zuydelicker te seylen so weynich is, dattet met een seylende schip niet gageslagen en can worden, doch

ver-

94 4 BOVCK DES EERTCLOOTSCHRIFTS,

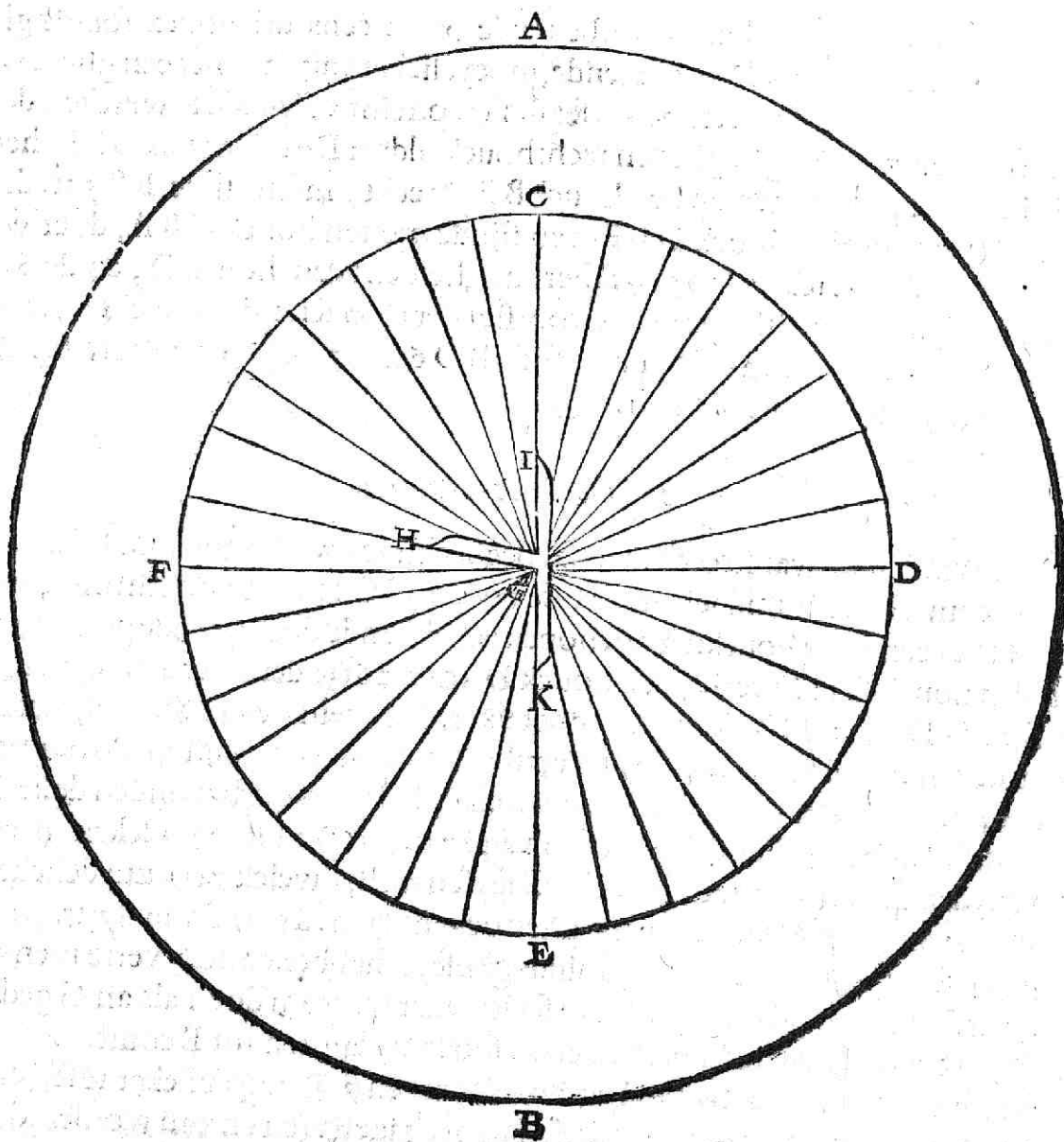
verfaetmen daer deur datmen de volghende booch van G voortwaert groter mach nemen dan 4 tr. Maer soo d'eerste booch te groot had genomen geweest, sulcx datmen op een minder met sekerheyt seylen can, tis kennelic datmen dan de rekening op een minder booch behoort te maken. Noch staet te gedencken datter in dit voorbeeld op even boghen meerder verandering valt by t'punt B, dan verder daer af, want by B commende, men sal moeten van zuyden na westen seylen alleenlick 39 tr. 45 $\text{\textcircled{D}}$, (deur dien den houck D B F soo groot is) t'welck 48 tr. 7 $\text{\textcircled{D}}$ zuydelicker is dan doenmen an A begoft, alwaer den houck B A E bevonden wiert van 87 tr. 52 $\text{\textcircled{D}}$.

MERCKT ten 2 dat soomen begeerde te weten de breedte van t'punt G, om t'ondersoucken offe deur dadelicke ervaring soo bevonden wort, als van dergelicke int 1 tuychwerckelick voorbeeld gheseyt is, men soude hier boven benevens den houck D G H des driehoucx D G H, noch vinden de sijde GH, wantse de begheerde breedte anwijst. T B E S L V Y T. Wy hebben dan op rechte streken gheseylt na den eysch.

3 VOORSTEL.

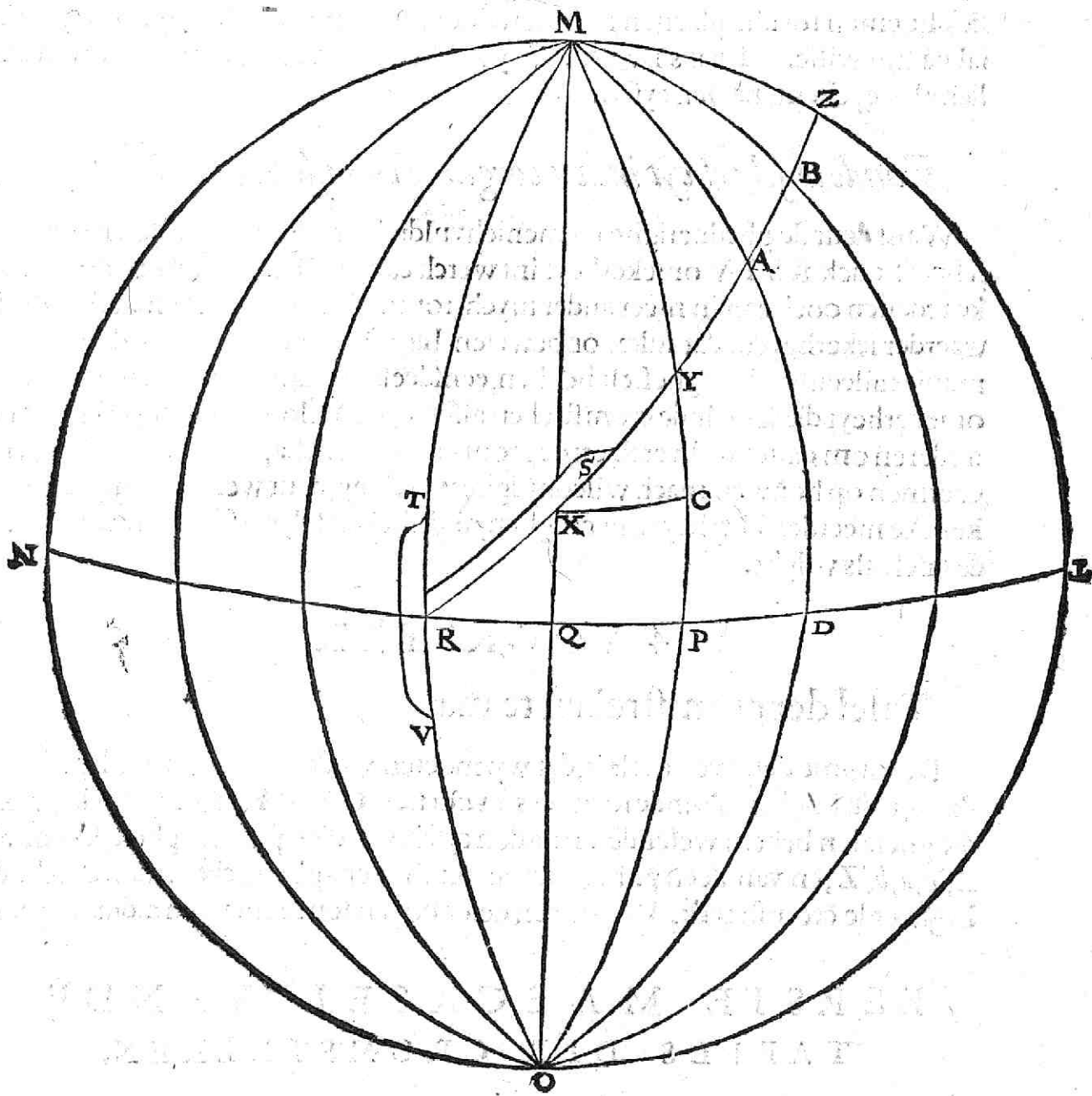
Cromstreken tuychverckelick te teykenen.

De dadelicke Eertcloodmakers ghebruycken verscheyden middelen en reetschappen totte teyckening der cromstreken elck dat hem best bevalt; Een van

dien

dien sullen wy hier verclaren, niet om inde daet naghevolght te worden, maer om dattet wel uytdrukt den gront van t'ghene begheert is, en daer na beter gedaen moet sijn. Laet A B een cloot sijn, hier op beschrijf ick eenich cleender rondt C D E F, diens middelpunt G, welck rondt ick deel in 32 even deelen, treckende van daer tottet middelpunt G 32 boghen, die my de 32 ghemeene streken beteycken. Hierin ansien ick C G E voor de booch van noort na zuyt, en F G D daer op rechthouckich voor de booch van west na oost. Dit soo sijnde ick maeck een copere clootsche scheefhouck G H I K op den cloot passende, en hebbende de scheefheyte van een streeck, want soo veel doet den houck F G H. Nu ghelijck hier ghemaect is de clootsche scheefhouck van een streeck, alsoo sal mender meer maken tot seven toe, te weten voor elcke streeck een die tusschen F C commen. Dese seven clootsche scheefhoucken bereyt sijnde, men sal nemen een ander cloot L M N O vande selve grootheyt als A B, alwaer LN het middelront beteyckent, M den noortschen aspunt, O den zuytschen, tusschen dese twee aspunten sijn middachronden ghetrocken als M P O, M Q O,

M R O, snyende het middelront van trap tot trap inde punten P, Q, R. Hier op teycken ick de cromstreecken als volght: Ghenomen dat ick eerst wil hebben de cromme noortooststreeck, soo neem ick uyt de boveschreven seven coperen cloot-

clootsche scheefhoucken dien welcke de noortooststreeck beteyckent, de selve sy $RSTV$, diens sijde TV vervought is op een der middachronden, als op MRO , soo dat den houck des coperen cloothoucx past op R ghemeene sine des middachronts en middelronts LN , en treck van R langs RS een liniken tottet naeste middachront als tot X : vervough daer na den coperen scheefhouck opt middachront MQO , en also dattet houckpunt R dan comme an X : Treck daer na van X langs de voorschreven scheefhoucx sijde het liniken XY . En alsoo voortgaende na Z tot datmen den aspunt na ghenouch is, of gheraect, men sal de cromme noortooststreeck op den Eertcloot gheteyckent hebben: Wy segghen hier boven tot datmen den aspunt na ghenouch is, of gheraect, doch wisconfelick ghesproken en can niet gherocht worden, want de slangtreck soude oneyndelick daer rontom loopen en altijd naederen sonder gheraken; Maer * tuychwerckelick can een sichtbaer aspunt gherocht worden.

Mechanicd.

Deur t'ghene wy tot hier toe gheseyt hebben vande teyckening der noortooststreeck, is openbaer de teyckening van al d'ander cromstreken, en kennelick hoemen tot alle plaetsen eens Eertcloots de cromme seylstreken teyckenen sal na sijn wille. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan cromstreken tuychwerckelick gheteyckent, na den eysch.

Vande onsekerheyt inde voorgaende wijze van teyckening.

Want deur de gheduerighe en menichvuldighe versetting van desen coperen scheefhouck $RSTV$ onsekerheyt int werck can volghen, alsoo om der gelijcke redenen oock can in meer ander tuych tot sulcken eynde ghemaect, ofalwaerder sekerheyt in dat sulcx onbewesen blijft: Soo ist te weten dat wy die manier alleenlick hier ghestelt hebben, eensdeels op datmen daer deur verstaet de onsekerheyt dieder is inde cromstreken alsoo op Eertclooten gheteyckent. Ten anderen om dattet wel verclaert de gront en eyghenschappen der cromstreken, daermen op bouwen mach wisconfighe wercking, deur welcke de tuychwerckelicke meerder sekerheyt can crijghen, als blijcken sal, eerst beschreven sijnde de tafels als volght.

4 VOORSTEL.

Tafel der cromstreken te maken.

De somme deses voorstels is, dat wy moeten vinden in ghetalen, hoe lanck dat sijn de boghen als inde form des 3 voorstels QX , PY , en dergelijcke, want die ghetalen bekent wesende, en na den eysch van dien punten gheteyckent als X , Y , a , b , Z , en van t'een punt tottet ander linikens ghetrocken, men crijcht de begheerde cromstreeck. Het vinden deser bogen soude meugen aldus toegaen:

EERSTE MAECKSEL VANDE
TAFELS DER CROMSTREKEN.

Laet RZ noch eens de vierde cromstreeck beteyckenen, daer af wy vinden willen de boghen QX , PY : Tot desen eynde segh ick dat de driehouck XQR drie bekende palen heeft, te weten den houck XRQ 45 tr. den houck XQR recht, en de sijde RQ 1 tr. Hier me ghesocht de sijde QX , wort bevonden deur het 36 voorstel der clootsche driehoucken van 59 ① 59 ②. Om nu te vinden de lini

de lini PY, ick treck de booch X c ewijdich met QP, en sal P c dan oock doen 59 ① 59 ②, gelijk Q X: Sulcx datter vanden driehouck Y c X, gevonden moet worden de sijde c Y, om die te vergaren tot P c, en dan te hebben de booch P Y: Hier toe heeft den selyen driehouck Y c X drie bekende palen, te weten den houck Y X c 45 tr. den houck Y c X recht, en de sijde X c 59 ① 58 ②, want so veel doet dien langdetrap buyten t' middelront deur de ghemeene tafel diemen daer af maeckt, en hier na oock volghen sal; daer me ghesocht de sijde c Y, wort bevonden deur het 36 voorstel der clootsche driehoucken van 59 ① 57 ②, die vergaert tot P c 59 ① 59 ②, comt voor PY i tr. 59 ① 56 ②, en soo voort met dan d'ander.

TWEEDE MAECKSEL VANDE TAFELS DER CROMSTREKEN.

Anghesien het maken van volcommen tafels na de voorgaende eerste wijze, langher soude vallen dan my den tijt toelaet, soo sullen wy een ander stellen, beschreven en onlanx uytghegheven deur *Edwart Wright*, want hoewelse eenige onvolcommenheit hebben daer wy inden Anhang der cromstreken breeder af segghen sullen, nochtans connense tot verclaring des voornemens dienen.

Tottet maken vande volgende tafels der cromstreken wort eerst beschreven als bereytsel een tafel der versaemde snylijnen van 10 ① tot 10 ① aldus:

De snylijn van 10 ① doet. 10000042.
 Daer toe de snylijn van 20 ① doende 10000168 comt 20000210.
 Daer toe de snylijn van 30 ① doende 10000381 comt 30000591.

En so voort; maer eyntlick salmen overal de vijf laetste letters affnyen, en sal een tafel sijn als volght:

		I TAFEL	
10	0	10000	042
20	0	20000	210
30	0	30000	591
40	0	40000	1082
50	0	50000	1673
60	0	60000	2264
70	0	70000	2855
80	0	80000	3446
90	0	90000	4037
100	0	100000	4628
110	0	110000	5219
120	0	120000	5810
130	0	130000	6401
140	0	140000	6992
150	0	150000	7583
160	0	160000	8174
170	0	170000	8765
180	0	180000	9356
190	0	190000	9947
200	0	200000	10538

tr.	Ⓢ	snijlinen.	tr.	Ⓢ	snijlinen.	tr.	Ⓢ	snijlinen.
0	10	100	5	10	31	10	10	6132
0	20	200	5	20	3205	10	20	6234
0	30	300	5	30	3305	10	30	6335
0	40	400	5	40	3405	10	40	6437
0	50	500	5	50	3506	10	50	6539
1	0	600	6	0	3606	11	0	6641
1	10	700	6	10	3707	11	10	6743
1	20	800	6	20	3808	11	20	6845
1	30	900	6	30	3908	11	30	6947
1	40	1000	6	40	4009	11	40	7049
1	50	1100	6	50	4110	11	50	7151
2	0	1200	7	0	4210	12	0	7253
2	10	1300	7	10	4311	12	10	7355
2	20	1400	7	20	4412	12	20	7458
2	30	1500	7	30	4513	12	30	7560
2	40	1601	7	40	4614	12	40	7662
2	50	1701	7	50	4715	12	50	7765
3	0	1801	8	0	4815	13	0	7868
3	10	1901	8	10	4916	13	10	7970
3	20	2001	8	20	5018	13	20	8073
3	30	2101	8	30	5119	13	30	8176
3	40	2201	8	40	5220	13	40	8279
3	50	2302	8	50	5321	13	50	8382
4	0	2402	9	0	5422	14	0	8485
4	10	2502	9	10	5523	14	10	8588
4	20	2602	9	20	5625	14	20	8691
4	30	2703	9	30	5726	14	30	8794
4	40	2803	9	40	5827	14	40	8897
4	50	2903	9	50	5929	14	50	9001
5	0	3004	10	0	6030	15	0	9104

tr.	①	snylinen.	tr.	①	snylinen.	tr.	①	snylinen.
15	10	9208	20	10	12358	25	10	15610
15	20	9312	20	20	12464	25	20	15721
15	30	9415	20	30	12571	25	30	15832
15	40	9519	20	40	12678	25	40	15942
15	50	9623	20	50	12785	25	50	16053
16	0	9727	21	0	12892	26	0	16165
16	10	9831	21	10	12999	26	10	16276
16	20	9935	21	20	13106	26	20	16388
16	30	10039	21	30	13213	26	30	16499
16	40	10144	21	40	13321	26	40	16611
16	50	10248	21	50	13429	26	50	16723
17	0	10353	22	0	13537	27	0	16835
17	10	10457	22	10	13645	27	10	16947
17	20	10562	22	20	13753	27	20	17060
17	30	10667	22	30	13861	27	30	17173
17	40	10772	22	40	13969	27	40	17285
17	50	10877	22	50	14078	27	50	17398
18	0	10982	23	0	14186	28	0	17512
18	10	11087	23	10	14295	28	10	17625
18	20	11192	23	20	14404	28	20	17738
18	30	11298	23	30	14513	28	30	17852
18	40	11403	23	40	14622	28	40	17966
18	50	11509	23	50	14731	28	50	18080
19	0	11615	24	0	14840	29	0	18194
19	10	11720	24	10	14950	29	10	18309
19	20	11826	24	20	15060	29	20	18423
19	30	11932	24	30	15170	29	30	18538
19	40	12038	24	40	15280	29	40	18653
19	50	12145	24	50	15390	29	50	18768
20	0	12251	25	0	15500	30	0	18884

nr.	①	snijlinen.	nr.	①	snijlinen.	nr.	①	snijlinen.
30	10	18999	35	10	22565	40	10	26358
30	20	19115	35	20	22688	40	20	26489
30	30	19231	35	30	22811	40	30	26621
30	40	19347	35	40	22934	40	40	26752
30	50	19464	35	50	23057	40	50	26884
31	0	19580	36	0	23180	41	0	27017
31	10	19697	36	10	23304	41	10	27149
31	20	19814	36	20	23428	41	20	27282
31	30	19931	36	30	23552	41	30	27416
31	40	20048	36	40	23677	41	40	27549
31	50	20166	36	50	23802	41	50	27683
32	0	20284	37	0	23927	42	0	27818
32	10	20402	37	10	24052	42	10	27953
32	20	20520	37	20	24178	42	20	28088
32	30	20639	37	30	24304	42	30	28223
32	40	20757	37	40	24430	42	40	28359
32	50	20876	37	50	24556	42	50	28495
33	0	20995	38	0	24683	43	0	28632
33	10	21115	38	10	24810	43	10	28769
33	20	21234	38	20	24938	43	20	28906
33	30	21354	38	30	25065	43	30	29044
33	40	21474	38	40	25193	43	40	29182
33	50	21594	38	50	25321	43	50	29320
34	0	21715	39	0	25450	44	0	29459
34	10	21836	39	10	25579	44	10	29598
34	20	21957	39	20	25708	44	20	29738
34	30	22078	39	30	25837	44	30	29878
34	40	22199	39	40	25967	44	40	30018
34	50	22321	39	50	26097	44	50	30159
35	0	22443	40	0	26228	45	0	30300

VERSAEMDE SNYLINEN.

nr.	①.	snylinen.	nr.	①.	snylinen.	nr.	①.	snylinen.
45	10	30442	50	10	34902	55	10	39857
45	20	30584	50	20	35058	55	20	40032
45	30	30726	50	30	35215	55	30	40208
45	40	30869	50	40	35373	55	40	40385
45	50	31013	50	50	35531	55	50	40563
46	0	31156	51	0	35690	56	0	40741
46	10	31301	51	10	35849	56	10	40921
46	20	31445	51	20	36009	56	20	41101
46	30	31590	51	30	36169	56	30	41282
46	40	31736	51	40	36330	56	40	41463
46	50	31882	51	50	36491	56	50	41646
47	0	32028	52	0	36654	57	0	41829
47	10	32175	52	10	36816	57	10	42013
47	20	32322	52	20	36980	57	20	42198
47	30	32470	52	30	37144	57	30	42384
47	40	32618	52	40	37308	57	40	42570
47	50	32767	52	50	37473	57	50	42758
48	0	32916	53	0	37639	58	0	42946
48	10	33066	53	10	37806	58	10	43135
48	20	33216	53	20	37973	58	20	43325
48	30	33367	53	30	38141	58	30	43516
48	40	33518	53	40	38309	58	40	43708
48	50	33670	53	50	38478	58	50	43901
49	0	33822	54	0	38648	59	0	44095
49	10	33975	54	10	38819	59	10	44289
49	20	34128	54	20	38990	59	20	44485
49	30	34282	54	30	39162	59	30	44681
49	40	34436	54	40	39334	59	40	44879
49	50	34591	54	50	39508	59	50	45078
50	0	34746	55	0	39682	60	0	45277

tr.	①.	snijlinen.	tr.	①.	snijlinen.	tr.	①.	snijlinen.
60	10	45478	65	10	52030	70	10	59960
60	20	45679	65	20	52269	70	20	60257
60	30	45882	65	30	52510	70	30	60555
60	40	46085	65	40	52752	70	40	60856
60	50	46290	65	50	52995	70	50	61159
61	0	46496	66	0	53241	71	0	61465
61	10	46703	66	10	53487	71	10	61774
61	20	46911	66	20	53736	71	20	62085
61	30	47120	66	30	53986	71	30	62399
61	40	47330	66	40	54237	71	40	62716
61	50	47541	66	50	54491	71	50	63035
62	0	47754	67	0	54746	72	0	63357
62	10	47967	67	10	55003	72	10	63682
62	20	48182	67	20	55262	72	20	64011
62	30	48398	67	30	55522	72	30	64342
62	40	48616	67	40	55784	72	40	64676
62	50	48834	67	50	56049	72	50	65014
63	0	49054	68	0	56315	73	0	65354
63	10	49275	68	10	56583	73	10	65698
63	20	49497	68	20	56853	73	20	66045
63	30	49720	68	30	57124	73	30	66396
63	40	49945	68	40	57398	73	40	66750
63	50	50171	68	50	57674	73	50	67107
64	0	50399	69	0	57953	74	0	67468
64	10	50628	69	10	58233	74	10	67833
64	20	50858	69	20	58515	74	20	68202
64	30	51090	69	30	58800	74	30	68574
64	40	51323	69	40	59086	74	40	68950
64	50	51557	69	50	59375	74	50	69331
65	0	51793	70	0	59667	75	0	69715

tr.	①.	snylinen.	tr.	①.	snylinen.	tr.	①.	snylinen.
75	10	70104	80	10	84354	85	10	108865
75	20	70497	80	20	84945	85	20	110075
75	30	70894	80	30	85546	85	30	111328
75	40	71296	80	40	86158	85	40	112630
75	50	71703	80	50	86781	85	50	113982
76	0	72114	81	0	87415	86	0	115389
76	10	72530	81	10	88061	86	10	116856
76	20	72951	81	20	88719	86	20	118389
76	30	73377	81	30	89389	86	30	119993
76	40	73808	81	40	90073	86	40	121675
76	50	74245	81	50	90771	86	50	123444
77	0	74687	82	0	91483	87	0	125209
77	10	75134	82	10	92210	87	10	127180
77	20	75588	82	20	92952	87	20	129272
77	30	76047	82	30	93711	87	30	131498
77	40	76512	82	40	94486	87	40	133879
77	50	76984	82	50	95280	87	50	136437
78	0	77462	83	0	96091	88	0	139200
78	10	77947	83	10	96923	88	10	142205
78	20	78438	83	20	97775	88	20	145497
78	30	78937	83	30	98648	88	30	149139
78	40	79442	83	40	99544	88	40	153213
78	50	79955	83	50	100464	88	50	157834
79	0	80476	84	0	101409	89	0	163176
79	10	81004	84	10	102380	89	10	169501
79	20	81541	84	20	103380	89	20	177259
79	30	82085	84	30	104409	89	30	187284
79	40	82639	84	40	105471	89	40	201513
79	50	83201	84	50	106565	89	50	226223
80	0	83773	85	0	107696	90	0	000000

Dit bereytsel vande tafel der verfaemde snijlinien aldus ghedaen sijnde, en om nu tottet maken vande tafels der cromstreken te commen, soo laet inde voorgaende form R Z beteyckenen d'eerste cromstreeck, sulcx dat den houck X R Q des driehoucx X R Q nu doe 78 tr. 45 ①. Om te vinden de booch Q X, ick aensie de driehouck X R Q voor plat, om de cleenheyt der sijden, en segh datse drie bekende palen heeft, te weten den houck X Q R recht, X R Q 78 tr. 45 ①, de sijde Q R 1 tr. Hier me ghesocht de sijde Q X wort bevonden deur het 4. voorstel der platte driehoucken van 5 tr. 1 ①, die ick inde volghende tafel van d'eerste Cromstreeck stel byde breedten nevens 1 tr. der langde. Om nu al de volghende breedten deses tafels met cortheyt te vinden, ick sie inde voorgaende tafel der verfaemde snijlinien wat ghetal datter overcomt mette boveschreven 5 tr. 1 ①, en bevinde 3014, want de 5 tr. hebben 3004, en noch 10 sijn het everedelic deel voor de 1 ①. Dit ghetal van 3014 dient my int gemeen tottet vinden der ghetalen van P Y, *da*, en al d'ander dierghelicke, t'welck aldus toegaet: Totte 3014, vergaert ander 3014, comt 6028, daer op vinde ick t'overkommen inde voorgaende tafel der verfaemde snijlinien 10 tr: De selve stel ick inde volghende tafel van d'eerste cromstreeck byde breedten nevens den 2 tr. der langde, als voor P Y. Daer na vergaer ick totte 6028, andermael 3014, comt 9042, daer op vinde ick t'overkommen inde voorgaende tafel 14 tr. 54 ①, de selve stel ick inde volghende tafel nevens den 3 tr. der langde, als voor *da*; En so voort mette rest der seven Cromstreken.

MERCKT dat ick totte voorgaende langden en breedten der cromstreken, noch vervoughe haer verheden, dat sijn de langden der bogen R X, R Y, R *a*, en dierghelijcke om deur t'behulp der selve sonder eertclood of platte caert, maer alleenelick deur ghetalen, te beantwoorden de voorstellen die vanden handel der cromstreken omgaen, en int volghende beschreven sullen sijn. Dese verheden worden aldus bekend. Om ten eersten te vinden de verheyte R X, ick segh den driehouck X Q R te hebben drie bekende palen, te weten den houck X Q R recht, den houck X R Q 78 tr. 45 ①, en de sijde Q X van 5 tr. 1 ①. Hier me ghesocht de sijde R X, wort bevonden deur het 4. voorstel der platte driehoucken van 5 tr. 6 ① 54 ②, die ick stel in d'eerste tafel by de verheden nevens 1 tr. der langde. Ten anderen om te vinden de verheyte R Y, ick segh den driehouck Y *c* X te hebben drie bekende palen, te weten den houck Y *c* X recht, Y X *c* 78 tr. 45 ①, en de sijde *c* Y 4 tr. 59 ①, als blijft deur de tafel; want treckende P *c* 5 tr. 1 ①, als even sijnde met Q X, van P Y 10 tr. blijft voor *c* Y alsvooren 4 tr. 59 ①: Met dese drie bekende palen dan, ghesocht de sijde X Y, wort bevonden deur het 4. voorstel der platte driehoucken van 5 tr. 12 ① 54 ②, die vergaert tot R X 5 tr. 6 ① 54 ②, comt voor R Y 10 tr. 19 ① 48 ②, die ick stel in d'eerste cromstreeck byde verheden nevens 2 tr. der langde. En alsoo sal ghevonden worden de verheyte van R *a*, met al d'ander.

Merckt dat wy dese verheden niet overal berekent noch ghestelt en hebben, maer alleenelick soo veel als tot ons volghende voorbeelden noodich sijn, eensdeels dat de tafelen selfgheen ghenouchsaem volcommenheyt en schijnen te hebben, ghelijck inden Anhang breeder gheseyt sal worden, als oock dat belet van ander saken ons t'selve niet toe en laet: Sulcx dat hier alleenelick de wijze ghetoot is, en open plaets ghelaten om die te meughen volmaectt worden, by de ghene dieder lust en gheleghentheyt toe mochten hebben.

T A F E L S

DER

C R O M S T R E K E N .

Eerste Cromstreeck.				Tweede Cromstreeck.				Tweede Cromstreeck.						
lang. tr.	Breedte		verbede	lang. tr.	Breedte		verbede	lang. tr.	Breedte		verbede			
	tr.	①	①		tr.	①	①		tr.	①	①			
1	5	1	5. 7.	31	82	27		61	89	27		1	2	24
2	10	0	10. 20.	32	83	5		62	89	29		2	4	49
3	14	54		33	83	39		63	89	32		3	7	13
4	19	42		34	84	11		64	89	34		4	9	36
5	24	22		35	84	40		65	89	36		5	11	58
6	28	51		36	85	7		66	89	38		6	14	20
7	33	10		37	85	32		67	89	40		7	16	39
8	37	16		38	85	54		68	89	41		8	18	57
9	41	9		39	86	15		69	89	43		9	21	13
10	44	50		40	86	33		70	89	44		10	23	27
11	48	17		41	86	51		71	89	46		11	25	39
12	51	31		42	87	7		72	89	47		12	27	48
13	54	32		43	87	21		73	89	48		13	29	55
14	57	21		44	87	35		74	89	49		14	31	59
15	59	58		45	87	47		75	89	50		15	34	1
16	62	23		46	87	58		77	89	51		16	35	59
17	64	38		47	88	8		79	89	52		17	37	55
18	66	42		48	88	17		81	89	53		18	39	48
19	68	36		49	88	26		83	89	54		19	41	37
20	70	22		50	88	34		85	89	55		20	43	24
21	71	59		51	88	41		87	89	56		21	45	8
22	73	29		52	88	47		90	89	56		22	46	49
23	74	51		53	88	53		93	89	57		23	48	26
24	76	6		54	88	59		96	89	58		24	50	1
25	77	16		55	89	4		99	89	58		25	51	32
26	78	19		56	89	9		102	89	58		26	53	1
27	79	18		57	89	13		105	89	58		27	54	27
28	80	11		58	89	17		108	89	59		28	55	49
29	81	0		59	89	20		111	89	59		29	57	9
30	81	46		60	89	24		114	89	59		30	58	26

DER CROMSTREKEN.

lang.		Breedte		verhede		lang.		Breedte		verhede		lang.		Breedte		verhede	
tr.	tr.	①	tr.	①	tr.	tr.	tr.	tr.	①	tr.	①	tr.	tr.	tr.	①	tr.	①
31	59	41	5.	7.	61	81	14	91	87	31	121	89	17				
32	60	53	10.	20.	62	81	36	92	87	37	122	89	19				
33	62	2			63	81	56	93	87	43	123	89	21				
34	63	8			64	82	16	94	87	48	124	89	22				
35	64	13			65	82	35	95	87	54	125	89	24				
36	65	14			66	82	54	96	87	59	126	89	25				
37	66	14			67	83	11	97	88	4	127	89	27				
38	67	11			68	83	28	98	88	9	128	89	28				
39	68	6			69	83	44	99	88	13	129	89	29				
40	68	59			70	83	59	100	88	18	130	89	30				
41	69	50			71	84	14	101	88	22	131	89	32				
42	70	39			72	84	28	102	88	26	132	89	33				
43	71	26			73	84	42	103	88	30	133	89	34				
44	72	11			74	84	55	104	88	33	134	89	35				
45	72	55			75	85	8	105	88	37	135	89	36				
46	73	36			76	85	20	106	88	40	136	89	37				
47	74	16			77	85	31	107	88	44	137	89	38				
48	74	55			78	85	42	108	88	47	138	89	39				
49	75	32			79	85	53	109	88	50	139	89	39				
50	76	7			80	86	3	110	88	52	140	89	40				
51	76	41			81	86	13	111	88	55	141	89	41				
52	77	14			82	86	22	112	88	58	142	89	42				
53	77	45			83	86	31	113	89	0	143	89	42				
54	78	15			84	86	40	114	89	3	144	89	43				
55	78	44			85	86	48	115	89	5	145	89	44				
56	79	12			86	86	56	116	89	7	146	89	44				
57	79	38			87	87	4	117	89	9	147	89	45				
58	80	4			88	87	11	118	89	12	148	89	46				
59	80	28			89	87	18	119	89	13	149	89	46				
60	80	52			90	87	25	120	89	15	150	89	47				

TAFELS DER
Derde Cromstreeck.

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
152	89	48	1	1	29	31	42	1	61	67	1
154	89	49	2	2	59	32	43	7	62	67	35
156	89	49	3	4	29	33	44	12	63	68	9
168	89	50	4	5	58	34	45	16	64	68	42
160	89	51	5	7	27	35	46	18	65	69	14
162	89	52	6	8	56	36	47	20	66	69	46
164	89	52	7	10	25	37	48	20	67	70	16
166	89	53	8	11	53	38	49	17	68	70	46
168	89	53	9	13	20	39	50	17	69	71	15
170	89	54	10	14	47	40	51	14	70	71	44
172	89	54	11	16	14	41	52	10	71	72	12
174	89	55	12	17	40	42	53	4	72	72	30
176	89	55	13	19	5	43	53	57	73	73	5
178	89	55	14	20	30	44	54	50	74	73	31
180	89	56	15	21	53	45	55	41	75	73	56
183	89	56	16	23	16	46	56	31	76	74	21
186	89	56	17	43	38	47	57	20	77	74	45
189	89	57	18	25	59	48	58	8	78	75	8
192	89	57	19	27	20	49	58	55	79	75	31
195	89	57	20	28	39	50	59	40	80	75	53
198	89	57	21	29	57	51	60	25	81	76	14
201	89	58	22	31	14	52	61	9	82	76	35
204	89	58	23	32	31	53	61	52	83	76	56
207	89	58	24	33	46	54	62	54	84	77	16
210	89	58	25	35	0	55	63	15	85	77	36
213	89	58	26	36	13	56	63	55	86	77	55
216	89	58	27	37	25	57	64	34	87	78	13
219	89	58	28	38	36	58	65	12	88	78	31
222	89	58	29	39	45	59	65	49	89	78	49
225	89	59	30	40	55	60	66	25	90	79	6

CROMSTREKEN.

lang. Breedte verhedē			lang. Breedte verhedē			lang. Breedte verhedē			lang. Breedte verhedē		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
91	79	23	121	85	8	151	87	46	181	88	58
92	79	39	122	85	15	152	87	50	182	89	0
93	79	55	123	85	23	153	87	53	183	89	1
94	80	10	124	85	30	154	87	56	184	89	3
95	80	26	125	85	37	155	87	59	185	89	4
96	80	40	126	85	43	156	88	3	186	89	6
97	80	55	127	85	50	157	88	6	187	89	7
98	81	9	128	85	56	158	88	8	188	89	9
99	81	22	129	86	1	159	88	11	189	89	10
100	81	35	130	86	9	160	88	14	190	89	11
101	81	48	131	86	15	161	88	17	191	89	12
102	82	1	132	86	20	162	88	19	192	89	14
103	82	13	133	86	26	163	88	22	193	89	15
104	82	25	134	86	32	164	88	24	194	89	16
105	82	37	135	86	37	165	88	27	195	89	17
106	82	48	136	86	42	166	88	29	196	89	18
107	82	59	137	86	47	167	88	32	197	89	19
108	83	10	138	86	52	168	88	34	198	89	20
109	83	21	139	86	57	169	88	36	199	89	21
110	83	31	140	87	2	170	88	38	200	89	22
111	83	41	141	87	7	171	88	40	201	89	23
112	83	51	142	87	11	172	88	42	202	89	24
113	84	0	143	87	15	173	88	44	203	89	25
114	84	9	144	87	20	174	88	46	204	89	26
115	84	18	145	87	24	175	88	48	205	89	27
116	84	27	146	87	28	176	88	50	206	89	27
117	84	36	147	87	32	177	88	52	207	89	28
118	84	44	148	87	35	178	88	53	208	89	29
119	84	52	149	87	39	179	88	55	209	89	30
120	85	0	150	87	43	180	88	57	210	89	31

TAFELS DER
Vierde Cromstreeck.

lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē				
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①		
212	89	32	273	89	54	1	0	59	1	25	31	29	35
214	89	33	276	89	54	2	1	59	2	50	32	30	27
216	89	35	279	89	54	3	2	59	4	15	33	31	18
218	89	36	282	89	55	4	3	59	5	39	34	32	9
220	89	37	285	89	55	5	4	59	7	4	35	33	0
222	89	38	288	89	55	6	5	59	8	29	36	33	50
224	89	39	291	89	56	7	6	58	9	53	37	34	40
226	89	40	294	89	56	8	7	58	11	17	38	35	29
228	89	41	297	89	56	9	8	57	12	41	39	36	17
230	89	42	300	89	56	10	9	56	14	4	40	37	5
232	89	43	303	89	57	11	10	55	15	28	41	37	53
234	89	44	306	89	57	12	11	54	16	51	42	38	40
236	89	45	309	89	57	13	12	53	18	15	43	39	27
238	89	45	312	89	57	14	13	51	19	37	44	40	13
240	89	46	315	89	57	15	14	49	20	59	45	40	58
242	89	47	318	89	57	16	15	47	22	21	46	41	43
244	89	47	321	89	57	17	16	45	23	43	47	42	28
246	89	48	324	89	58	18	17	42	25	3	48	43	17
248	89	48	327	89	58	19	18	39	26	24	49	43	38
250	89	49	330	89	58	20	19	36	27	44	50	44	21
252	89	50	333	89	58	21	20	32	29	4	51	45	21
254	89	50	336	89	58	22	21	28	30	23	52	46	3
256	89	50	239	89	58	23	22	24	31	42	53	46	44
258	89	51	342	89	58	24	23	19	33	0	54	47	25
260	89	51	345	89	58	25	24	14	34	18	55	48	5
262	89	52	348	89	58	26	25	9	35	35	56	48	45
264	89	52	351	89	58	27	26	3	36	52	57	49	24
266	89	52	354	89	58	28	26	56	38	7	58	50	3
268	89	53	357	89	58	29	27	50	39	23	59	50	41
270	89	53	360	89	59	30	28	42	40	37	60	51	49

CROMSTREKEN.

lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
61	51	56	91	66	55	121	76	11	151	81	47
62	52	33	92	67	17	122	76	25	152	81	56
63	53	8	93	67	40	123	76	39	153	82	4
64	53	45	94	68	3	124	76	53	154	82	12
65	54	20	95	68	25	125	77	7	155	82	20
66	54	55	96	68	47	126	77	20	156	82	28
67	55	29	97	69	8	127	77	33	157	82	36
68	56	3	98	69	30	128	77	46	158	82	43
69	56	36	99	69	50	129	77	58	159	82	51
70	57	9	100	70	11	130	78	11	160	82	58
71	57	41	101	70	31	131	78	23	161	83	6
72	58	13	102	70	51	132	78	35	162	83	13
73	58	44	103	71	10	133	78	46	163	83	20
74	59	15	104	71	30	134	78	58	164	83	27
75	59	46	105	71	48	135	79	9	165	83	33
76	60	16	106	72	7	136	79	21	166	83	40
77	60	45	107	72	25	137	79	32	167	83	47
78	61	14	108	72	43	138	79	42	168	83	53
79	61	43	109	73	1	139	79	53	169	83	59
80	62	11	110	73	18	140	80	3	170	84	6
81	62	39	111	73	35	141	80	14	171	84	12
82	63	6	112	73	52	142	80	24	172	84	18
83	63	33	113	74	9	143	80	34	173	84	24
84	64	0	114	74	25	144	80	43	174	84	29
85	64	26	115	74	41	145	80	53	175	84	35
86	64	51	116	74	57	146	81	2	176	84	41
87	65	17	117	75	12	147	81	12	177	84	46
88	65	41	118	75	27	148	81	21	178	84	52
89	66	6	119	75	42	149	81	30	179	84	57
90	66	30	120	75	57	150	81	38	180	85	2

TAFELS DER

lang. Breed verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
181	85	7	211	87	7	241	88	17	271	88	58
182	85	12	212	87	10	242	88	19	272	89	0
183	85	17	213	87	13	243	88	20	273	89	1
184	85	22	214	87	15	244	88	22	274	89	2
185	85	27	215	87	18	245	88	24	275	89	3
186	85	32	216	87	21	246	88	25	276	89	4
187	85	36	217	87	24	247	88	27	277	89	5
188	85	41	218	87	26	248	88	29	278	89	5
189	85	45	219	87	29	249	88	30	279	89	6
190	85	50	220	87	32	250	88	32	280	89	7
191	85	54	221	87	34	251	88	33	281	89	8
192	85	58	222	87	37	252	88	35	282	89	9
193	86	2	223	87	39	253	88	36	283	89	10
194	86	6	224	87	42	254	88	38	284	89	11
195	86	10	225	87	44	255	88	39	285	89	12
196	86	14	226	87	46	256	88	40	286	89	12
197	86	18	227	87	49	257	88	42	287	89	13
198	86	22	228	87	51	258	88	43	288	89	14
199	86	26	229	87	53	259	88	44	289	89	15
200	86	30	230	87	55	260	88	46	290	89	16
201	86	33	231	87	57	261	88	47	291	89	16
202	86	37	232	88	0	262	88	48	292	89	17
203	86	40	233	88	2	263	88	49	293	89	18
204	86	44	234	88	4	264	88	51	294	89	19
205	86	47	235	88	6	265	88	52	295	89	19
206	86	50	236	88	8	266	88	53	296	89	20
207	86	54	237	88	9	267	88	54	297	89	21
208	86	57	238	88	11	268	88	55	298	89	21
209	87	0	239	88	13	269	88	56	299	89	22
210	87	4	240	88	15	270	88	57	300	89	23

CROMSTREKEN.
Vijfde Cromstreck.

lang. tr.	Breedte tr. ①	verbede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verbede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verbede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verbede tr. ①
302	89	24	6	89	47	1	0	40	31	20	16
304	89	25	12	89	49	2	1	20	32	20	54
306	89	26	18	89	50	3	2	0	33	21	31
308	89	27	24	89	51	4	2	40	34	22	8
310	89	28	30	89	51	5	3	20	35	22	45
312	89	29	36	89	52	6	4	0	36	23	22
314	89	30	42	89	53	7	4	40	37	23	59
316	89	31	48	89	53	8	5	20	38	24	35
318	89	32	54	89	54	9	6	0	39	25	12
320	89	33	60	89	55	10	6	40	40	25	48
322	89	34	66	89	55	11	7	19	41	26	24
324	89	35	72	89	55	12	7	59	42	27	0
326	89	36	78	89	56	13	8	39	43	27	35
328	89	37	84	89	56	14	9	18	44	28	11
330	89	37	90	89	56	15	9	58	45	28	46
332	89	38	96	89	57	16	10	37	46	29	21
334	89	39	102	89	57	17	11	17	47	29	56
336	89	40	108	89	57	18	11	56	48	30	31
338	89	40	114	89	57	19	12	35	49	31	5
340	89	41	120	89	57	20	13	14	50	31	39
342	89	41	126	89	58	21	13	53	51	3	213
344	89	42	132	89	58	22	14	32	52	32	47
346	89	43	138	89	58	23	15	11	53	33	21
348	89	43	144	89	58	24	15	49	54	33	54
350	89	44	150	89	58	25	16	28	55	34	27
352	89	44	156	89	58	26	17	6	56	35	0
354	89	45	162	89	58	27	17	45	57	35	33
356	89	45	168	89	58	28	18	23	58	36	5
358	89	46	174	89	58	29	19	1	59	36	38
360	89	46	180	89	59	30	19	38	60	37	10

lang.		Breedte		verhede		lang.		Breedte		verhede		lang.		Breedte		verhede	
tr.	tr.	①	tr.	①	tr.	tr.	①	tr.	①	tr.	tr.	①	tr.	tr.	①	tr.	①
61	37	42			91	51	49			121	62	35			151	70	29
62	38	13			92	52	14			122	62	53			152	70	42
63	38	44			93	52	38			123	63	11			153	70	55
64	39	16			94	53	2			124	63	29			154	71	8
65	39	47			95	53	26			125	63	47			155	71	21
66	40	17			96	53	50			126	64	5			156	71	34
67	40	48			97	54	14			127	64	22			157	71	47
68	41	18			98	54	37			128	64	39			158	71	59
69	41	48			99	55	0			129	64	56			159	72	11
70	42	18			100	55	23			130	65	13			160	72	24
71	42	57			101	55	45			131	65	30			161	72	36
72	43	17			102	56	8			132	65	46			162	72	48
73	43	46			103	56	30			133	66	3			163	72	59
74	44	14			104	56	52			134	66	19			164	73	11
75	44	43			105	57	14			135	66	35			165	73	22
76	45	11			106	57	36			136	66	51			166	73	34
77	45	40			107	57	57			137	67	6			167	73	45
78	46	7			108	58	18			138	67	22			168	73	56
79	46	35			109	58	39			139	67	37			169	74	7
80	47	3			110	59	0			140	67	52			170	74	18
81	47	30			111	59	20			141	68	7			171	74	29
82	47	57			112	59	41			142	68	22			172	74	40
83	48	23			113	60	1			143	68	37			173	74	50
84	48	50			114	60	21			144	68	52			174	75	1
85	49	16			115	60	40			145	69	6			175	75	11
86	49	42			116	61	0			146	69	20			176	75	21
87	50	8			117	61	19			147	69	34			177	75	31
88	50	34			118	61	38			148	69	48			178	75	41
89	50	59			119	61	57			149	70	2			179	75	51
90	51	24			120	62	16			150	70	15			180	76	1

CROMSTREKEN.

lang.	Breede	verhede	lang.	Breede	verhede	lang.	Breede	verhede	lang.	Breede	verhede
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
181	76	10	211	80	14	241	83	6	271	85	8
182	76	20	212	80	20	242	83	11	272	85	11
183	76	29	213	80	27	243	83	15	273	85	14
184	76	39	214	80	34	244	83	20	274	85	18
185	76	48	215	80	40	245	83	25	275	85	21
186	76	57	216	80	47	246	83	29	276	85	24
187	77	6	217	80	53	247	83	34	277	85	27
188	77	15	218	80	59	248	83	38	278	85	30
189	77	24	219	81	5	249	83	43	279	85	34
190	77	32	220	81	12	250	83	47	280	85	37
191	77	41	221	81	18	251	83	51	281	85	40
192	77	49	222	81	24	252	84	56	282	85	43
193	77	58	223	81	30	253	84	0	283	85	46
194	78	6	224	81	36	254	84	4	284	85	49
195	78	14	225	81	41	255	84	8	285	85	51
196	78	22	226	81	47	256	84	12	286	85	54
197	78	30	227	81	53	257	84	16	287	85	57
198	78	38	228	81	58	258	84	20	288	86	0
199	78	46	229	82	4	259	84	24	289	86	3
200	78	54	230	82	9	260	84	28	290	86	6
201	79	2	231	82	15	261	84	32	291	86	8
202	79	9	232	82	20	262	84	35	292	86	11
203	79	17	233	82	26	263	84	39	293	86	14
204	79	24	234	82	31	264	84	43	294	86	16
205	79	31	235	82	36	265	84	47	295	86	19
206	79	39	236	82	41	266	84	50	296	86	21
207	79	46	237	82	46	267	84	54	297	86	24
208	79	53	238	82	51	268	84	57	298	86	26
209	80	0	239	82	56	269	85	1	299	86	29
210	80	7	240	83	1	270	85	4	300	86	31

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
301	86	34	331	87	35	1	88	17	31	88	47
302	86	36	332	87	36	2	88	18	32	88	48
303	86	38	333	87	38	3	88	20	33	88	49
304	86	41	334	87	40	4	88	21	34	88	50
305	86	43	335	87	41	5	88	22	35	88	51
306	86	45	336	87	43	6	88	23	36	88	51
307	86	47	337	87	44	7	88	24	37	88	52
308	86	50	338	87	46	8	88	25	38	88	53
309	86	52	339	87	47	9	88	26	39	88	54
310	86	55	340	87	49	10	88	27	40	88	54
311	86	57	341	87	51	11	88	28	41	88	55
312	86	59	342	87	52	12	88	29	42	88	56
313	87	1	343	87	55	13	88	31	43	88	57
314	87	3	344	87	53	14	88	32	44	88	57
315	87	5	245	87	56	15	88	33	45	88	58
316	87	7	346	87	58	16	88	34	46	88	59
317	87	9	347	87	59	17	88	35	47	88	59
318	87	11	348	88	1	18	88	36	48	89	0
319	87	13	349	88	2	19	88	37	49	89	1
320	87	15	350	88	3	20	88	37	50	89	2
321	87	17	351	88	5	21	88	38	51	89	2
322	87	19	352	88	6	22	88	39	52	89	3
323	87	21	353	88	7	23	88	40	53	89	4
324	87	22	354	88	9	24	88	41	54	89	4
325	87	24	355	88	10	25	88	42	55	89	5
326	87	26	356	88	11	26	88	43	56	89	5
327	87	28	357	88	12	27	88	44	57	89	6
328	87	29	358	88	14	28	88	45	58	89	7
329	87	31	359	88	15	29	88	46	59	89	7
330	87	33	360	88	16	30	88	46	60	89	8

CROMSTREKEN.

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
61	89	8	92	89	24	155	89	42	310	89	56
62	89	9	94	89	25	160	89	43	320	89	57
63	89	10	96	89	25	165	89	44	330	89	57
64	89	10	98	89	26	170	89	45	340	89	57
65	89	11	100	89	27	175	89	46	350	89	57
66	89	11	102	89	28	180	89	46	360	89	57
67	89	12	104	89	28	185	89	47	10	89	58
68	89	12	106	89	29	190	89	48	20	89	58
69	89	13	108	89	30	195	89	48	30	89	58
70	89	13	110	89	30	200	89	49	40	89	58
71	89	14	112	89	31	205	89	50	50	89	58
72	89	15	114	89	32	210	89	50	60	89	58
73	89	15	116	89	32	215	89	51	70	89	58
74	89	16	118	89	33	220	89	51	80	89	58
75	89	16	120	89	34	225	89	52	90	89	59
76	89	17	122	89	34	230	89	52	100	89	59
77	89	17	124	89	35	235	89	52	110	89	59
78	89	18	126	89	35	240	89	53	120	89	59
79	89	18	128	89	36	245	89	53	130	89	59
80	89	18	130	89	36	250	89	53	140	89	59
81	89	19	132	89	37	255	89	54	150	89	59
82	89	19	134	89	37	260	89	54	160	89	59
83	89	20	136	89	38	265	89	54	170	89	59
84	89	20	138	89	38	270	89	55	180	89	59
85	89	21	140	89	39	275	89	55	190	89	59
86	89	21	142	89	39	280	89	55	200	89	59
87	89	22	144	89	40	285	89	55	210	89	59
88	89	22	146	89	40	290	89	55	220	89	59
89	89	23	148	89	41	295	89	56	230	89	59
90	89	23	150	89	41	300	89	56	240	89	59

TAFELS DER
Sefte Cromfreck.

lang. tr.	Breed tr. ①	verhedē tr. ①	lang. tr.	Breed tr. ①	verhedē tr. ①	lang. tr.	Breed tr. ①	verhedē tr. ①	lang. tr.	Breed tr. ①	verhedē tr. ①
1	0 24		31	12 44		61	24 29		91	35 14	
2	0 49		32	13 8		62	24 51		92	35 34	
3	1 14		33	13 32		63	25 14		93	35 54	
4	1 39		34	13 56		64	25 36		94	36 14	
5	2 4		35	14 20		65	25 59		95	36 34	
6	2 29		36	14 44		66	26 21		96	36 54	
7	2 53		37	15 8		67	26 43		97	37 14	
8	3 18		38	15 32		68	27 5		98	37 34	
9	3 43		39	15 56		69	27 27		99	37 53	
10	4 8		40	16 20		70	27 49		100	38 13	
11	4 33		41	16 44		71	28 11		101	38 32	
12	4 57		42	17 8		72	28 33		102	38 52	
13	5 22		43	17 31		73	28 55		103	39 11	
14	5 47		44	17 55		74	29 17		104	39 30	
15	6 12		45	18 19		75	29 38		105	39 49	
16	6 36		46	18 42		76	30 0		106	40 8	
17	7 1		47	19 6		77	30 21		107	40 27	
18	7 26		48	19 29		78	30 43		108	40 46	
19	7 50		49	19 53		79	31 4		109	41 5	
20	8 15		50	20 16		80	31 25		110	41 24	
21	8 39		51	20 39		81	31 46		111	41 42	
22	9 4		52	21 2		82	32 8		112	42 1	
23	9 29		53	21 26		83	32 29		113	42 19	
24	9 53		54	21 49		84	32 50		114	42 38	
25	10 17		55	22 12		85	33 10		115	42 56	
26	10 42		56	22 35		86	33 31		116	43 14	
27	11 6		57	22 58		87	33 52		117	43 32	
28	11 31		58	23 20		88	34 12		118	43 50	
29	11 55		59	23 43		89	34 33		119	44 8	
30	12 19		60	24 6		90	34 53		120	44 26	

CROMSTREKEN.

119

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
121	44	43	151	52	53	181	59	45	211	65	27
122	45	1	152	53	8	182	59	57	212	65	37
123	45	18	153	53	23	183	60	10	213	65	47
124	45	36	154	53	37	184	60	22	214	65	57
125	45	53	155	53	52	185	60	34	215	66	7
126	46	10	156	54	7	186	60	46	216	66	17
127	46	28	157	54	21	187	60	58	217	66	27
128	46	45	158	54	36	188	61	10	218	66	37
129	47	2	159	54	50	189	61	22	219	66	47
130	47	19	160	55	4	190	61	34	220	66	57
131	47	35	161	55	18	191	61	46	221	67	6
132	47	52	162	55	33	192	61	58	222	67	16
133	48	9	163	55	47	193	62	9	223	67	26
134	48	25	164	56	0	194	62	21	224	67	35
135	48	42	165	56	14	195	62	32	225	67	45
136	48	58	166	56	28	196	62	44	226	67	54
137	49	14	167	56	42	197	62	55	227	68	3
138	49	30	168	56	55	198	63	7	228	68	13
139	49	47	169	57	9	199	63	18	229	68	22
140	50	3	170	57	22	200	63	29	230	68	31
141	50	18	171	57	36	201	63	40	231	68	40
142	50	34	172	57	49	202	63	51	232	68	49
143	50	50	173	58	2	203	64	2	233	68	58
144	51	6	174	58	15	204	64	13	234	69	7
145	51	21	175	58	28	205	64	23	235	69	16
146	51	37	176	58	41	206	64	34	236	69	24
147	51	52	177	58	54	207	64	45	237	69	33
148	52	7	178	59	7	208	64	55	238	69	42
149	52	23	179	59	20	209	65	6	239	69	50
150	52	38	180	59	32	210	65	16	240	69	59

TAFELS DER

lang. Breedte verbede			lang. Breedte verbede			lang. Breedte verbede			lang. Breedte verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
241	70	7	271	73	56	301	77	2	331	79	33
242	70	16	272	74	3	302	77	8	332	79	37
243	70	24	273	74	10	303	77	13	333	79	42
244	70	32	274	74	17	304	77	19	334	79	46
245	70	41	275	74	23	305	77	24	335	79	50
246	70	49	276	74	30	306	77	30	336	79	55
247	70	57	277	74	37	307	77	35	337	79	59
248	71	5	278	74	43	308	77	40	338	80	3
249	71	13	279	74	50	309	77	46	339	80	8
250	71	21	280	74	56	310	77	51	340	80	12
251	71	29	281	75	3	311	77	56	341	80	16
252	71	37	282	75	9	312	78	1	342	80	20
253	71	45	283	75	15	313	78	6	343	80	25
254	71	52	284	75	22	314	78	11	344	80	29
255	72	0	285	75	28	315	78	16	345	80	33
256	72	8	286	75	34	316	78	21	346	80	37
257	72	15	287	75	40	317	78	26	347	80	41
258	72	23	288	75	46	318	78	31	348	80	45
259	72	30	289	75	52	319	78	36	349	80	49
260	72	38	290	75	59	320	78	41	350	80	53
261	72	45	291	76	5	321	78	46	351	80	57
262	72	52	292	76	10	322	78	51	352	81	1
263	73	0	293	76	16	323	78	56	353	81	4
264	73	7	294	76	22	324	79	0	354	81	8
265	73	14	295	76	28	325	79	5	355	81	12
266	73	21	296	76	34	326	79	10	356	81	16
267	73	28	297	76	40	327	79	14	357	81	20
268	73	35	298	76	45	328	79	19	358	81	23
269	73	42	299	76	51	329	79	24	359	81	27
270	73	49	300	76	57	330	79	28	360	81	31

CROMSTREKEN.

lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
1	81	34	31	83	12	61	84	32	91	85	35
2	81	38	32	83	15	62	84	34	92	85	37
3	81	42	33	83	18	63	84	36	93	85	39
4	81	45	34	83	21	64	84	39	94	85	41
5	81	49	35	83	24	65	84	41	95	85	43
6	81	52	36	83	27	66	84	43	96	85	45
7	81	56	37	83	30	67	84	45	97	85	47
8	81	59	38	83	32	68	84	48	98	85	48
9	82	3	39	83	35	69	84	50	99	85	50
10	82	6	40	83	38	70	84	52	100	85	52
11	82	9	41	83	41	71	84	54	101	85	54
12	82	13	42	83	43	72	84	57	102	85	56
13	82	16	43	83	46	73	84	59	103	85	57
14	82	19	44	83	49	74	85	1	104	85	59
15	82	23	45	83	52	75	85	3	105	86	1
16	82	26	46	83	54	76	85	5	106	86	2
17	82	29	47	83	57	77	85	7	107	86	4
18	82	33	48	83	59	78	85	9	108	86	6
19	82	36	49	84	2	79	85	12	109	86	8
20	82	39	50	84	5	80	85	14	110	86	9
21	82	42	51	84	7	81	85	16	111	86	11
22	82	45	52	84	10	82	85	18	112	86	12
23	82	48	53	84	12	83	85	20	113	86	14
24	82	51	54	84	15	84	85	22	114	86	16
25	82	55	55	84	17	85	85	24	115	86	17
26	82	58	56	84	20	86	85	26	116	86	19
27	83	1	57	84	22	87	85	28	117	86	21
28	83	4	58	84	24	88	85	30	118	86	22
29	83	7	59	84	27	89	85	32	119	86	24
30	83	10	60	84	29	90	85	33	120	86	25

TAFELS DER

lang. Breede verbede				lang. Breede verbede				lang. Breede verbede				lang. Breede verbede			
tr.	tr.	①	①	tr.	tr.	①	①	tr.	tr.	①	①	tr.	tr.	①	①
121	86	27		151	87	9	10	182	87	43		242	88	31	1
122	86	28		152	87	10	10	184	87	45		244	88	32	1
123	86	30		153	87	11	10	186	87	47		246	88	33	1
124	86	31		154	87	12	10	188	87	49		248	88	34	1
125	86	33		155	87	13	10	190	87	50		250	88	36	1
126	86	34		156	87	15	10	192	87	52		252	88	37	1
127	86	36		157	87	16	10	194	87	54		254	88	38	1
128	86	37		158	87	17	10	196	87	56		256	88	39	1
129	86	39		159	87	18	10	198	87	58		258	88	40	1
130	86	40		160	87	19	10	200	87	59		260	88	41	1
131	86	42		161	87	20	10	202	88	1		262	88	43	1
132	86	43		162	87	22	10	204	88	3		264	88	44	1
133	86	44		163	87	23	10	206	88	4		266	88	45	1
134	86	46		164	87	24	10	208	88	6		268	88	56	1
135	86	47		165	87	25	10	210	88	8		270	88	47	1
136	86	49		166	87	26	10	212	88	9		272	88	48	1
137	86	50		167	87	27	10	214	88	11		274	88	49	1
138	86	51		168	87	28	10	216	88	12		276	88	50	1
139	86	53		169	87	29	10	218	88	14		278	88	51	1
140	86	55		170	87	30	10	220	88	16		280	88	52	1
141	86	56		171	87	32	10	222	88	17		282	88	53	1
142	86	57		172	87	33	10	224	88	18		284	88	54	1
143	86	58		173	87	34	10	226	88	20		286	88	55	1
144	87	0		174	87	35	10	228	88	21		288	88	56	1
145	87	1		175	87	36	10	230	88	23		290	88	57	1
146	87	2		176	87	37	10	232	88	24		292	88	58	1
147	87	4		177	87	38	10	234	88	25		294	88	58	1
148	87	5		178	87	39	10	236	88	27		296	88	59	1
149	87	6		179	87	40	10	238	88	28		298	89	0	1
150	87	7		180	87	41	10	240	88	29		300	89	1	1

CROMSTREKEN.

lang. tr.	Breede tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breede tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breede tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breede tr. ①	verhede tr. ①
302	89	2	4	89	22	128	89	44	10	89	56
304	89	3	8	89	23	136	89	45	20	89	57
306	89	3	12	89	25	144	89	46	30	89	57
308	89	4	16	89	26	152	89	46	40	89	57
310	89	5	20	89	26	160	89	47	50	89	57
312	89	6	24	89	27	168	89	48	60	89	57
314	89	7	28	89	28	176	89	48	70	89	57
316	89	7	32	89	29	184	89	49	80	89	57
318	89	8	36	89	30	192	89	50	90	89	58
320	89	9	40	89	31	200	89	50	100	89	58
322	89	9	44	89	32	208	89	51	110	89	58
324	89	10	48	89	32	216	89	51	120	89	58
326	89	11	52	89	33	224	89	52	130	89	58
328	89	12	56	89	34	232	89	52	140	89	58
330	89	12	60	89	35	240	89	52	150	89	58
332	89	13	64	89	35	248	89	53	160	89	58
334	89	14	68	89	36	256	89	53	170	89	58
336	89	14	72	89	37	264	89	53	180	89	58
338	89	15	76	89	37	272	89	54	190	89	58
340	89	16	80	89	38	280	89	54	200	89	58
342	89	16	84	89	39	288	89	54	210	89	58
344	89	17	88	89	39	296	89	55	220	89	58
346	89	17	92	89	40	304	89	55	230	89	59
348	89	18	96	89	40	312	89	55	240	89	59
350	89	19	100	89	41	320	89	55	250	89	59
352	89	19	104	89	41	328	89	56	260	89	59
354	89	20	108	89	42	336	89	56	270	89	59
356	89	20	112	89	42	344	89	56	280	89	59
358	89	21	116	89	43	352	89	56	290	89	59
360	89	21	120	89	43	360	89	56	300	89	59

TAFELS DER
Sevenfte Cromfreck.

lang. Breed verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
1	0	11	31	6	9	61	12	2	91	17	48
2	0	23	32	6	21	62	12	14	92	17	59
3	0	35	33	6	33	63	12	25	93	18	11
4	0	47	34	6	44	64	12	37	94	18	22
5	1	0	35	6	56	65	12	49	95	18	33
6	1	12	36	7	8	66	13	0	96	18	44
7	1	23	37	7	20	67	13	12	97	18	56
8	1	35	38	7	32	68	13	24	98	19	7
9	1	47	39	7	44	69	13	35	99	19	19
10	1	59	40	7	55	70	13	47	100	19	30
11	2	11	41	8	7	71	13	58	101	19	41
12	2	23	42	8	19	72	14	10	102	19	52
13	2	35	43	8	31	73	14	22	103	20	3
14	2	47	44	8	43	74	14	33	104	20	15
15	2	59	45	8	54	75	14	45	105	20	26
16	3	11	46	9	6	76	14	56	106	20	37
17	3	22	47	9	18	77	15	8	107	20	48
18	3	34	48	9	30	78	15	19	108	20	59
19	3	46	49	9	42	79	15	31	109	21	10
20	3	58	50	9	53	80	15	42	110	21	22
21	4	10	51	10	5	81	15	54	111	21	33
22	4	22	52	10	17	82	16	5	112	21	44
23	4	34	53	10	29	83	16	17	113	21	55
24	4	46	54	10	40	84	16	28	114	22	6
25	4	58	55	10	52	85	16	40	115	22	17
26	5	9	56	11	4	86	16	51	116	22	28
27	5	21	57	11	15	87	17	2	117	22	39
28	5	33	58	11	27	88	17	14	118	22	50
29	5	45	59	11	39	89	17	25	119	23	1
30	5	57	60	11	50	90	17	37	120	23	12

CROMSTREKEN

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
121	23	23	151	28	44	181	33	50	211	38	39
122	23	34	152	28	55	182	34	0	212	38	48
123	23	45	153	29	5	183	34	10	213	38	57
124	23	56	154	29	16	184	34	20	214	39	7
125	24	7	155	29	26	185	34	30	215	39	16
126	24	18	156	29	36	186	34	39	216	39	25
127	24	28	157	29	47	187	34	49	217	39	34
128	24	30	158	29	57	188	34	59	218	39	43
129	24	50	159	30	8	189	35	9	219	39	53
130	25	1	160	30	18	190	35	19	220	40	2
131	25	12	161	30	28	191	35	28	221	40	11
132	25	22	162	30	38	192	35	38	222	40	20
133	25	33	163	30	49	193	35	48	223	40	29
134	25	44	164	30	59	194	35	57	224	40	38
135	25	55	165	31	9	195	36	7	225	40	47
136	26	5	166	31	19	196	36	17	226	40	56
137	26	16	167	31	29	197	36	26	227	41	5
138	26	27	168	31	40	198	36	36	228	41	14
139	26	38	169	31	50	199	36	45	229	41	23
140	26	48	170	32	0	200	36	55	230	41	32
141	26	59	171	32	10	201	37	4	231	41	41
142	27	9	172	32	20	202	37	14	232	41	50
143	27	20	173	32	30	203	37	23	233	41	59
144	27	31	174	32	40	204	37	33	234	42	8
145	27	41	175	32	50	205	37	42	235	42	16
146	27	52	176	33	0	206	37	52	236	42	25
147	28	2	177	33	10	207	38	1	237	42	34
148	28	13	178	33	20	208	38	11	238	42	43
149	28	23	179	33	30	209	38	20	239	42	52
150	28	34	180	33	40	210	38	29	240	43	0

TAFELS DER

lang. Breede verbede		lang. Breede verbede		lang. Breede verbede		lang. Breede verbede	
tr.	tr. ①	tr.	tr. ①	tr.	tr. ①	tr.	tr. ①
241	43 9	271	47 21	301	51 14	331	54 49
242	43 18	272	47 29	302	51 22	332	54 56
243	43 26	273	47 37	303	51 29	333	55 3
244	43 35	274	47 45	304	51 37	334	55 10
245	43 44	275	47 53	305	51 44	335	55 17
246	43 52	276	48 1	306	51 51	336	55 23
247	44 1	277	48 9	307	51 59	337	55 30
248	44 9	278	48 17	308	52 6	338	55 37
249	44 18	279	48 25	309	52 13	339	55 44
250	44 27	280	48 33	310	52 21	340	55 50
251	44 35	281	48 41	311	52 28	341	55 57
252	44 44	282	48 49	312	52 35	342	56 4
253	44 52	283	48 56	313	52 42	343	56 10
254	45 0	284	49 4	314	52 50	344	56 17
255	45 9	285	49 12	315	52 57	345	56 24
256	45 17	286	49 20	316	53 4	346	56 30
257	45 26	287	49 28	317	53 11	347	56 37
258	45 34	288	49 35	318	53 18	348	56 43
259	45 42	289	49 43	319	53 25	349	56 50
260	45 51	290	49 51	320	53 32	350	56 56
261	45 59	291	49 58	321	53 40	351	57 3
262	46 7	292	50 6	322	53 47	352	57 9
263	46 16	293	50 14	323	53 54	353	57 16
264	46 24	294	50 21	324	54 1	354	57 22
265	46 32	295	50 29	325	54 8	355	57 29
266	46 40	296	50 37	326	54 15	356	57 35
267	46 48	297	50 44	327	54 22	357	57 41
268	46 57	298	50 52	328	54 29	358	57 48
269	47 5	299	50 59	329	54 36	359	57 54
270	47 13	300	51 7	330	54 42	360	58 1

CROMSTREKEN

lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①
1	58	7	31	61	8	61	63	53	91	66	23
2	58	13	32	61	13	62	63	58	92	66	28
3	58	19	33	61	19	63	64	3	93	66	33
4	58	26	34	61	25	64	64	8	94	66	37
5	58	32	35	61	31	65	64	14	95	66	42
6	58	38	36	61	36	66	64	19	96	66	47
7	58	44	37	61	42	67	64	24	97	66	52
8	58	50	38	61	48	68	64	29	98	66	56
9	58	57	39	61	53	69	64	34	99	67	1
10	59	3	40	61	59	70	64	39	100	67	5
11	59	9	41	62	4	71	64	44	101	67	10
12	59	15	42	62	10	72	64	50	102	67	15
13	59	21	43	62	16	73	64	55	103	67	19
14	59	27	44	62	21	74	65	0	104	67	24
15	59	33	45	62	27	75	65	5	105	67	29
16	59	39	46	62	32	76	65	10	106	67	33
17	59	45	47	62	38	77	65	15	107	67	38
18	59	51	48	62	43	78	65	20	108	67	42
19	59	57	49	62	49	79	65	25	109	67	47
20	60	3	50	62	54	80	65	30	110	67	51
21	60	9	51	62	59	81	65	35	111	67	56
22	60	15	52	63	5	82	65	39	112	68	0
23	60	21	53	63	10	83	65	44	113	68	5
24	60	27	54	63	16	84	65	49	114	68	9
25	60	33	55	63	21	85	65	54	115	68	13
26	60	39	56	63	26	86	65	59	116	68	18
27	60	44	57	63	32	87	66	4	117	68	22
28	60	50	58	63	37	88	66	9	118	68	27
29	60	56	59	63	42	89	66	14	119	68	31
30	61	2	60	63	47	90	66	18	120	68	35

TAFELS DER

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
121	68	40	151	70	44	181	72	36	211	74	18
122	68	44	152	70	48	182	72	40	212	74	21
123	68	48	153	70	52	183	72	43	213	74	24
124	68	53	154	70	56	184	72	47	214	74	28
125	68	57	155	70	59	185	72	50	215	74	31
126	69	1	156	71	3	186	72	54	216	74	34
127	69	6	157	71	7	187	72	57	217	74	37
128	69	10	158	71	11	188	73	1	218	74	40
129	69	14	159	71	15	189	73	4	219	74	44
130	69	18	160	71	19	190	73	8	220	74	47
131	69	22	161	71	23	191	73	11	221	74	50
132	69	27	162	71	26	192	73	15	222	74	53
133	69	31	163	71	30	193	73	18	223	74	56
134	69	35	164	71	34	194	73	22	224	74	59
135	69	39	165	71	38	195	73	25	225	75	2
136	69	43	166	71	41	196	73	28	226	75	5
137	69	47	167	71	45	197	73	32	227	75	8
138	69	52	168	71	49	198	73	35	228	75	11
139	69	56	169	71	53	199	73	39	229	75	14
140	70	0	170	71	56	200	73	42	230	75	17
141	70	4	171	72	0	201	73	45	231	75	20
142	70	8	172	72	4	202	73	49	232	75	23
143	70	12	173	72	7	203	73	52	233	75	26
144	70	16	174	72	11	204	73	55	234	75	29
145	70	20	175	72	15	205	73	58	235	75	32
146	70	24	176	72	18	206	74	2	236	75	35
147	70	28	177	72	22	207	74	5	237	75	38
148	70	32	178	72	25	208	74	8	238	75	41
149	70	36	179	72	29	209	74	12	239	75	44
150	70	40	180	72	33	210	74	15	230	75	47

CROMSTREKEN.

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
241	75	50	271	77	13	301	78	29	331	79	36
242	75	53	272	77	16	302	78	31	332	79	39
243	75	56	273	77	19	303	78	33	333	79	41
244	75	59	274	77	21	304	78	36	334	79	43
245	76	2	275	77	24	305	78	38	335	79	45
246	76	5	276	77	26	306	78	40	336	79	47
247	76	7	277	77	29	307	78	43	337	79	49
248	76	10	278	77	32	308	78	45	338	79	51
249	76	13	279	77	34	309	78	47	339	79	53
250	76	16	280	77	37	310	78	50	340	79	55
251	76	19	281	77	39	311	78	52	341	79	58
252	76	22	282	77	42	312	78	54	342	80	0
253	76	24	283	77	44	313	78	57	343	80	2
254	76	27	284	77	47	314	78	59	344	80	4
255	76	30	285	77	49	315	79	1	345	80	6
256	76	33	286	77	52	316	79	3	346	80	8
257	76	36	287	77	54	317	79	6	347	80	10
258	76	38	288	77	57	318	79	8	348	80	12
259	76	41	289	77	59	319	79	10	349	80	14
260	76	44	290	78	2	320	79	12	350	80	16
261	76	47	291	78	4	321	79	15	351	80	18
262	76	49	292	78	7	322	79	17	352	80	20
263	76	52	293	78	9	323	79	19	353	80	22
264	76	55	294	78	12	324	79	21	354	80	24
265	76	57	295	78	14	325	79	23	355	80	26
266	77	0	296	78	17	326	79	26	356	80	28
267	77	3	297	78	19	327	79	28	357	80	30
268	77	5	298	78	21	328	79	30	358	80	32
269	77	8	299	78	24	329	79	32	359	80	34
270	77	11	300	78	26	330	79	34	360	80	36

TAFELS DER

lang. Breed verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
1	80	38	31	81	33	61	82	23	91	83	8
2	80	40	32	81	35	62	82	25	92	83	9
3	80	42	33	81	37	63	82	26	93	83	11
4	80	44	34	81	38	64	82	28	94	83	12
5	80	45	35	81	40	65	82	29	95	83	14
6	80	47	36	81	42	66	82	31	96	83	15
7	80	49	37	81	43	67	82	32	97	83	16
8	80	51	38	81	45	68	82	34	98	83	18
9	80	53	39	81	47	69	82	35	99	83	19
10	80	55	40	81	49	70	82	37	100	83	21
11	80	57	41	81	50	71	82	38	101	83	22
12	80	59	42	81	52	72	82	40	102	83	23
13	81	1	43	81	54	73	82	41	103	83	25
14	81	2	44	81	55	74	82	43	104	83	26
15	81	4	45	81	57	75	82	45	105	83	27
16	81	6	46	81	59	76	82	46	106	83	29
17	81	8	47	82	0	77	82	48	107	83	30
18	81	10	48	82	2	78	82	49	108	83	31
19	81	12	49	82	4	79	82	50	109	83	33
20	81	13	50	82	5	80	82	52	110	83	34
21	81	15	51	82	7	81	82	53	111	83	35
22	81	17	52	82	8	82	82	55	112	83	37
23	81	19	53	82	10	83	82	56	113	83	38
24	81	21	54	82	12	84	82	58	114	83	39
25	81	23	55	82	13	85	82	59	115	83	41
26	81	24	56	82	15	86	83	1	116	83	42
27	81	26	57	82	17	87	83	2	117	83	43
28	81	28	58	82	18	88	83	4	118	83	45
29	81	30	59	82	20	89	83	5	119	83	46
30	81	31	60	82	21	90	83	6	120	83	47

CROMSTREKEN

lang. Breede verhedē				lang. Breede verhedē				lang. Breede verhedē				lang. Breede verhedē					
tr.	tr.	①	tr.	tr.	tr.	①	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.	tr.
121	83	49		151	84	25	08 10E	181	84	058	08 17E	211	85	28	08 14E		
122	83	50		152	84	26	08 20E	182	84	059	08 20E	212	85	29	08 20E		
123	83	51		153	84	27	08 20E	183	85	000	08 17E	213	85	30	08 14E		
124	83	52		154	84	29	08 40E	184	85	001	08 17E	214	85	31	08 14E		
125	83	54		155	84	30	08 20E	185	85	002	08 17E	215	85	32	08 14E		
126	83	55		156	84	31	08 00E	186	85	003	08 20E	216	85	32	08 14E		
127	83	56		157	84	32	08 00E	187	85	004	08 17E	217	85	33	08 14E		
128	83	57		158	84	33	08 20E	188	85	005	08 20E	218	85	34	08 14E		
129	83	59		159	84	34	08 00E	189	85	006	08 00E	219	85	35	08 14E		
130	84	0		160	84	35	08 00E	190	85	007	08 00E	220	85	36	08 00E		
131	84	1		161	84	36	08 11E	191	85	008	08 10E	221	85	37	08 10E		
132	84	2		162	84	38	08 20E	192	85	009	08 10E	222	85	38	08 10E		
133	84	4		163	84	39	08 11E	193	85	010	08 10E	223	85	39	08 10E		
134	84	5		164	84	40	08 11E	194	85	011	08 10E	224	85	40	08 10E		
135	84	6		165	84	41	08 20E	195	85	012	08 20E	225	85	41	08 20E		
136	84	7		166	84	42	08 00E	196	85	013	08 00E	226	85	42	08 00E		
137	84	8		167	84	43	08 11E	197	85	014	08 10E	227	85	42	08 10E		
138	84	10		168	84	44	08 11E	198	85	015	08 00E	228	85	43	08 00E		
139	84	11		169	84	45	08 00E	199	85	016	08 00E	229	85	44	08 00E		
140	84	12		170	84	46	08 00E	200	85	017	08 00E	230	85	45	08 00E		
141	84	13		171	84	47	08 00E	201	85	018	08 10E	231	85	46	08 10E		
142	84	15		172	84	49	08 11E	202	85	019	08 20E	232	85	47	08 20E		
143	84	16		173	84	50	08 00E	203	85	020	08 10E	233	85	48	08 10E		
144	84	17		174	84	51	08 00E	204	85	021	08 10E	234	85	49	08 10E		
145	84	18		175	84	52	08 11E	205	85	022	08 10E	235	85	49	08 10E		
146	84	19		176	84	53	08 00E	206	85	023	08 00E	236	85	50	08 00E		
147	84	20		177	84	54	08 00E	207	85	024	08 10E	237	85	51	08 10E		
148	84	22		178	84	55	08 30E	208	85	025	08 30E	238	85	52	08 30E		
149	84	23		179	84	56	08 00E	209	85	026	08 00E	239	85	53	08 00E		
150	84	24		180	84	57	08 00E	210	85	027	08 00E	240	85	54	08 00E		

lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede			lang. Breede verbede		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
241	85	55	271	86	19	301	86	41	331	87	1
242	85	55	272	86	20	302	86	41	332	87	1
243	85	56	273	86	20	303	86	42	333	87	2
244	85	57	274	86	21	304	86	43	334	87	3
245	85	58	275	86	22	305	86	43	335	87	3
246	85	59	276	86	23	306	86	44	336	87	4
247	86	0	277	86	24	307	86	45	337	87	4
248	86	0	278	86	24	308	86	45	338	87	5
249	86	1	279	86	25	309	86	46	339	87	6
250	86	2	280	86	26	310	86	47	340	87	6
251	86	3	281	86	26	311	86	47	341	87	7
252	86	4	282	86	27	312	86	48	342	87	7
253	86	5	283	86	28	313	86	49	343	87	8
254	86	5	284	86	28	314	86	49	344	87	9
255	86	6	285	86	29	315	86	50	345	87	9
256	86	7	286	86	30	316	86	51	346	87	10
257	86	8	287	86	31	317	86	51	347	87	10
258	86	9	288	86	31	318	86	52	348	87	11
259	86	9	289	86	32	319	86	53	349	87	11
260	86	10	290	86	33	320	86	54	350	87	12
261	86	11	291	86	34	321	86	54	351	87	13
262	86	12	292	86	34	322	86	55	352	87	13
263	86	13	293	86	35	323	86	56	353	87	14
264	86	13	294	86	36	324	86	56	354	87	14
265	86	14	295	86	36	325	86	57	355	87	15
266	86	15	296	86	37	326	86	58	356	87	15
267	86	16	297	86	38	327	86	58	357	87	16
268	86	16	298	86	38	328	86	59	358	87	17
269	86	17	299	86	39	329	86	59	359	87	17
270	86	18	300	86	40	330	87	0	360	87	18

DER CROMSTREKEN.

lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①	lang. tr.	Breedte tr. ①	verhede tr. ①
1	87	18	31	87	34	62	87	49	122	88	13
2	87	19	32	87	35	64	87	50	124	88	14
3	87	19	33	87	35	66	87	51	126	88	15
4	87	20	34	87	36	68	87	52	128	88	16
5	87	21	35	87	36	70	87	53	130	88	16
6	87	21	36	87	37	72	87	53	132	88	17
7	87	22	37	87	37	74	87	54	134	88	18
8	87	22	38	87	38	76	87	55	136	88	18
9	87	23	39	87	38	78	87	56	138	88	19
10	87	23	40	87	39	80	87	57	140	88	20
11	87	24	41	87	39	82	87	58	142	88	20
12	87	24	42	87	40	84	87	59	144	88	21
13	87	25	43	87	40	86	87	59	146	88	22
14	87	25	44	87	41	88	88	0	148	88	23
15	87	26	45	87	41	90	88	1	150	88	23
16	87	26	46	87	42	92	88	2	152	88	24
17	87	27	47	87	42	94	88	3	154	88	25
18	87	28	48	87	42	96	88	3	156	88	25
19	87	28	49	87	43	98	88	4	158	88	26
20	87	29	50	87	43	100	88	5	160	88	26
21	87	29	51	87	44	102	88	6	162	88	27
22	87	30	52	87	44	104	88	7	164	88	28
23	87	30	53	87	45	106	88	7	166	88	28
24	87	31	54	87	45	108	88	8	168	88	29
25	87	31	55	87	46	110	88	9	170	88	30
26	87	32	56	87	46	112	88	10	172	88	30
27	87	32	57	87	47	114	88	10	174	88	31
28	87	33	58	87	47	116	88	11	176	88	31
29	87	33	59	87	48	118	88	12	178	88	32
30	87	34	60	87	48	120	88	13	180	88	33

lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
183	88	134	273	88	56	3	89	13	94	89	26
186	88	134	276	88	57	6	89	14	98	89	26
189	88	135	279	88	58	9	89	14	102	89	27
192	88	136	282	88	58	12	89	15	106	89	27
195	88	137	285	88	59	15	89	15	110	89	27
198	88	138	288	89	0	18	89	16	114	89	28
201	88	139	291	89	0	21	89	16	118	89	28
204	88	140	294	89	1	24	89	16	122	89	29
207	88	140	297	89	1	27	87	17	126	89	29
210	88	141	300	89	2	30	86	17	130	89	30
213	88	142	303	89	3	33	89	18	134	89	30
216	88	143	306	89	3	36	89	18	138	89	30
219	88	144	309	89	4	39	89	19	142	89	31
222	88	144	312	89	4	42	89	19	146	89	31
225	88	145	315	89	5	45	89	19	150	89	32
228	88	146	318	89	6	48	89	20	154	89	32
231	87	147	321	89	6	51	89	20	158	89	32
234	88	147	324	89	7	54	89	21	162	89	33
237	88	148	327	89	7	57	89	21	166	89	33
240	88	149	330	89	8	60	89	21	170	89	33
243	88	150	333	89	8	63	89	22	174	89	34
246	88	150	336	89	9	66	89	22	178	89	34
249	88	151	339	89	9	69	89	23	182	89	34
252	88	152	342	89	10	72	89	23	186	89	35
255	88	152	345	89	10	75	89	23	190	89	35
258	88	153	348	89	11	78	89	24	194	89	35
261	88	154	351	89	11	81	89	24	198	89	36
264	88	155	354	89	12	84	89	24	202	89	36
267	88	155	357	89	12	87	89	25	206	89	36
270	88	156	360	89	13	90	89	25	210	89	37

DER CROMSTREKEN.

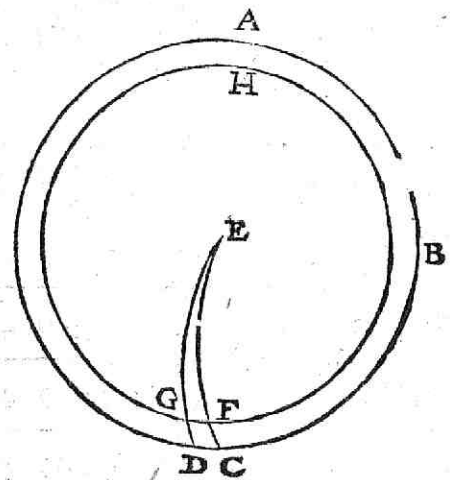
lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē			lang. Breede verhedē		
tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①	tr.	tr. ①	tr. ①
215	89	37	6	89	46	190	89	52	195	89	57
220	89	37	12	89	46	200	89	52	210	89	57
225	89	38	18	89	47	210	89	53	225	89	57
230	89	38	24	89	47	220	89	53	240	89	57
235	89	39	30	89	47	230	89	53	255	89	57
240	89	39	36	89	47	240	89	53	270	89	58
245	89	39	42	89	48	250	89	53	285	89	58
250	89	40	48	89	48	260	89	54	300	89	58
255	89	40	54	89	48	270	89	54	315	89	58
260	89	40	60	89	48	280	89	54	330	89	58
265	89	41	66	89	48	290	89	54	345	89	58
270	89	41	72	89	49	300	89	54	360	89	58
275	89	41	78	89	49	310	89	54	20	89	58
280	89	42	84	89	49	320	89	55	40	89	58
285	89	42	90	89	49	330	89	55	60	89	58
290	89	42	96	89	50	340	89	55	80	89	58
295	89	42	102	89	50	350	89	55	100	89	58
300	89	43	108	89	50	360	89	55	120	89	58
305	89	43	114	89	50	15	89	55	140	89	58
310	89	43	120	89	50	30	89	56	160	89	58
315	89	44	126	89	50	45	89	56	180	89	58
320	89	44	132	89	51	60	89	56	200	89	59
325	89	44	138	89	51	75	89	56	220	89	59
330	89	44	144	89	51	90	89	56	224	89	59
335	89	45	150	89	51	105	89	56	260	89	59
340	89	45	156	89	51	120	89	57	280	89	59
345	89	45	162	89	51	135	89	57	300	89	59
350	89	45	168	89	52	150	89	57	320	89	59
355	89	46	174	89	52	165	89	57	340	89	59
360	89	46	180	89	52	180	89	57	360	89	59

Tot hier toe sijn beschreven de seven tafels der seven cromstreken. Angaende de achtste die is alijt een ront ewewijdich vant middelront, sulcx dattet in breedte gheen verandering krijghende, soo en valter van sijn breedeschil niet te segghen, maer alleenlick van sijn verheyden, tot welcx eynde de volghende tafel dient.

VANT MAECKSEL DES

tafels der achtste cromstreeck.

Om eerst deur een form te verclaren den sin des volghenden tafels, soo laet ABCD een cloot sijn diens middelront ABCD, en aspunt E, waer op beschreven is een cleender rondt FGH, voort sy de booch CD van 1 tr. als langdeschil tusschen C en D, en ghetrocken de twee vierendeelen ronts ED, EC, sniende het cleender rondt in F en G, soo doet GD neem ick 10 tr. als breedeschil tusschen D en G. Dit soo sijnde de booch FG doet 1 tr. der langde, en dat 10 tr. verre buyten t'middelront, welcke booch openbaerlick cleender moet sijn dan DC 1 tr. des middelronts. Nu is t'voornemen hier te vinden hoe veel 1 tr. FG langdeschil buyten t'middelront (te weten op 10 tr. der breedte DG) doet in ① en ② des middelronts: Dat is, de langde FG vervought sijnde opt middelront, van hoe veel ① en ② die daer bevonden sal worden. Dit verstaen wesende wy sullen tottet voorbeelt commen.

TGHEGHEVEN. Het sy 1 tr. langdeschil buyten t'middelrondt op 10 tr. der breedte. TBEGHEERDE. Wy moeten sijn grootheyt vinden in ① en ② des middelronts.

TWERCK.

Rechthoucx houckmaet	10000000.
Gheeft schilhoucx houckmaet vande ghegheven 10 tr. doende	9848078.
Wat 1 tr. des middelronts doende.	60 ①?
Comt voor t'begheerde.	59 ① 5 ②.

Ghelijck inde volghende tafel staet, en alsoo met allen anderen.

TBEWYS.

Ghelijck de halfmiddellijn van een cloots grootste ront, als t'middelront; Tote halfmiddellijn van haer cleender rondt, als het ewewijdich rondt op de 10 tr. der breedte;

Alsoo de booch eens traps des grootste of middelronts; Tote booch eens traps des cleender ronts op de 10 tr. der breedte.

Maer de halfmiddellijn eens middachronts, is even ande halfmiddellijn des middelronts, die ghenomen wort op 10000000, als rechthouckmaet: En de halfmiddellijn des rondts beschreven op de breedte van 10 tr. is int middachrondt houck-

houckmaet des schilboochs van 10 tr. dats houckmaet van 80 tr. doende

9848078: Daerom

Ghelijck 10000000.

Tot 9848078:

Alfoo de booch eens traps des grootste of middelronts,

Totte booch eens traps des cleender ronts op de 10 tr. der breedte.

Maer 10000000 ghevende 9848078, soo sal 60 ① gheven 59 ① 5 ② deur t'werck; daerom 59 ① 5 ② ist begheerde, t'welck wy bewijfen moesten.

M E R C K T.

Alfoo sijn VORSTELICKE GHENADE t'voorgaende besluyt ghelesen hadde en ghesien volcommen te wesen, seyde daer op hem ghedachtich te sijn dat hy voormael derghelijcke grootheyte eens boochs als van F tot G, ghesocht hadde deur rekening der clootsche driehoucken, om datse als van clootsche stof volkommender is dan rekening ghelijck de voorgaende: Maer overdenckende de reden van dit verschil, seyde met onderscheyt d'een wijze te dienen tot besluyt op een vraegh van cromstreken, d'ander van rechtstreken. Als by voorbeelt begeert sijnde hoe lanck de wech vallen sal om te varen van F tot G op een cromstreck; dats hier de booch eens cleender ronts, de volcommen wercking sal ghedaen worden alsvooren: Maer sulcken langde begheert wesende van F tot G op een rechtstreck, dats de booch eens grootste ronts, de volcommen wercking bestaet dan in rekening der clootsche driehoucken. T'welck ick hier heb willen anteyckenen, eensdeels tot ghedachtnis: Ten anderen op dat de ghene dien sulcx duysterder ontmoeten mocht, hier me verlicht sy.

T'maecksel des tafels dan aldus verclaert sijnde, wy sullen de tafel beschrijven, ghetrocken uyt *Cosmographia Petri Apiani parte prima cap. 13.* als volghet.

M 3

ACHT.

Table with grid lines and very faint text, likely representing the table mentioned in the text as being from 'Cosmographia Petri Apiani'. The text is mostly illegible due to fading.

ACHTSTE CROMSTREECK, TWELCK

is een tafel van t'ghene 1 tr. langdeschil buyten t'mid-
delront, doet in ① en ② des middelronts.

Op dese breeden,		Doet 1 tr. langdeschil dese verbe.			Op dese breeden.		Doet 1 tr. langdeschil dese verbe.			Op dese breeden,		Doet 1 tr. langdeschil dese verbe.		
tr.	①	①	②		tr.	①	①	②		tr.	①	①	②	
0	30	59	59	0	16	0	57	40	9	31	0	51	25	16
1	0	59	59	1	16	30	57	31	9	31	30	51	9	17
1	30	59	58	1	17	0	57	22	9	32	0	50	52	17
2	0	59	57	1	17	30	57	13	10	32	30	50	36	17
2	30	59	56	1	18	0	57	3	10	33	0	50	19	17
3	0	59	55	2	18	30	56	53	10	33	30	50	2	18
3	30	59	53	2	19	0	56	43	10	34	0	49	44	18
4	0	59	51	2	19	30	56	33	11	34	30	49	6	18
4	30	59	48	2	20	0	56	22	11	35	0	49	8	18
5	0	59	46	2	20	30	56	11	11	35	30	48	50	18
5	30	59	43	3	21	0	56	0	11	36	0	48	32	18
6	0	59	40	3	21	30	55	49	12	36	30	48	14	19
6	30	59	36	3	22	0	55	37	12	37	0	47	55	19
7	0	59	33	3	22	30	55	25	12	37	30	47	36	19
7	30	59	29	4	23	0	55	13	12	38	0	47	16	19
8	0	59	24	4	23	30	55	1	13	38	30	46	57	20
8	30	59	20	4	24	0	54	48	13	39	0	46	37	20
9	0	59	15	5	24	30	54	35	13	39	30	46	17	20
9	30	59	10	5	25	0	54	22	13	40	0	45	57	20
10	0	59	5	5	25	30	54	9	13	40	30	45	37	20
10	30	58	59	6	26	0	53	55	14	41	0	45	16	21
11	0	58	53	6	26	30	53	41	14	41	30	44	56	21
11	30	58	47	6	27	0	53	27	14	42	0	44	35	21
12	0	58	41	6	27	30	53	13	14	42	30	44	14	21
12	30	58	34	7	28	0	52	58	15	43	0	43	52	22
13	0	58	27	7	28	30	52	43	15	43	30	43	31	22
13	30	58	20	7	29	0	52	28	15	44	0	43	9	22
14	0	58	13	7	29	30	52	13	15	44	30	42	47	22
14	30	58	5	8	30	0	51	57	16	45	0	42	25	22
15	0	57	57	8	30	30	51	41	16	45	30	42	3	22
15	30	57	49	8					16					23

ACHTSTE CROMSTREECK, TWELCK

is een tafel van t'ghene i tr. langdeschil buyten t'mid-
delront, doet in ① en ② des middelronts.

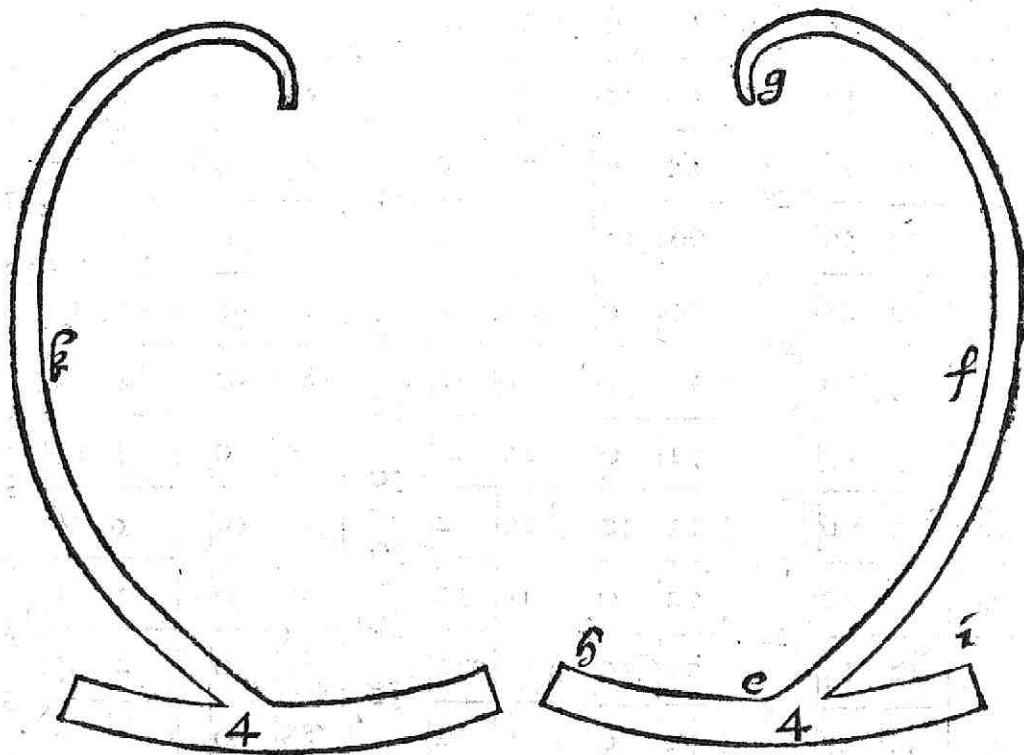
Op dese breedten.		Doet i tr. langdeschil dese verbe.			Op dese breedten.		Doet i tr. langdeschil dese verbe.			Op dese breedten.		Doet i tr. langdeschil dese verbe.	
tr.	①	①	②		tr.	①	①	②		tr.	①	①	②
46	0	41	40	23	61	0	29	5	28	76	0	14	30
46	30	41	18	23	61	30	28	37	28	76	30	14	0
47	0	40	55	23	62	0	28	10	28	77	0	13	29
47	30	40	32	23	62	30	27	42	28	77	30	12	59
48	0	40	8	23	63	0	27	14	28	78	0	12	28
48	30	39	43	24	63	30	26	46	28	78	30	11	57
49	0	39	21	24	64	0	26	18	28	79	0	11	26
49	30	38	58	24	64	30	25	49	28	79	30	10	56
50	0	38	34	24	65	0	25	21	29	80	0	10	25
50	30	38	9	24	65	30	24	52	29	80	30	9	54
51	0	37	45	24	66	0	24	24	29	81	0	9	23
51	30	37	21	25	66	30	23	55	29	81	30	8	52
52	0	36	56	25	67	0	23	26	29	82	0	8	21
52	30	36	31	25	67	30	22	57	29	82	30	7	49
53	0	36	6	25	68	0	22	28	29	83	0	7	18
53	30	35	41	25	68	30	21	59	29	83	30	6	47
54	0	35	16	26	69	0	21	30	29	84	0	6	16
54	30	34	50	26	69	30	21	30	30	84	30	5	45
55	0	34	24	26	70	0	20	31	30	85	0	5	13
55	30	34	59	26	70	30	20	1	30	85	30	4	42
56	0	33	33	26	71	0	19	32	30	86	0	4	11
56	30	33	6	26	71	30	19	2	30	86	30	3	39
57	0	32	40	26	72	0	18	32	30	87	0	3	8
57	30	32	14	27	72	30	18	2	30	87	30	2	37
58	0	31	47	27	73	0	17	32	30	88	0	2	5
58	30	31	21	27	73	30	17	2	30	88	30	1	34
59	0	30	54	27	74	0	16	32	30	89	0	1	2
59	30	30	27	27	74	30	16	2	30	89	30	0	31
60	0	30	0	27	75	0	15	31	30	90	0	0	0
60	30	29	32	27	75	30	15	1	30				

Aldus dan inde voorgaende tafels beschreven sijnde der seven cromstreken breedten in yder middachbooch die van trap tot trap getrocken sijn, so ist openbaer hoemen daer me met groote sekerheyt op een Eertcloon de cromstreken sal meughten teyckenen, want de punten der breedte ghestelt na t'behooren, en van d'een tot d'ander linikens ghetrocken, men comt tottet begheerde. Oock dienen de selve tafelen om te sien of cromstreken op Eertclooten of platte caerten wel gheteyckent sijn.

VANT MAECKSEL DER COPER CROMSTREKEN.

Maer wanttet tot verclaring der nabeschreven voorstellen bequamer soude vallen, en oock tottet ghebruyck in veel voorbeelden mijns bedunckens niet ongerievich, datmen de seven cromstreken van koper maecke, om die te leggen op yder punt des cloots daermen wil, en alsoo ten eersten t'begheerde te sien, sonder noodich te wesen de cromstreken op een Eertcloon te teyckenen: Of geteyckent sijnde sonder te moeten doen de moeylicker wercking daer uyt volghende, soo sullen wy daer af wat breeder uytlegging doen als volght:

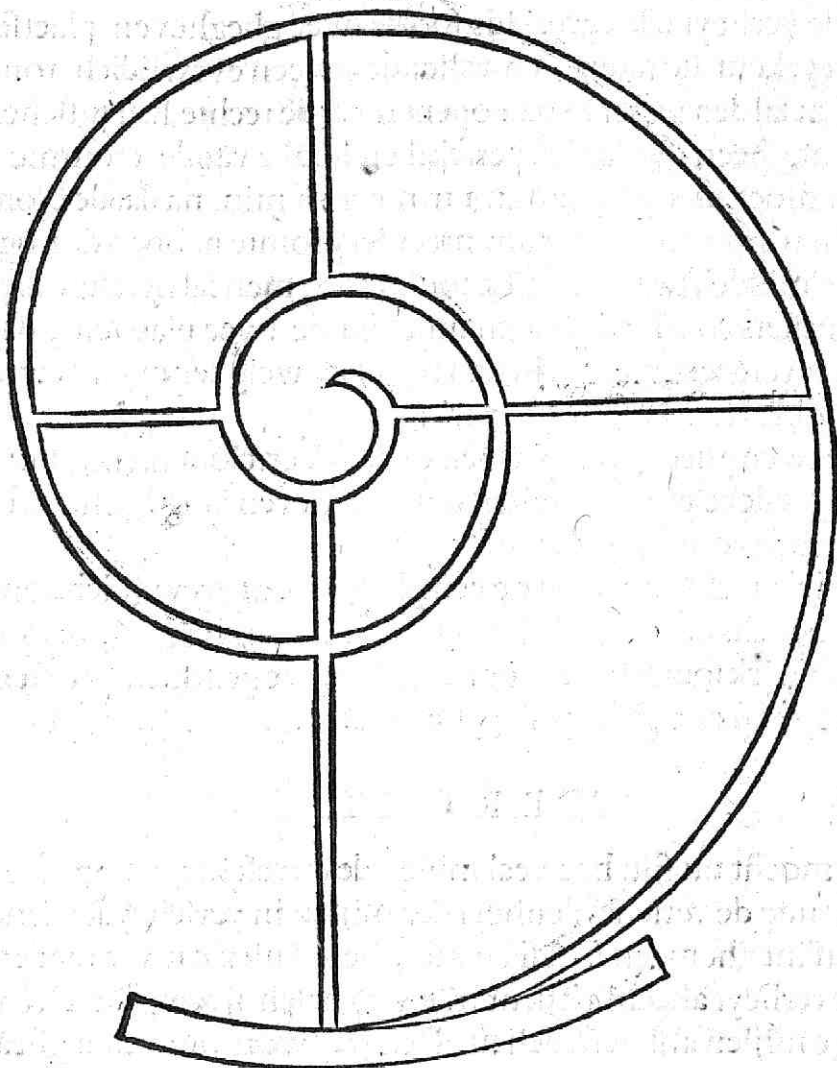
Op een Eertcloon gheteyckent sijnde een cromstreeck na de wijze als boven, ick neem de voorschreven noortooststreeck R X Y Z, wesende een vierde, men sal maken een derghelijcke van koper, welcke anghewesen wort mette volgende form *efg*, wel verstaende dat de cant daer *efg* an comt, de eyghen lini als R X Y Z bediet, waer an noch vervought is het stick *hi*, op wiens uysterste cant *hi*, de lini *efg* sulcken houck maeckt, als R X Y Z opt middelront L N. Dese koper cromstreeck wort oock verstaen te hebben een clootsche hollicheyt, sulcx datse op den cloot gheleyt die overal gheraeckt.

Voort ghelijck hier gemaect is dese koper noortooststreeck, oock dienende voor zuytweststreeck, alsoo salmen maken d'ander ses, t'samen seven: En noch sulcke seven ander, van verkeerde ghestalt der voorgaende, als by voorbeelt de form

form *k*, wefende van verkeerde gefalt der noortoofstreeck *efg*, dienende totte noortweftstreeck, en oock totte zuytoofstreeck. Noch machmen dese copercromstrecken teyckenen met ghetalen, d'eerste met 1, de tweede met 2, en soo voort, om daer deur met een opfien te weten de hoemenichste elck is.

Angaende de 7 cromstreeck veel keeren soude hebben, en daerom flap fijn, men soudese (met oock ander streken diet noodich hadden) meughen verftijven

ghelijck dese form anwijft, of anders mochtmen tot een cromstreeck verscheden stücken maken. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan cromstrecken gheteyckent, na den cyfch.

5. VOORSTEL.

Wefende ghegheven langdeschil en breedte van twee plaetsen evener breedte: Te vinden haer cromstreecken verheyte.

M E R C K T.

Wy sullen in elck der volghende voorstellen drie werckingen beschrijven, d'eerste mette copercromstreeck, de tweede mette gecromstreeckten Eerteloot, die beyde *ruychwerckelick sijn, de derde *wisconstich deur getalen, uytgenomen in dit en i'eerstvolghende voorstel, alwaer geen werck mette copercromstreecken valt, om datter gheen achtste copercromstreeck als onnoodich sijnde ghemaect en wiert. **T G H E G H E V E N.** Laet het langdeschil sijn van 30 tr. en haet

*Mechanicæ
Mathematicæ.*

en haer breedten 24 tr. T B E G H E E R D E. Wy moeten haer cromstreeck en verheynt vinden.

1 *Verck metten ghecromstreeckten Eertclood.*

Anghesien de twee ghegheven breedten even sijn, soo moet deur ghemeene reghel de begheerde cromstreeck de achtste wesen, dat is de oost en weststreeck, sulcx dat daer toe niet anders te doen en is.

Angaende de verheynt ick segh aldus, soo de twee ghegheven plaetsen op den Eertclood gheteyckent stonden, en vallende op een ewewijdich rondt mettet middelront; men sal den passier so nau openen, dat de rechte lini tusschen de twee voeten verdocht, gheen hinderlick verschil en hebbe vande cromme des ronts diemen meten moet, als opening van 1 tr. meer of min, na dat de cromheyt des voorghestelden ronts vereyscht, want meerder cromte hebben de bogen byden aspunt dan by t' middelront: T welck soo sijnde, men sal sien hoe dickwils die openheyt des passiers comt inde booch tusschen de twee plaetsen, daer nae de trappen t' samen vergaert, men sal in dit voorbeelt welghenouch gewrocht sijnde, vinden voor begheerde verheynt 27 tr. 24 ①.

Maer soode twee ghegheven plaetsen op den Eertclood niet en stonden, men sal twee uytvaghelicke punten stellen opt ghegheven langdeschil en breedten, die ghebruyckende voor ghegheven.

Maer soose niet recht en vallen op een gheteyckent ewewijdich ront, men sal int meten des boochs de passier alijt doen gaen ewewijdich van het naeste ewewijdich ront, t'welck soot u byder ooghe niet nauwe genouch ghedaen en wierde, deur t' behulp van een ander passier gheschien can.

M E R C K T.

De vraech mocht nu sijn hoe veel mijlen de boveschreven 27 tr. 24 ① maken, maer insiende de verscheydenheyt der mijlen in verscheyden landen, so en canmen daer af int ghemeen niet sekens segghen. Sulcx dat wy hier en oock int volghende, de verheynt alleenlick deur tr. en ① beschrijven, die elck verkeeren mach in sulcke mijlen alst hem belieft. Den trap wort van velen gheacht lanck te wesen ontrent 18 uyren gaens eens ghemeenen ganck: Een dier uyren wort ghenomen op 8000 stappen, oock op 1500 Rijnlantische roeden, dat comt den stap op $2\frac{1}{4}$ Rijnlantische voeten. Doch t' waer te wenschen dat Stierlien int gemeen trappen en ① ghebruyckten, om malcander int ghemeen te verstaen.

2 *Verck door ghetalen.*

Anghesien de twee ghegheven breedten even sijn, soo moet deur ghemeene regel, als oock int 1 werck gheseyt is, de begeerde cromstreeck de achtste wesen.

Om nu de verheynt te vinden, ick souc inde tafel des 8 cromstreeck int 4 voorstel de ghegheven breedte van 24 tr. en daer nevens wat verheynt tot die plaets overcomt op 1 tr. langdeschil, bevinde 54 ① 48 ②: Hier me segh ick, 1 tr. langdeschil, doet tot dese plaets 54 ① 48 ② verheynt, wat de ghegheven 30 tr. langdeschil? Comt voor begeerde verheynt 27 tr. 24 ①: waer af t' bewijs deur t' werck openbaer is. T B E S L V Y T. Wesende dan ghegheven langdeschil en breedte van twee plaetsen evenbreede, wy hebben ghevonden haer cromstreeck en verheynt, na den eyfch.

M E R C K T.

M E R C K T .

Soo de ghegeven ghetalen niet gantschelick en overquamen mette ghetalen inde tafel beschreven, men soude (soo hier als inde volghende voorstellen) om t'begheerde seer na te krijghen, vinden wat het voorgestelde ghetal eygentlick toecomt, ghelijck in ander tafels ghebruyckt wort, en soo daer voorbeeldt af is int 11 voorstel des hotickmaetmaeckfels.

6 V O O R S T E L .

Wesende ghegeven verheyte en breedte van twee plaetsen evener breedte: Te vinden haer cromstreeck en langdeschil.

T G H E G H E V E N . Laet twee plaetsen verheyte sijn van 27 tr. 24 ①, en haer breedten 24 tr. T B E G H E E R D E . Wy moeten haer cromstreeck en langdeschil vinden.

1 *Verck metten ghecromstreeckten Eertcloot.*

Anghesien de twee ghegeven breedten even sijn, soo moet deur ghemeene reghel als int 1 werck des 5 voorstels gheseyt is, de begheerde cromstreeck de achtste sijn.

Angaende het langdeschil, ick segh aldus: Soo de twee ghegeven plaetsen op den Eertcloot gheteyckent stonden op een ewewijdich ront, men sal op den passer nemen een deel des middelronts als 1 tr. meer of min en meten daer me de ghegeven 27 tr. 24 ①, int voorschreven rondt dat deur de twee plaetsen streckt, brenghende voorts onder het middachront t'eynde der selve, daer nae t'begin, en sal aldan de booch des middelronts, begrepen tusschen soodanige twee middachronden, t'begheerde langdeschil sijn, en bevonden worden van 30 tr.

Maer soo de twee ghegeven plaetsen op den Eertcloot niet en stonden, men sal daer me doen alsoo van derghelijcke gheseyt is int 5 voorstels eerste werck.

2 *Verck door ghetalen.*

Anghesien de twee ghegeven breedten even sijn, soo moet deur ghemeene reghel als int 1 werck des 5 voorstels gheseyt is, de begheerde cromstreeck de achtste sijn.

Om nu het langdeschil te vinden, ick souck inde tafel des 8 cromstreecx int 4 voorstel de ghegeven breedte van 24 tr. en daer nevens wat verheyte tot die plaets overcomt op 1 tr. langdeschil, bevinde 54 ① 48 ②: Hier me segh ick 54 ① 48 ②, gheven tot dese plaets 1 tr. langdeschil, wat de ghegeven verheyte 27 tr. 24 ①? Comt voor begeert langdeschil 30 tr. waer af t'bewijs deur t'werck openbaer is. T B E S L V Y T . Wesende dan ghegeven verheyte en breedte van twee plaetsen evener breedte, wy hebben ghevonden haer cromstreeck en langdeschil, na den eysch.

7 V O O R -

7 VOORSTEL.

(Wesende ghegeven tyveer plaetsen cromstreeck en breedten: Te vinden (midtsdat de ghegeven breedten niet even en sijn) haer langdeschil en verheynt.

Tis kennelick soo de twee ghegeven breedten even waren, dat de cromstreeck soude de 8 vallen, of waer de ghegeven cromstreeck de achtste, dat de breedten soudent moeten even sijn: Maer want langdeschil en verheynt gevonden worden deur breedeschil, en dat hier gheen en is, so en canmen deur sulck ghegeven het langdeschil en de verheynt niet vinden, en daerom ist dat int voorstel dese uytneeming staet, *namelick, midts dat de ghegeven breedten niet even en sijn*, waer uyt kennelick is, dat wanneer in voorbeelden deses voorstels de ghegeven cromstreeck seer nae de achtste staet, datmen inde daet t'besluyt niet seer seker en heeft.

M E R C K T.

T'ghebeurt wel dat een Sierman seylende van d'een plaets tot d'ander op een selve streeck, deur dadelicke ervaring ghenomen heeft die twee plaetsen breede, en dat hy hier uyt wil vinden de verheynt, om te sien hoe sijn gissing die hy int seylen daer op ghenomen mach hebben, overcomt met dese reghelen: Voort hoe daer me overcomt het langdeschil dat op Eertclooten en in tafels daer af ghestelt mach sijn: Oft anders soo de voornoemde gissing en langdeschil onbekent waren, hoemen die bekent sal maken, en tot sulcken eynde dient dit voorstel. **T GHEGHEVEN.** Laet der twee plaetsen cromstreeck sijn de 4, en de westelicker breede 5 tr. 59 ①, d'ander breede 28 tr. 42 ①.

T BEGHEERDE. Wy moeten haer langdeschil en verheynt vinden.

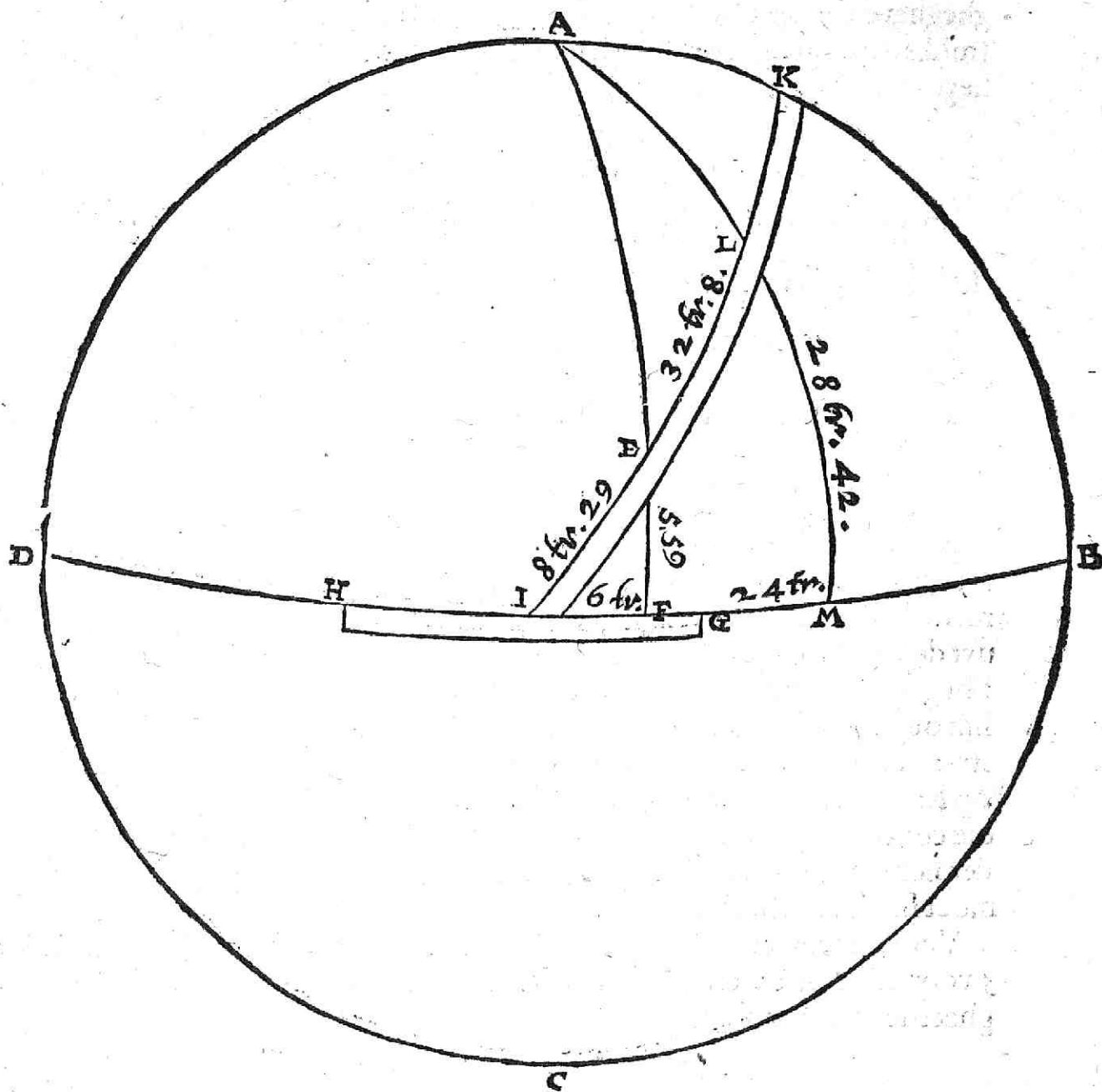
1 *Verck mette copen cromstreeck.*

Ick neem een Eertclood welke A B C D sy, diens aspunt A, en middelront D B, teycken daer op een verborghen of uytvagelick punt E, sulcx dat sijn breede F E doe 5 tr. 59 ① der ghegeven westelicker plaets; neem voort na t'inhout van t'ghegeven de vierde copen cromstreeck, welke sy G H I K, vervough haer gront G H opt middelront D B, die daer langs henen schuyvende tot dat de wijslijn I K comt op E; keer daer na den Eertclood westwaert (om dat d'ander plaets oostelicker is) tot dat de cromstreeck het middachront deursnijt in d'ander ghegeven breede van 28 tr. 42 ①, t'welck valt neem ick an L, en de gemeene sine des middachronts en middelronts sy alsdan M. Dit soo wesende F M is der twee plaetsen langdeschil, t'welck op den Eertclood in dit voorbeeld bevonden moet worden voor t'begheerde van 24 tr.

Voort is des cromstreecx lini E L de verheynt, welke gemeten als int 5 voorstels eerste werck, moet in dit voorbeeld bevonden worden voor t'begheerde van 32 tr. 8 ①.

2 *Verck metten ghecromstreeckten Eertclood.*

Ick verkijs op den Eertclood eenighe cromstreeck als de ghegeven, dats de 4, en breng die onder het middachront, snyende t'selve inden 5 tr. 59 ① der ghegeven westelicker breede; ick keer daer na den Eertclood westwaert (om dat d'ander

d'ander plaets oostlicker is) tot dat de cromstreeck het middachront snijnt inderi 28 tr. 42 ① van d'ander ghegeven breedte: T'welck soo sijnde, het middelront verlopen vande eerste standt totte tweede, is het langdeschil, dat in dit voorbeelt bevonden moet worden van 24 tr.

Voort is de cromstreecx lini tusschen die twee standen de verheyt, welke gemeten als int 5 voorstels 1 werck, moet in dit voorbeelt bevonden worden voor t'begheerde van 32 tr. 8 ①.

3 *Verck door ghetalen.*

Ick souck inde tafel des 4 voorstels de ghegeven 4 cromstreeck, en sie wat langden en verheden overcommen op de twee ghegeven breedten, bevinde op de eelenste breedte 5 tr. 59 ①, t'overcommen langde 6 tr. verh. 8 tr. 29 ①. En op de grootste breedte van 28 tr. 42 ①, bevinde ick t'overcommen langde 30. verh. 40 tr. 37 ①.

Daer af ghetrocken langde en verheyt eerste in d'orden, blijft voor t'begheerde langdeschil 24 tr. verh. 32 tr. 8 ①.

Waer af t'bewijs deur t'werck openbaer is. **T B E S L Y T.** Wesende dant
N ghe-

ghegheven twee plaetsen cromstreeck en breedten : Wy hebben gevonden (midts dat de ghegheven breedten niet even en waren) haer langdeschil en verheyt, na den eysch.

8 V O O R S T E L.

Wesende ghegheven twee plaetsen breedten en langdeschil: Te vinden haer cromstreeck en verheyt.

T G H E G H E V E N. Laet de breedte der westlicker plaets sijn van 5 tr. 59 ①, d'ander plaetsens breedte 28 tr. 42 ①, en haer langdeschil 24 tr.

T B E G H E E R D E. Wy moeten de cromstreeck en verheyt vinden.

1 *Werck mette copen cromstreeck.*

Soo de ghegheven plaetsen op den Eertclood niet gheteyckent en waren, men salder uyt vaghelicke punten setten, volghende t'ghegheven, die ick inde form des 7 voorstels neem te wesen de twee punten E en L : Daer na salmen uyt de seven coperen cromstreken een verkiesen die ons uyer ooghdunckt t'begheerde ten naesten te commen, legghende haer gront G H mette wijslijn opt middelront B D, die daer langs henen schuyvende tot dat des cromstreecx wijslijn I K, comme op d'een der twee ghegheven plaetsen, ick neem op E: Soo d'ander plaets L alsdan comt te gheraken de selve wijslijn I K, so is die copen streeck de begheerde; maer sulcx niet ghebeurende, men sal een ander nemen daer op passende, of die nemen welcke ten naesten comt, de selve moet in dit voorbeeld bevonden worden voor t'begheerde de vierde.

Voort is des cromstreecx lini E L de verheyt, welcke ghemeten als int 5 voorstels eerste werck, moet in dit voorbeeld bevonden worden voor t'begheerde van 32 tr. 8 ①.

2 *Werck metten ghecromstreekten Eertclood.*

Soo de twee plaetsen op den Eertclood gheteyckent stonden, en datse by ghevalle op een selve gheteyckende cromstreeck lagen, tis kennelick dat die cromstreeck de begheerde soude sijn: Maer want dat selden ghebeurt, so sulden wy de saeck hier by voorbeeld nemen datse beyde in ghen selve gheteyckende cromstreeck en vallen, waer toe den voortganck dusdanich is: Keert den clood tot dat eenige cromstreeck het middachront deursnijt op de breedte van d'een plaets, ick neem de westlicker: Daer nae anghesien d'ander plaets oostelicker is, soo keert den clood westlicker, tot datter een booch des middelronts verlopen is van 24 tr. te weten het ghegheven langdeschil: Siet dan of de ghenomen cromstreeck het middachront deursnijt, op de ghegheven grootste breedte der 28 tr. 42 ① van d'ander plaets, want dat soo ghebeurende, die cromstreeck is de begheerde: Dies niet, neemt een ander cromstreeck, en doet daer me alsvooren en derghelijcke soo dickwils tot dat ghy de begheerde cromstreeck crijcht, of de begheerde ten naesten, welcke in dit voorbeeld bevonden sal worden de vierde.

Om daer na de verheyt te hebben, men sal tusschen de twee boveschreven plaetsen inde vierde cromstreeck gevonden, meten de langde des selven cromstreecx met een passer, als int 5 voorstels 1 werck, en moet in dit voorbeeld bevonden worden voor t'begheerde van 32 tr. 8 ①.

3 *Verck door ghetalen.*

Ick fouck inde tafel des 4 voorstels de cleenste gegeven breedte van 5 tr. 59 ①, in eenighe der 7 cromstreken, ick neem inde vierde, en sie wat langde daer me overcomt, bevinde 6 tr.

Daer na fouck ick inde selve vierde cromstreeck wat langde datter overcomt op d'ander ghegheven breedte 28 tr. 42 ①, bevinde 30 tr.

Daer af gherocken 6 tr. eerste in d'oirden, blijft langdeschil. 24 tr.

By aldien nu t'selve langdeschil niet even en waer, oft immers niet na ghenouch even mettet ghegheven langdeschil, so en soude die ghenomen tafel der 4 cromstreeck de begheerde niet sijn, en daerom soudemen dierghelijcke moeten versoucken op een ander cromstreeck, en dat soo dickwils tot datmen het derde des oirdens even vonde, of ten naesten even mettet ghegheven langdeschil: Maer t'valt in dit voorbeelt even, daerom de begheerde cromstreeck is de vierde.

Om nu de verheyte te vinden, ick souc inde boveschreven vierde cromstreeck d'een ghegheven breedte 5 tr. 59 ①, vinde daer op te overcommen verheyte van 8 tr. 29 ①,

En inde selve vierde cromstreeck fouck ick d'ander ghegheven breedte 28 tr. 42 ①, vinde daer op te overcommen verheyte van 40 tr. 37 ①.

Diens verschil vande verheyte 8 tr. 29 ① vijfde in d'oirden, is voor de begheerde verheyte. 32 tr. 8 ①.

Waer af t'bewijs deur t'werck openbaer is. **T B E S L V Y T.** Wefende dan ghegheven tweer plaetsen breedten en langdeschil, wy hebben gevonden haer cromstreeck en verheyte, na den eysch.

9 V O O R S T E L.

Wefende ghegeven tvveer plaetsen breedte en verheyte: Te vinden de cromstreeck en langdeschil.

M E R C K T.

T'ghebeurt dat ymant bekent sijn tweer plaetsen breedten, en verheyte van d'een tot d'ander, deur gissing dieint seylen daer op mach hebben ghenomen gheweest, en dat hy begheert te weten de cromstreeck en langdeschil, om sijn toecommende seyling daer na te rechten, of om sulcke twee plaetsen op den Eertcloot recht te teyckenen, of daer op gheteykent sijnde, om te sien hoe sijn rekening daer me overcomt, en tot sulcken eynde can dit voorstel dienen.

T G H E G H E V E N. Laet de westlicker plaetsens breedte sijn van 5 tr. 59 ①, van d'ander 28 tr. 42 ①, en haer verheyte 32 tr. 8 ①. **T B E G H E E R D E.** Wy moeten haer cromstreeck en langdeschil vinden.

1 *Verck mette koper cromstreeck.*

Om eerst de cromstreeck te vinden, ick neem een Eertcloot welcke beteyckent sy mette form des 7 voorstels, set daer op d'een ghegheven plaets, latet sijn de westlicker, diens breedte 5 tr. 59 ① als t'punt E: Ick neem daer na een der seven koper cromstreken die my uyer ooghe dunckt t'begheerde ten naesten te commen, legghende haer gronts wijslijn opt middelront B D, die daer langshenen schuyvende tot dat des cromstreecx wijslijn I K comme opt punt E: Ick

meet voort met een passer na de wijze als int 5 voorstel van E langs de wijslijn der cromstreeck, tot dat ick heb de ghegeven verhey 32 tr. 8 ①, die comt neem ick an L, welck punt soo vallende, dat sijn breedte de ghegeven is van 28 tr. 42 ①, die ghenomen coper cromstreeck is de begheerde: Maer sulcx niet ghebeurende, men sal een ander nemen, en daer me dergelijcke doen, en dat so dickwils tot datmen een crijcht waer in sulcke breedte alsoo even valt, of ten naesten comt, t'welck in dit voorbeeld moet sijn voor t'begeerde de vierde cromstreeck.

Om daer na het langdeschil te hebben, men salt soucken vande twee punten E, L, t'welck sy F M, en moet in dit voorbeeld bevonden worden van 24 tr.

2 *Overck metten ghecromstreeckten Eertclood.*

Om eerst de cromstreeck te vinden, ick verkies op een ghecromstreeckten Eertclood eenighe cromstreeck die my uiter oogh dunckt t'begheerde ten naesten te comen: Latet inde form des 7 voorstels sijn de cromstreeck I K, teycken daer op d'een ghegeven plaets, latet sijn de westelicker als t'punt E, diens breedte F E 5 tr. 59 ①: Ick meet voort met een passer na de wijze als int 5 voorstel, van E langs de cromstreeck tot dat ick heb de ghegeven verhey van 32 tr. 8 ①, die comt neem ick an t'punt L, welck punt soo vallende, dat sijn breedte L M de ghegeven is van 28 tr. 42 ①, de ghenomen cromstreeck is de begheerde. Maer sulcx niet ghebeurende, men sal een ander nemen, en daer me dergelijcke doen, en dat so dickwils tot datmen een crijcht waer in sulcke breedte alsoo even valt, of ten naesten comt, t'welck in dit voorbeeld moet sijn voor t'begheerde de vierde cromstreeck.

Om daer na het langdeschil te hebben, men salt soucken vande twee punten E, L, t'welck sy F M, en moet in dit voorbeeld bevonden worden voor t'begeerde van 24 tr.

3 *Overck door ghetalen.*

Om eerst de cromstreeck te vinden, ick souck inde tafels des 4 voorstels d'een ghegeven breedte in een der cromstrecken, latet sijn de cleenste van 5 tr. 59 ①, voor t'eerste inde 4 cromstreeck, en sie wat verhey daer me overcomt, bevinde

8 tr. 29 ①.

Daer toe ghedaen de ghegeven verhey (ick segh daer toe ghedaen om dat d'eerste breedte de cleenste was, want waerse de grootste gheweest men soude moeten afstrecken)doende

32 tr. 8 ①.

Comt verhey

40 tr. 37 ①.

Daer na sien ick inde selve vierde cromstreeck, wat breedte datter overcomt op de verhey van 40 tr. 37 ① derde in d'oirden, bevinde

28 tr. 42 ①.

Dese breedte even sijnde mette ghegeven breedte der tweede plaets, soo is dese ghenomen vierde cromstreeck de begheerde: Waerse daer me oneven gheweest, men soude dergelijcke moeten met een ander versoucken, tot datmen sulcx bevonde te overcomen, of ten naesten.

Om nu het langdeschil te vinden, ick souck eerst de cromstreeck alsooren, en sie wat langde datter overcomt op d'een ghegeven breedte van 28 tr. 42 ①, bevinde

30 tr.
S'ghe-

S'ghelijcx wat langde datter overcomt op d'ander ghegeven breedte
de van 5 tr. 59 ①, bevinde 6 tr. 6 tr.

Die ghetrocken vande 30 tr. vijfde in d'oirden, blijft voor begheert
langdeschil 24 tr.

Waer af t'bewijs deur t'werck openbaer is. T B E S L V Y T. Wefende dan
ghegeven twee plaetsen breedte en verheyte, wy hebben ghevonden de crom-
streeck en langdeschil, naden eysch.

10 V O O R S T E L.

Wefende ghegeven tvveer plaetsen cromstreeck, lang-
deschil, en d'een plaetsens breedte: Te vinden d'ander plaet-
sens breedte en verheyte.

T G H E G H E V E N. Laet de cromstreeck sijn de vierde, langdeschil 24 tr. en
d'een plaetsens breedte wefende de westelickste en cleenste 5 tr. 59 ①.

T B E G H E E R D E. Wy moeten vinden d'ander plaetsens breedte en verheyte.

1 *UVerck mette copen cromstreeck.*

Om ten eersten te vinden d'ander plaetsens breedte, ick teycken op eenighen
Eertclood als die des 7 voorstels een punt ghelijck E, op de ghegeven breedte van
5 tr. 59 ①: Daer na, want de ghegeven cromstreeck de vierde is, so vervough
ick de vierde copen cromstreeck alsoo, dat haer gronts wijslijn G H passe opt
middelront D B, en dat de wijslijn I K gerake t'punt E: T'selve gebrocht on-
der het middachront, ick teycken des middachronts sine F int middelront
D B, keer daer na den Eertclood westwaert tot datter int middelront van F
af deurloopen sijn 24 tr. des ghegeven langdeschils, t'welck valt neem ick
van F tot M, en teycken alsdan des middelronts sine inde cromstreeck, als ter
plaets van L: Dit soo sijnde, L M is d'ander plaetsens begheerde breedte, die
in dit voorbeeld bevonden moet worden van 28 tr. 42 ①. En E L is de be-
gheerde verheyte, welke ghemeten meteen passer na de wijze des 5 voorstels,
moet in dit voorbeeld bevonden worden van 32 tr. 8 ①.

2 *UVerck metten ghecromstreeckten Eertclood.*

Om eerst te vinden d'ander plaetsens breedte, anghesien de vierde crom-
streeck de ghegeven is, ick teycken op den ghecromstreeckten Eertclood in
eenighe 4 cromstreeck welke I K sy, een punt als E, op de ghegeven breedte
van 5 tr. 59 ①: T'selve punt E ghebrocht onder het middachront, ick tey-
cken des middachronts sine F int middelront D B: keer daer na den Eertclood
westwaert, tot datter int middelront van F af deurloopen sijn 24 tr. des ghe-
geven langdeschils, t'welck valt neem ick van F tot M, en teycken alsdan des
middelronts sine inde cromstreeck, als ter plaets van L. Dit soo sijnde L M is
d'ander plaetsens begheerde breedte, die in dit voorbeeld bevonden moet wor-
den van 28 tr. 42 ①: En E L de begheerde verheyte, welke ghemeten na de
wijze des 5 voorstels moet in dit voorbeeld bevonden worden van 32 tr. 8 ①.

3 *Verck met ghetalen.*

Ick souck de ghegeven breedte 5 tr. 59 ① inde tafel des 4. voorstels inde ghegeven vierde cromstreeck, en sie wat verheyte en langde daer op overcomt, bevindende verheyte

8 tr. 29.

En langde

6 tr.

Daer toe vergaert het ghegeven langdeschil (ick segh vergaert om dat de ghegeven breedte de cleenste is, waerse de grootste men sou moeten afrekenen) doende

24 tr.

Comt langde

30 tr.

Daer op vinde ick te overcommen inde boveschreven 4 streeck, de breedte der tweede plaets voor t'begheerde

28 tr. 42 ①.

En vinde oock daer nevens de verheyte van

40 tr. 37.

Diens verskil vande verheyte 8 tr. 29 ①, eerste in d'oirden, doet voor begheerde verheyte

32 tr. 8.

Waeraf t'bewijs deur t'werck openbaer is. **T B E S L V Y T.** Wesende dan gegeven twee plaetsen cromstreeck, langdeschil, en d'een plaetsens breedte; Wy hebben ghevonden d'ander plaetsens breedte en verheyte, na den eysch.

11 VOORSTEL.

Wesende ghegeven twee plaetsen cromstreeck, d'een plaetsens breedte en verheyte: Te vinden d'ander plaetsens breedte en het langdeschil.

M E R C K T.

Genomen an ymant kennelick te sijn op wat cromstreeck datmen van d'een plaets tot d'ander seylt, voort d'een plaetsens breedte en de verheyte, die deur giffing int seylen mach ghevonden sijn, waer me hy begheert te vinden d'ander plaetsens breedte, en het langdeschil, om die op een Eertclood te teyckenen, of daer op wesende te meughen sien hoe sijn rekening daer me overcomt, en tot sulcken eynde can dit voorstel dienen. **T G H E G H E V E N.** Laet de cromstreeck sijn de 4, de breedte der westelicker plaets de cleenste wesende van 5 tr. 59 ①, en de verheyte 32 tr. 8 ①. **T B E G H E E R D E.** Wy moeten vinden d'ander plaetsens breedte, en het langdeschil.

1 *Verck mette copen cromstreeck.*

Ick teycken op den Eertclood des 7 voorstels eenich punt als E, op de ghegeven breedte van 5 tr. 59 ①, vervough daer op de vierde copen cromstreeck, te weten alsoo dat den gront G H passe opt middelront D B, en de wijslijn I K op E: Ick meet voorts met een passer langs de selve wijslijn I K, van E oostwaert (om dat E deur t'gegeven westelicker is) na K, de ghegeven verheyte van 32 tr. 8 ①, na de wijze des 5 voorstels, welke comt neem ick tot L. Dit soo sijnde, ick souck de breedte van L, welke is L M, die in dit voorbeeld bevonden moet worden voor t'begheerde van 28 tr. 42 ①.

Daer na souck ick der twee plaetsen langdeschil F M, t'welckmen in dit voorbeeld bevinden moet voor t'begheerde van 24 tr.

2 *Verck metten ghecromstreecken Eertclood.*

Ick verkies eenighe gheteyckende vierde cromstreeck daer ick de ghegheven breedte in teyckenen can: Latet inden Eertclood des 7 voorstels sijn de cromstreeck I K, waer in gheteyckent is t'punt E, soo dat sijn breedte F E doe de ghegheven 5 tr. 59 ①: Ick meet voort met een passer langs de wijslijn I K van E oostwaert (om dat E deur t'ghegheven de westlicker plaets is) na K, de ghegheven verheyte van 32 tr. 8 ①, na de wijze des 5 voorstels, welke comt neem ick tot L. Dit soo sijnde ick souck de breedte van L, welck is L M, die in dit voorbeeld bevonden moet worden voor t'begheerde van 28 tr. 42 ①.

Daer na souck ick der twee plaetsen langdeschil F M, t'welckmen in dit voorbeeld bevonden moet worden voor t'begheerde van 24 tr.

3 *Verck door ghetalen.*

Ick souck de ghegheven breedte 5 tr. 59 ① inde ghegeven vierde cromstreeck der tafels des 4 voorstels, en sie wat langde en verheyte daer op overcomt, bevinde langde

6 tr.

En verheyte

8 tr. 29 ①.

Daer toe vergaert de ghegheven verheyte (ick segh vergaert om dat de ghegeven breedte de cleenste is, waerse de grootste men soude moeten afrekenen) doende

32 tr. 8 ①.

Comt verheyte

40 tr. 37 ①.

Die ghesocht inde boveschreven vierde cromstreeck, ick vinde daer nevens te overcommen voor begheerde breedte der tweede plaets

28 tr. 42 ①.

En vinde oock daer nevens de langde van

30 tr.

Diens verschil vande langde 6 tr. eerste in d'oirden, doet voor begheert langdeschil.

24 tr.

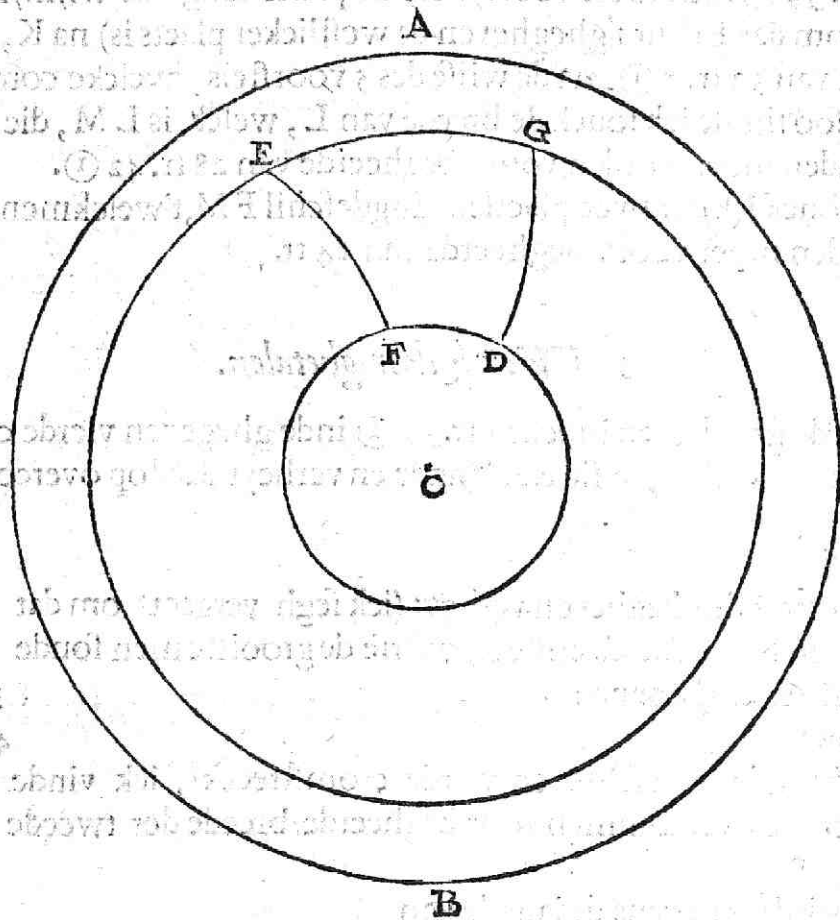
Waer af t'bewijs deur t'werck openbaer is. **T B E S L V Y T.** Wesende dan ghegeven twee plaetsen cromstreeck, d'een plaetsens breedte en verheyte: Wy hebben ghevonden d'ander plaetsens breedte, en het langdeschil, na den eysch.

M E R C K T.

Wy hebben hier vooren gheseyt vant seylen op rechte en cromme seylstreken, maer wantter in groote zeevaerden, noch ghebruyekt wort daert de gheleghentheyte toelaet een wijze van seyling ghemengt van beyden, te weten een achtste streeck met een middachront, soo sullen wy daer af hier wat vermaen doen. Laet inde volghende form A B den Eertclood beteyckenen, diens middelront A B, en noortschen aspunt C, voort sijn D, E, twee plaetsen van verscheyden langden en breedden, deur welke ghetrocken sijn de twee ewewijdige ronden D F en E G. Om nu van E tot D te seylen, niet op een rechte noch cromme streeck alsvooren, maer op een middachront met een achtste streeck: Men seylt eerst van E af recht noortwaert an, opt middachront E F, tot datmen sich vint op de breedte diemen weet D te hebben, t'welck sy neem ick tot F: daer na keertmen westwaert, blijvende gheduerlick op de selve breedte, dat is geduerlick varende op de achtste cromstreeck tot datmen ter begheerde plaets D comt.

Merckt noch datmen soude meughen eerst beginnen te seylen van E recht

westwaert an, dats gheduerlick op de achtste cromstreeck, tot datmen hadde de langde van D, als tot G, en daer na van G recht noortwaert an, tot datmen op D comt: Doch alst niet en waer uyt oirfaeck van winden of stroomen, diemen van te vooren wist dat hinderlick souden sijn, so waert beter eerst te seylen van

E op F, en van F op D, dan eerst van E op G, en van G op D, uyt oirfaeck datmen met meerder sekerheyt van F tot D op een selve breedte can blijven, dan van G tot D op een selve langde, inder voughen dat soo veel men deur afleydende stroomen of qua rekening, in langde misgiste, soo verre soudemen te oostlick of westlick van D commen: la sulcx, datmen somwijlen als Deen cleen Eylant waer, niet weten en soude (ghelijck metter daet dickwils ghebeurt) ofmen daer afoost of west waer, niet teghenstaende men de breedte versckert hadde: Maer van E eerst noortwaert an varende, t'fy datmen wat oostlicker of westlicker dan op F ter begheerde breedte comt, ten doet daer sulcken hinder niet, want blijvende int seylen nae D altyt op de behoerlicke breedte, men moet D ontmoeten.

Tot dese wijze van seyling op een achtste cromstreeck met een middachront, en behoufmen gheen rekeninghen als de voorgaende van rechte en crome seylstreken, maer ten is soo corten wech niet, gelijkmen inde form openbaerlick siet.

ANHANG

A N H A N G

DER CROMSTREKEN.

1 HOOFSTICK.

Verhael op de oirden der cromstreken.

Sommige als *Robert Hues*, nemen de cromstreken te beginnen vant middachront af na t' middelront toe, noemende die van noort ten oosten d'eerste, noort noortoost de tweede, en soo voorts. Ander als *Edwart Wright*, tellen van t' middelront af na t' middachront, noemende de cromstreeck van oost ten noorden d'eerste, oost noordoost de tweede, en soo voorts. Maer wanttet om twijffeling te weeren, goet waer dat alle die van dese stof handelen, int noemen der cromstreken een selve oirden volghden, soo heeft my oir boir ghedocht mijn ghevoelen te verclaren, waerom ick meyn datter meerder reden is te beginnen van het middachront, ghelijck wy hier vooren oock ghedaen hebben, dan van t' middelront, als volght:

Voor al wannermen seghd d'eerste cromstreeck die te wesen, welcke eerst na t' middelront volght, soo en is dat niet eyghentlick gesproken den * Doen- Efficiens
der buyten t' middelront sijnde, dadelick of deur t' ghestelde, wantmen in sulck ansien dan niet en soude moeten segghen d'eerste cromstreeck vant middelront af, dan d'eerste cromstreeck van een ewewijdich rondt mettet middelront: Maer dat soo ghenomen, t' selve ewewijdich ront en sal in d'oirden der cromstreken niet vallen, t'welck nochtans gheen rechte streeck sijnde een cromstreeck is, volghende haer bepaling. Dit anghemerckt, de natuerlicke oirden schijnt te vereyffchen datmen t' middachront neme voor begin, want van daer af tellende, soo valt de oostenweststreeck me onder de cromstreken, wesende altijd de achtste na t' behooren, en daerom hebben wy hier vooren die wijse ghevolght.

2 HOOFSTICK.

Van *Petrus Nonius* feyl, angaende de ghetalen der cromstreken.

Nadien de Portuguijsen en Spaengnaerden eerst ernstelick de groote zeevaerden anghevanghen hadden, soo viel by hun anmercking op de gedaente en eyghenschappen der cromstreken; Waer af den vermaerden *Wisconstnaer Petrus Nonius* handelende, heeft gheschreven vande ghetalen dienende tottet formen der selve, maer sy en wierden by hem niet recht ghenouch getroffen, t'welck ick niet en segh tot sijn verachting, want den gront daer hy op boude, hadde uysterlick soo vasten ansien, dat d'alder ervarenste voor t'eerste lichtelick souden ghemeent hebben de saeck soo te wesen, en by aldien hem sulcke oirsaeck van proef ontmoet hadde, als anderen na hem wel bejeghende, hy soude soo wel als anderen t' ghebreck bemerckt hebben.

Tis dan te weten dat hy int 23 Hoofstick sijns 2 boucx *de Reg. & instr.* besluyt de houckmaten der boghenvanden aspunt totte cromstreeck in
*ghe-

Continua
Proportione.

* gheduerighe everedenheyt te wesen; Als inde voorgaende form des 3 voorstels, (alwaer wy nemen R Z de vierde te sijn) dat ghelijck houckmaet van M R, tot houckmaet van M X, also houckmaet van M X, tot houckmaet van M Y, en van M Y tot die van M a, en van M a tot die van M b; en van M b, tot die van M Z, en daerom oock ghelijck houckmaet van M R, tot houckmaet van M X, alsoo houckmaet van M b, tot houckmaet van M Z: Doch dat gemist te wesen blijkt aldus: De driehouck M R X heeft drie bekende palen, te weten de sijde M R 90 tr. den houck M R X 45 tr. en den houck R M X 1 tr. Hier me ghesocht de sijde M X, wort bevonden van 89 tr. diens houckmaet doet 9998: Sulcx dat de houckmaet van M R, in foodanighen reden is totte houckmaet van M X, als 10000 tot 9998. Laet nu de cromstreeck van R tot b, soo na den * aspunt ghecommen wesen, dat M b doe 10 tr. diens houckmaet is 1736. Dit soo ghenomen, de houckmaet van M Z soude moeten doen 1736, want seggende houckmaet van M R 10000, geeft houckmaet M X 9998, wat houckmaet van M b 1736? Comt houckmaet die sijn soude voor M Z alsovooren 1736: Maer de selve soo niet te wesen wort aldus bethoont: De driehouck M b Z heeft drie bekende palen, te weten de sijde M b 10 tr. den houck M b Z 45 tr. en den houck b M Z 1 tr. Hier me ghesocht de sijde M Z, wort bevonden deur het 42 voorstel der clootsche driehoucken van 8 tr. 33 ①, diens houckmaet 1487, groot verschil heeft vande voorschreven 1736, t'welck sy soude moeten doen om met d'ander everedenich te sijn. Sulcx dat de booch M Z, die volghende t'ghestelde maer en doet 8 tr. 33 ①, wort na d'ander reghel bevonden van 10 tr. t'welck 1 tr. 27 ① te veel is. Maer sulcken feyl vallende op alleenlick een everedenheys wercking, soo machmen dencken wat grooter feyl datter op M Z boven dat noch moet commen, deur al de voorgaende verfaemde feylen der werckinghen cermen totten boveschreven 10 tr. vanden aspunt gheraect.

Polum.

3 HOOFSTICK.

Vant feyl inde tafels der cromstreken deur *Edwart Wright*.

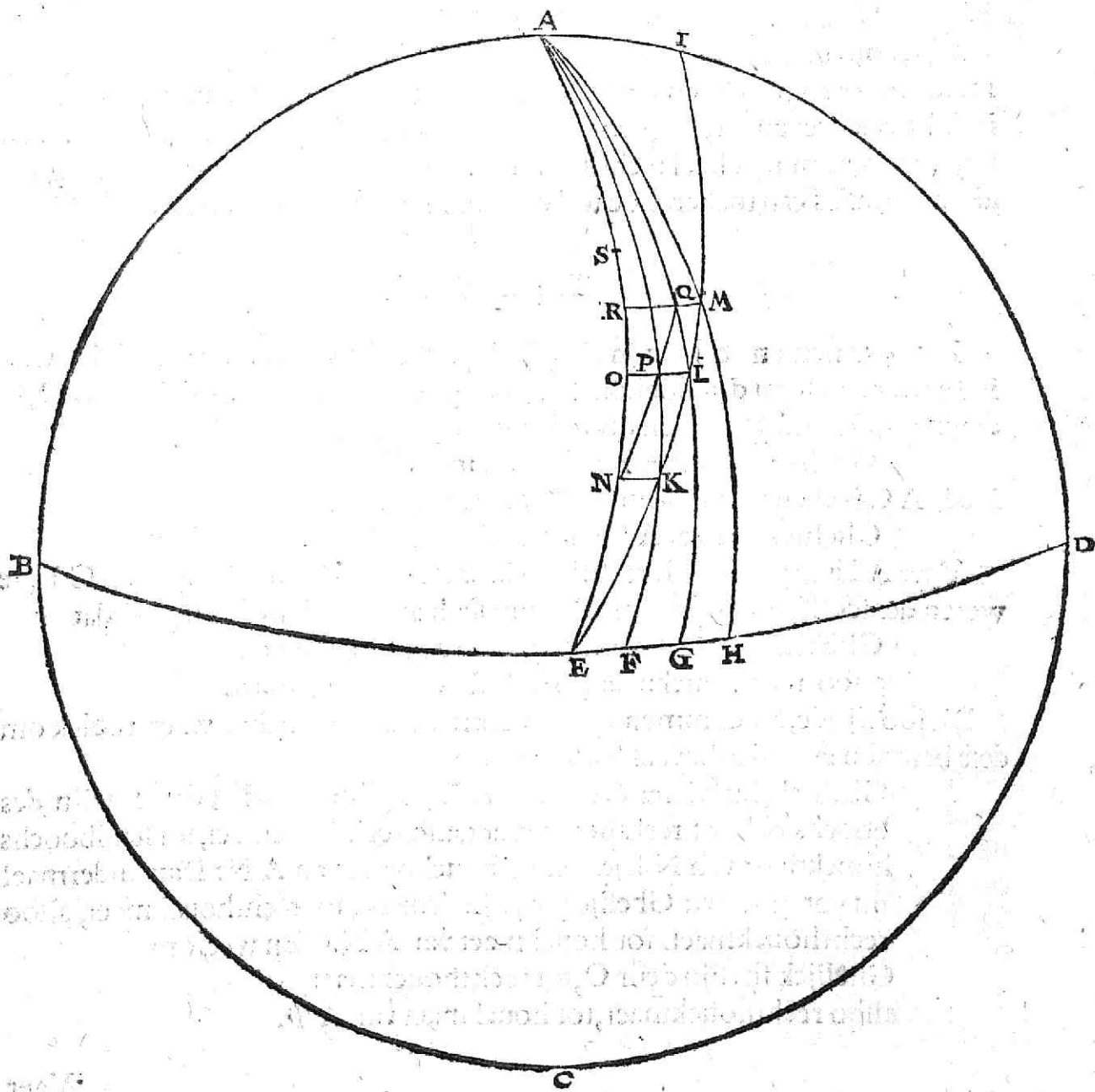
Na de Portuugysen en Spaengnaerden sijn in groote zeevaerden de Enghelischen ghevolght, welcke op dese ghedaente der cromstreken oock acht nemende, hebben t'feyl van *Nonius* bemerckt, en tot verbetering van dien soo sijnder onlanx uytghegheven tafelen der cromstreken deur *Edwart Wright*, als die des 4 voorstels van desen, welcke de saeck naerder commen: De proef daer ick sulcke meerder naerheyt deur vermoede, was dat ick na d'eerste wijze des maecksels der tafels vande cromstreken int boveschreven 4 voorstel, socht de breedten des vierden cromstreecx, (in welcke t'werck licht valt, deur gheduerighe vergaring sonder menichvuldning of deeling, om dat raecklijn en rechthouckmaet van 45 tr. daer even vallen) en dat tot op den 78 tr. der langde, waer op ick bevant t'overcommen 61 tr. 26 ①: Maer *Wrights* tafels hebben tot sulcken plaets 61 tr. 14 ①, die op soo grooten langde maer 12 ① en schillen: Boven dien was my noch bekent datter ware ghetal, volghende sulck ghestelde, minder moest sijn dan die 61 tr. 26 ①: Sulcx dat my dit, als gheseyt is, vermoen gaf van die tafels de sake na te commen: (Maer hoe de ghetalen der tafels van ander cromstreken met sulcke rekeningen overcommen, en heb ick deur ander belet niet verfocht) Doch en isser de rechte gront noch niet volcommelick ghetrossen. Om hier af verclaring te doen, soo schrijf ick eerst t'navolghende

VER.

VERTOOCH.

Ghelijck des cromstreecx afvvijking vant middelront op haer voortganck eens langdetraps, tot haer afvvijking op haer voortganck van noch een langdetrap daer an volghende: Alsoo seer na snylijn door t'begin van die laetste voortganck, tot snylijn door t'begin des eersten voortganckx.

TGHEGHEVEN. Laet ABCD een Eertcloot sijn diens aspunt A, middelront BED, waer in gheteyckent sijn de vier punten E, F, G, H, sulcx dat EF, FG, GH, elck doen 1 tr. Op dese vier punten E, F, G, H, sijn ghetrocken de vier middachboghcn AE, AF, AG, AH; voort sy EI een cromstreeck, ick neem d'eerste, snyende de vier middachboghcn in K, L, M, I; Daer na sy ghetrocken de booch KN ewewijdich met FE, en LO met GE, snyende AF in P, sghelijcx sy ghetrocken de booch MQR ewewijdige met HE en snyende AG in Q: Daer

na sy

na sy ghetrocken d'eerste cromstreeck van N deur P tot Q, die even en gelijk moet sijn mettet deel K L M.

Dit soo wesende FK is des cromstreecx afwijcking vant middelront F E D op haer voortganck eens langdetraps: Dat is, de cromstreeck voortghegaen hebbende van E tot K, daerse in langde verandering ghecreghen heeft een trap E F; soo is op die voortganck eens langdetraps, haer afwijcking gheworden F K, of E N als daer me even sijnde, om dat K N ewewijdich is met F E deur t'gegeven: En alsoo salmen verstaen dat N O is des cromstreecx afwijcking op haer voortganck van een langdetrap meer, met te comen van K tot L, waer op sy afwijcking ghecreghen heeft soo veel als van N tot O, om dat L O ewewijdich is met G E deur t'ghegheven: En om derghelijcke redenen is O R des cromstreecx afwijcking op haer voortganck van noch een langdetrap meer, met te comen van L tot M. Sulcx dat N O is des cromstreecx afwijcking op haer voortganck eens langdetraps, en O R afwijcking op haer voortganck van noch een trap daeran volghende. **T B E G H E E R D E.** Wy moeten bewijfen dat ghelijck N O tot O R, alsoo seer na de snylijn van des cloots middelpunt deur L begin des laetsten voortganck L M, tot snylijn deur K begin des eersten voortganck K L; Maer de snylijn deur N, is even ande snylijn deur K, om dat K N ewewijdighe is met F E: En sghelijcx is de snylijn deur O, even ande snylijn deur L, om dat L O ewewijdighe is met G E, en daerom moeten wy bewijfen dat ghelijck N O tot O R, alsoo snylijn deur O, tot snylijn deur N.

Maer om hier te segghen tot wat eynde dit streckt, en de somme des voornehmens int cort te verclaren, soo is te weten dat wy bethoonen sullen, de ghetalen inde boveschreven tafel ghevonden, niet te overcomen met dese everedenheyt, en daerom niet heel recht te wesen. Voort hoemen deur sulcken gront ghewisse tafels can maken, hoe wel deur een moeylicker wercking.

T B E W Y S.

Homologa. Laet ons nemen de form in d'eerste bepaling des houckmaetmaeckfels, waer in te ansien valt dat den driehouck A B I, ghelijck is metten driehouck A F C, diens * lijckstandighe sijden everedenich sijn, te weten

Ghelijck A I tot A B, alsoo A C tot A F,
Maer A C is even met A B, en G C met A F, daerom

Ghelijck A I tot A B, alsoo A B tot G C.

Maer A I is snylijn, A B rechthouckmaet, en G C houckmaet van C E, te weten des schilboochs van B C, daerom segh ick by ghemeene reghel, dat

Ghelijck eens boochs snylijn tot rechthouckmaet,
alsoo rechthouckmaet, tot schilboochs houckmaet.

Dit soo sijnde, wy comen nu totte form deses vertoochs, waer me ick om dese bewesen everedenheyt aldus segh:

Ghelijck int vierendeelronts A E, snylijn deur N, dats snylijn des boochs N E, tot rechthouckmaet, also rechthouckmaet, tot schilboochs houckmaet van N E wesende houckmaet van A N: Dats andermael int cort gheseyt: Ghelijck snylijn deur N, tot rechthouckmaet, alsoo rechthouckmaet, tot houckmaet van A N. En weerom Ghelijck snylijn deur O, tot rechthouckmaet, alsoo rechthouckmaet, tot houckmaet van A O.

Maer

Maer rechthouckmaet aldus inde twee voorgaende everedenheden middel-
everedenighe sijnde, soo volght daer uyt dat

Ghelijck snylijn deur N, tot snylijn deur O,
alsoo houckmaet van A O, tot houckmaet van A N.

Maer ghelijck houckmaet van A O, tot houckmaet van A N, alsoo het rondt
diens halfmiddellijn de houckmaet is van A O, dats t'rondt daer L P deel af is,
tottet rondt diens halfmiddellijn de houckmaet is van A N, dats t'rondt daer K N
deel af is: Daerom

Ghelijck snylijn deur N, tot snylijn deur O, alsoo het rondt daer L P
deel af is, tottet rondt daer K N deel af is.

Maer ghelijck het rondt daer L P deel af is, tottet rondt daer K N deel af is,
alsoo het deel L P, tottet deel K N, want elck is 1 tr. sijns rondts deur t'gheghe-
ven: Daerom

Ghelijck snylijn deur N, tot snylijn deur O, alsoo L P, tot K N.

Maer L P en K N sijn lijkstandighe sijden in twee driehoucken Q L P,
P K N, die na ghenouch ghelijck sijn, (ick segh na ghenouch, uyt oirsaeck datse
so na malcander staen, en so cleene sijden hebben, waer deur oock int vertooch
gheseyt is *Alsoo seer na*) daerom sy sijn met d'ander lijkstandighe Q L, P K eve-
redenich, dat is

Ghelijck L P tot K N, alsoo Q L tot P K: En vervolghens

Ghelijck snylijn deur N, tot snylijn deur O, alsoo Q L tot P K.

Maer R O is even met Q L, en O N met P K: Daerom

Ghelijck snylijn deur N, tot snylijn deur O, alsoo R O tot O N.

En deur verkeerde reden,

Ghelijck O N tot O R, alsoo snylijn deur O, tot snylijn deur N.

T B E S L V Y T. Ghelijck dan des cromstreecx afwijking vant middelront,
op haer voortganck eens langdetraps, tot haer afwijking op haer voortganck
van noch een langdetrap daer na volghende: Alsoo seer na snylijn door t'begin
van die laetste voortganck, tot snylijn door t'begin des eerstén voortganck,
t'welck wy bewijsen moesten.

Desé everedenheyt aldus vast en bekent sijnde, wy sullen tot ons voorgheno-
men verclaring van t'feyl der tafels commen.

Laet E I inde form deses vertoochs, beteycken en d'eerste cromstreeck, daer in
wy ons voorstellen te moeten vinden de twee breedten F K, G L. Om dan eerst
te vinden F K, ick segh den driehouck K F E (die ick ten eersten voor plat an sie,
om dat sulcke driehoucken inde tafels voor plat ghenomen wierden) te hebben
drie bekende palen, te weten den houck K E F 78 tr. 45 ①, K F E recht, en F E
1 tr. Hier me ghesocht de sijde K F, en alles berekent met rechthouckmaet van
1000000, tot op ② 10e, wort bevonden deur het 4 voorstel der platte driehou-
cken van 5 tr. 1 ① 38 ②. Maer E N is even an F K, daerom E N doet oock 5 tr.
1 ① 38 ②. Nu dan N E bekent sijnde, en om na de regel des voorgaenden ver-
toochs te vinden N O, ick ség aldus: Snylijn deur N, dats van N E 5 tr. 1 ① 38 ②
doende 10038616, gheeft snylijn deur E doende 1000000, (die wy hier snylijn
heeten, hoe wel het eyghentlick gheen en is, maer om de naem na de reghel te
ghebruycken) wat de booch N E 5 tr. 1 ① 38 ②? Comt voor de booch N O
5 tr. 0 ① 28 ②: Die vergaert tot N E 5 tr. 1 ① 38 ②, comt voor E O, dats oock
voor de begheerde G L 10 tr. 2 ① 6 ②: En soo veel wort oock volcommelick
bevonden volghende d'eerste wijze des maeckfels vande tafels der cromstreken
int 4 voorstel, want N K als gront des rechthouckighen driehoucx P K N, doet
59 ① 46 ②, waer me de reghel gevolght, deur rekening der platte driehoucken,

men bevint KP , dats oock voor NO van 5 tr. 0 ① 28 ②, en vervolghens EO inde boveschreven volcommenheit. Maer niet alsoo deur de tweede wijze, want alles met ② ghewrocht, daer comt voor GL 10 tr. 1 ①. Maer om de selve tweede wercking hier breeder te verclaren ick segh aldus: Ghesocht inde tafel der verfaemde snylijnen watter overcomt op 5 tr. 1 ① 38 ② van EN , wort bevonden 3020, daer toe vergaert noch eens 3020 comt 6040, waer op inde selve tafel overcommen voor GL of EO 10 tr. 1 ①, die 1 ① 6 ② verschillen van d'ander 10 tr. 2 ① 6 ②, en daerom en is dit niet heel volcommen, want hier me voortgaende men gheraect allens tot noch wat meerder verschil.

Merckt noch wijder de reden te vereyschen, datmen int foucken van KF des driehoucx KFE , den selven driehouck niet en behoort te nemen voor plat, gemerckt de twee sijden daermen rekening me maect als EF , FK boghen sijn, sulcx dat FK gesocht deur rekening der clootsche driehoucken, wort bevonden van 5 tr. 0 ① 51 ②, die van d'ander 5 tr. 1 ① 38 ② verschillen 47 ③. Want hoewel die in haer selven voor t'eerste cleen sijn, int vervolgh wordet feyl grooter.

4 H O O F T S T I C K.

Hoe t'maeckfel van ghevvisse tafels der cromstreken soude meughen gheschien na t'ghevoelen des Schrijvers.

Ghelijck ghevonden is NO , deur een wercking getrocken uyt het vertooch int 3 Hoofstuck deses Anhangs, alsoo sal ghevonden worden OR ; segghende snylijn van CE , gheeft snylijn van NE , wat de booch NO ? t'gene daer uyt comt is voor de booch OR , welke vergaert tot OE , men crijcht ER , dats oock HM breede des 3 tr. der langde. En om daer nae te vinden de breede van noch een langdetrap voorder, die ick neem te wesen RS , ick segh: Snylijn van RE , gheeft snylijn van OE , wat de booch OR ? t'ghene daer uyt comt is voor de booch RS , en soo voort met d'ander.

MERCKT nu noch dat deur t'nemen van cleender boghen der langde, sekerder werck valt dan deur grooter, om bekende oirsaken: Maer om versekert te sijn datmen de boghen cleen ghenouch neemt, dat sal gheschien deur een dobbel wercking, aldus toegaende: Benevens t'vinden der breedten deur t'nemen der langdeboghen van trap tot trap als hier vooren, soo salmen noch doen een ander wercking van halve trap tot halve trap, soo langhe alse gheen hinderlick verschil en hebben: Maer beginnende hinderlick verschil te crijghen, men sal d'eerste wercking van trap tot trap verlaten, blijvende by die van halve trap tot halve trap, en daer benevens noch vougende een wercking van vierendeel traps tot vierendeel traps, dats van 15 ① tot 15 ①, welke voorder commende, soose oock hinderlick verschil creghen, men sal die van halve trap tot halve trap verlaten, en voughen by d'ander een wercking van noch cleender boghen als van 10 ① tot 10 ①. En daer me canmen, hoe wel de wercking moeylick valt, tot sekerheit commen, want gheen hinderlick verschil vallende tusschen twee werkinghen, d'cene deur t'nemen van heele langdetrappen, d'ander van halve, ten is niet noodich soo verre met noch cleender boghen te wercken dan met halve, want t'ghene men daer deur naerder vonde, soude door meerder moeyte gheschien sonder tot voordeel te strecken.

Merckt noch dat soomen dese wercking wilde doen na d'eerste wijze des maeckfels vande tafels der cromstreken int 4 voorstel, t'soude oirboir sijn eerst te maken een tafel van t'ghene 1 tr. langdeschil buyten t'middelront, doet in

in ①, ② en ③ des middelronts, als de tafel des achtsten cromstreecx, en dat niet van 30 tot 30 ① der breedte, noch berekent tot op ② als die, maer van ① tot ① der breedte, en berekent tot op ③.

De moeyte des maecksels van sulcken tafel ghedaen wesende, tis kennelick dat de voorder wercking dan gheschien soude alleen deur menichvulding sonder deeling, daermen na de voorgaende ander wijze met snylijnen, benevens de menichvulding een deeling moet doen, doch en isser dan sulcken tafel niet te maken.

Dit is de sekerste wech die my nu te vooren comt, en hoe wel de wercking moeylick soude vallen, doch eens wel ghedaen wesende, men soude hem daer op meughen betrouwen. Maer sooder middeler tijt deur ymant ander lichter wercking met ghenouchsaem bewesen sekerheyt ghevonden wierde, t'waer billich die te aenvaerden.

5 HOOFSTICK.

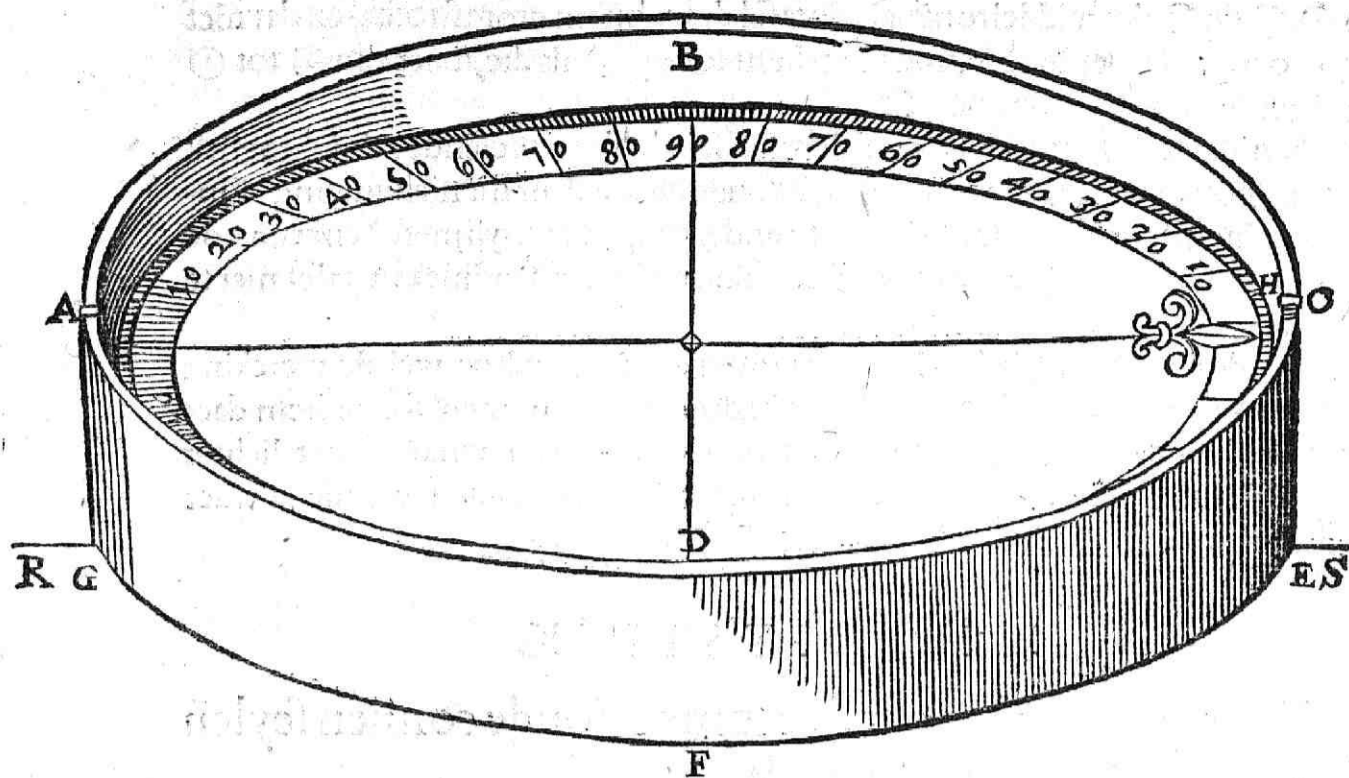
Hoemen scherper opt Zeecompass soude connen seylen dan na t'ghemeen ghebruyck.

Het zeecompass placht eertijts ghedeelt te sijn in 8 streken, t'welck daer nae doen de wijder zeevaerden nauwer toeficht vereyschten, ghecommen is tot 32. En hoewel eenige die halven, voorder commende tot 64 streken, doch houden ander dese laetste deeling voor onnoodich, achtende smenschen gesicht in een varende schip op soo cleene ghedeelten des ronts gheen seker oordeel te connen hebben. Maer sijn VORSTELICKE GHENADE desen handel der scherpseyling grondelick overdénckende, heeft daer af middel voorgewent, om smenschen oordeel seker te connen sijn niet alleen op 64 streken, maer op streken van trap tot trap der 360 daermen de ronden in deelt, ja tot op ghedeelten eens traps, sulcx dat verscheyden menschen op een varende schip t'famen in het zeecompass siende, sullen al ghelijckelick uyt eenen mont noemen een selve trap, ja helft of vierendeel van dien, na dat den tuych groot en forchvuldelick mocht ghemaect sijn. Ende want dit stof is mette voorgaende ghemeenschap hebbende, soo vervough ick t'selve in desen Anhang, daer af een corte verclaring doende met twee voorbeelden,

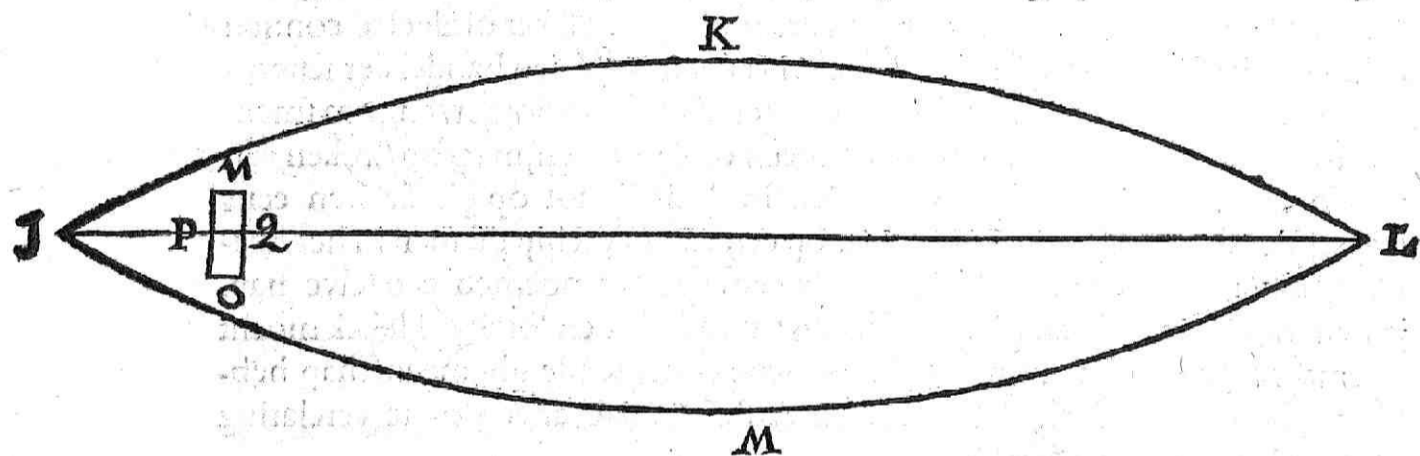
1 Voorbeelt deur een Zeecompass mette lely op stijf papier.

Laet A B C D E F G een zeecompass beduyen, waer in een ront stijf papier sy, niet met 32 streken na de ghemeene wijze, maer met 360 tr. te weten elck vierendeelronts in 90 tr. gheteyckent opt uysterste des cants van t'selve papier, en beginnende de telling in yder vierendeel vant middachront af: En daer onder noch een ander ront stijf papier, waer in het yser gestreken met zeylsteen vast light, om alsoo na t'ghemeen ghebruyck de afwijcking des yfers vande lely soo groot te stellen, als de seylnaeldens afwijcking vant noorden op de tegenwoordighe plaets vereyscht.

Op den buytecant der casse van sulcken compass, sy ghetrocken een lini recht over eynde als C E, daer na het liniken C H, van C na t'middelpunt des compass streckende, en noch een ander van H recht neerwaert ewewijdich commende met C E: Voort sy het punt A soo, dat de verdochte lini van C tot A, strecke

recht over t'middelpunt vant compass: Daer na sy van A noch een lini recht neertwaert ghetrocken opden buytecant tot G, als A G, sulcx dat de verdochte lini van E tot G, strecken moet recht onder t'middelpunt vant compass. Dit soo sijnde, Laet nu I K L M de grontteyckening van een schip bedien, waer in N O is de plaets daermen al seylende t'compass op stelt: Op r'plat van t'selve sal ghe-

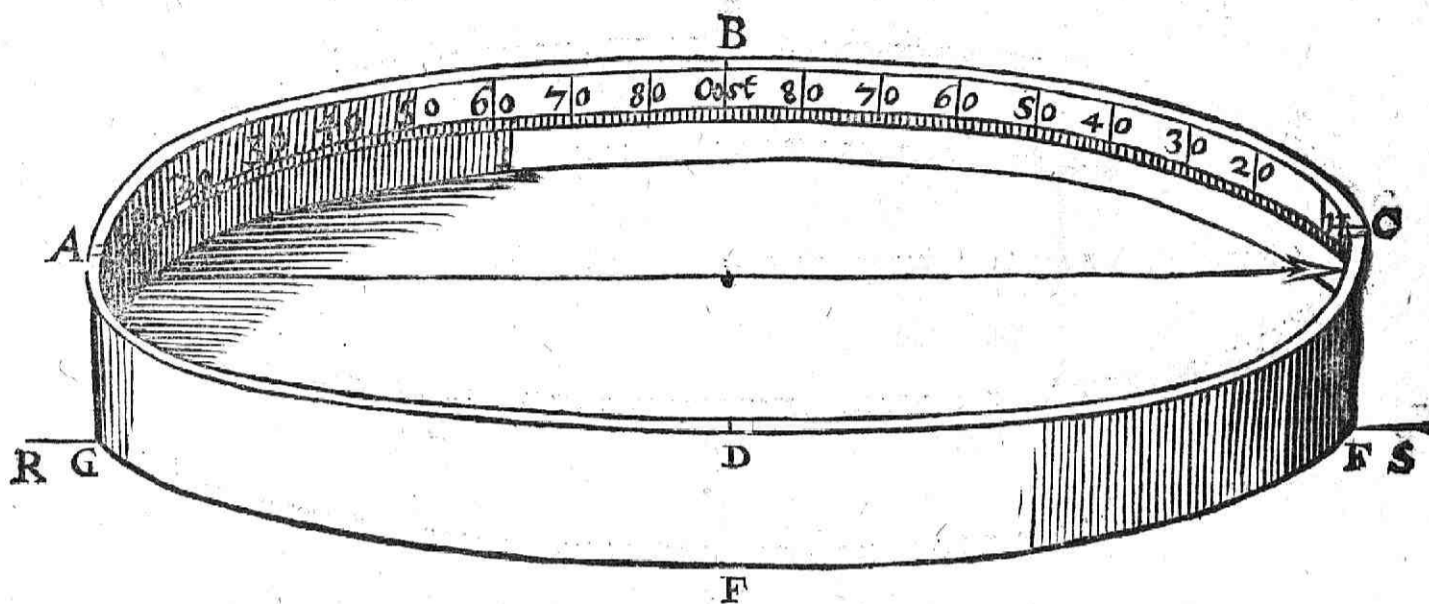

trocken worden een lini P Q, ewewijdich streckende metter kiel des schips, (die ick daerom kiellini noem) te weten in een lini of gespannen draect als I L, commende uyt het middel vant achterste des schips, tottet middelste vant voorste. Maer want P Q in dese teyckening seer cort valt, soo sal ick om int volghende bequamelicker verclaring te meughen doen, andermael trecken een langher lini R S, die ick nu houde als voor kiellini in een schip ghetrocken te sijn, na de meyning alsvooren. Op dese kiellini R S salmen het compass stellen, soo dat de twee punten E en G effen commen daer op te passen.

Om nu hier deur met sekerheyt te seylen tot op trappen of cleender gedeelte, als by voorbeelt te moeten gheseylt worden opden 17 tr. van westen na zuyden, men sal t'schip soo stieren, dat den selven 17 tr. altijt passe op de lini die geseyt is te strecken van H neerwaert ewewijdeghe met C E, want soo lang die overcomen, machmen seggen t'voorghenomen oirdeel van nauwer sekerheyt gevonden te wesen, overmits dat so haest dien selven 17 tr. een trap of een halve wijct vande voorschreven lini onder H; al de ghene diet sien, sullen, al of sy uyt eenen montspraken, terstont t'samen connen seggen hoe veel het buyten den wech is.

2 Voorbeelt deur een zeecompas met een seylnaelde.

Maer want de punt van een seylnaelde alleen draeyende sonder stijf papier, scherper en sekerder verthoont de naeldens natuerlike wijfing, dan twee crome bestreken yferkens diemen ghemeenlick ruytwijs teghen t'papier plackt, soo can sulcx deur foodanighen bloote seylnaelde met noch meerder sekerheyt gedaen worden, aldus: Dese A B C D E F G H R S van beteyckening sijnde als int eerste voorbeelt, men sal inden binnecant der casse daer de lini van H neerwaert inkomt, teyckenen de 360 tr. te weten viermael 90 tr. beginnende t'een vierendeel van H na B, t'ander van H na D, s'gelijcx van A na B, en van A na D.

Voort salmen an t'punt H schrijven noort, an A zuyt, Maer an B, t'welck na de ghemeene wijse west soude sijn, salmen oost stellen, en an D west. Daer na soo veel de seylnaeldens afwijcking ter teghenwoordighe plaets is, op sulcken verheyt salmen t'punt E vande kiellini R S stellen. Als by voorbeelt wesende de afwijcking 10 tr. van noort na oost, men sal den 10 trap van C na B doen overcomen op de kiellini R S, want alsdan moet t'punt E oock 10 tr. vande kiellini verschillen. Dit soo sijnde, en datmen by voorbeelt gheseyt wilde varen 17 tr. van west na zuyt, men sal t'schip soo stieren, dat de punt vande seylnaelde passe opden 17 trap vant westen af na zuyt dat inde casse staet, en is openbaer datmen dan t'begheerde sal doen, met meerder sekerheyt dan na d'eerste wijse.

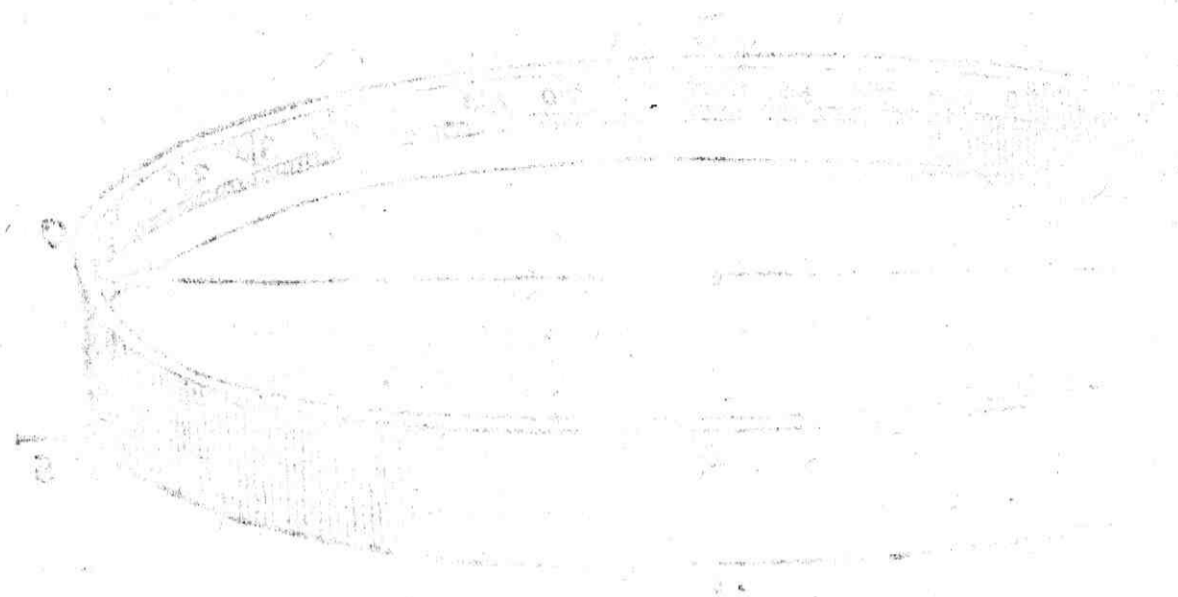
Maer soomen vreesde dat dese verkeerde stelling van oost en west, om d'onghewoonte wille dwaling mocht veroirfaken, voor de bootghesellen die te roer staen: De Stierman soude in plaets vande namen der vier winden, meugen ghebruycken de vier letters A, B, C, D, en in plaets van hun te bevelen datse seylen souden 17 tr. van west na zuyt, mach bevelen te seylen 17 tr. van D na A.

Voort om met meerder bequaemheyt het noort der casse of t'punt E, so verre vande kiellini te stellen, als de naeldens afwijcking vereyscht, men soude van de kiellini af over beyde sijden 40 of 50 tr. meughen teyckenen, om de cassens punt E te stellen op sulcken trap als de afwijcking mebrengt, makende int middelpunt van sulcken ront een pinneken, om de casse met haer bodems middelpunt (een putken daer in gheboort sijnde) op te draeyen.

DER SEYLSTREKEN
EYND E.

101

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

V
Y
F
D
E
B
O
V
C
K
D
E
S
E
E
R
T
C
L
O
O
T
S
C
H
R
I
F
T
S,
V
A
N
D
E
H
A
V
E
N
V
I
N
D
I
N
G.

C O R T B E G R Y P D E R H A V E N V I N D I N G.

Is kennelick dat men over langhen tijt, voornamelick sedert dat de groote zeevaerden op Indien en America begosten, middel ghesocht heeft, waer deur den Stierman op zee mocht weten de Eertclootlangde der plaets daer teghen voordelick sijn schip is, om alsoo te commen totte Havens daer hy begheert te wesen, sonder dat men alsnoch tot sulcke ghevijffe kennis der langde heeft connen ghecommen: Want sommighe verhopende die te vinden deur de verscheenwijfing der seylnaelde, hebben die een aspunt toegheschreven, die noemende seylsteens aspunt: Maer men bevant na vjlder ervarighen, dat die afwijckingen sich na gheen aspunt en schickten: Inder voughen dattet soucken der langde op soodanighen wijze in gheen vaste grondt en bestont: Doch is na sulcx voorderv ervarig ghevolght, deur welcke men nu een begeerde Haven vinden can, niet teghenstaende des havens en schips vare langden beyde onbekent sijn. Van dese vinding der Havens, die vvy HAVENVINDING noemen (en niet Langdevinding welcke verder soude strecken, en vveerdigher sijn) is ons voornemen in dit vijfde bouck te handelen.

B E P A.

BEPALINGHEN.

I BEPALING.

De afvvijsking der naelde vant noorden na t'oosten heet oostering, maer na t'vvesten vvestering, en int ghemeen naeldvvijsking: Maer naeldvvijsking en rechte noortvvijsing int ghemeen naeldvvijsing.

Is kennelick de seylnaelde seker eyghenschap te hebben, datse op een selve plaets een selven oirt wijst, maer niet een selven oirt overal, want tot sommighe plaetsen wijcktse vant noorden na t'oosten, elders na t'westen, t'welck int ghemeen ghelijck de bepaling inhoudt naeldwijcking heet: Doch wantse tot eenighe plaetsen oock recht noort wijst, so heet dat, metsgaders de voorschreven naeldwijcking, int ghemeen naeldwijsing. Vande oirfaecken deser onghereghelde afwijcking, sal t'sijnder plaets gheseyt worden in den Hemelloop, te weten inden loop des Eertcloots als * Dwaelder. Maer om dese en ander volghende bepalinghen noch beqnamelicker te verclaren, soo sal ick beschrijven de volghende tafel der naeldwijsinghen, ghelijckse tot ettelicke plaetsen dadelick bevonden worden, welcke den Hoochghelcerden *Eertcloot-
Planeta.
Geographus.
schrijver Heer *Petrus Plancius* deur langduerigen arbeyt, en niet sonder groote costen by een vergaert heeft, uyt verscheyden houcken des Eertbodems, so wel verre als na ghelegen: Sulcx dat als de Stierlieden int gemeen deur dese manier Landen en Havens sullen vinden, soo wel als eenighe int besonder die alree gevonden hebben, den selven *Plancius* ghehouden mach worden voor een der voornaemlickste oirsaken van dien.

Doch eer ick totte beschrijving der selve tafel com, wil noch dit segghen: Te weten dat by aldien namaels deur nauwer en sekerder ervaringshen, der plaetsen naeldwijsinghen, breedten en langden, anders bevonden wierden dan inde tafel staet, en datmen alsdan ander manier van verclaring en bepaling van woorden behoufde dan de volghende, sulcx en behoort ons van t'voornemen deser ondersoucking niet af te keeren, maer veel eer daer toe te trecken, als allencx gerakende tot meerder en sekerder kennis eens handels gesticht op een goede gront. Dese meyning volghende, ick sal mettet waerschijslickste dat my nu bekent is voortvaren, al oft warachtich waer: want elck t'sijnder tijt der ghelijcke doende, men sal t'warachtichste dat inde natuer daer af is, allencx naerder en naerder meughen gheraken.

TAFEL

TAFEL DER NAELED- W I I S I N G H E N.

		Oftering.	Breede.	Langde.
		tr. ①.	tr. ①.	tr. ①.
Eerfte percx op de noort zijde	Ver- grootende	Een der Vlaemfche Eylanden Corvo.	0. 0.	N 37. 0. 0. 0.
		Opt Vlaemfch Eylant Sancta Maria.	3. 20.	N 37. 0. 8. 20.
	oofte- ring	Neffenshet Eylant Maio.	4. 55.	N 15. 0. 11. 20.
		By t'Canarifche Eylant Palma.	6. 10.	N 28. 30. 16. 20.
	Ver- cleenende	By Cabo de Roca by Lifbona.	10. 0.	N 38. 55. 24. 30.
		Het westerlickfte van Yrlandt.	11. 0.	N 52. 8. 24. 12.
	oofte- ring	Engelants eint.	12. 40.	N 50. 21. 28. 0.
		Een mijl ooftwaert van Pleymouth.	13. 24.	N 50. 18. 30. 0.
		By Timouth in zee.	12. 40.	N 55. 0. 33. 0.
		Londen in Engelant.	11. 30.	N 51. 24. 34. 6.
oofte- ring	Het voorlant van Engelant.	11. 0.	N 51. 8. 35. 40.	
	Amfterdam.	9. 30.	N 52. 20. 39. 30.	
		Wefte- ring.		
Twee de percx op de noort zijde	Ver- grootende	Helmshuy by weften de Noortcaep in Finmarck.	0. 0.	N. 60. 0.
		Noortcaep in Finmarcken.	0. 55.	N. 71. 25. 61. 30.
	weste- ring	Noorkin.	2. 0.	N 71. 10. 63. 30.
		Sint Michiel in Ruffia genaemt Arch- angel.	12. 30.	N 64. 54. 83. 30.
	Ver- cleenende	De zuyderlicke ftraet van Vaygats.	24. 30.	N 69. 30. 103. 0.
		Langenes in Nova Zembla.	25. 0.	N 73. 20. 100. 30.
	weste- ring	Willems Eylant by Nova Zembla.	33. 0.	N 75. 35. 110. 0.
		Yfhouck in nova Zembla.	27. 0.	N 77. 12. 120. 30.
		Het winterhuys in Nova Zembla.	26. 0.	N 76. 0. 120. 30.

Deſe

		Ostering.	Breede.	Langde.
		tr. ①.	tr. ①.	tr. ①.
Eerste percx op de zuyt- zijde	Ver- grootende oostering	Op 105. Spaensche mijlen westwaert van Cabo Sant Augustin en Brasilia.	Z.	0. 0.
		By Cabo S. Augustin in Brasilia.	Z. 8. 30.	6. 0.
		Zuyt en noort met Cabo das Almas in Guinea.	Z. 0. 0.	29. 0.
		Noortwest wel soo noordelick vande Eylanden van Trifstan da Cuncha.	Z. 31. 30.	30. 0.
		Noortwest wel soo westelick vande voorschreven Eylanden.	Z. 31. 30.	36. 0.
		Zuyt en noort met Cabo de Bonaesperance.	Z. 35. 30.	57. 0.
Tweede percx op de zuyt- zijde (uyt- genomen Goa Cochin en Canton)	Ver- grootende westering	Op 17 duytsche mijlen van Cabo das Aguillas oostwaert.	Z.	60. 0.
		Ontrent 5 mijlen in zee vant landt Natal.	Z. 33. 0.	66. 0.
		By de Baixos da India.	Z. 22. 0.	79. 30.
		Mosambique.	Z. 14. 50.	81. 40.
		Inden inwijck van S. Augustin in Madagascar.	Z. 23. 30.	83. 0.
		Zuyt van Cabo Sant Romain.	Z. 28. 0.	86. 20.
		Inden inwijck van Anton Gil in Madagascar.	Z. 16. 20.	91. 0.
		34. Duytsche mijlen zuytoost van S. Brandaon.	Z. 19. 20.	110. 0.
		Goa eē vermaerde coopstadt in India.	N 15. 30.	120. 0.
		Cochin.	N 9. 45.	121. 0.
		25. Duytsche mijlen west ten noorden vande zuytwesthouck van Samatra.	Z 5. 28.	147. 0.
		Bantan een coopstadt in India.	Z 6. 0.	150. 0.
		Het Eylant Lubock.	Z 6. 10.	155. 0.
		De zuytwesthouck vant Eylant Bali.	Z 8. 40.	157. 0.
De mont der Rivier van Cantan in China.	N 23. 0.	160. 0.		
Bunam 46. Duytsche mijlen van het oostende van lava na het oosten.	Z	160. 0.		

Deze

Dese tafel aldus beschreven sijnde, en om nu totte verclaring te commen, sootietmen voor al datter sijn drie pylaren, d'eerste van der plaetsen naeldwijsinghen, de tweede vande breedte, waer by noch ghevought is de derde vande ghe-
racinde langde; op dat de plaetsen inde Eertclooten te lichtelicker ghevonden worden, oock mede om de ghedaenten der naeldwijsinghen daer deur int volghende opentlicker te verclaren. D'e letter N bediet inde tweede pylaer over al noorderfche breedte, maer Z zuyderfche.

2 B E P A L I N G.

Vergrootende oostering of vvestering is die, vvelcke de naelde van vvesten na oosten voortghebrocht sijnde vergroot, en vercleenende, die alsdan vercleent.

Al t'welck t'gheschrift en ghetalen des tafels ghenouch anwijfen, doch tot opentlicker verclaring segh ick aldus: Men siet inde tafel dat de naelde in *Corvo* recht noort wijft, maer van daer oostwaert commende, datse begint te oosteren, allenx meer en meer tot een mijl oostwaert van *Plemouth*, alwaer de afwijking ten grootsten is van 13 tr. 24 ①: En van daer voorder commende sy begint te vercleynen, tot *Helmshuy* by westen de Noortcaep in *Finmarcken* toe, alwaerse weerom recht noortwijft. Voort is de langde van *Corvo* tot *Helmshuy* 60 tr. T'welck soo sijnde, het blijktt dat de voorschreven grootste naeldwijking van 13 tr. 24 ① by *Plemouth*, wiens langde 30 tr. gheschiet int middel der twee plaetsen daer de naelde recht noort wijft, want den 30 tr. is int middel tusschen t'begin en den 60 tr.

T'ghene wy hier gheseyt hebben, vande verandering der naeldwijsing op de noortsijde des eertcloots, derghelijcke bevint sich deur ervaring oock op de zuytsijde; want op 105 Spaensche mijlen westwaert van *Cabo Sant Augustin* opt begin der langde, wijft de naelde recht noort, alsoose oock doet ter plaets inde tafel gheseyt, op 17 Duytsche mijlen van *Cabo das Aguillas*, wefende op 60 tr. der langde, ende int middel tusschen beyden, dats op den 30 tr. valt aldaer oock ghelijck op de noortsijde de grootste oostering, dats ter plaets inde tafel ghe-
naemt, noortwest wel soo noordelick vande Eylanden van *Tristan da Cunha*, doende die wijking 19 tr.

Hier uyt vermoeten, dat de naelde recht noort wijft tot alle plaetsen gheleghen inde twee halfmiddachfronden deur *Corvo* ende *Helmshuy*, van d'een *aspunt tot d'ander. Oock mede dat de naeldens oostering ten grootsten is, tot alle plaetsen int halfmiddachfront streckende deur de plaets ghelegen een mijle oostwaert van *Plemouth*.

Inder voughen dat in sulck ansien, het eertclood deel begrepen tusschen die twee halfmiddachfronden, 60 tr. in langde van malcander, is een perc int welck de naelde over al vant noorden na t'oosten wijckt, ende inden helft van dien, dat is het eertcloots deel begrepen tusschen de twee halfmiddachfronden, t'een deur t'begin, het ander deur den 30 tr. soude over al sijn vergrootende oostering: Ende in d'ander helft vercleenende oostering; welverstaende als men vant westeren na t'oosten treckt, dats na t'vervolgh vande tr. der langde.

Deur t'gene tot hier toe geseyt is vant perc met oostering, ende sijn twee deelen, t'een met vergrootende oostering, t'ander met vercleenende, machmē lichtelick verstaē dergelijcke gedaenten vant ander perc met westering, en sijn twee deelen,

deelen, t'een met vergrootende westering, t'ander met vercleenende: Want inde mont der Rivier van Cantan in China, ligghende in langde 160 tr. van Corvo, daer wijft de naelde de derdemael recht noort, daerom aldaer getrocken een derde halfmiddachfront, soo is het eertclooddeel begrepen tusschen dat tweede halfmiddachfront ende dit derde 100 tr. van malcander, een perck int welck de naelde overal vant noorden na t'westen wijckt, ende int middel van dese twee, dats int halfmiddachfront 50 tr. vant tweede, ende oock soo veel vant derde, oft andersins 110. tr. vant eerste door Corvo, daer heeftmen oock de grootste afwijcking der naelde, foot inde tafel tot twee plaetsen blijktt, d'een op Willems Eylant by Nova Zembla, alwaer de grootste westering op die breedte bevonden is van 33 tr. d'ander 34 Duytsche mijlen zuytooft van S. Brandaon, alwaer de grootste naeldwijck op die breedte bevonden is van 22 tr. wesende de langde van elck dier twee plaetsen 110 tr. Sulcx dat inden helft van dit perck, dats het eertcloots deel begrepen tusschen de twee halfmiddachfronten, t'een deur den 60 tr. t'ander deur den 110 tr. soude overal sijn vergrootende westering, in d'ander helft vercleenende westering.

Van dese 160 tr. der langde, t'welck op 20 tr. na, den helft des Eertcloots is, heeft de voorschreven *Plancius* de naeldwijssinghen becommen ghelijckse hier vooren beschreven sijn: Maer vande rest des Eertcloots, te weten van Cantan oostwaert, of van Corvo westwaert, en overcommen de ervaringhen niet die hem van Spaengiaerden, Engelschen en onse zeevaerders ter hant ghecommen sijn, als ghedaen wesende sonder bequamen tuych en ghenouchsaem wetenschap: Doch verwacht hy daer af sekerker bescheyt.

3 B E P A L I N G.

De halfmiddachronten daer de naelde recht noort in vvijsft, heet hier eerste tvveede halfmiddelront, en soo oir-
dentlick voort na t'vervolgh vande trappen der langde so
veel alser sulcke ronden sijn, beginnende vant halfmid-
dachront deur Corvo.

Als het halfmiddachront streckende op de noortsijde deur Corvo, en zuyt-
waert deur de plaets inde tafel ghenoecht 150 Spaensche mijlen westwaert van
Cabo Sant Augustijn en Brasilie, heetet eerste halfmiddachront. Voort het half-
middachront streckende op de noortsijde deur Helms huy, en zuytwaert deur
de plaets, inde tafel ghenoecht op 17 Duytsche mijlen van Cabo das Aguillas
oostwaert, heetet tweede. Daer nae het halfmiddachront streckende deur de
mont der Rivier van Cantan in China heetet derde.

4 B E P A L I N G.

T'vlack begrepen tusschen het eerste en tvveede half-
middachront noemen vvy eerste perck, en d'ander oir-
dentlick vervolghende tvveede derde perck, tottet laetste.

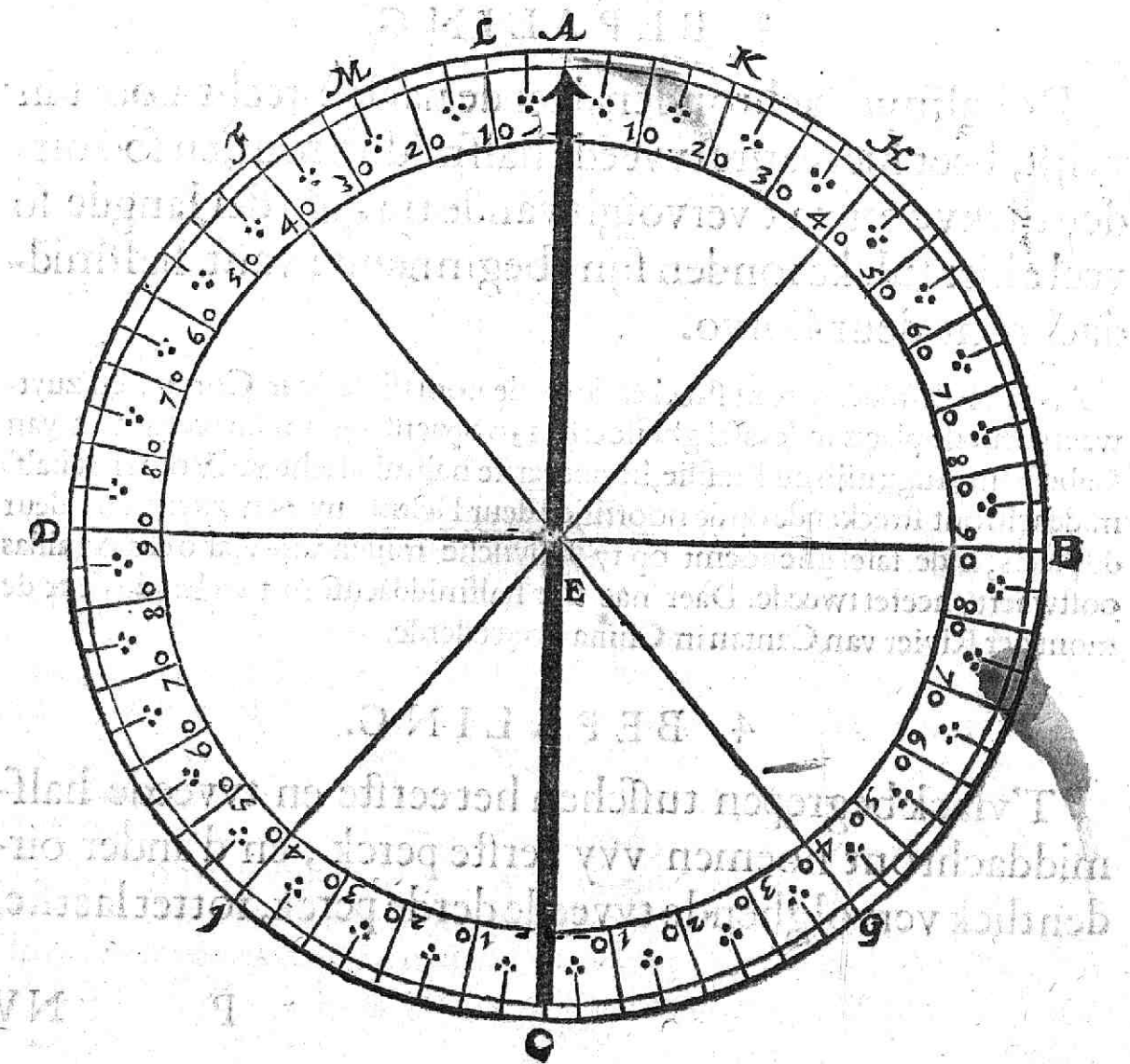
N V D E
V O O R S T E L L E N .

1 V O O R S T E L .

De naeldvvijsing op zee te vinden.

Om na dese voorghenomen wijze tot een begheerde Haven te gheraken, soo behouftmen voor al te weten hoemen de naeldwijfsing op zee vint, en hoewel dat an velen bekent is, nochtans fullen wy daer af schrijven voor de ghene diet niet en weten.

Anghesien men hier begheert te vinden de afwijcking der naelde vant noorden, so souctmen eerst het noortpunt, om de naeldwijfsing daer by te verlijcken. De manier der vinding vant selve noortpunt in een beweghende schip op zee, heeft groote ghemeenschap mette manier der vinding vant noortpunt, of vande middachlijn opt vast lant, ende mach onder anderen aldus uytgerecht worden: Men doet int zeecompas de lely recht overcommē mette noortende vant stacl, of vande seylnaelde daer onder liggende: Of noch beter machmen in plaets van de lely, een naelde self boven opt papier vast legghen, deelende t'rondt van t'selue papier in sijn 360 tr. beginnende ande naeldens noortpunt als hier onder het ront A B C D, waer in de naelde beteyckent is met A C, vast gemaect wesende opt selve papier, E is t'middelpunt: T'ghebruyck hier me is dusdanich: Ghelijck

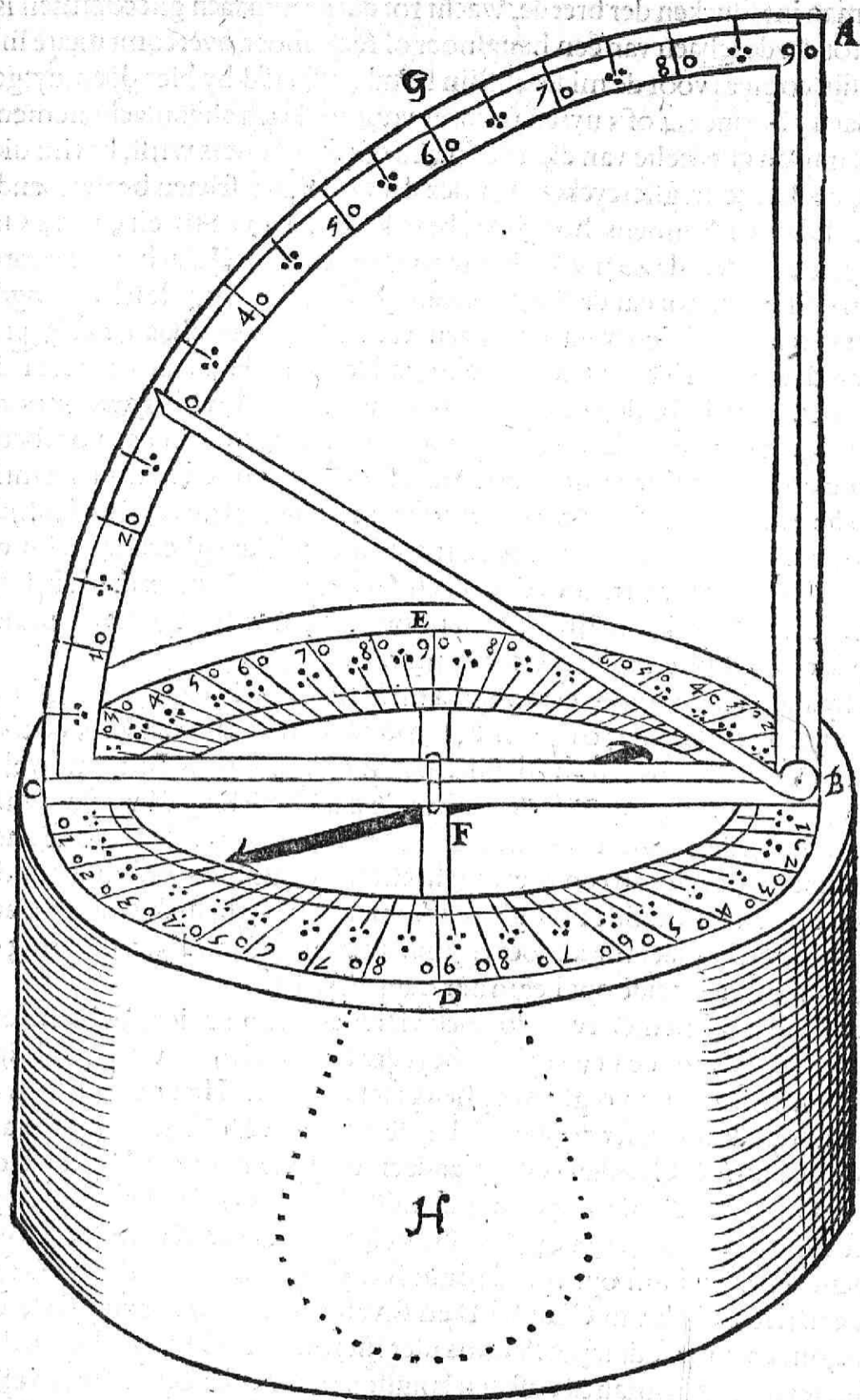
den Stierman int soucken der breedte, wacht tot dat de middach ghecommen is, te weten tot dat de schaeu van een hangfnoer of rechtsnoer, overcomt mette lini die hy in sijn compass voor de middachlijn houdt, alsoo sal hy hier doen, uytgenomen dat hy begint 3, 4 of 5 uyren of meer voor middach aldan, acht nemende op wat trap en ghedeelte van dien de schaeu des hangfnoers wijft, bevint die, neem ick, op den 40 tr. gheteyckent F, sulcx dat G E F, de schaeu bediet, ende nemende aldan de Sonnens hooghde, bevint die, by voorbeelt, van 25 tr. welcke hy, metfgaders de 40 tr. tot ghedachtis opteyckent: Wachtende voorts soo lang na middach, tot dat de Son weerom ghedaelt is tot op de selve hoogde alfooren van 25 tr. sal sien waer de schaeu vant hangfnoer aldan opt papier wijft, t'welck sy, neem ick, 40 tr. over d'ander sijde, als an H, sulcx dat I E H de schaeu bediet. Dit so sijnde, t'middel des boochs F H, als A, is t'begeerde noortpunt, ende want de naelde daer recht op wijft, soo en heeftse in dat voorbeelt gheen wijcking, dan wijft recht noort. Maer soo inde voorfc. ervaring na middach de schaeu vant hangfnoer niet ghewesen en hadde 40 tr. over d'ander sijde van A, maer by voorbeelt alleenlick 20 tr. tot K; In sulcken ghevalle deeltmen den booch F K, doende 60 tr. door t'ghedacht in twee an L, sulcx dat L F, L K, elck doen 30 tr. T'welck soo sijnde, L ist noortpunt, ende de begheerde naeldwijcking daer af is oostering van L tot A 10 tr.

Maer by aldien inde voorfc. ervaring na middach, de schaeu vant hangfnoer ghewesen hadde op L, dats 30 tr. van F, soo deeltmen den booch F L, doende 30 tr. door t'gedacht in twee an M, sulcx dat M F, M L, elck doen 15 tr. t'welck soo sijnde, M is t'noortpunt, ende de begheerde naeldwijcking daer af, wesende oostering van M tot A 25 tr. ende alsoo met alle voorbeelden. Maer so de naelde alleen draeyde, sonder an een papier gehecht te sijn als hier vooren, ende dat de trappen op den cant vande casse gheteyckent waren, ghelijck wel ghedaen wort: T'ghebruyck is daer me alfooren, midts datmen ten tijde der ervaring de casse keert tot dat de naelde opt begin der trappen wijft.

Ander sijnder die nemen een * foppich vierendeel ronts, wiens sichteindersplat, niet teghenstaende de beweeghlickheyte des schips, altijd in waterpas blijft, deur sulcke manier als int volghende gheseyt sal worden. Hier me vintmen de Sonnens hooghde met haer fopbooch beyde tseffens: De form daer af mach dusdanich wesen: A B C bediet een vierendeel ronts, staende rechthouckich opt ront B D C E, ghedeelt in sijn 360 trappen, t'welck het sichteindersplat beteyckent, sijn middelpunt is F, waer op t'vierendeelronts draeyen can, ende op dattet alsins rechthouckich blijft opt voorf. ront B D C E, so comt van d'een en d'ander sijde een steunsel, als van G tot by D en E, vast ghemaect ant voorf. vierendeelronts, om daer me te draeyen. Voorts isser int ront B D C E een glas, en daer onder sijn seylnaelde, too lanck alsse ten langsten inde casse bequamelick vallen mach, en heeft de selve casse van binnē heur 360 tr. daer de punt der naelde scherpelic op wijfen mach, overcommende die 360 tr. met d'ander 360 tr. boven opt sichteindersfront. Desen tuych is deur de vondt van *Reyner Pietersz.* hanghende ghemaect op twee verscheyden assen, na de manier der zeecompassen, op dat also het ront B D C E, inde beweginghen vant schip altijd ewewijdich vanden sichteinder blijve: Ende op dattet selve noch meerder sekerheyte hebbe, soo wortter onder een ghewicht an vervought gheteyckent H, van 25 of 30 pont, of soo veel als de grootheyte vanden tuych vereyscht.

Quadratum Azimuthalium seu verticulus cuius planum horizontale.

Tis oock te gedencken oirboir te wesen, dattet vierendeelronts t' sijnder plaets recht overeinde staende, over d'een en d'ander sijde eveswaer sy, dat is de sijde van F na C, soo swaer als van F na B, t'welckmen weten can mits t'vierendeel-

ronds af te nemen, ende te hanghen met G neerwaert an een draet, vast ghemaeckt int middel van B C by F, ende alsdan salmen vande swaerste sijde veel af vijlen, tot dat de reghel B C in waterpas hangt.

Alidada.

Angaende ymant mocht dencken, dat de * wijfregel in verscheyden plaetsen hoogher of leegher ghedraeyt, te groote verandering int ghewicht mocht gheven, daer af en is gheen merckelick feyl te verwachten, om t'groot ghewicht van H, ende de lichticheyt der wijfregel.

De ghebriuyck daer af, om t'noortpunt en naeldwijfsing te vinden, is dusdanich: Men begint, gelijc in d'eerste wijze, ettelicke uyren voor middach, draeyende den tuych tot dat de naelde opt begin des ronts wijft, daer na keertmen het vier-

vierendeele ronts soo lang herwaerts en derwaerts, tot dat de Son deur de sichte gaetkens schijnt: T'welck soo sijnde, men bevint, neem ick, dat den ondersten cant of wijser vant vierendeel ronts, wijst int sichteindersplat op den 40 trap, ende de hooghde der Son, die int vierendeel ronts anghewesen wort van, neem ick, 25 tr. welcke men, midtsgaders de 40 tr. tot ghedachtinis opteyckent: Wach- tende voort so lang na middach, tot datmen de Son deur den selven tuych ghe- daelt vint tot opde selve hooghde alsvooen van 25 tr. men keert alsdan den sloel ter eender en ander sijde, tot dat de Son deur de sichte gaetkens schijnende, de naelde weerom wijst opt begin des ronts: T'welck so sijnde, t'middelste punt des boochs int sichteindersplat tusschen d'eerste en tweede ervaring, is t'gesoch- te noortpunt: Ende soo veel de naelde alsdan daer afwijckt, dats de begheerde naeldwijcking, ghelijck int eerste voorbeelt wat breeder van sulcx gheseyt is.

Deur t'ghene hier boven gheseyt is vande ervaring mette Son des daechs, mach derghelijcke verstaen worden ende gheschien met yder vaste sterre des nachts, die ghebruyckende al oft de Son waer; Maer niet de Maen, eensdeels om heur rassche eyghen loop, ten anderen om t'groot * verscheensicht datse heeft *Paralaxiss.* van weghen sy t'eertrijck soo na is.

Merckt noch datmen voor den middach twee drie vier of meer ervaringhen mach doen: Als by ghelijcknis, d'eerste wesende de Son boven den sichteinder 10 tr. inde tweede 15 tr. inde derde 20 tr. ende doende dergelijcke drie ervar- inghen op sulcke hooghden na middach, soo bevintmen hoe d'een met d'ander overcomt, ende als men alsins een selve noortpunt crijcht, t'gheeft den Stierman meerder betrouwen op sijn werck.

Seylende een Stierman van oost na west of van west na oost, t'can ghebeuren dat hy op den tijt van 10 of 12 uyren tusschen d'eerste ervaring en de laetste, een trap of meer verandering der naeldwijcking crijghe, waer uyt wijder volgen can, dattet noortpunt ghevonden deur d'eerste voormiddachsche ervaring, en de laetste na middachsche, niet overcommē en sal metter noortpunt gevondē deur de laetste voormiddachsche ervaring, en d'eerste na middachsche, sonder nochtans dat den Stierman int werck gefeylt heeft. Dit hem so ontmoetende, hy can daer uyt ramen hoe veel op seker uyren varens de naeldwijcking verandert, ende daer op gissing maken, om t'rechte noortpunt en naeldwijcking met noch meer- der sekerheyt te hebben. T'selve canmen oock weten deur de naeldwijcking ge- vonden op voorgaende daghen, ende die verleken mette wijcking des teghen- woordighen dachs. T B E S L V Y T. Wy hebben dan de naeldwijcking op zee ghevonden na den eyfch.

2 V O O R S T E L .

Te vinden een Haven daer de breedte en naeldvijcking af bekend is.

De naeldwijcking, metsgaders de breedte der plaetsen bekend sijnde, deur er- va- ring der ghene diet metter daet alsoo bevonden hebben, men can daer me son- der langde te weten de plaets vinden. Als by voorbeelt, an een Stierman deur de tafel onder de 1 bepaling of deur ander oirsaken, bekend sijnde dat de breedte van Amsterdam is 52 trappen 20 ①, met naeldwijcking na t'oosten van 9 tr. 30 ①, ende dat hy hem vint op zee inde selve breedte van 52 tr. 20 ①, mette voorschreven Oostersche naeldwijcking van 9 tr. 30 ①, die bekend wort deur het 1 voorstel; Hy weet dat hy ontrent Amsterdam moet wesen, t'sy mette lang-

de van Amsterdam hoet wil. Angaende ymant mocht segghen, dattet wel noch ander plaetsen sijn vande selve breedte en naeldwijking, nochtans niet Amsterdam: Tis waer, maer sy vallen seer verre van daer, ende can uyt d'ander onderkent worden, deur seker omstandigen, van welke wy hier na int 3 voorstel segghen fullen. Merckt noch dat hoe wel de Stierlieden Amsterdam anders connen vinden deur omliggende landen, gissing, diepten, sanden, en ander teyckens, sonder acht op naeldwijking te nemen, nochtans hebben wy dat voorbeeld van die bekende plaets ghestelt, om daer deur te oentlicker te verclaren de ghemeenheit vande reghel op verr e seylagen, daermen op langhe tijt gheen lant en siet: Als, neem ick, een Stierman begeerende van hier te seylen tot Cabo Sant Augustin in Brasilie, ende wetende dat de naeldwijking daer is, van (ghelijckmen segt en soo de voorgaende tafel inhout) noort na t'ooften 3 tr. 10 ①, en de zuydersche breedte 8 tr. 30 ①, als hy derwaert varende tot sulcken naeldwijking en breedte ghecommen is, die hy dadelick vint deur het 1 voorstel, hy weet hem ontrent Cabo Sant Augustin te wesen: Ende hoe wel gissing hem anders dede vermoeden, sal die verlaten, als deur oostersche of westerfche verborghen stroomen bedroghen sijnde, of qualick gegift hebbende: Want dat de naeldwijking die eertijts tot Cabo Sant Augustin was 3 tr. 10 ①, nu daer niet wesen en soude, de reden en laet niet toe sich sulcx voort te stellen om daer op te werck te gaen: Of dat ymant op zee een ander naeldwijking vint dan de voorschreven, die hy weet tot Cabo S. Augustin te sijn van 3 tr. 10 ①, ende nochtans willende d'ervaring der naelde verlaten, en gissing volghen, sich seyde ontrent Cabo S. Augustin te wesen, wie en verstaet niet sulcx sonder reden te sijn? als van een die sich selfs teghenspreect, segghende die naeldwijking aldaer te sijn van 3 tr. 10 ①, ende soo niet te wesen.

Merckt wijder wel ghebeurt te sijn, dat eenen seylende na het Eylant van Sint Helena, ende ghecommen wesende tot des selven Eylants breedte, nochtans dat Eylant daer niet vindende, oock niet wetende of hyder oost of west af was, heeft al ramende oostwaert ghesocht, dat westwaert lach, ende hoe hy verder alsoo voer, hoe hy verder vande begheerde plaets gherocht: Denckt nu eens, soo dien Stierman (die wel ettelicke weken lanck dat Eylant socht, ende ettelicke mael daer rontom voer eer hyder in gerocht) had bekend gheweest hoe de naelde op Sint Helena wees, ende daer beneffens wetenschap ghehadt vande naeldwijking op zee te vinden, of hy moetwillichlick na een grooter naeldwijking soude gevaren hebben, wetende dat de plaets daer hy begeerde te wesen een cleender hadde? **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan een haven ghevonden daer af breedte en naeldwijking bekend is, na den eysch.

3 V O O R S T E L.

Te vinden op zee in vvelck perck de teghenwoordighe naeldvijfing is.

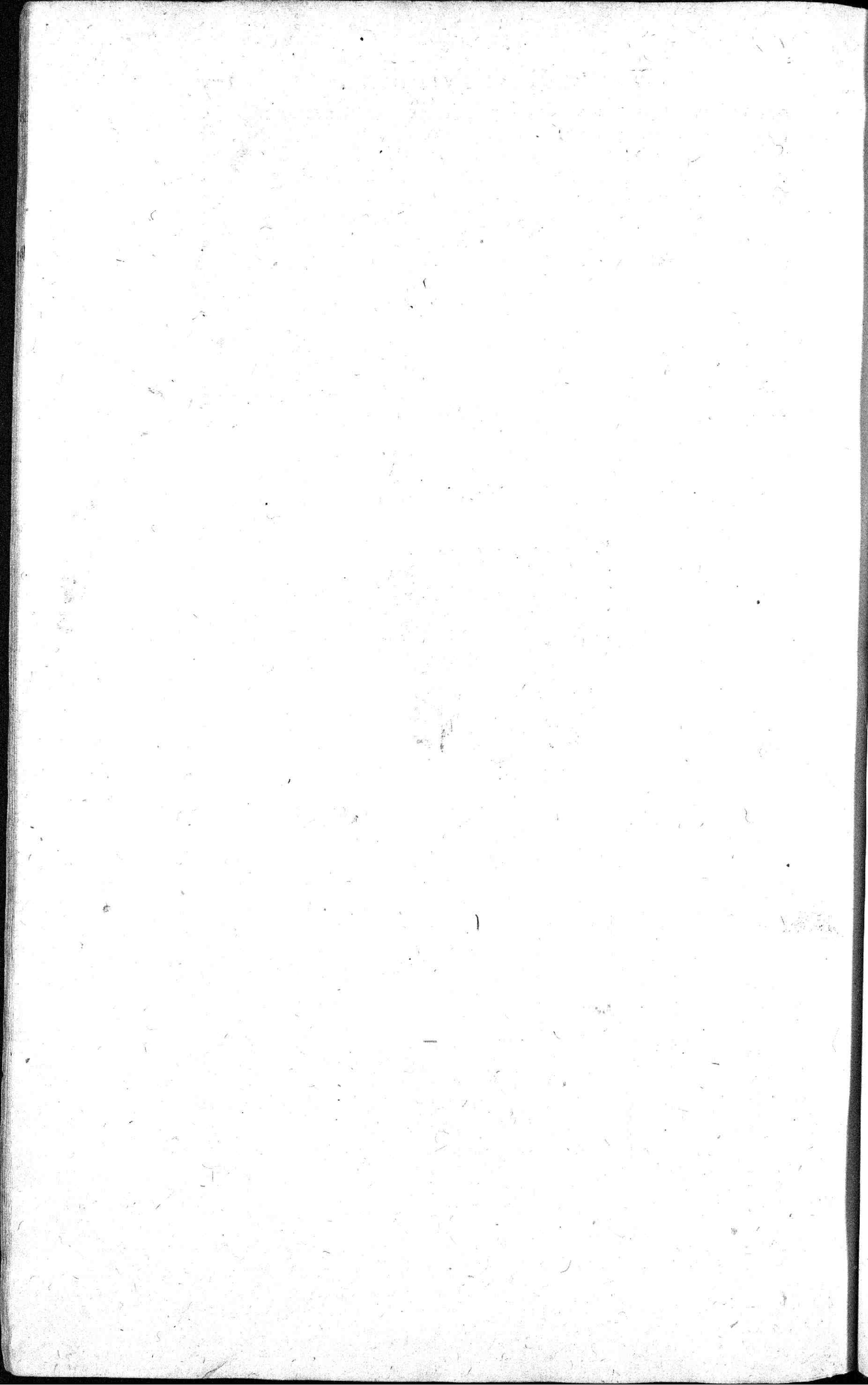
Anghesien datter op den Eertcloon verscheyden percken sijn met even afwijkinghen en even breedten, soo mochtet in twijfel staen op welck datmen is: Om hier af tot kennis te comen; laet een schip moeten varen van Amsterdam na Cabo Sant Augustin, in Brasilie, wiens breedte inde tabel beschrevē staet van 8 tr. 30 ①, ende de naeldwijking vergrootende oostering des eersten percx van 3 tr. 10 ①. Tselve schip afvarende, ende commende voor-
by Enge-

by Engelant , bevint ſijn naeldwijſing daghelicx meer en meer te ooſteren, tot by Pleymouth toe , alwaerſe ten grootſten weſende van 13 tr. 24 ①, het verſekert hem dat hy tot daer toe ghevaren heeft in vercleenende ooſtering der eerſten percx, ende dat hy van daer voort ſeylt inde vergrootende ooſtering, welcke hy bevindende van 10 tr. op de breede van 38 tr. 55 ①, weet hem te weſen ontrent Cabo de Roca by Liſbona : Van daeraf, ontrent zuytweſt anvarende , ſal daghelicx bevinden de breede te minderen , ende denaelde noordelicker te keeren , t'welck over al ſoo gagheſlaghen , men weet altijd in welck perck de tegenwoordighe naeldwijſing is. T B E S L V Y T. Wy hebben dan op zee ghevonden in welck perck de teghenwoordighe naeldwijſing is, na den eyſch.

Tot hier toe ſijn beſchreven de ghedaenten der naeldwijſinghen, volghende uyt het gheſtelde des tafels : Soo ander ſekerder ervaringhen in toecomenden tijt anders weſen, men ſal daer uyt anders meughen beſluyten, ende inde ſeyling ſich na t'beſte altijd ghevoughen.

H A V E N V I N D I N G S
E Y N D E.

C O R T E
S E S T E

B O V C K D E S

E E R T C L O O T S C H R I F T S,

V A N D E

S P I E G H E L I N G D E R

E B B E N V L O E T.

Theorie.

C O R T B E G R Y P.

Theoriam.

Ngesehen ervaringen de sekerste gront sijn, als int voor-
gaende breeder gheseyt is, daermen ghemeene reghelen
uyt treckt, om tot kennis aer saken te commen, en dat
ons deur deser landen groote seylagen, bequamer middel
ontmoet d'ander te vooren gheveest is, om te geraken
tot veel ghevissse ervaringen der eyghenschappen
van ebbe en vloet: Soo heeft my tottet bevoor deren van sulcx, oirboir ghe-
docht van dese stof een * Spiegheling te beschrijven, ghegront ten deele
op ervaringen diemen nu heeft, ten deele op stelling die de natuerlicke reden
lijck formich schijnt, diene de als begin, om by manier van beschreven const
hier af te handelen, en deur breeder ervaringen diemen namaels crijghen
mocht, oirdentlick na grondelicker kennis te trachten.

Angaende ymant dencken mocht, dattet van my voor t'uytgeven van
desen voughelicker vaer gheveest, sulcke dinghen eerst sekerlick onder-
socht te hebben, of doen ondersoucken: Hier op seghick dat sulcx niet een of
veynich menschens verck vvesende, soo heeft my dit de bequaemste
vech ghedocht, om op corten tijt veel bescheyt en sekerheyt te crijgen, v vant
veel menschen totte bovschreven gaslagingen vermaent sijnde, t'can ghe-
beuren datter hun tot verscheyden plaetsen meer toe sullen begeven, dan deur
mijn besonder voor dering an besonder menschen meughelick soude vvesen.

BEGHEERTEN.

1. BEGHEERTE.

Postulaturā.

Wy begheeren toeghelaten te vvorden, dat de Maen en haer teghepunt het vvater des Eertcloots gheduerlick na hun suyghen.

VERCLARING.

MEN bevint deur daghelicksche gheduerighe ervaringhen, dat ebbe en vloet vande Maen gheregiert worden, oock den vloet ten hooghsten te commen in volle en nieu Maen, diemen dan sprinckvloet noemt, maer ten leeghsten in * vierdeschijn: Waer *Quadraturā.* af sulcken ghemeenen kennis sijnde, datmen met ghenouchsaem sekerheyt van te vooren weet de uyr van tocommende ghetijden, tot groot voordeel der zeevaert, soo en ist niet noodich daer af toelating te begheeren. Maer want met elcken Maenkeer om den Eertclood (die ontrent alle 25 uyren eens ghebeurt) twee vloeden en oock twee ebben commen, soo wort by ettelicke vermoet de Maen en haer teghepunt een eyghenschap te hebben, datse het water na hun suyghen inde hooghde: Doch ist onseker oft inde natuer soo toegaet, want deur haer perfsing (t'welck t'verkeerde van suyging is) souden oock dagelicx twee ebben en vloeden commen. Maer welck van beyden, of wat ander derde natuerlicke eyghenschap daer af d'oirsaeck is, meyn ick onbekent te sijn deur ghebreck van ervaring. Ick heb eenighe ons Indivaerders ondervraecht na de ghedaente van waterghetyen tot seker plaetsen, maer niet connen vinden t'ghene ick socht: Doch anghesien t'vermoen van ettelicke is, t'selve deur de voorschreven suyging te geschien, so ist dat wy begheeren sulcx toegelaten te worden, om also ons voorghenomen spiegheling een gront te gheven, welcke beschreven sijnde, sullen eyntlick int naest laetste voorstel segghen wat verandering uyt perfsing volghen soude.

2. BEGHEERTE.

Den Eertclood heel met vvater bedeckt te sijn, sonder vvint of yet dat an ebbe en vloet verhindernis gheeft.

VERCLARING.

De natuerlicke oirden van ebbe en vloet, wort deur winden, oock deur sanden boven t'water uytstekende, verhindert, sulcx dat tot alle plaetsen geen hooghste water en is; wesende de maen of haer teghepunt int middachront, ghelijck de ghemeene reghel vereyft volghende d'eerste begheerte, maer mach dan ten leegsten sijn, of min verschillen: Ten anderen dat de vloet niet ancommen en sal uyt den oosten na westen, maer uyt den westen of eenigen anderen oirt. Ten derden datmen tot sommighe plaetsen diens toppunt verrevande Maen is, den daghelickschen vloet hooger bevint dan tot ander plaetsen over diens toppunt de Maen gheweest heeft, daerse volghende t'gestelde ten hooghsten soude sijn.

Maer

*Theoria Geometrie.
Praxis Geometrie.*

Maer op dat alle dese ongheregheltheden, ons niet en verhinderen om te begrijpen de groote ghemeene eyghenschap van ebbe en vloet, die wy spieghelingsche wijze voornemen te beschrijven, soo begheeren wy hier boven toeghelaten te worden, den Eertclood heel met water bedeckt te sijn, sonder wint of yet dat an ebbe en vloet hinder gheeft, om daer na vande ghedaente der beletselen onderscheydelicker te meughen spreken: Want gelijk * spiegheling der Meetconst voorderlickis * totte meetdaet, hoe wel daer in nochtans platten en rechte linien der meetbaer velden en lichamen, niet de volcommenheyt en hebben die de bepalinghen der Spieghelinghen mebrenghen, alsoo can dese spiegheling oock voorderlijck sijn totte daet, voornamelick int stuck der zeevaert, hoe wel nochtans de formen der zeen, niet de volcommenheyt en hebben die dese begheerte en de volghende bepalinghen inhouden.

BEPALINGHEN.

1 BEPALING.

Wesende ghetrocken een rechte lini van des Eertcloots middelpunt totte Maen: Het punt daerse des vvaters oppervlack gheraecht, noemen vvy Manens vloettop: En t'punt daer teghenover Teghepunts vloettop.

VERCLARING.

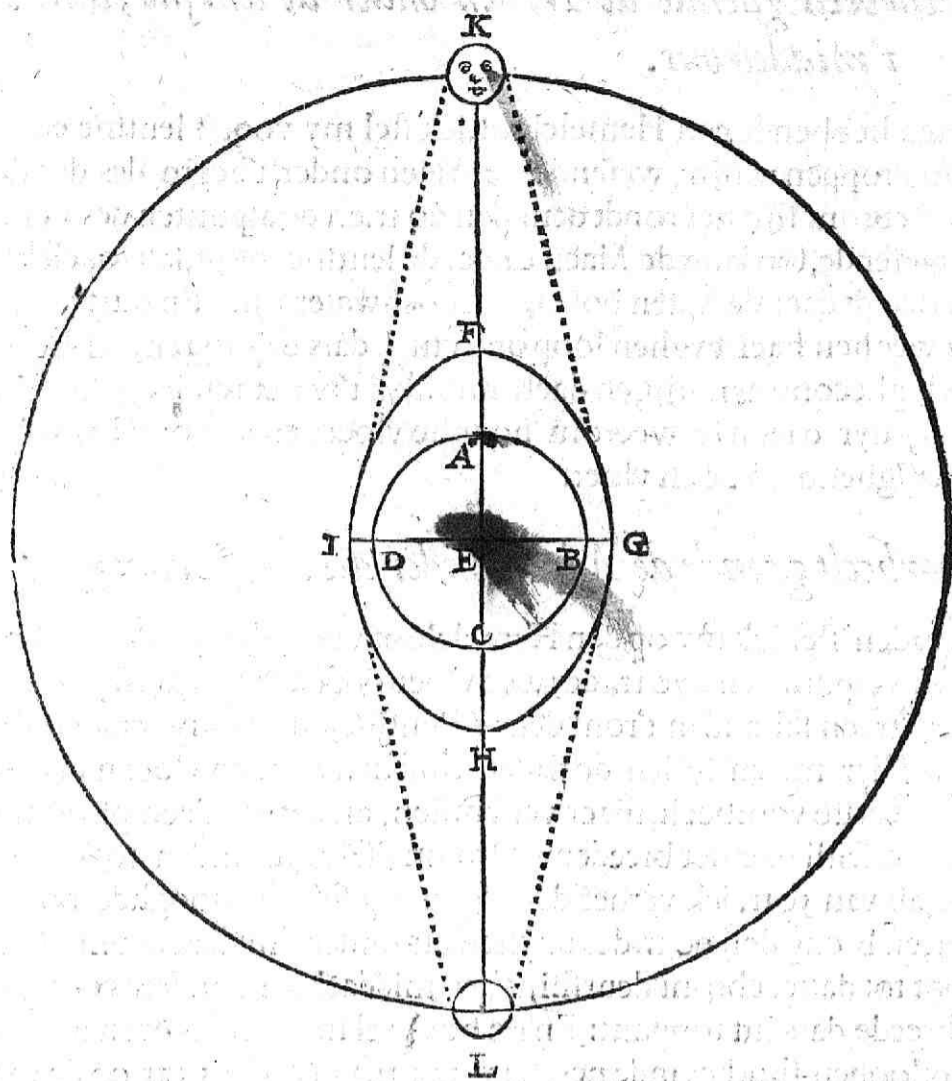
Latet rondt ABCD den Eertclood beteyckenen, diens middelpunt E, welke teenmael bedeckt sy met water, totten omtreck F G H I toe, en dat sonder storm, wint, of eenich beletsel, na luyt der boveschreven 2 begheerte: Voort sy het rondt K L de Maenwech, waer in K de Maen bediet, en L haer teghepunt: Welcke twee deur haer trecking niet toe en laten, het water om den Eertclood sijnde, hem totte rontheyt te begheven, maer een eysche form doen hebben: Ick treck daer na de rechte lini K E L, snyende des waters oppervlack in F en H: Voort treck ick I E Grechthouckich op K L. Dit so sijnde, F is des vloets hoochste punt, of top na de Maen toe, t'welck ick daerom noem Manens vloettop. En om derghelicke redenen H haer teghepunts vloettop.

2 BEPALING.

Het rondt op den Eertclood diens plat de rechte lini tusschen beyde de vloettoppen int middel deursnijt, en daer op rechthouckich is, noemen vvy Ebront.

VERCLARING.

Als het rondt I F G overcant ghesien, heet Ebront, om dat daer in altijd ebbe of leeghste water gheschiet. En valt daer in ten alderleeghsten om dat E I de cortste lini is, diemen van des Eertcloots middelpunt E, tot des waters oppervlack trecken can.

N V D E
V O O R S T E L L E N.

I V O O R S T E L.

T'onderfoucken de ghemeene ghedaente van ebbe en vloet.

Om lijckformicheyt te hebben der gheftalt van vloettoppen en ebront tot alle plaetsen des Eertcloots, soo ist voorderlick te doen maken een ebbenvloet-
tuych welcke op een Eertcloodt gheleyt, en daer op verschoven sijnde na ons wille, altijd de selve twee vloettoppen en ebront anwijse: Hier toe heeft **zijn VORSTELICKE GHENADE** hem in dees spiegheling oeffenende, doen bereyden seker ronden van stijf papier, daer me sulcx te weghe ghebrocht wiert, t'welck yder tot derghelijcke lust hebbende, oock so sou meughen doen. Doch want op de hemelclooden der vaste sterren, seker twee ronden en vier punten gheteyckent worden, die ons verftrecken meugen voor ebronden en vloettoppen van eenighe besonder plaetsen, soo sullen wy die voorbeeltsche wijze daer toe ghebruycken, want den sin daer me verstaen sijnde, soo salse metten boveschreven ebbenvloettuych openbaer wesen int ghemeen overal.

1 Voorbeelt gaende de Maen onder de lentsne, dats boven t' middelront.

Sectionem
vernalem &
autumalem.

In handen hebbende een Hemelclood, ick stel my voor * lentsne en herbsne de twee vloettoppen te sijn, wesende de Maen onder t'begin des duystraers, en sal alsdan ebront sijn het rondt deur den 90 tr. en de aspunten des Eertcloots. Dit aldus wesende, soo lang de Maen onder de lentsne loopt, salt tot elcke plaets opt middelront daer de Maen boven is hoochwater sijn: En 6 uyten daer na (meer van weghen haer eyghen loop ontrent $\frac{2}{4}$ dats $6\frac{1}{4}$ uyren) sal het ebront tot die plaets ghecommen sijn, en daerom alsdan t'water ten leeghsten: En binnen ander $6\frac{1}{4}$ uyr daer nae weerom hooghe vloet, en soo overhant gheduerlick mette volghende ebbe en vloet.

2 Voorbeelt gaende de Maen onder des duystraers 90 tr.

Ten tweeden stel ick my op den Hemelclood voor, des duystraers 90 tr. en haer teghenoverpunt den 270 tr. de twee vloettoppen te sijn, wesende de Maen onder den 90 tr. en sal alsdan t'ront deur de lentsne, en des duystraers aspunten ebront sijn. Hier me en fullen de tijden tusschen ebbe en vloet niet evegroot vallen als int eerste voorbeelt, maer verschillen, en dat tot d'een plaets meer als d'ander na t'verschil haerder breeden. Om nu t'selve te vinden tot een ghegeven breede, als van 50 tr. ick verhef den aspunt op sulcken hooghde boven den sichteinder, en breng den 90 tr. des duystraers onder t'middachront, keer daer na den clood tot dattet ebront deursnijt het middachront inden voorschreven 50 tr. der breede, dats int toppunt: En sie hoe veel trappen des evenaers daerentusschen verlopen sijn, bevinde neem ick 121 tr. 13 $\textcircled{1}$, die, 15 tr. op de uyr gherekent, bedraghen 8 uyr 5 $\textcircled{1}$, voor den tijt van t'hoochste water tottet leeghste: En van daer tot d'ander vloet sal sijn 3 uyr 55 $\textcircled{1}$, te weten t'verschil tusschen 8 uyr 5 $\textcircled{1}$ en 12 uyren; wel verstaende dat hier tot elck noch soude moeten vergaert worden t'ghene de Maens eyghenloop veroirsaeckt, t'welck ick cortheys halven achterlaet.

M E R C K T.

Sijn VORSTELICKE GHENADE dit boveschreven 2 voorbeelt metten Hemelclood ondersouckende, en voorder lettende opt vervolgh van verscheyden ebben en vloeden achter malcander, heeft daer in de volghende oirden bemerckt.

Den tijt van ebbe na de boveschreven vloet, sal sijn van 3 uyr 55 $\textcircled{1}$: En de volghende vloet weerom 8 uyr 5 $\textcircled{1}$. Sulcx dat by aldien de Maen gheduerlick liep in des duystraers 90 tr. (t'welck om de leerings wil soo mach ghestelt worden) d'oirden van ebbe en vloet soude dusdanich sijn.

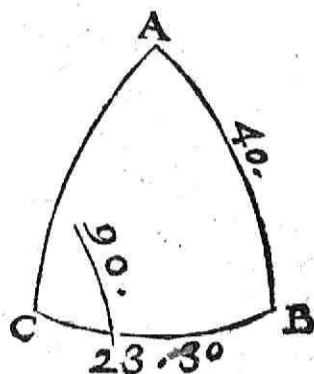
Ebbe	8 uyr 5 $\textcircled{1}$
Vloet	3 uyr 55 $\textcircled{1}$
Ebbe	3 uyr 55 $\textcircled{1}$
Vloet	8 uyr 5 $\textcircled{1}$
Ebbe	8 uyr 5 $\textcircled{1}$
Vloet	3 uyr 55 $\textcircled{1}$
Ebbe	3 uyr 55 $\textcircled{1}$
Vloet	8 uyr 5 $\textcircled{1}$
Ebbe	8 uyr 5 $\textcircled{1}$

En

VANDE SPIEGELING DER EBBENVLOET. 183

En soo gheduerlick voort. Doch valt hier daghelicx noch sulcke verandering by, als de Maenloop veroirfacckt.

Maer om de voorschreven vinding des tijts deur rekening der clootsche driehoucken af te veerdigen, ick aensie int eynde der voorgaende wercking op den Hemelclood, de gestalt des driehoucx begrepen tusschen de drie punten als Eertcloots aspunt, Duysteraers aspunt, mettet toppunt, en merck den houck an des duysteraers aspunt recht te wesen: De sijde tusschen beyde de aspunten te doen 23 tr. 30 ①: En de sijde van des Eertcloots aspunt tottet toppunt 40 tr. te weten schilbooch vande gegevē breede 50 tr. Sulckē driehouc teycken ic hier als ABC, alwaer A het toppunt bediet, B des Eertcloots aspunt, C des duysteraers aspunt, wesende den houck ande selve C recht, de sijde AB van 40 tr. en BC 23 tr. 30 ①. Sulcx dat den driehouck drie bekende palen heeft, waer me ghefocht den houck B, wort deur het 32 voorstel der clootsche driehoucken bevonden van 58 tr. 47 ①: Die ghetrocken van 180 tr. blijft 121 tr. 13 ①, en soo groot is den verlopen evenaerbooch die doet voor t'begheerde 8 uyr 5 ①.

T B E W Y S.

BA, BC, voortghetrocken totten evenaer, begripen daer des evenaers booch als grootheyd des houcx B, dats 58 tr. 47 ①: Maer de voortghetrocken BC valt in des duysteraers 270 tr. tusschen welke en des evenaers 90 tr. sijn 180 tr. die ten tijde des hooghen waters int middachront was, daerom vanden tijt des hoogsten waters totten tijt des leeghsten dattet ebront deursneet het middachront inden 50 tr. der breede, sijn verlopen 180 tr. min den houck B 58 tr. 47 ①, dats 121 tr. 13 ①, als int werck.

1 V E R V O L G H.

T'water is op de Eertcloots aspunten ten leeghsten, loopende de Maen onder den evenaer als gheseyt is int 1 voorbeelt; En ten hoogsten wesende in haer uysterste noortsche en zuysche breede, waer uyt volght datmen daer met elck Maenschijn maer tweemaal hooch water en heeft, en tweemaal leghwater: En dattet ten leeghsten sijnde daer na ontrent 7 daghen lanck wast, en weerom ontrent 7 daghen daelt, en so overhant voort. Doch crijcht dese oirdentlicke ebbe en vloet soo daer als overal eenighe verandering deur dien de vloettoppen hoogher rijzen, in saming en teghestant van Son en Maen, dan alsse een vierendeelronts schijnbaerlick van malcander sijn.

2 V E R V O L G H.

Tis kennelick dat ebbe en vloet opt middelront elck altijt ghedueren ontrent $6\frac{1}{4}$ uyren, tot wat plaets de Maen oock is. Laetsē by voorbeelt sijn in des Duysteraers 90 tr. Dit soo ghenomen, het ront deur le lentsche en weerelts aspunten streckende is dan ebront, dat openbaerlick 6 uyren in evenaerloop verschilt vanden selven 90 tr. des duysteraers: En derghelijcke bevint sich oock alsoo tot alle plaetsen daer de Maen is, ghelijckmen lichtelicker siet deur t'behulpe eens papieren ebbenvloettuychs daer int begin des 1 voorstels af gheseyt is.

Q 2

3 VER-

3 V E R V O L G H.

Het blijkt op den Eertclood, dat plaetsen naerder den aspunt, dan de Maen den evenaer, aldan vant ebront niet gherocht en worden: Sulcx datse op dien tijt soo leeghen ebbe niet en krijghen, als wanneer het ebront daer over comt.

M E R C K T.

Alfoo sijn VORSTELICKE GHENADE het inhoud des voorgaende 3 vervolghs deur een Hemelclood ondersocht, heeft met een willen weten, wat tijt datter tot sulcke plaets verloopt, tusschen het leeghste der ebbe en hoogste des vloets; Maer bevant (soo yghelick sal die derghelijcke doet) al tijt 12 uyren, besloot daer uyt dat sulck geval somwijlen soude moeten overcomen alle plaetsen diens breedte over de 61 tr. 30 ① streckt, want soo veel blijfter als men de Manens grootste evenaerbreede 28 tr. 30 ①, treckt van 90 tr.

Nu ghedenckt my eenich zeevarent volck te hebben hooren bevestighen, datse tot plaetsen gheweest hadden daert 12 uyren ebbe, en 12 uyren vloeyde, doch dat sulcx niet lang en duerde, dan dat daer na weerom een onghereghelde ebbe en vloet volghde. Maer of dit om dese oirsaek gheschiet, daer soudemen bescheyt af connen weten, als men de ervaringhen te werck stelde daer int 9 voorstel af gheseyt sal worden.

4 V E R V O L G H.

Tis kennelick datteteen der twee vloettoppen t'welcke een gestelde plaets naest comt, aldaer hoogher vloet veroirsaect als t'ander. Waer uyt volghet dat wesende de Maen over de noortsijde, soo sullen des Eertcloots plaetsen over de noortsijde gheleghen hoogher vloet krijgen vande Manens vloettop, als van haer teghepunts vloettop. Maer wesende het teghepunt over de noortsijde, dat aldan t'verkeerde ghebeuren sal.

M E R C K T.

Uyt het voorgaende valt te besluuten, datter op den Eertclood vier merkelicke verscheydenheden van ebben en vloeden sijn angaende de gheduericheyt.

Ten eersten opt middelront al tijt van ontrent $6\frac{1}{4}$ uyren, als int 1 voorbeeld en 2 vervolgh.

Ten tweeden buyten t'middelront, tot op ontrent den 61 tr. 30 ① der breedte, alwaerse verschillen connen na t'inhout des 2 voorbeelts.

Ten derden vanden 61 tr. 30 ① tot byden aspunt, daerse tot sommige tijden elck van 12 uyren sijn, als int Merck des 3 vervolghs.

Ten vierden onder den aspunt, daer ebbe en vloet al tijt elck ontrent 7 daghen duyren als int 1 vervolgh.

5 V E R V O L G H.

Tis kennelick dat deur de boveschreven twee voorbeelden en vervolghen, in welke vloettoppen en ebronden op den Hemelclood gheteyckent waren, lichtelick can verstaen worden de ghemeene regel van ander voorbeelden, diens vloettoppen en ebront daer op niet en sijn, doch daer op beteyckent connen worden metten ebbenvloettuych daer int begin deses voorstels af geseyt

geleyt is. T B E S L V Y T. Wy hebben dan onderfocht de gemeene gedaente van ebbe en vloed, na den eysch.

2 V O O R S T E L.

Te verclaren d'oirfaeck vvaerom na de hooghe sprinckvloeden leegher ebben volghen dan na leeghe vloeden.

T'wort dadclick bevonden dat de ebbe die nae sprinckvloet volght, leegher comt dan de ebbe na vloed ontrent vierdeschijn: Sulcx datmen in zeeuercken die op diepe drooghe gront moeten ghemaect worden, als onder anderen nu ter tijt inde belegherde Stadt Ostende, na sprinckvloet wacht, om het strant leeghe drooch te hebben. D'oirfaeck hier af is openbaer om dese reden: Angheftien inde form van d'eerste bepaling t'water met sprinckvloet, die in faming en tegheftant ghebeurt, in meerder menichte hoogher ghetrocken wort an F en H, dan ten tijde van vierdeschijn, soo moetet aldan opt ebront I G meer ghebrenken, en daer minder en leegher wesen dan ten tijde van vierdeschijn.

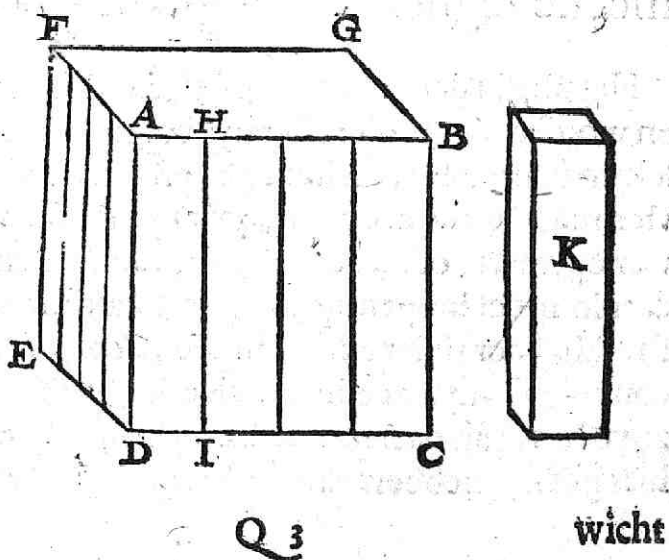
T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert d'oirfaeck waerom na de hooghe sprinckvloeden leegher ebben volghen dan na leeghe vloeden, na den eysch.

Tot hier toe sijn de voorstellen gheweest vande gemeene eyghenschappen van ebbe en vloed: De volghende sullen van besonder wesen, te weten van de oirsaken waerom op besonder plaetsen des Eertcloots, de voorgaende gemeene reghels gheen plaets en houden.

3 V O O R S T E L.

Te verclaren de reden, vvaerom cleene vvateren vande Maen en haer teghepunt, soo hoogh niet ghetrocken en vvorden als groote.

Men merckt niet dat cleene waterkens, als binnelantsche meerkens, grachten, water in een glas of ander vat, vande Maen opghetrocken worden: Nochtans mocht ymant dencken, so de eyghenschap der Maen waer t'water na heur inde hooghde te trecken, dat soude so wel over sulcke cleene behooren te geschien, als over ander der groote zeen: Ia datse de cleyne noch hoogher behoort te trecken, deur diense lichter sijn dan de groote. Om hier af de reden te verclaren, laet A B C D E F G een vat vol waters sijn, elcke sijde als A B C D een rechthouck wesende 4 voet lanck, en 4 voet breed, en sal tegen de selve sijde A B C D persien een ghewicht even an t'ghewicht van 32 voeten waters deur het 15 voorstel vande beginselen des waterwichts, en t'geheel water sal begrijpen 64 voeten. Ghenomen voort dat elcke sijde die wy gestelt hebben op 4 voet lanck en breed, ghemaect sy van 4 plancken elck lanck 4 voet, en breed 1 voet, als de planck A H I D met dierghelijcke, en sal teghen elcke planck ancomen een ghewicht even an t'ghe-

wicht van 8 voeten waters, als vierendeel vande 32 voeten, en sullender in als sijn 16 sulcke plancken. Ghenomen voort dat elcke planck om in die standt ghehouden te worden, een teghendrucking moet hebben van buyten, even so stijf als t'water van binnen, dat is t'ghewicht ghelijck voor gheseyt is van 8 voet waters: Hier toe neem ick te wesen 64 verscheyden crachten, of om by claerder voorbeelt te spreken 64 mannen, te wesen soo veel alffer voeten waters int vat sijn, en sal commen tegen elcke planck 4 mannen. Laet nu K een ander cleender vat vol waters sijn, ghemaect alleenelick van 4 plancken, even en ghelijck mette voorgaende, en sal dat vat begrijpen 4 voet waters, staende 4 voet hooch. Dit soo sijnde, dat ymant nu aldus seyde: Anghesien 64 mannen ant groot vat connen houden 64 voeten waters 4 voet hooch, soo connen 4 mannen ant cleen vat houden 4 voet waters 4 voet hooch, en wilde over sulcx teghen elcke der vier plancken des cleen vats K, stellen alleenelick een man, daer tegen yder planck des groot vats ghestelt sijn 4 mannen, dat waer ghemist, om dat teghen elcke planck des cleen vats, even soo veel ghewicht perst als teghen elcke planck des groot vats deur het 11 voorstel vande beginselen des waterwichts. Sulcx dat teghen de 4 plancken des cleen vats, niet en souden moeten ghestelt sijn 4 mannen, om t'water in die standt te houden, maer 16 mannen: En vervolghens 4 mannen en fullen 4 voeten waters int cleen vat soo hooch niet connen opperssen, als 64 mannen fullen connen opperssen 64 voeten waters int groot vat. Waer uyt wijder volght, dat soo een bevelhebber over sulck volck, tot een cleen water een menichte van mannen veroirdende, in sulcken reden totte mannen teghen een groot water, als het cleen water tottet groot, dat hy daer mede cleene wateren soo hooch niet perssen en sal als de groote: En alsoo is derghelijcke te verstaen mette Maen en haer teghepunt, welke deur haer trecking over eveveel waters eveveel ghewelts doende, en trecken de cleene wateren soo hooch niet als de groote: En vervolghens hoe wel sy heur treckende werck soo sterck doen op cleene waterkens als op groote, soo en cant nochtans op de cleene om de boveschreven oirsaken niet bemerckt worden.

T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert de reden waerom cleene wateren vande Maen en haer teghepunt, so hooch niet ghetrocken en worden als groote, na den cyfch.

4 V O O R S T E L.

Te verclaren de reden vvaerom de vloet tot veel plaetsen niet an en comt van oosten na vvesten, ghelijck de gemeene reghel der spiegheling mebrengt.

Het blijkt deur het 2 voorstel, dat cleene waters soo hooch niet ghetrocken en worden als groote: Hier uyt volght dat rivieren cleene waters sijnde, in haer selven gheen vloet en hebben, en dat de vloet diemender in siet, niet uyt de rivier, maer uyt de zee comt, waer uyt wijder volght, dat alst vande mont der rivier opwaert, of na de lantsijde, van westen na oosten streckt, dat dan de vloet daerin moet loopen, teghen de ghemeene reghel van westen na oosten, en die strecking der rivier anders sijnde, so comt den vloet oock anders in. Als de vloet commende uyt zee in Schelde loopt van Berghen op Zoom na Antwerpen zuytwaert van daer na Baestroo ghelijck haer de form der rivier leyt. T'gene wy hier gheseyt hebben vande zee en een rivier, verstaet hem oock alsoo met een

grote

grootte zee en een cleene: Als by voorbeelt, men fiet langs de Fransche, Vlaemische en Hollantsche stranden, den vloet incommen uyt westen na oosten, en dat deur dien de grootte wijde Spaensche zee streckende tot America toe, ghescheyden wort met Englant en Schotlant, vande cleene Duytsche zee, in welcke sulcke verheffing niet wesende als in d'ander, soo comt de grootte vloet uyt de grootte zee tusschen Enghelant en Vranckrijk daer invallen van westen na oosten, ghelijck wy vooren van t'vallen des vloets in een rivier gheseyt hebben, T welck in veel zeen schijnende teghen de ghemeene reghel der spiegheling te wesen, nochtans om bekende oirsaken soo wesen moet.

T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert de reden waerom de vloet tot veel plaetsen niet an en comt van oosten na westen, ghelijck de ghemeene regel der spiegheling mebrengt, na den eysch.

5 V O O R S T E L.

Te verclaren d'oirsaeck, vvaerom dattet tot veel plaetsen gheen hoochste vwater en is, vvesende de Maen of haer teghenoverpunt int middachront, ghelijck de ghemeene reghel der spiegheling mebrengt.

Angesien de vloet der cleene zeen, veroirsaeckt wort deur de vloet der grootte ghelijck int 4 voorstel gheseyt is, soo volght daer uyt dat de plaetsen der cleene zee naest de grootte ghelegen, eer hooch water moeten hebben als ander verder plaetsen der cleene zee: Daerom alwaert inde grootte zee altijt hooch water wesende de Maen of haer teghepunt int middachront, soo en cant op den selven tijt tot ander plaetsen verre ghenouch inde cleene zee gheen hoochste water sijn: Ghelijckmen fiet in ons cleene Duytsche zee, alwaer de oostlicker plaetsen later vloet hebben dan de westlicker. T B E S L V Y T. Wy hebben dan verclaert d'oirsaeck waerom dattet tot veel plaetsen gheen hoochste water en is wesende de Maen of haer teghenoverpunt int middachront, ghelijck de ghemeene reghel der spiegheling mebrengt, na den eysch.

6 V O O R S T E L.

Te verclaren d'oirsaeck vvaerom sprinckvloet tot sommige plaetsen deurgaens eenighe dagen later comt dan met volle of nieu Maen:

Int 5 voorstel is gheseyt, dattet hoochste water tot ettelicke plaetsen eenighe uyren gheschiet na de comst der Maen of haer teghenoverpunts int middachront, waer uyt niet vreemt en is dat de sprinckvloed die altijt metten hoogen vloet commen, aldaer oock soo veel uyren later vallen dan na de ghemeene reghel: Maer ettelicke daghen van volle en nieu Maen te verschillen ghelijck dadelick bevonden wort (want voor Hollandt, soo ick van zeevolck verstaet, verschillet over de twee daghen, westwaert min, oostwaert meer) dat mocht ymant bedencking gheven. Om hier af d'oirsaeck te verclaren, ick segh voor al kennelick te wesen deur t'ghene gheseyt is int 4 voorstel, dat sprinckvloet der rivieren en cleene zeen, niet en commen uyt haer selven, maer veroirsaeckt sijn deur de sprinckvloet der grootte zee, waer uyt volght dattet verschil des tijts tusschen de

springvloeden van een groote en cleene zee, grooter can sijn dan t'verschil des tijts tusschen de springvloet der groote zee en een rivier, uyt oirsaeck dat de rivierens springvloet om het afcommende water dat achter veel hooger is, niet soo verre loopen en can als de springvloet der cleene zee, die van achter soo veel niet hooger en is. Om hier af deur een form breeder verclaring te doen, laet A B C D E F G het oppervlack der cleene zee beteyckenen, waer af de verheventheyt A, sy ande mont der groote zee beduydende den hoogen springvloet, welke binnen ses uyren daer na ten leghsten sijnde, en ses uyren daer na weerom ten hoochsten, soo wort die cleene zee in gheduerlike beweging ghehouden, met verscheyden hooghe springvloeden, en ebben tusschen beyden, d'een achter d'ander, al veroirsaeckt uyt den eersten hoogen springvloet A, wordende allencx cleender en cleender, sulcx datmen ten laetsten geen

ebbe en vloet meer en merckt. Maer wanttet eenighe daghen can anloopen eer den eersten hoogen springvloet A, comt totten laetsten hoogen springvloet G, en dat de hooghe vloeden in alle nieu en volle Maen oock den spring mee brenghen als gheseyt is, soo en can den grootsten vloet diemen spring noemt an A ten grootsten wesende, haer aldergrootsten vloet te weten spring an G, niet veroirfaken dan soo veel tijts na nieu of volle Maen, als den eersten spring an A, behouft om over al de springvloeden B, C, D, E, F, tot G te commen, t'welck na dattet verre is eitelicke daghen an can loopen: Als by voorbeelt: Angesien het na luyt der Almenacken, met volle en nieu Maen hooch water is tot Calis ten 10 uyren: Tot Nieupoort ten 11 uyren: Tot Ostende ten 11½ uyren: Tot Blanckeberge te 1 uyr: Tot Vlissinghen ten 2 uyren: Tot Bergen op Zoom ten 4 uyren: Tot Antwerpen ten 6 uyren: Tot Baestroo ten 8 uyren: Soo is de vloet 1 uyr doende met te commen van Calis tot Nieupoort: ½ uyr van Nieupoort tot Ostende: 2 uyren van Ostende tot Blanckeberge: ½ uyr van Blanckeberge tot Vlissing: 2 uyren van Vlissing tot Berghen op Zoom: 2 uyren van Berghen op Zoom tot Antwerpen: 2 uyren van Antwerpe tot Baestroode: Maectt t'samen om den vloet te commen van Calis tot Baestroo 10 uyren. Waer uyt blijkt dat wanneert te Calis springvloet is, so moetet te Baestroo 10 uyren daer na eerst springvloet wesen. En die dergelijcke berekende op een plaets van Baestroo veel verder westwaert dan Calis, soude also in plaets van 10 uyren meughen vinden verschil van eenighe daghen: Daerom al ist dat springvloet ter plaets daer geen hinder en is, met volle Maen comt, volghende de ghemeene reghel der spiegheling, soo moet nochtansom t'belet der uytstekende landen, tot sommighe plaetsen de springvloet eenighe daghen nae volle en nieu Maen commen. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert d'oirsaeck, waerom springvloet tot sommighe plaetsen deurgaens eenighe daghen later comt dan met volle of nieu Maen, na den eysch.

7 VOORSTEL.

Te verclaren d'oirsaeck vvaerom tot sommighe plaetsen verder vanden vloettop gheleghen als ander, nochtans hooghervloet comt.

Na de ghemeene reghel der spiegheling, so behoort den vloet ten hoochsten te wesen anden vloettop, en de plaetsen die den vloettop naerder sijn, behooren den vloet oock hoogher te hebben als ander verder daer af ghelegen; nochtans sietmen dadelick tot veel plaetsen t'verkeerde ghebeuren. Om hier af d'oirsaek te verclaren, soo segh ick eerst by voorbeelt aldus: Men siet dat een bare waters commende teghen een hooft in zee uytstekende, datse daer vooren verhoocht, ja daer overloopt veel hoogher als ander baren in zee: De reden daer af is dese: Soo t'voorste der baer teghen t'hooft steutende alleen waer sonder vervolgh van water, het soude als kennelick is strax te rugghe keeren sonder sulcke hooge verheffing te doen: Maer de rest der sware groote baer op haer ganck wesende, en can op soo corten tijt niet keeren, dan het voorste water wort opgehouden van het volghende, en dat volghende oock van ander volghende, sulcx dat t'een t'ander onderhoudende en voortdringhende, het gheraect tot die voorschreven verheffing, hoogher dan t'gemeen water der zee. Dit verstaen sijnde, laet ons het heel verheven water eens vloets nemen voor een baer, welcke ettelicke mijlen lanck sijnde, ten is gheen wonder dat daer af tot sommighe plaetsen daerse recht tegen an comt, hoogher verheffing gheschiet dan in zee; als by voorbeelt de vloet der groote Spaensche zee, treckende na de leeghe cleyne Duytsche zee als boven geseyt is, en vallende teghen de landen des inhams van Bretaigne, crijcht een verheffing boven de ebbe van 10 of 11 vamen, dats hoogher dan de vloet tot ander plaetsen die den vloettop naerder sijn, ja hooger dan onder den vloettop self, en dat om bekende reden. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert d'oirsaek, waerom tot sommighe plaetsen verder vanden vloettop ghelegen als ander, nochtans hoogher vloet comt, na den eyfch.

8 V O O R S T E L.

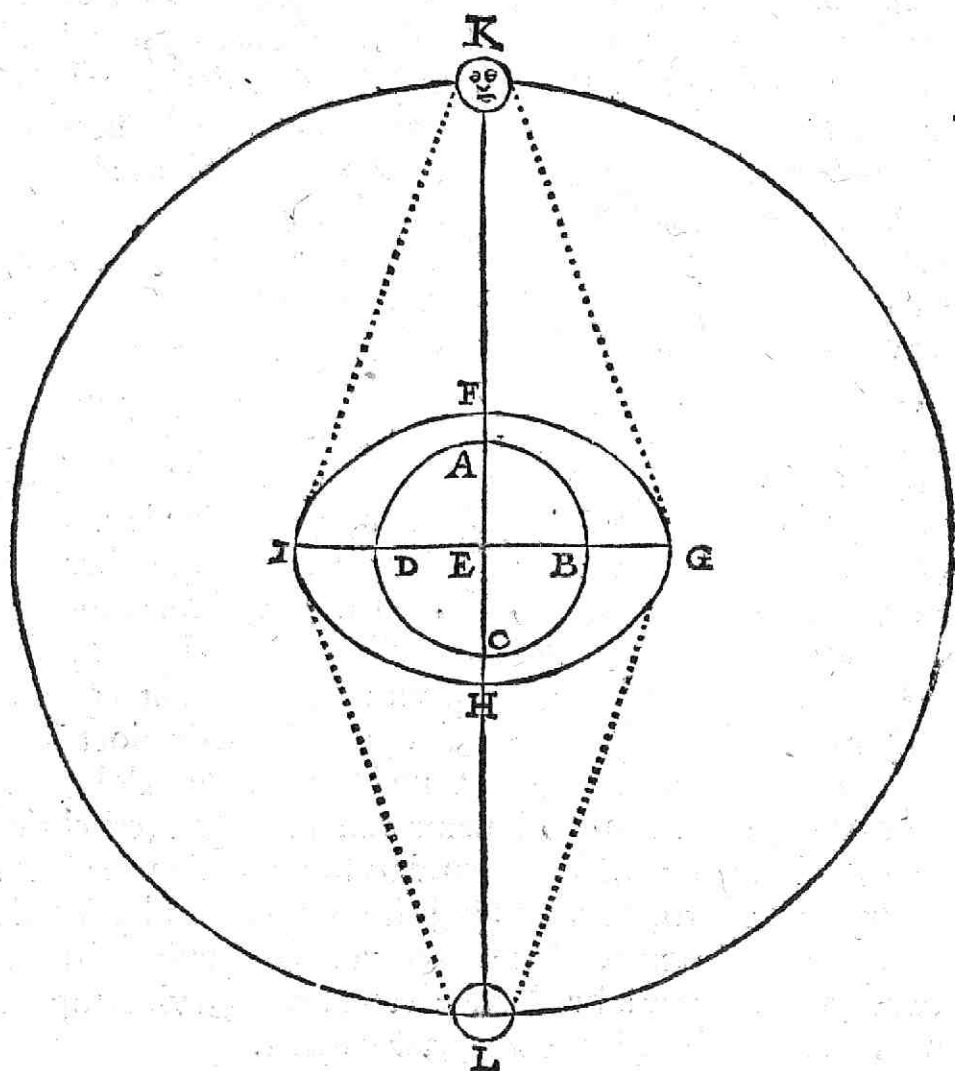
Te verclaren d'eygenschappen dier van ebbe en vloet sijn souden, soose gheschiede deur persing der Maen en haer teghepunt.

Wy hebben tot hier toe de saek ghenomen, al of de Maen en haer teghepunt het zeewater na hun trock of soghen, volghende t'inhoudt van d'eerste begheerte: Maer sooder een verkeerde eyghenschap van persing in waer, soo souden eenighe reghelen verkeert vallen. Om van t'welck by voorbeelt te spreken, laet inde volghende form de letteren van beteyckening wesen als inde form der 1 bepaling, uytghenomen dat de Maen K, en haer teghepunt L, nu t'water niet en trecken als daer, maer perssen als hier, sulcx dat de lini F H nu corter sy dan I G. T'welck soo ghenomen, F en H fullen ebtoppen sijn, I G vloetront, en veel gedaenten van ebbe en vloet fullen op verkeerde wijze commen vande voorgaende des 1 en 2 voorbeelts, oock des 1, 2, 3, en 4 vervolghs vant 1 voorstel.

Ten eersten, soo salt ter plaetsen daer de Maen boven is leegh water sijn, teghen d'eerste stelling.

Ten tweeden, gaende de Maen onder des duystraers 90 tr. soo sal t'ghene int 2 voorbeelt des 1 voorstels berekent wort op 8 uyren 5 $\textcircled{1}$, sijn van 3 uyr 55 $\textcircled{1}$; En weerom verkeert dat daer berekent wiert op 3 uyr 55 $\textcircled{1}$, sal sijn van 8 uyr 5 $\textcircled{1}$.

Ten

Ten derden, sal t'water op des Eertcloots aspunten ten hoogsten sijn, loopende de Maen onder den evenaer, en ten laagsten wesende in haer uyterste noortsche en zuysche breede, teghen de regel des 1 vervolghs vant 1 voorstel.

Ten vierden, een der twee ebtoppen dat een ghestelde plaets naest comt, veroorsaect aldaer leegher ebbe als t'ander: T welck verschil heeft vant 4 vervolgh des 1 voorstels.

Ten vijften, blijktet dat plaetsen naerder den aspunt, dan de Maen den Evenaer, alsdan vant vloetront niet gherocht worden, sulcx datse op dien tijt so hooghen vloet niet en krijghen, als plaetsen daer het vloetront over comt, tegen de regel vant 3 vervolgh des 1 voorstels.

Nu welke stelling van beyden recht is, of wat ander derde int natuerlick wesen mach sijn, daer af acht ick ons dadelicke ervarighen te ghebreken; maer hoemen daer toe soude meughen commen, van dies sal ick mijn ghevoelen int volghende voorstel segghen. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert d'eygenschappen dieder van ebbe en vloet sijn souden, soose deur per sing der Maen en haer teghepunt gheschiede.

9 VOORSTEL.

Te verclaren hoet schijnt datmen de saeck an soude meugen legghen, om te gheraken tot grondelicker kennis van ebbevloet dander nu af is.

Als

Als ebbe, vloet en sprinck, niet en overkommen in tijt en groothey, mette gemeene rekening der ghetijden daer de Schippers hun na ghevougen, als wat vrougher of later ghebeurde, of datter leeghe vloet comt, met wint die nochtans hooghe vloet veroirfacckt, of verkeert hooghe vloet met wint die cleene vloet mebrengt, men segt dan ghemeenlick daer moet ander wint in zee sijn, of gheweest hebben, daert nochtans misschien sal meugen ghebeurt sijn om redenen der ghemeene reghel die wy boven beschreven hebben, of by anderen daer af beschrijvelick sijn. Doch want hier uyt somwijlen volcht verlies van schip lijf en goet, soo en schijnet niet buyten reden datmen tracht na sekerhey en kennis der oirfaken deser stof. Maer want uyt veel ghewisse ervarighen de sekerste reghels gemacckt worden, so soudet seer voordelick sijn dat veel menschen, tot allen plaetsen des Eertcloots daert te pas can commen, daghelix gasloughen en opschreven al t'ghene sy dadelick daer af sien gebeuren, als tot wat uyr ebbe, tot wat uyr vloet comt, metende oock de hooghe van yder vloet, en de leeghe van yder ebbe, daer by opteyckenende de winden of stilten dieder dan sijn, sulcke schriften daer na int ghemeen, en (soo den Gaslagher self gheen spieghelaer en is) ter hant der spieghelaers commende, sy souden sien hoe alles mette ghemeene spiegheling overquaem, acht nemende op des ghemeene reghels belet van landen en winden. Tis oock te weten dat d'ondersoucking der ghemeene ghedaente van ebbe en vloet daer int 2 voorstel af gheseyt is, bequaemelicxt soude meughen gheschien op cleene Eylandkens in een groote zee geleghen, en (om geen hinder der ebbe en vloet te hebben) seer verre van lant, als Sint Helena en dierghelijcke. Hier uyt soudemen meughen mercken, ten eersten offer recht onder de Maen en haer tegepint twee vloettoppen loopen met een ebront, volghende t'eerste ghestelde: Of twee ebtoppen met een vloetront, volghende het tweede ghestelde des 8 voorstels.

Ten tweeden, als de Maen onder den evenaer loopt, of dan ebbe en vloet $6\frac{1}{2}$ uyren achter malcander volghen na t'inhout der spiegheling verclaert in des 1 voorstels 1 voorbeelt.

Ten derden, als de Maen met groote afwijcking vanden evenaer loopt, of dan sulcke tijden tusschen ebbe en vloet, verschillen na t'inhout der spiegeling verclaert in des 1 voorstels 2 voorbeelt; of nae t'inhoudt des 2 lids vant 8 voorstel, want ons dat oock versekeren soude van suyging of persing.

Ten vierden, of t'water ontrent des eertcloots aspunten ten leeghsten is loopende de Maen onder den evenaer, volghende t'eerste ghestelde, als int 1 vervolgh des 1 voorstels, of ten hoochsten volghende het tweede ghestelde, als int 8 voorstels derde lid, t'welck ons van suyging of persing oock soude wetschap gheven.

Ten vijfden, of aldan dien vloet hoogst comt, wiens treckende cracht te weten der Maen of haer teghepunts, naest des * Doenders toppunt is, na t'inhout der spiegeling verclaert in des 1 voorstels 2 voorbeelt; Of anders dat de vloeden even hooch commen, maer datter sulck verchil inde ebben valt, t'welck uyt persing volghen soude. Alle welcke dinghen soose bevonden wierden te overkommen met een der twee voorgaende spieghelinghen, t'soude verstrecken tot sekerhey des handels: Maer verschillende men soude deur dat gevonden meughen trachten na verbetering. **T B E S L V Y T.** Wy hebben dan verclaert hoet schijnt datmen de saeck an soude meughen legghen, om te geraken tot grondelicker kennis van ebbe en vloet d'ander nu af is, na den eysch.

*Efficientis
punctum
verticale.*